

विज्ञान दिशा, नवी आकाश

विज्ञान दिशा

PERSON OF THE CENTURY

NATIONAL SYMPOSIUM ON
BASIC AND APPLIED ASPECTS OF
PLANT AND MICROBIAL BIOTECHNOLOGY
SPONSORED BY UGC
DEPARTMENT OF BOTANY, PG RESEARCH CENTRE
DATE: 29th JANUARY & 30th FEBRUARY 2000

SCIENCE & TECH
P.E. SOCIETY'S
COLLEGE OF ARTS, SCIENCE & COMMERCE
SHIVAJINAGAR
2000

NEW MILLENNIUM

मॉडर्न

१९९९-२०००

इंडियन सायन्स कॉंग्रेसनिमित्त आयोजित करण्यात आलेल्या विज्ञान प्रदर्शनाच्या प्रसंगी डॉ. व्ही. के. वाघ (पुणे विद्यापीठ) यांचे स्वागत करताना प्राचार्य अ. गो. गोसावी

सायन्स असोसिएशनच्या उद्घाटनप्रसंगी डॉ. विजय भटकर यांचे स्वागत करताना प्राचार्य अ. गो. गोसावी

॥ ज्ञानमयो भव ॥

प्रोग्रेसिव्ह एज्युकेशन सोसायटीचे
मॉडर्न महाविद्यालय, पुणे - ४११ ००५

‘मॉडर्न’ नियतकालिक १९९९-२०००

संपादन समिती

अध्यक्ष

प्राचार्य अ. गो. गोसावी

संपादिका

डॉ. कांचनगंगा गंधे

नियतकालिक समिती सदस्य

डॉ. वायू. आर. वाघमारे

डॉ. बी. जी. वाणी

डॉ. स्वाती कर्वे

प्रा. डब्ल्यू. आर. अहिरराव

प्रा. संजीवनी राहणे

डॉ. के. एस्. काळे

प्रा. सी. टी. प्रधान

प्रा. व्ही. एम. शेरीकर

श्री. व्ही. एस्. खोले (कार्यालयीन कर्मचारी)

Form IV

Statement about ownership and other particulars about
'MODERN' - COLLEGE MAGAZINE
PROGRESSIVE EDUCATION SOCIETY'S
**MODERN COLLEGE OF ARTS, SCIENCE AND COMMERCE
PUNE - 411 005.**

1. Place of Publication	:	Pune
2. Periodicity of its Publication	:	Annual
3. Printer's Name	:	Pratibha Offset
S. No. 8/6, Karvenagar
Pune - 411 052.
4. Publisher's Name (Whether Citizen of India) if foreigner state country of origin	:	Prin. A. G. Gosavi
Modern College of Arts, Science and Commerce, Pune - 5. (India)
5. Editor's Name (Whether Citizen of India) if foreigner state country of origin	:	Prin. A. G. Gosavi
Modern College of Arts, Science and Commerce, Pune - 5. (India)
6. Name and address of individuals, who own the paper and partners or Shareholders holding more than one percent of the total capital	:	Modern College of Arts, Science and Commerce, Pune - 5. (India)
Not applicable

I, A. G. Gosavi, hereby declare that the particulars given above are true to the best of my knowledge and belief.

Prin. A. G. Gosavi
Signature of Publisher

प्रकाशक	:	प्राचार्य अ. गो. गोसावी, मॉडर्न महाविद्यालय, शिवाजीनगर, पुणे - ४११००५
मुद्रक	:	प्रतिभा ऑफसेट, कर्वेनगर, पुणे - ५२

या नियतकालिकातील लेखांमध्ये व्यक्त झालेल्या मतांशी महाविद्यालयाचे प्राचार्य, संपादिका, नियतकालिक समितीचे सदस्य हे सहमत असतीलच असे नाही.

प्राचार्यांचे मनोगत

नव्या शतकाची चाहूल लागत असतानाच जीवनाच्या विविध क्षेत्रांत होत असलेले बदल तीव्रतेने जाणवत आहेत. विज्ञान व तंत्रज्ञानाच्या अनेक विस्मयकारक शोधांमुळे मानवी जीवनात क्रांतिकारक बदल घडून येत आहेत. म्हणूनच शिक्षणक्षेत्रात मूलभूत व दूरगामी बदल होणे स्वाभाविकच म्हटले पाहिजे. संगणकशास्त्र व माहिती-तंत्रज्ञानाच्या प्रचंड प्रभावाने व्यापार, उद्योग, संज्ञापन क्षेत्राबरोबरच शिक्षणक्षेत्रातही दूरगामी स्वरूपाचे बदल येऊ घातले आहेत. शिक्षणसंस्था, शिक्षणपद्धती, अभ्यासक्रम ह्या सर्वांमध्ये होणाऱ्या आमूलाग्र बदलांना सामोरे जाण्याची तयारी संस्थाचालक, प्राध्यापक व विद्यार्थी ह्यांनी ठेवली पाहिजे, तरच ते स्पर्धेला यशस्वीपणे तोंड देऊ शकतील. खासगी व विनाअनुदानित शिक्षणसंस्था, स्वायत्त विद्यापीठे व महाविद्यालये मुक्त शिक्षण विद्यापीठे व परदेशी विद्यापीठे ह्यांचे आगमन, त्यांचा प्रभाव व त्यांच्यामुळे होणारी स्पर्धा हे एकविसाव्या शतकातील शिक्षणपद्धतीचे वैशिष्ट्य ठरणार आहे.

मॉडर्न महाविद्यालयाने काळाची पावले ओळखून नव्या शैक्षणिक गरजा व शैक्षणिक गुणवत्ता (दर्जा) मूल्यमापन ह्याकडे अधिक लक्ष देण्याच्या दृष्टीने पावले उचलण्यास सुरुवात केली आहे. पुणे विद्यापीठाच्या सूचनेनुसार महाविद्यालयाच्या शैक्षणिक गुणवत्तेचे मूल्यमापन करण्यासाठी सखोल व काटेकोरपणे अभ्यास करून विद्यापीठाकडे गुणवत्ता मूल्यमापनाचा सविस्तर अहवाल (Accreditation Report) सादर केला आहे. महाविद्यालयातील अनेक प्राध्यापकांनी आपापल्या विषयासंबंधी छोटे व मोठे संशोधन प्रकल्प सादर करून विद्यापीठ अनुदान आयोग, दिल्ली ह्यांच्याकडून भरघोस अनुदान मिळविले आहे. प्राध्यापकांकडून होणारे संशोधन, अन्य शैक्षणिक कार्य व सातत्याने होणारे गुणवत्ता मूल्यमापन ह्यामुळे आगामी काळात येऊ घातलेले शैक्षणिक बदल व आव्हाने यशस्वीपणे पेलण्याचा आत्मविश्वास महाविद्यालयाने निर्माण केला आहे.

मॉडर्न महाविद्यालयात अलीकडेच सुरू केलेले पदव्युत्तर अभ्यासक्रम, संगणकशास्त्रातील पदवी व पदव्युत्तर अभ्यासक्रम आणि ह्याखेरीज व्होकेशनल अभ्यासक्रम (Computer maintenance) ह्यांची भर पडली आहे. विद्यार्थ्यांचा उपयोजित अभ्यासक्रमांकडे असलेला ओढा लक्षात घेऊन इलेक्ट्रॉनिक्स विभागातर्फे जून १९९९पासून व्होकेशनल अभ्यासक्रमाची सुरुवात झाली व त्याला उत्तम प्रतिसाद मिळाला आहे. विशेष म्हणजे ह्या अभ्यासक्रमाला विद्यापीठ अनुदान आयोग, दिल्ली ह्यांच्याकडून भरघोस आर्थिक साहाय्य देखील मिळाले आहे. वनस्पती शास्त्र विभागातर्फे यंदा बेसिक अन्ड अॅप्लाइड आस्पेक्ट्स ऑफ प्लॅंट आणि मायक्रोबियल बायोटेक्नॉलॉजी या विषयावर राष्ट्रीय स्तरावरील चर्चासत्र आयोजित करण्यात आले. देशभरातून सुमारे शंभर शास्त्रज्ञ व प्राध्यापक ह्या चर्चासत्रात सहभागी झाले. चर्चासत्रात सादर झालेल्या अनेक शोधनिबंधातून महत्त्वाचे निष्कर्ष तज्ज्ञांपुढे मांडले गेले व त्यामुळे त्या विषयात मोलाची भर घालण्यात चर्चासत्र यशस्वी झाले. इंडियन सायन्स काँग्रेसच्या निमित्ताने भरविलेले शास्त्रप्रदर्शन, वाणिज्य शाखेतर्फे आयोजित केलेले 'मार्केटिंग'

विषयासंबंधीचे प्रदर्शन, संगणकशास्त्र विभागातील विद्यार्थ्यांचा 'कॉम्प शो' अर्थशास्त्र विभागाने आयोजिलेले बँकिंग विषयावरील चर्चासत्र हे यंदाच्या शैक्षणिक वर्षातील ठळक कार्यक्रम सर्वांनाच प्रेरित करणारे ठरले.

मार्च १९९९मध्ये घेतलेल्या उच्च माध्यमिक परीक्षेत महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी घवघवीत यश संपादन करून 'मॉडर्न' ची उज्ज्वल परंपरा दिमाखात पुढे चालू ठेवली. गुणवत्ता यादीत सात विद्यार्थ्यांनी क्रमांक पटकाविला, तर दोन विद्यार्थ्यांना बोर्डाची विषयाची गुणवत्ता पारितोषिके मिळाली. मॉडर्नच्या एन. सी. सी. मधील छात्रांनी अखिल भारतीय स्तरावरील अनेक स्पर्धांमध्ये चमकदार कामगिरी करून दाखविली, तर राष्ट्रीय सेवा योजनेमधील विद्यार्थ्यांनी विद्यापीठ व राज्य स्तरावरील आपल्या वैशिष्ट्यपूर्ण कामगिरीने सर्वांचे लक्ष वेधून घेतले. कारगिल युद्धामुळे निर्माण झालेल्या परिस्थितीला तोंड देण्यासाठी हाती घेतलेल्या अनेक योजनांमध्ये आमच्या विद्यार्थ्यांनी सक्रिय भाग घेतला. विद्यापीठ प्रतिनिधी व क्रीडाप्रतिनिधींच्या नेतृत्वाखाली विद्यार्थ्यांनी राष्ट्रीय आपत्तीला तोंड देण्यासाठी हिरीरीने मदत कार्यात भाग घेतला. कारगिल वीरांच्या शौर्याचे कौतुक करणाऱ्या व त्यांना श्रद्धांजली वाहणाऱ्या कारगिल पोवाडा याने विशेष वाहवा मिळविली.

यंदा महाराष्ट्र शासनाने प्रा. दत्ता लिमये, डॉ. स्वाती कर्वे आणि प्रा. रामचंद्र झगडे यांना 'आदर्श शिक्षक' हा पुरस्कार देऊन गौरवपूर्ण सत्कार केला. त्यांचे मनःपूर्वक अभिनंदन.

अशा रीतीने शैक्षणिक, कला, क्रीडा व अभ्युसतर उपक्रमांत चौफेर कामगिरी करणाऱ्या आमच्या सर्व विद्यार्थी, प्राध्यापक व शिक्षकतर कर्मचाऱ्यांचे हार्दिक अभिनंदन व त्यांना नव्या शैक्षणिक वर्षासाठी शुभेच्छा !

अ. गो. गोसावी
- प्राचार्य

संपादकीय

मॉडर्न महाविद्यालयाच्या नियतकालिकाचा १९९९-२००० या वर्षाचा अंक आपल्या हाती देताना आम्हाला विशेष आनंद होत आहे.

महाविद्यालयाचे हे वर्ष सुरू झाले तेव्हा आपण विसाव्या शतकात होतो, एकविसाव्या शतकाचे वेध लागले होते. शैक्षणिक वर्षाच्या शेवटी आपण एकविसाव्या शतकात पदार्पण केले आहे. १९९९ हे वर्ष आणखी एका प्रकारे वैशिष्ट्यपूर्ण होते. त्याने केवळ वर्षाला, शतकालाच नव्हे तर सहस्रकाला निरोप दिला. रोमन लोकांचा जानुस नावाचा रक्षक देव होता. त्याची प्रतिमा द्विमुखी असते. एक मुख मागे पाहात असते तर दुसरे मुख पुढे, भविष्याकडे, पाहात असते. १९९९-२००० या वर्षाचा हा आलेख असाच भूत-भविष्याचा एक वेध घेणारा आहे.

या शैक्षणिक वर्षाच्या शेवटी आपले महाविद्यालय आपल्या कारकीर्दीची तीस वर्षे पुरी करीत आहे. १९७०-२००० हा काळ ध्यानात घेतला तर 'मॉडर्न' ने केवळ पुण्याच्याच नव्हे तर महाराष्ट्राच्या शैक्षणिक नकाशात आपले स्थान एक अग्रगण्य, नमुनेदार शैक्षणिक केंद्र म्हणून निश्चित केले आहे. आपल्या सर्वांच्या दृष्टीने ही विशेष समाधानाची, आनंदाची आणि अभिमानास्पद गोष्ट आहे.

वर्षाची सुरुवातच अत्यंत आनंददायी घटनेने झाली. आपल्या महाविद्यालयातील आठ विद्यार्थी १२ वी च्या (उच्चमाध्यमिक) परीक्षा मंडळाच्या महाराष्ट्र राज्य उच्च माध्यमिक परीक्षेत गुणवत्ता यादीत झळकले. त्यांपैकी विनित राजाध्यक्ष हा पुणे विभागात २ रा आला. त्याचे आणि गुणवत्ता यादीत स्थान मिळविणाऱ्या इतर विद्यार्थ्यांचे आम्ही मनःपूर्वक अभिनंदन करतो आणि त्यांना त्यांच्या भावी आयुष्यात असेच दैदिप्यमान यश सदैव लाभो अशी शुभेच्छाही व्यक्त करतो.

येणारे एकविसावे शतक माहिती तंत्रविज्ञानाचे (information technology) चे शतक असेल हे आता सर्वमान्य आहे. सुदैवाने आपल्या देशाने या क्षेत्रात प्रथमपासूनच आघाडी घेतली आहे. संगणक शिक्षणाच्या तसेच माहितीतंत्रज्ञान शिक्षणाच्या बाबतीतही आपली संस्था आणि आपले महाविद्यालय प्रथमपासून अतिशय जागरूक आहे. संगणकांचे वाढते महत्त्व लक्षात धेऊन आपल्या महाविद्यालयात एक 'कॉम्प शो' आयोजित करण्यात आला होता. हे प्रदर्शन महाविद्यालयाच्या संगणक विभागाने आयोजित केले होते.

इलेक्ट्रॉनिक्स विभागाला यंदा यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठातर्फे अनुदान प्राप्त झाले. गेली काही वर्षे या विभागात आधुनिकीकरणाचे आणि इलेक्ट्रॉनिक्सच्या विद्यार्थ्यांना व्यवसायाभिमुख अभ्यासक्रम देण्याचे जे प्रयत्न चालले आहेत त्यांना या अनुदानामुळे पावतीच मिळाली आहे. इलेक्ट्रॉनिक्स विभागचे विशेष अभिनंदन.

गणित ऑलिंपियाडमध्ये आपल्या महाविद्यालयातील विद्यार्थी श्री. राजेंद्र शिंदे आणि श्री. आदित्य कुवळेकर यांची निवड झाली याचा महाविद्यालयाला अभिमान आहे.

यंदाच्या वर्षी ग्रंथालयातील पुस्तकांची यादी संगणकाच्या सहाय्याने तयार करण्यात येत आहे. येल्या एक-दोन वर्षांत ग्रंथालयातील सर्वच व्यवहार संगणकाद्वारे होतील. यामुळे ग्रंथ देवाण-घेवाण, नोंदी इ सर्वच गोष्टी अधिक सुलभतेने होतील. महाविद्यालयाच्या ग्रंथपालपदी यंदा सौ. माधुरी दातरे यांची नियुक्ती करण्यात आलेली आहे. आम्ही त्यांचे स्वागत करतो.

या वर्षी आपल्या महाविद्यालयाच्या दृष्टीने एक अतिशय आनंदाची आणि अभिमानाची गोष्ट म्हणजे वनस्पतीशास्त्र विभागाच्या पदव्युत्तर संशोधन केंद्राने आयोजित केलेले 'Basic and applied aspects of plant and microbial

biotechnology' या विषयावरील राष्ट्रीय पातळीवरचे चर्चासत्र होय. कवकशास्त्राशी आणि जैवतंत्र विज्ञानाशी संबंधित असलेले हे चर्चासत्र आंतरराष्ट्रीय कीर्तीचे भारतातील सर्वश्रेष्ठ कवकशास्त्रज्ञ डॉ. एम. जे. तिरूमलाचार यांना समर्पित करण्यात आले होते. या चर्चासत्राला विद्यापीठ अनुदान मंडळाने भरघोस आर्थिक साहाय्य केले होते. महाविद्यालयाच्या दृष्टीने या चर्चासत्राचे एक आगळे महत्त्व होते. त्यामुळे महाविद्यालयाचे नाव राष्ट्रीय पातळीवर सर्वज्ञात केले, याबद्दल विशेष गौरवोद्गार काढले. संयोजक डॉ. रवींद्र गंधे, त्यांचे सहकारी आणि वनस्पतीशास्त्र विभागातील तरुण विद्यार्थी या सर्वांचेच आम्ही मनःपूर्वक अभिनंदन करतो !

महाविद्यालयातील अर्थशास्त्र विभागातर्फे बँकिंगचे तंत्रज्ञान (बँकिंग टेक्नॉलॉजी) या विषयावर एक चर्चासत्र आयोजित केले होते. ह्या चर्चासत्रामुळे वाणिज्य विभागातल्या विद्यार्थ्यांच्या 'बँकिंग'च्या ज्ञानात खूपच भर पडली. चर्चासत्र आयोजक डॉ. ए. एल्. पाथरे आणि त्यांचे सहकारी यांचे अभिनंदन !

पुणे विद्यापीठाच्या अंतर्गत येणाऱ्या महाविद्यालयातील राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाचे प्रमुख म्हणून आपल्या कॉलेजमधील डॉ. अजळंबकर यांची नियुक्ती झाली त्याबद्दल त्यांचे हार्दिक अभिनंदन !

शैक्षणिक क्षेत्राप्रमाणेच मॉडर्न महाविद्यालयाने क्रीडा आणि इतर क्षेत्रातही आपली उज्वल परंपरा कायम राखली आहे. यंदाच्या वर्षी जलतरण स्पर्धेमध्ये आपल्या महाविद्यालयातील गौरव पळशीकर याने प्रथम क्रमांक पटकावला. त्याचे मनःपूर्वक अभिनंदन.

कलामंडळाने यंदाच्या वर्षीही स्पृहणीय असे काम केले आहे. राष्ट्रभक्तीपर समूहगीत स्पर्धेत आपल्या महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी भाग घेतला होता. त्यात 'कारगिलचा पोवाडा' या गीताचे विशेष कौतुक सर्वांनी केले.

शारदा वादविवाद स्पर्धेत आदित्य कुवळेकर आणि अमेय कानिटकर यांनी भाग घेतला होता आणि त्यांना यशही लाभले. विद्यार्थ्यांच्या या यशाबरोबरच महाविद्यालयातील अध्यापक आणि अध्यापकेतर सहकाऱ्यांच्या विशेष कामगिरीचा उल्लेख करणे आवश्यक आहे.

प्रोग्रेसिव्ह एज्युकेशन सोसायटीचे चिटणीस म्हणून आपल्या महाविद्यालयातील प्रा. गीताराम गायकवाड यांची नियुक्ती झाली प्रा. गायकवाड हे मॉडर्न महाविद्यालयाचे 'प्रॉडक्ट' आहेत. विद्यार्थी दशेतच त्यांनी अभ्यास आणि वक्तृत्व या दोन्ही क्षेत्रात मान मिळविलेला होता. याच महाविद्यालयात प्राध्यापकाचे काम करू लागल्यानंतर थोड्याच काळात त्यांनी एक विद्यार्थीप्रिय शिक्षक आणि संस्थेचा एक भरवशाचा कार्यकर्ता अशा दोन क्षेत्रात आपले स्थान निश्चित केले. संस्थेच्या अनेक उपक्रमात त्यांनी महत्वाचा, संस्था उभारणीचा आणि संस्था भक्कम पायावर उभी करण्याचा वाटा उचलला. संस्थेचे आजीव सदस्य झाल्यानंतर त्यांनी संस्थेच्या प्राथमिकविद्यामंदिराचे आणि इतर विभागांचे काम अतिशय कार्यक्षम पद्धतीने चालवले. त्यांच्या या क्षेत्रातील दीर्घ अनुभवाचा आणि कार्यक्षमतेचा फायदा संस्थेला यापुढे अधिक मोठ्या प्रमाणावर मिळेल अशी आमची खात्री आहे. प्रा. गायकवाड यांचे आम्ही मनःपूर्वक अभिनंदन करतो व त्यांच्या अंगीकृत कार्यात त्यांना सुयश चिंतितो.

आपल्या महाविद्यालयाची आणखी एक गौरवशाली परंपरा आहे. या वर्षी डॉ. स्वाती कर्वे आणि प्रा. रामचंद्र झगडे आणि प्रा. दत्ता लिमये यांना आदर्श शिक्षक हा पुरस्कार शासनातर्फे मिळाला. आम्ही सर्वांचे मनःपूर्वक अभिनंदन करतो.

'स्थानिक व्यवस्थापन समिती'वर (लोकल मॅनेजमेंट कमिटी) प्रा. वाघमारे (वाणिज्य विभाग) प्रा. आठवले (गणित विभाग) प्रा. अहिरराव (भूगोल विभाग) आणि प्रा. कुलकर्णी (इंग्रजी विभाग) यांची निवड झाली. शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांतर्फे श्री कामठे यांची निवड झाली. आम्ही आमच्या या यशस्वी सहकार्यांचे अभिनंदन करतो.

यंदाच्या वर्षी डॉ. पुंडे (मराठी विभाग) डॉ. वाणी (हिंदी विभाग), प्रा. काशीद (संख्याशास्त्र विभाग), प्रा. शहा (अर्थशास्त्र विभाग), डॉ. दांडेकर (प्राणिशास्त्र विभाग) प्रा. प्रधान (इंग्रजी विभाग) तसेच शिक्षकेतर कर्मचारी श्री. मनोली

यावेळी सेवानिवृत्त झाले. या सर्वांची उणीव आपल्याला दिर्घकाळी बोचणार आहे. या सर्वांना त्यांचे उर्वरित आयुष्य आरोग्यपूर्ण व भरभराटीचे, संपन्नतेचे जावो अशी हार्दिक शुभेच्छा आम्ही व्यक्त करतो.

आपल्या देशाच्या दृष्टीने सर्वात महत्वाची घटना म्हणजे आपल्या शेजारी देशाने भाडोत्री अतिरेक्यांच्या मदतीने कारगील क्षेत्रात आपल्यावर केलेले आक्रमण. अत्यंत दुर्गम अशा प्रदेशात शत्रूने आपल्यावर आकस्मात हल्ला केला. अप्रतिम शौर्य, कडवी जिद्द आणि सर्वस्वाचे बलिदान करण्याची तयारी या त्रिगुणांनी युक्त आपल्या सैन्याने उंच पर्वतीय लढायामध्ये एक नवीन पर्व लिहिले. आपल्या महाविद्यालयाचे एक माजी विद्यार्थी श्री. स्वनील त्रिभुवन हे युद्ध सुरु झाले तेव्हा कारगिलला होते. त्यांनी १८०००-१९००० फूट उंचीवर लढल्या गेलेल्या या युद्धात भाग घेतला. त्यांच्या शौर्याबद्दल, युद्धात केलेल्या कामगिरीबद्दल सेनाधिकाऱ्यांनी प्रशंसोद्गार काढले. आमच्या या शूर सैनिकाचा आम्हाला अतिशय अभिमान आहे. या युद्धामुळे पुन्हा एकदा भारताच्या एकतेचा अनुभव साऱ्या जगाला आला.

राष्ट्राच्या जीवनात पेचप्रसंग निर्माण करणारा यंदाचा दुसरा प्रसंग विमान अपहरणाचा ! नेपाळहून निघालेले विमान अतिरेक्यांनी पळवून नेले व प्रवाशांना ओलीस ठेवून अव्यवहार्य मागण्या केल्या. या बिकट पेच प्रसंगातही राष्ट्रीय नेतृत्वाने आणि जनतेने धीटाने, तितिक्षेने आणि राष्ट्राच्या सन्मानाला कमीत कमी धक्का पोहोचेल अशा पद्धतीने या प्रश्नांची सोडवणूक केली. या प्रसंगाने युद्ध अशावेळी भारतीय जनता एक दिलाने राष्ट्रीय ध्येयाच्या, निर्णयाच्या मागे उभी राहाते हे पुन्हा एकवार दिसून आले.

हे दोन प्रसंग बिकट खरे पण वाइटातून चांगले निघते त्याप्रमाणे भारतीय जनतेची प्रखर राष्ट्रनिष्ठा त्यामुळे जगाला दिसून आली हे पाहाता या इष्टापत्तीच होत्या असे म्हटले पाहिजे.

गेली काही वर्षे भारत तंत्रविज्ञानाच्या क्षेत्रात एक महाशक्ती बनत आहे हे साऱ्या जगाच्या ध्यानात येत आहे. भारताच्या या सुप्त क्षमतेची दादच अमेरिकेचे अध्यक्ष श्री. बिल क्लिंटन यांच्या भारत भेटीमुळे मिळाली आहे. असे म्हणायला हरकत नाही. 'प्राप्तकाल हा विशाल भूधर' याचे भान आज भारतातल्या तरुण पिढीला वाढत्या प्रमाणात येत आहे. त्या काळात 'सुंदर लेणी' खोदण्यासाठी आधुनिक विज्ञान तरुणांना बोलावीत आहे. एक नवीन विज्ञान प्रेरित समाज येथे येऊ पाहात आहे याचे सुचिन्हे सर्वच दिसत आहेत. त्यांपैकी एक सुचिन्ह म्हणजे यंदाचे राष्ट्रीय विज्ञान परिषदेचे पुणे येथे भरलेले अधिवेशन. आपल्या पिढीतील अग्रगण्य शास्त्रज्ञ डॉ. रघुनाथ माशेलकर यांचे अध्यक्षीय भाषण शुद्ध विज्ञान आणि व्यावहारिक शहाणपण यांची सांगड घालणारे होते. या अधिवेशनाला देशाचे पंतप्रधान श्री. अटलबिहारी वाजपेयी आवर्जून उपस्थित राहिले. त्यांचे या अधिवेशनात झालेले ओजस्वी भाषण म्हणजे विज्ञानाभिमुख झालेल्या भारतीय समाजाचा जाहिरनामाच होता. पुण्याचे रूपांतर एका विज्ञान नगरीत करायचे असे पुण्यात कार्यरत असलेल्या जगविख्यात शास्त्रज्ञांचे स्वप्न आहे. हे स्वप्न साकार करण्यासाठी आवश्यक असलेली मनोभूमी या अधिवेशनाने निर्माण केली. मॉडर्न महाविद्यालयाच्या दृष्टीने अधिक भाग्याची गोष्ट अशी आमच्या सायन्स असोसिएशनला या विज्ञान परिषदेच्या अधिवेशनात सहभागी होण्याचे निमंत्रण होते व आमच्या विद्यार्थ्यांनीही या संधीचा पुरेपूर फायदा घेऊन 'मॉडर्न' महाविद्यालयाचे अर्थपूर्ण अस्तित्व अधिवेशनात दाखवून दिले.

हे नियतकालिक विद्यार्थी मित्रांच्या हातात पडेल तोपर्यंत या वर्षाचे, या शतकाचे आणि या सहस्रकाचे चार महिने उलटून गेलेले असतील. या नव्या वर्षाचे, शतकाचे आणि सहस्रकाचे स्वागत जगभरच्या सगळ्या जनतेने किती जोशाने, आनंदाने, उत्साहाने आणि उत्फुल्लतेने केले याची आठवण अजूनही ताजी आहे. शंभर वर्षांपूर्वी टॉमस हार्डी या इंग्रजी कवीने ३१ डिसेंबर १९०० या दिवशी म्हणजे वर्षाच्या आणि शतकाच्या 'द डार्कलिंग थ्रश' नावाची अखेरच्या दिवसाच्या संध्याकाळी एक कविता लिहिली. पार्श्वभूमी अगदीच काळोखी, निराशाजनक. दिवसाचा अंत, महिन्याचा अंत, वर्षाचा अंत आणि शतकाचा अंत. सगळीकडे जीवघेणी थंडी आणि विषण्ण करून टाकणारा अंधार. जणू साऱ्या विश्वाचाच

अंत. आणि अशावेळी कवीला त्या परिस्थितीतही आनंदाने गाणाऱ्या ग्रंथ पक्षाचे सूर ऐकू येतात. पक्षीतरी कसा ? तर छोटासा, रोडका, दुबळा, थंडीने ज्याची पिसे झडून गेली आहेत असा. पण तो गात होता त्या गीतात कवीला जाणवला एक असीम आनंद. त्याच्या त्या थरकत्या सुरात गायलेल्या संध्यागीतात एक स्वर्गीय आशावाद होता. कवीच्या हृदयात त्या आशावादाचा लवलेशही नव्हता, पण त्या चिमण्या जीवाने व्यक्त केलेल्या आशावादाने त्यालाही स्तिमित केले, उभारी दिली असे सूचन आहे.

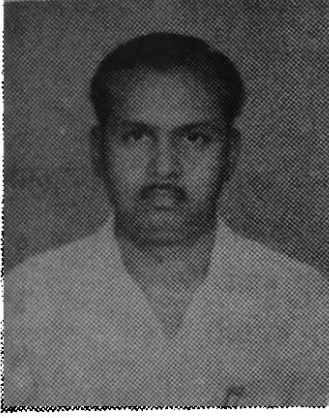
आज जवळजवळ शंभर वर्षांनंतर परिस्थिती कदाचित अधिकच बिकट आहे. २१ व्या शतकात पदार्पण करताना मागे वळून पाहिले तर मानवजात २० व्या शतकाच्या अंतापर्यंत टिकली याचेच आश्चर्य वाटावे. दोन भीषण महायुद्धे, क्रूरकर्मा हुकुमशहांनी घडवून आणलेले भीषण नरसंहार, अण्वस्त्रांची टांगती तलवार, मूलतत्त्ववादने घातलेले थैमान, आक्रमक असहिष्णुतेचे वाढते प्रभाव क्षेत्र, साऱ्या वसुंधरेला नष्ट करून टाकण्याची क्षमता असलेला पर्यावरणाचा न्हास, एड्स सारख्या भस्मासुराचे थैमान. या साऱ्यांनी हे शतक झाकोळून टाकलं आणि तरीही त्यातही प्रेमाचा, शांतीचा संदेश देणारे महात्मा गांधी, गरीब - दुबळ्यांचे अश्रू पुसण्यासाठी स्वतःला झोकून देणारे डॉ. श्वाइटझर, संत मदर तेरेसा यांसारख्या विभूती. अत्यंत बिकट, विनाशकारी आर्थिक आरिष्टातही 'We have nothing to fear but fear itself' असा निर्भयतेचा संदेश देणारे व तो संदेश अचळ पहाडाच्या ताकदीने अंमलात आणणारे अमेरिकेचे अध्यक्ष प्रेसिडेंट रूझवेल्ट, विश्वाच्या विराटतेची संगती लावणारे, लोकोत्तर प्रतिभावान वैज्ञानिक डॉ. आल्बर्ट आइनस्टाईन. आपल्या डोळ्यातले अश्रू लपवून ठेवून इतरांना हसवणारे, जगायला हिंमत देणारे चार्ली चॅपलिन या लोकोत्तर विभूतींनी आपल्याला सतत आशावाद दिला आहे. नव्या सहस्रकाच्या चाहलीने आनंदी झालेली, उत्फुल्ल झालेली मानवजात निर्भयपणे, man shall prevail या दुर्दम्य आशावादने भविष्याला सामोरी जाणार आहे ती अशा विभूतींच्या अस्तित्वाने दिलेल्या बळावर. नव्या शतकात, नव्या सहस्रकात आपणही हाच आशावाद, हीच दुर्दम्य जिद्द घेऊन पदार्पण करू या.

महाविद्यालयाचे हे यश पहाण्यासाठी आपलाच एकसहकारी श्री. बी. एस्. पाठक आपल्यात नाही ही बोच सतत आहे. श्री. पाठक यांना सर्वातर्फे आदरांजली.

हे नियतकालिक सिद्ध करताना अनेकांचा हातभार लागलेला आहे हे मुद्दाम सांगण्याची आवश्यकता नाही. नियतकालिक नेहमीच सामूहिक प्रयत्नांचे फळ असते. संपादकीय समितीतील सदस्यांनी मला वेळोवेळी अतिशय मोलाचे सहकार्य केले आणि त्या सहकार्यामुळेच हे नियतकालिक वेळेत विद्यार्थी मित्रांच्या हातात पडत आहे. मी या माझ्या सहकाऱ्यांचे मनःपूर्वक आभार मानते. नियुक्त केलेल्या संपादन समितीला मदत करण्यासाठी प्रा. वंदना जोशी, प्रा. सुरेखा परब, डॉ. मधुरा कोरात्रे यांना आम्ही समितीचे स्वीकृत सदस्य करून घेतले. या सर्वांनी समितीला अतिशय मोलाचे साहाय्य केले. मुद्रिते तपासणे, लेखांची, कवितांची निवड करणे अशी किचकट व जोखमीची कामे आनंदाने अंगावर घेतली आणि काटेकोरपणे पार पाडली. याबद्दल या स्वीकृत सभासदांचे विशेष आभार मानते. महाविद्यालयाच्या कार्यालयातील सेवक वर्ग, ऑफिस सुपरिंटेंडंट आणि इतर कार्यालयीन सहकाऱ्यांचे ही मनःपूर्वक आभार मानते. महाविद्यालयाचे प्राचार्य नियतकालिकाचे प्रमुख संपादक असतात. या नात्याने त्यांचे मार्गदर्शन, सल्ला, साहाय्य अतिशय मोलाचे असते. प्राचार्य गोसावी यांनी संपादन समितीला वेळोवेळी मार्गदर्शन केले, समितीच्या सूचनांना आनंदाने होकार दिला व त्यांच्या पूर्ततेसाठी आवश्यक तो पाठपुरावा केला याबद्दल त्यांचेही कृतज्ञतापूर्वक आभार मानते. ह्या अंकाचे मुद्रण अतिशय सुबकपणे आणि वेळेत करून दिल्याबद्दल प्रतिभा ऑफसेटचे श्री. प्रभु आणि श्री. माळवदे यांचे संपादक मंडळ अत्यंत आभारी आहे.

नियतकालिक पूर्ण करण्यासाठी कितीही कष्ट केले तरी 'त्रुटी' राहतातच. या त्रुटींबाबत उदार दृष्टीकोन ठेवून आपण या नियतकालिकाचे स्वागत कराल अशी आशा व्यक्त करते.

डॉ. कांचनगंगा गंधे

बी. एस. द ग्रेट

१६ जून १९९९

आम्हा कार्यालयीन कर्मचार्यांना, महाविद्यालयातील शिक्षक-शिक्षकेतर कर्मचार्यांना सुत्र करून टाकणारा दिवस !

आमचा एक सहकारी बाळनाथ शंकर पाठक, मृत्यूचे बोट धरून आमच्यातून निघून गेला.

अनेक वर्षांचा आमचा ऋणानुबंध !

बी. एस. या नावाने आमचा हा मित्र ओळखला जायचा.

कोणतेही काम कौशल्याने करण्यात त्याचा हातखंडा.

ज्योतिषशास्त्राचा खूप अभ्यास.

वारसाहक्काने त्याच्याकडे ज्योतिषाचा वसा आलेला असावा.

अतिशय कामसू.

सतत कोणत्या ना कोणत्या कामात स्वतःला गुंतवून घेणारा.

त्याला एक व्यावसायिक दृष्टी (Professional Eyesight) लाभलेली होती.

शिक्षकेतर कर्मचारी संघटनेचे काम तो मन लावून करायचा.

अनेकांचे प्रश्न मार्गी लावण्यात बी. एस. चे योगदान मोठे !

शिवाय ऐतिहासिक स्थळांना भेटी देणे, निसर्गाच्या वातावरणात जाणे त्याला मनापासून आवडायचे.

आमच्या सहली ठरल्या की बी. एस. सक्रिय असणारच !

बी. एस. जीवघेण्या आजाराने थकला होता तरीही संगणकीय ज्ञान मिळवण्याची त्याची जिद्द पाहून आम्ही थक्क व्हायचो.

महाविद्यालयाचे कमाकाज, विद्यापीठाचे कायदे, एस. एस. कोड - अगदी सखोल ज्ञान !

वृत्तीने मनमिळावू...

गोड बोलायचा.

चेहऱ्यावरचे प्रसन्न स्मित कधी ढळले नाही.

असा आमचा सहकारी, आमचा मित्र बी. एस.

खरे सांगतो,

बी. एस. च्या जाण्याने खूप मोठी पोकळी निर्माण झाली आहे. त्याच्या आठवणी सोबतीला आहेतच.

पण बी. एस. म्हणजे ग्रेटच !

त्याच्या स्मृतीला आमच्या कार्यालयीन कर्मचार्यांचे मनःपूर्वक अभिवादन !

आर. पी. काळे

अनुक्रमणिका

मराठी

पृष्ठक्रमांक

१)	आईनस्टाईन - डॉ. कांचनगंगा गंधे	९
२)	साबरमतीचे संत - महात्मा गांधी - प्रा. मनोहर कुलकर्णी	३
३)	फ्रॅंकलिन रूझवेल्ट - प्रा. मनोहर कुलकर्णी	५
४)	फ्रॅंकलिन रूझवेल्ट - डॉ. मंदा आदमाने	७
५)	वनस्पति शास्त्रातील राष्ट्रीय परिसंवाद - डॉ. कांचनगंगा गंधे	१०
६)	कृषी विज्ञान - नव्या पाऊलवाटा - डॉ. सुलभा देऊसकर	१३
७)	माहिती तंत्रज्ञान : नवा दृष्टिकोन - शिक्षण क्षेत्रातील क्रांती - आर. पी. काळे - कार्यालयीन विभाग	१५
८)	माझ्या मनातील गणेशोत्सव - मधुरा पोटे	१७
९)	कविवर्य कुसुमाग्रजांच्या मला आवडलेल्या चार कविता - मानसी कन्नडकर	१९
१०)	तरुण आणि वृद्धांची मने जुळवण्यासाठी - ऊर्मिला व्यास	२१
११)	तरुण व वृद्ध यांची मने जुळवण्यासाठी - स्वप्ना केसकर	२४
१२)	होय, मी भारतीय आहे ! - मंजीता काळे	२६
१३)	गरज - मानसिक आरोग्याची - कविता जगताप, द्वितीय वर्ष कला	२८
१४)	होय, मी भारतीय आहे ! - सागर थोरात, अकरावी	३०
१५)	लोकशाहीत वृत्तपत्रांचे स्थान - शुभांगी आगवणे	३२
१६)	एकतर्फी प्रेम - जबाबदार कोण ? - विनोद घोळवे	३४
१७)	अशा आणखी किती रिकु, अमृता, कल्पना जोशी आणि निता हेद्रे तडफडत मरणार - दत्तात्रय महाले	३५
१८)	मैत्री मनातली... - अश्विनी देशपांडे	३७
१९)	कारगिल : एक संजीवन किंवा काश्मिर एक समस्या - विनोद घोळवे	४०
२०)	फूल देते जगण्याचा संदेश - सुजाता ओवले	४१
२१)	राजकीय निवडणुका आणि तरुण पिढी - अर्चना तलाठी	४३
२२)	यक्षनगरी : गोवे - नीलिमा हरके	४४
२३)	भारतीय संस्कृतीत वृक्षांचे महत्व - अर्चना महाजन	४६
२४)	परंपरा दिन - संस्कृती की विकृती - विनोद घोळवे	४८
२५)	आशक मस्त मुशाफिर आम्ही - आर. पी. काळे	४९
२६)	राष्ट्रीय एकात्मता शिबिर - दार्जिलिंग - पूनम भोंडवे	५२

२७)	कॅम्प : एक अविस्मरणीय अनुभव - अश्विनी देशपांडे	५४
२८)	ती नसताना... - प्रा. सुरेश मेहता	५७

काव्य

१)	जीवन - अनिता कटिकेरी	२
२)	वॅलेन्टाईन डे (सुचिंतक दिवस) - कुमार विवेक	४
३)	जीवन एक नाटक - राजश्री माने	६
४)	क्षितिज - राजश्री माने, तृतीय वर्ष कला	९
५)	फुल शिकवितात - श्रीनाथ जाधव	१२
६)	मैत्री आणि प्रेम - अश्विनी नायकोडी	१४
७)	प्रेम म्हणजे... - शुभांगी काळे, द्वितीय वर्ष वाणिज्य	१६
८)	प्रकाश - प्रकाश काटे	२०
९)	मैत्रीण - अनिता कटिकेरी	२५
१०)	माणुसकी - अजित गराडे	२७
११)	बोधगीत - विवेक मोहिते पाटील	२९
१२)	निसर्गाचा नियम - अश्विनी नायकोडी	३१
१३)	वेड तुझे - शुभांगी काळे	३१
१५)	'तू' - प्रफुल्ल देशपांडे	३३
१६)	डोळे - योगिता पवार	३३
१७)	शोकांतिका - अमित भोंडवे	३९
१८)	अर्थ - सौरभ इनामदार	४२
१९)	मना तुझा रंग कसा - योगिता पवार	४२
२०)	असे असावे घर - सुजाता ओवळे	५१
२१)	पाऊस - विद्या माहेश्वरी	५३
२२)	माझी ती - शरद राऊत	५८
२३)	पालवी - प्रकाश काटे	५८

ENGLISH

1)	The Man of the Millennium : Albert Einstein, Sumedha Degaonkar	59
2)	Eninent personality : Rabindranath Tagore, Sudershan Kadam	61
3)	Making the choice : A Reflection especially for the youth on 'Republic Day' - Prof. V. G. Joshi	62
4)	Konigsberg's seven bridges problem Sutar, Tikekar, Phadke and Prabhudesai	65
5)	Vedic Mathematics - Kavita Sutar, Aditya Tikekar	66

6)	Black Holes ! A. Kuvatekar, R. Shinde, P. Chhajed	69
7)	'Magnet' : A miracle for Health - Aditya Thakur	72
8)	Hackers ! Terrorists on the net - Vishal Patil	74
9)	Dizzy Definitions - S. B. Kadam	75
10)	Internet : The future is here - Kalyani Gare, Archana Bhagwat	76
11)	Tiger - Endangered species - S. Kadam	78
12)	Can You Answer ? - Vishal Patil	80
13)	Do you Feel a Funny Feel ? - Meena Nambiar	81
14)	Only for you - Shalaka Kalbhor	82
15)	A new journey - Anuja Pathak	82
16)	Scholarship for Germany - Shalaka Kulkarni	83

POEMS

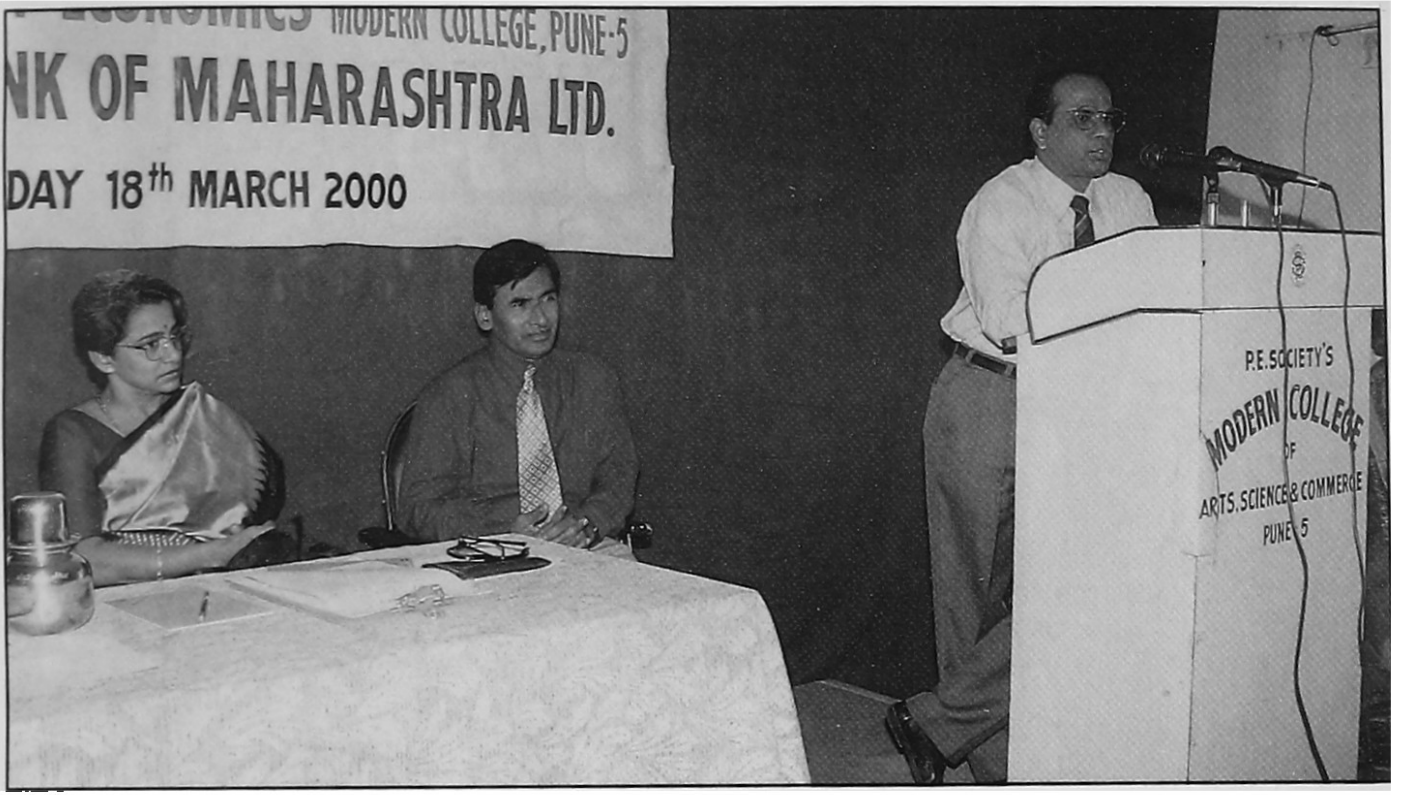
1)	NEEDLE WORK - Meena Nambiar	64
2)	MY MOTHER - Meena Nambiar	71
3)	LOVE - Vishal Mali	77
4)	Where do they live ? Banti Ramchiary	84
5)	Watching - Sourabh Inamdar	84

हिन्दी

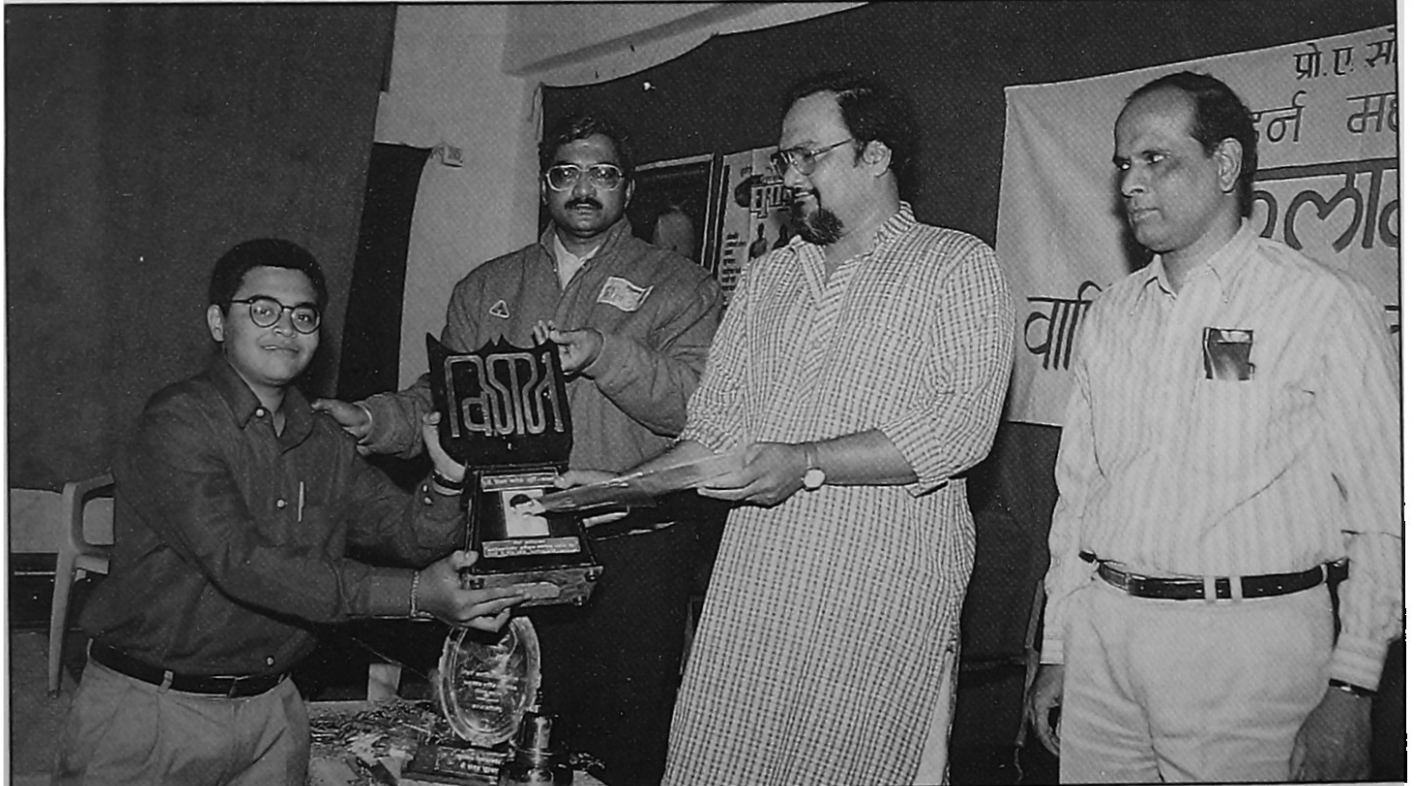
१)	अपना भविष्य अपने हाथ ? - नमिता तांबे	८७
२)	कैसे जिए ? - मीना नंबिआर	८८
३)	ध्वनी प्रदूषण एक समस्या - वृषाली दौंडकर	८९
४)	समय का मूल्य -	९०
५)	कहाँ है धर्म निरपेक्षता -	९१
६)	विज्ञान - वरदान क्या अभिशाप -	९२
७)	मेरी स्मरणीय यात्रा - भारती रासकर	९३

कविता

१)	मां - मधुरा व्यास	८८
२)	जीवन - सुजाता ओवळे	८९
३)	जीवन एक धारा है - दत्तात्रय महाले	९०
४)	बंधन - सुजाता ओवळे	९२
५)	भारतमाता तुमपर गर्व है ! - तुकाराम टिटवे	९४
६)	पढते है हम - शुभांगी लांडगे	९४
	वार्षिक अहवाल १९९९-२०००	९५
	सेवानिवृत्ती	

‘बँकींग टेक्नॉलॉजी चर्चासत्र अर्थशास्त्र विभाग
प्रमुख पाहुण्या सौ. एस. ए. पानसे, माहिती तंत्रज्ञान प्रमुख, बँक ऑफ महाराष्ट्र,
समवेत डॉ. ए. एल. पाथरे आणि प्राचार्य अ. गो. गोसावी

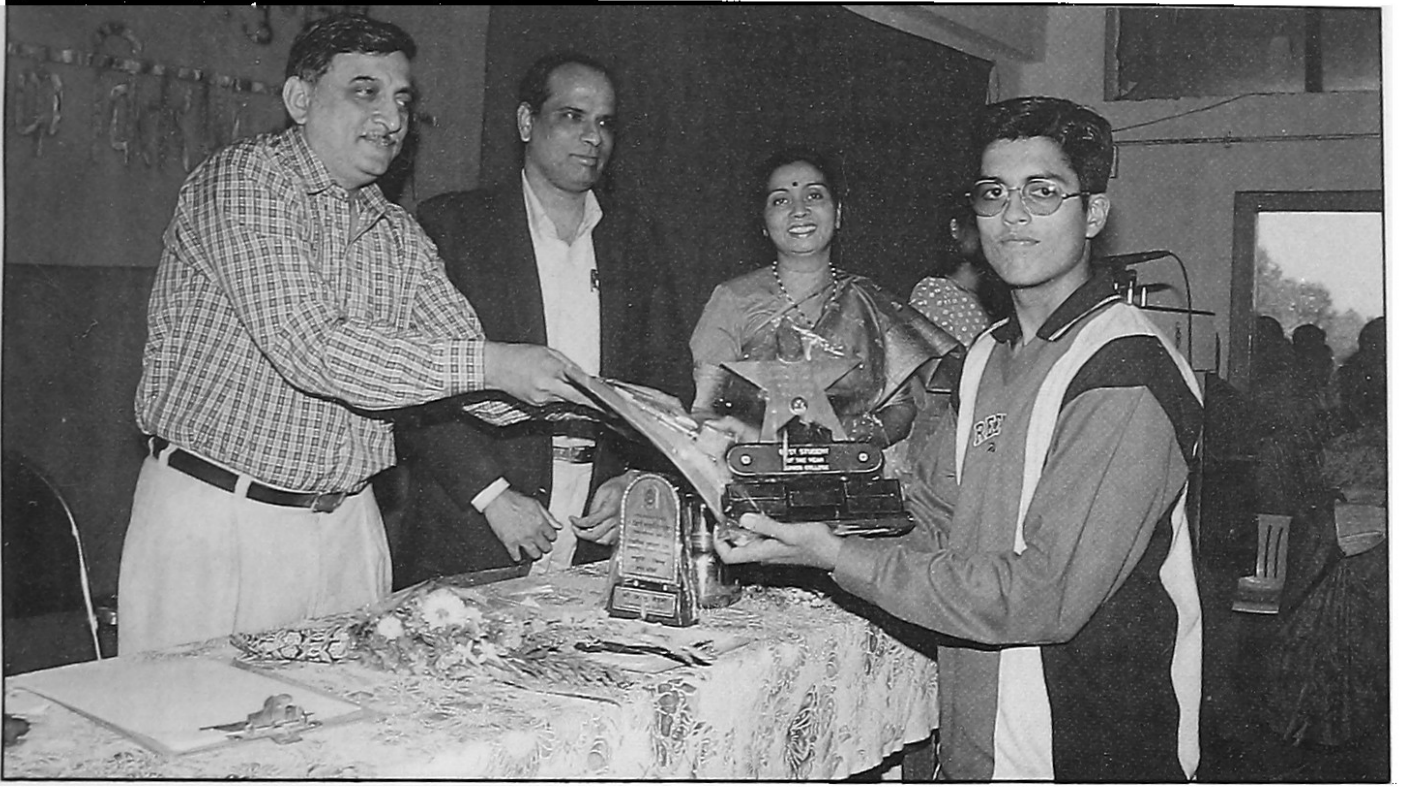
कला मंडळ वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभ
सिनेदिदर्शक श्री. संजय सूरकर यांच्या हस्ते करंडक स्वीकारताना श्री. मंदार गोरे
सोबत प्राचार्य अ. गो. गोसावी, प्रा. जयंत जोर्वेकर

राष्ट्रभक्तीपर समूहगीत स्पर्धेसाठी इंदूर येथे 'कारगिलवीरांचा पोवाडा' सादर करताना
महाविद्यालयाचा संघ

नगरच्या शारदा करंडक वादविवाद स्पर्धेमध्ये प्रथम क्रमांकाचा करंडक स्विकारताना
श्री. अमेय कानिटकर व श्री. आदित्य कुवळेकर

शैक्षणिक गुणवत्ता दिन समारंभ

श्री. ए. एम. बेडगे (सहसंचालक, उच्चशिक्षण) यांच्या हस्ते करंडक स्विकारताना सर्वोत्कृष्ट विद्यार्थी सुमेध देवगावकर सोबत प्राचार्य अ. गो. गोसावी, प्रा. सुषमा जोग

शिक्षक शिक्षकेतर कर्मचारी आणि विद्यार्थी यांनी जमविलेला
'कारगिल फंड' सदरन कमांडरकडे सुपूर्त करताना

शास्त्र संघटना

साहित्य संघटना

वाणिज्य संघटना

प्लॅनिंग फोरम

कला मंडळ

जिमखाना कमिटी व स्टुडंट्स कौन्सिल

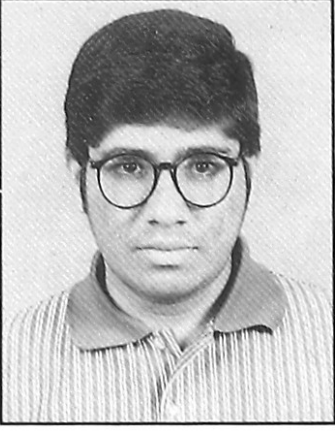

राष्ट्रीय सेवा योजना

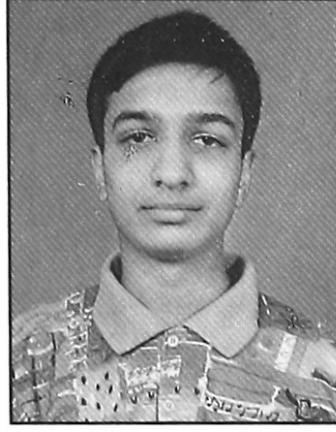

राष्ट्रीय छात्र सेना

उच्च माध्यमिक परीक्षा मार्च १९९९ पुणे विभाग
गुणवत्ता यादीतले आमचे विद्यार्थी

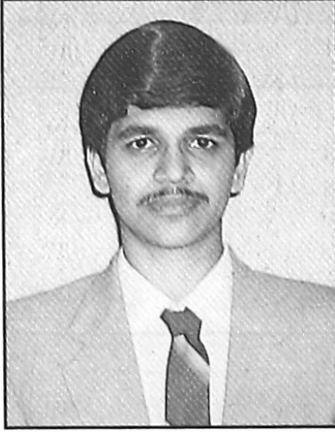
विनीत राजाध्यक्ष
२ रा क्रमांक

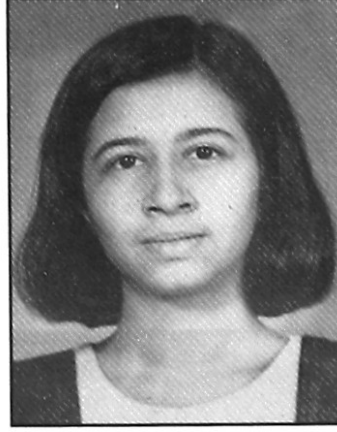
अनुभव काळे
४ था क्रमांक

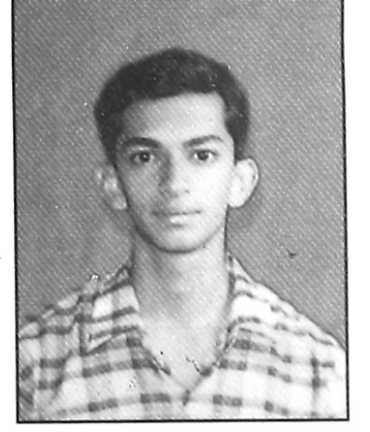
अनघा मजुमदार
७ वा क्रमांक

निमिष वर्तक
१३ वा क्रमांक

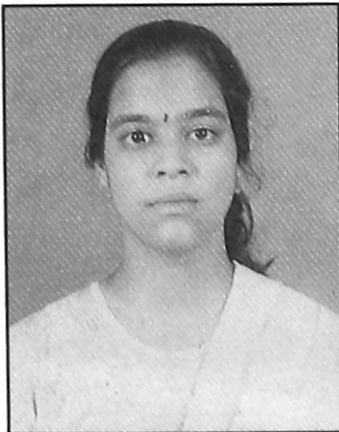

यशोमती गोडबोले
१५ वा क्रमांक

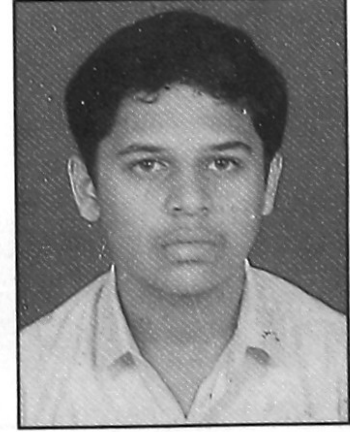

तेजस नाडकर
१५ वा क्रमांक

वाणिज्य शाखा

कांचन नारवे
६ वा क्रमांक, गणित १००/१००

चिन्मय परांजपे
गणित १००/१००

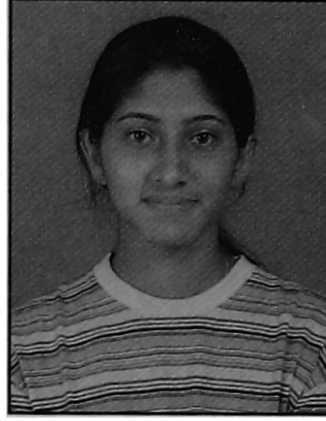
अभिनंदनीय यशाचे मानकरी

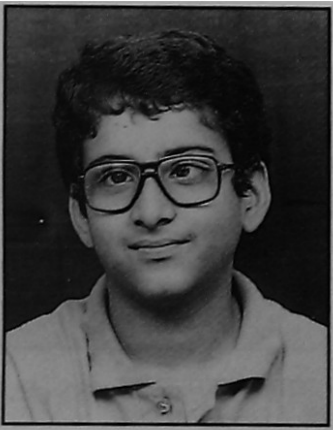
सुमेध देगावकर
सर्वोत्कृष्ट विद्यार्थी
(कनिष्ठ महाविद्यालय)

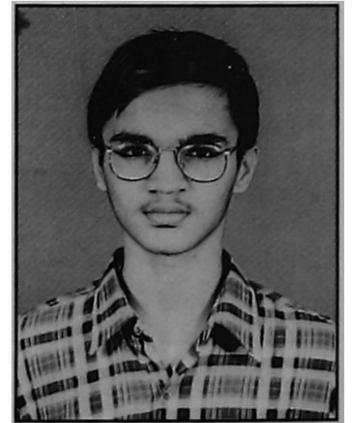
मेघना मोने
सर्वोत्कृष्ट विद्यार्थी
(वरिष्ठ महाविद्यालय)

शलाका कुलकर्णी
मॅक्स मुलर भवनची जर्मन शिष्यवृत्ती

आदित्य कुवळेकर
गणित ऑलिम्पियाड साठी निवड

राजेंद्र शिंदे
गणित ऑलिम्पियाड साठी निवड

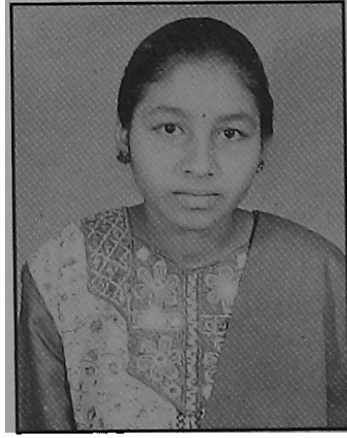
राष्ट्रीय सेवा योजना - यशाचे मानकरी

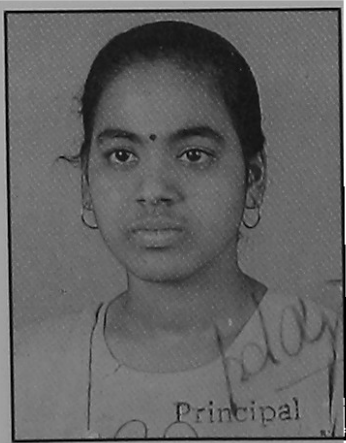
प्रज्ञा वैद्य NSS (Jr.)
NIC दीव मध्ये महाराष्ट्राचे
प्रतिनिधित्व

मृदुला सूर्यवंशी NSS (Jr.)
NIC दीव मध्ये महाराष्ट्राचे
प्रतिनिधित्व
Pre R.D. अमरावती येथे
सहभाग

जयश्री लोहकरे NSS (Jr.)
NIC दीव मध्ये महाराष्ट्राचे प्रतिनिधित्व

भाग्यश्री जोशी
मुर्शिदाबाद (प. बंगाल), राणी
धन्यकुमारी कॉलेज येथे राष्ट्रीय
एकात्मता शिबिरासाठी निवड

हेमलता बलकवडे NSS (Jr.)
Dot the spot events
पुणे शहरात प्रथम क्रमांक

(NCC) राष्ट्रीय छात्र सेनेतील गुणवान विद्यार्थी

अमित बनारसे
स्पेशल क्वार्टर गार्डमध्ये प्रथम
क्रमांक

संग्राम शिंदे
बॅटेलियन अंडरऑफिसर
म्हणून निवड आणि
विद्यापीठ प्रतिनिधी

दिपक बुटे
पुणे स्कॉड्रन लाईन एरिया
नेतृत्व
भारतीय वायुसैनिक निवड

रिजीतिवन रे
कॅम्प सिनियर
ए. टी. सी.

विवेक हनबर
आर. डी. सी. २००० साठी
निवड

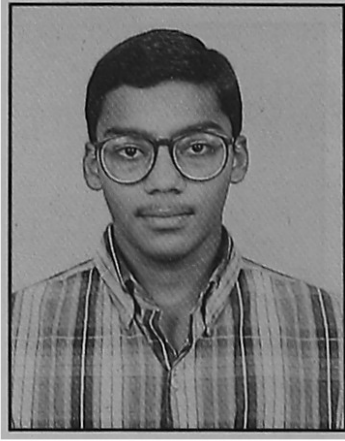

प्रतिभा मोहिते
एन.आय.सी. कॅम्पसाठी निवड

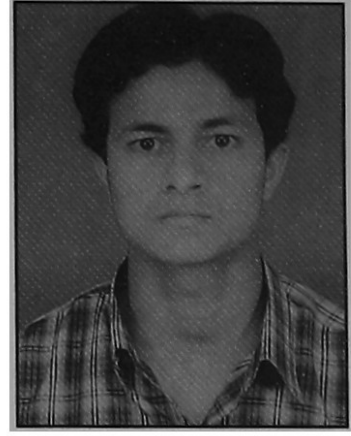
धनश्री मुनोत
आर.डी.सी. साठी निवड

क्रीडा विभाग स्पृहणीय यशाचे मानकरी

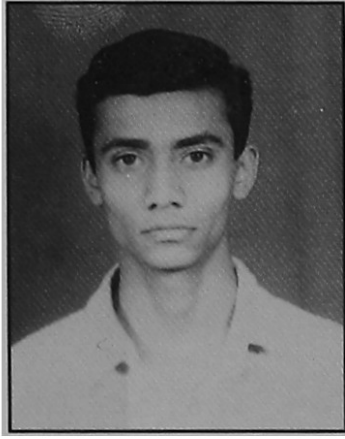
गौरव पळशीकर (११ वी कॉमर्स)

आंतरशालेय जलतरण स्पर्धा प्रथम क्रमांक व महाराष्ट्र राज्य संघात निवड

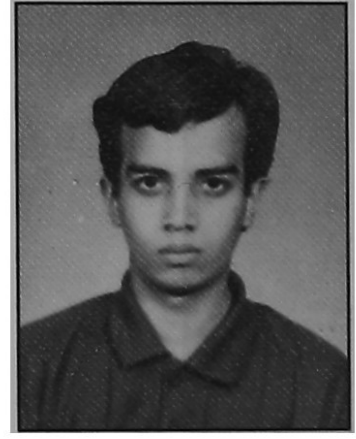
सचिन चव्हाण

आंतरमहाविद्यालयीन योग स्पर्धा व ब्लॉक बेल्ट कुंगफू

चंदन चौगुले (टी.वाय.बी.कॉम.)

या वर्षी रोहत येथे झालेल्या आंतरविद्यापीठ स्पर्धेमध्ये पुणे विद्यापीठ संघात निवड. तसेच उद्गीर येथे झालेल्या जिल्हा पातळीवरील स्पर्धेमध्ये पुणे संघात निवड

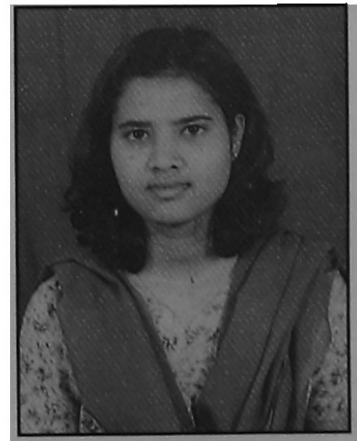
अमोघ सरपोतदार (एस.वाय.बी.कॉम)

आंतरमहाविद्यालयीन बुद्धीबळ स्पर्धा विजेता व पुणे विद्यापीठ संघात निवड

नम्रता कुंदप (टी.वाय.बी.कॉम.)

मैदानी स्पर्धा ४ x १०० मी. रिले (आंतरमहाविद्यालयीन द्वि. क्र.)

गीता शेटी (एस.वाय.बी.कॉम.)

मैदानी स्पर्धा ४ x १०० मी. रिले स्पर्धा द्वितीय क्रमांक

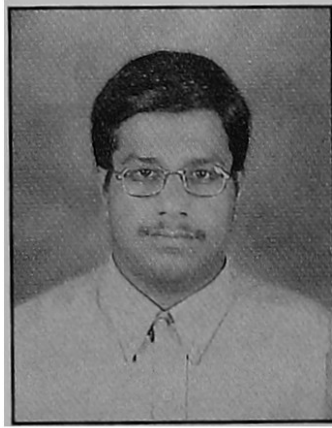
स्मिता लोणकर

आंतरमहाविद्यालयीन वेटलिफ्टिंग विजेती व पुणे विद्यापीठ संघात निवड

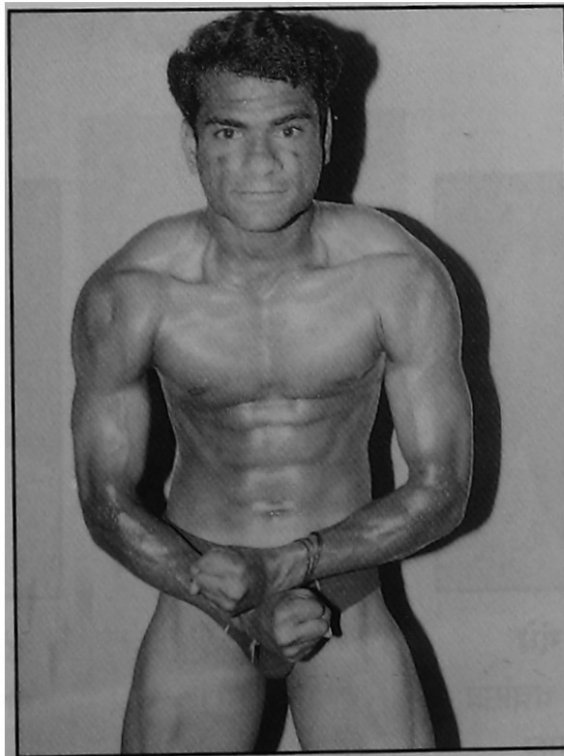

सुलभा मनोली (एम.कॉम.-I) I.S.S.R.

क्रॉसकंट्री १५००० मीटर ८०० मी. धावणे ४०० मी. धावणे
४ x १०० मी. रिले. ४ x ४०० मी. रिले विजेती व अश्वमेध स्पर्धेसाठी
पुणे विद्यापीठाकडून निवड

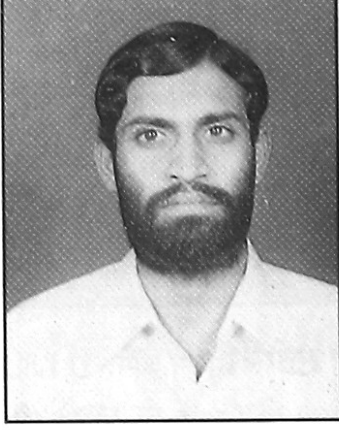

भूषित रेगे
I.C.S.R.

अतुल शिंदे (एस.वाय.बी.कॉम.)
'मॉडर्न श्री' १९९९-२०००

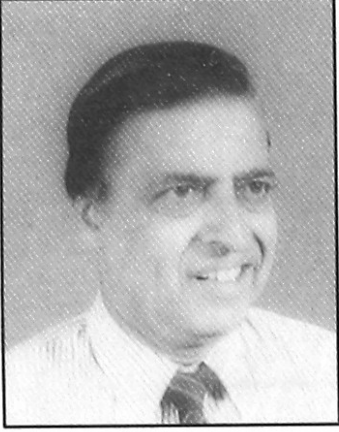
प्राध्यापकांचे यश

प्रा. गीताराम गायकवाड
कार्यवाह, प्रो. ए. सो.

प्रा. मानसिंग साळुंके
प्रो. ए. सो. च्या वारजे येथील
शाळा समूहाचे समन्वयक

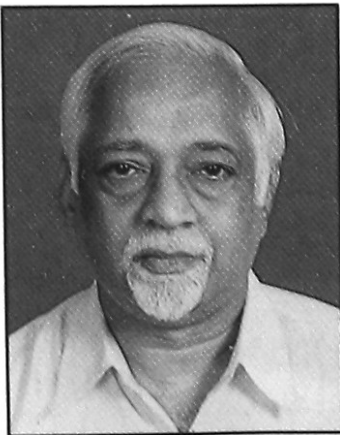
प्रा. दत्ता लिमये
पुणे महानगरपालिकेतर्फे
आदर्शशिक्षक पुरस्कार

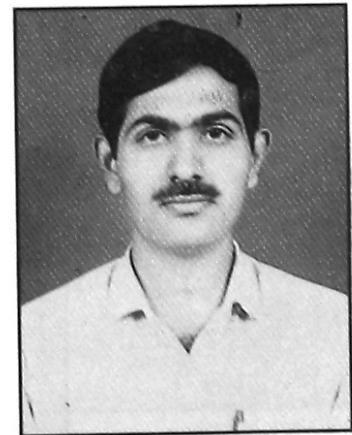
डॉ. स्वाती कर्वे
पुणे महानगरपालिकेतर्फे
आदर्शशिक्षक पुरस्कार

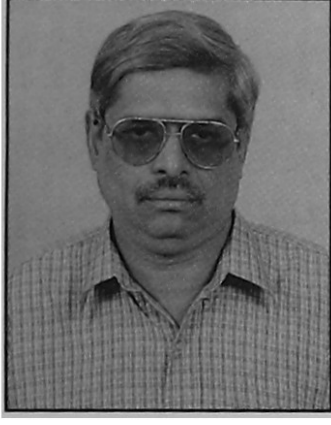
प्रा. रामचंद्र इंगळे
पुणे महानगरपालिकेतर्फे
आदर्शशिक्षक पुरस्कार

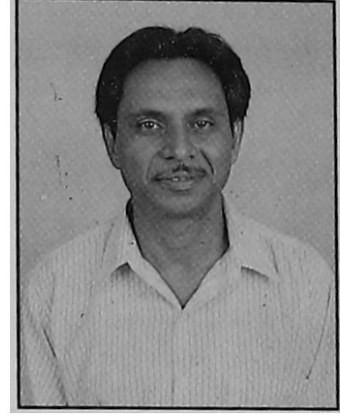
डॉ. रवींद्र गंधे
संयोजक राष्ट्रीय चर्चासत्र
वनस्पतीशास्त्र

डॉ. तुकाराम निकम
पी. एच. डी. मार्गदर्शक
म्हणून मान्यता

डॉ. यशवंत वाघमारे
स्थानिक व्यवस्थापन समिती सदस्य

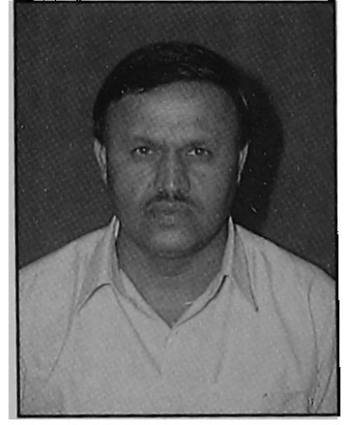
प्रा. वाल्मिकी आहिरराव
स्थानिक व्यवस्थापन समिती सदस्य

प्रा. विनायक आठवले
स्थानिक व्यवस्थापन समिती सदस्य

प्रा. राजीव कुलकर्णी
स्थानिक व्यवस्थापन समिती सदस्य

श्री. शशिकांत कामटे
स्थानिक व्यवस्थापन समिती सदस्य

प्रा. जयंत जोर्वेकर
पर्यवेक्षक
कनिष्ठ महाविद्यालय

सौ. सुधा ढोनसळे
एन.एस.एस. प्रोग्रॅम ऑफिसर
ट्रेनिंगसाठी निवड

प्रा. विलास आल्हाट
(फ्लाईट लेफ्टनंट)
महाराष्ट्र राज्य एन.सी.सी. च्या
सल्लागार मंडळावर निवड

आईनस्टाईन

डॉ. कांचनगंगा गंधे

(संकलन : 'Time' ३१ डिसेंबर १९९९ आणि 'लोकविज्ञान दिनदर्शिका' २०००वरून)

गेल्या काही वर्षांतल्या वैज्ञानिक शोधांमुळे माणसाचे जीवन, राहणीमान पूर्णपणे बदलले आहे, त्याचा जीवनाकडे पाहण्याचा दृष्टिकोनही बदललेला आहे. त्याचे जीवन 'गतिमान' झाले आहे, चैनीच्या गोष्टींकडे त्याचा कल वाढत चालला आहे. पैशाने 'सुख' विकत घेता येते अशी त्याची समजूत झाली आहे. वीज, टेलिफोन, मोटरकार, विमान, कॉम्प्युटर यांच्या शोधामुळे तर त्याला जगातल्या कानाकोपऱ्यात कोणत्याही माणसाशी क्षणार्धात संपर्क साधणे आता शक्य झाले आहे. हे सर्व अनेक शास्त्रज्ञांच्या आणि संशोधकांच्या अथक प्रयत्नाच्या चिकाटीचे फळ आहे असे म्हटल्यास वावगे न ठरावे! एका शोधाची तुलना किंवा मूल्यमापन दुसऱ्या शोधाशी करणे हे योग्य नाही. प्रत्येक शोध हा महत्त्वाचा आहे. डार्विन, आईनस्टाईन, न्यूटन, अ‍ॅस्टॉटल, आर्किमिडीज, गॅलिलिओ, रामानुजन, फॅडे, हर्शेल, जगदीशचंद्र बोस, वेनेगर, वेंकटरमण्, केपलर, मॅक्सवेल, हॉल्डेन, क्युरी, डाल्टन, फिशर अशा कितीतरी प्रसिद्ध शास्त्रज्ञांनी लावलेले शोध आणि सिद्धांत हे आजही जगमान्य आहेत, पण आईनस्टाईनने लावलेल्या शोधांना आणि त्यांनी मांडलेल्या सिद्धान्तांना एक आगळेवेगळेच स्थान आहे. त्या सिद्धान्तांमुळे काल (time), अवकाश (space), द्रव्य (matter), आणि गती (motion) यांच्याकडे पाहण्याचा दृष्टिकोन बदलला. एवढेच नव्हे तर प्रत्येक शास्त्रज्ञाला आणि संशोधकाला 'विश्व' म्हणजे काय असू शकेल हे समजावून घेण्यासाठी एक ठराविक दिशा मिळाली.

१४ मार्च १८७९ रोजी जर्मनीतल्या 'उल्म' ह्या लहान शहरात अल्बर्ट आईनस्टाईनचा जन्म झाला. त्यांना शाळा

फारशी आवडत नसली तरी गणित हा त्यांचा आवडीचा विषय होता. त्यांचे काका त्यांना गणितातली रंजक कोडी घालत असत त्यामुळे त्यात त्यांची गती खूपच वाढली. गणिताप्रमाणे 'व्हायोलिनवादन' हेही त्यांच्या आवडीचे होते. १९०० साली पदवी शिक्षण पूर्ण केल्यानंतर नोकरीबरोबरच संशोधनकार्यही चालू ठेवले. 'प्रकाश विद्युतीय परिणाम' (photoelectric effect), ब्राऊनियन गतीविषक (Brownian movement) आणि गतिमान वस्तूची विद्युतगतिकी (Electrodynamics of moving bodies) हे तीन सिद्धान्त त्यांनी एका शोधनिबंधाद्वारे १९०३मध्ये प्रसिद्ध केले. त्यापैकी 'प्रकाशविद्युतीय परिणाम' या शोधाला १९२१ साली त्यांना नोबेल पारितोषिक मिळाले. तिसऱ्या म्हणजे 'गतिमान वस्तूची विद्युतगतिकी' या निबंधात आईनस्टाईन ह्यांनी सापेक्षतावादाच्या विशेष सिद्धान्ताची म्हणजे 'Theory of Relativity'ची कल्पना मांडली होती. हा सिद्धान्त भौतिकशास्त्राला कलाटणी देणारा ठरला. कारण तोपर्यंत न्यूटनचा सिद्धान्त हा सर्वमान्य झाला होता. न्यूटनने गॅलिलिओचे गतिविषयक नियम आणि गुरुत्वाकर्षणाचा सिद्धान्त हे गणिती सूत्रांच्या भाषेत नेमकेपणाने मांडले होते. पण तरीही अनेक शास्त्रज्ञ त्या सिद्धान्तातल्या अनेक अनुत्तरित प्रश्नांचा पाठपुरावा करीतच होते.

न्यूटनप्रणीत रूढ भौतिकशास्त्रात अवकाश (space) आणि काल (time) या स्वतंत्र निरपेक्ष (absolute) संकल्पना मानलेल्या होत्या. आईनस्टाईन यांनी सापेक्षतेच्या सिद्धान्तात असे मत मांडले की न्यूटनचे नियम 'अवकाश व काल' यांच्याविषयीच्या ज्या संकल्पनेवर आधारित आहेत ती संकल्पना व्यवहारातील मर्यादित विशिष्ट स्थितीत बरोबर

असते पण सर्वत्र वैध ठरत नाही. आईनस्टाईनच्या सिद्धान्तानुसार गतिमान वस्तूच्या मार्गाचा भौमितिक आकार वेगवेगळ्या ठिकाणांहून वेगवेगळा दिसतो. म्हणजेच तो मार्ग सापेक्ष आहे. आईनस्टाईन ह्यांनी अनेक गतिमान वस्तूंची वेगवेगळ्या बिंदूंवरून, जागेवरून निरीक्षणे केली, अवकाशातील ताऱ्यांची युतीचाही अशाच पद्धतीने अभ्यास करून त्यांनी सापेक्षतेचा सिद्धान्त मांडला. कोणत्याही एखाद्या घटनेचे विश्लेषण स्वतंत्रपणे त्रिमिती अवकाशाच्या संदर्भात करता येत नाही किंवा फक्त काळाच्या संदर्भातही स्वतंत्रपणे करता येत नाही. कारण अवकाशाच्या तीन मिती व काळ ही चौथी मिती, या परस्परसापेक्ष आणि परस्परावलंबी असतात. त्यामुळे या चारही मितींनी मिळून बनलेल्या 'अवकाश-काळ' या एका एकवट संदर्भ चौकटीतच ती घटना समजून घ्यावी लागते. आईनस्टाईन यांचा सापेक्षतेचा विशेष सिद्धान्त एक समान वेगाचा त्या वस्तूच्या लांबी व वस्तुमानावर आणि 'काल'मापनावर होणाऱ्या परिणामांशी निगडित होता. १९१५ साली आईनस्टाईन यांनी 'General Theory of Relativity' हा सिद्धान्त मांडला. त्यात त्यांनी मांडले की गुरुत्वाकर्षण हे वाढत जाणाऱ्या वेगाशी समतुल्य असते. त्याला Equivalence Principle म्हणतात. आईनस्टाईनच्या मते 'गुरुत्व' हे दोन वस्तूंमध्ये क्रियाशील असणारे बल नसून वस्तुमानाच्या अस्तित्वामुळे 'अवकाश-कालाची' निर्माण झालेली वक्रता असते. पृथ्वीकडे गोष्टी खेचल्या जातात त्या पृथ्वीच्या गुरुत्वाकर्षणामुळे नसून ह्या वस्तू पृथ्वीच्या वस्तुमानामुळे निर्माण झालेल्या अवकाश-काळाच्या वक्रतेनुरूप सर्वात सोपा मार्ग स्विकारतात.

आईनस्टाईन यांनी मांडलेल्या सापेक्षतेच्यादाचे आणखी एक योगदान म्हणजे त्यांनी मांडलेले $E = mc^2$ हे समीकरण. E (ऊर्जा) = Mass (वस्तुमान) $\times C$ (प्रकाशाच्या प्रवेगाचा वर्ग).

अणूमध्ये साठलेल्या प्रचंड उर्जेबाबत ह्या समीकरणाद्वारे सैद्धान्तिक मांडणी केल्यामुळे अणुऊर्जायुगाचा पाया घातला गेला. या सिद्धान्ताच्या आधारे कोट्यवधी वर्षे सूर्य आणि तारे ऊर्जा कशी पुरवतात याचा उलगडा झाला. पण मानवाने या सिद्धान्ताचा उपयोग 'अणुबॉम्ब' तयार करण्यासाठी

वापरल्यामुळे मानवजातीच्या 'विनाशाचा' धोका जास्त निर्माण झाला.

आईनस्टाईन यांनी केलेल्या प्रयोगांमुळे, निरीक्षणामुळे आणि मांडलेल्या सिद्धान्तामुळे माणसाच्या 'विश्व कल्पनेला' योग्य दिशा मिळाली.

म्हणूनच त्यांना मिळालेला 'Man of the Millennium' हा 'सरताज' खरोखरच योग्य आहे.

□□□

जीवन

जीवन एक आगळे गणित आहे
जोड आहे या गणिताला
सुखाच्या बेरजेची व
दुःखांच्या वजाबाकीची

जीवनातील नाती हे विचित्र समीकरण आहे
हे समीकरण सोडवण्याचे काम
प्रत्येकजण धैर्याने करत आहे
कोणी हे समीकरण आपलेपणाने व
जिव्हाळ्याने सोडवत आहे; तर
कोणी स्वाध्यायाने सोडवत आहे.

सूत्र हे या गणित सोडवण्याचे माध्यम आहे.
या सूत्रास आहे मदत आनंदाच्या
गुणाकारांची व दुःखाच्या भागाकारांची.

जीवनाचे हे गणित तेव्हा सुटेल
जेव्हा या गणिताला
जिद्दीची व चिकाटीची पद्धत असेल.

एवढ्या सर्वातून जी बाकी उरेल
ते म्हणजे गणिताचे खरे उत्तर : जीवन होय.

अनिता कटिकेरी
तृतीय वर्ष, वाणिज्य

‘साबरमतीचे संत - महात्मा गांधी’

प्रा. मनोहर कुलकर्णी

गुजरातमधील पोरबंदर. तेथील गांधी कुटुंब गर्भश्रीमंत, घरंदाज व सुसंस्कृत म्हणून सर्व परिचित होते. ह्याच घरात मोहनदास करमचंद गांधी (१८६९-१९४८) ह्यांचा जन्म झाला. एकुलते एक म्हणून ते सर्वांचेच लाडके. घरातील वातावरण वैशिष्ट्यपूर्ण असे धार्मिक, सुसंस्कृत वळणाचे. त्याचे उत्तम संस्कार मोहनदासांच्या व्यक्तिमत्त्वावर झाले. वर्धमान महावीर, गौतम बुद्ध, सम्राट अशोक ह्यांच्या शिकवणुकीचा चरित्र-चारित्र्याचा त्यांच्यावर फार मोठा प्रभाव घरातील वातावरणामुळेच पडलेला आढळतो. बॅरिस्टरची पदवी संपादनासाठी ते इंग्लंडला गेले. दर्जेदार असे शैक्षणिक व बौद्धिक वातावरण असलेल्या ऑक्सफर्डसारख्या विद्यापीठात त्यांनी प्रवेश घेतला. तेथील अन्य भारतीय विद्यार्थ्यांसमवेत मोहनदास सर्व शैक्षणिक, सांस्कृतिक, साहित्यिक चळवळीत नेहमीच सक्रिय असत. इंग्लीश माणूस, त्याचा समाज, आचारविचार, त्याची लोकशाही पंप्परा ह्यांचे त्यांनी डोळसपणे निरीक्षण केले. इंग्लिश माणसाची उबदार-उदारमतवादी वृत्ती, त्याचे व्यक्ति-स्वातंत्र्यावरील गाढे प्रेम व श्रद्धा, लोकशाही प्रशासनप्रणाली, त्याची जीवन प्रणाली वनण्याचे मोहनदासांचे लक्षात आले. त्यावरून त्यांनी इंग्लीश माणसाबद्दल मत बनविताना असा समज करून घेतला की ससाहतवाद-साम्राज्यवाद ही त्याची प्रकृती नाही तर विकृती आहे. ती त्याची काळाची गरज आहे. व्यक्तिप्रिय असणारा इंग्लिश समाज आपल्या वसाहतींना लवकरच स्वातंत्र्य देईल.

मायदेशी परत येताना मोहनदास काही काळ दक्षिण आफ्रिकेत राहिले. दक्षिण आफ्रिका इंग्लंडचीच वसाहत होती. जनरल स्मट्स गव्हर्नर जनरल होते. ते कडवे साम्राज्यवादी

प्रशासक होते. त्यांनी वर्णभेदाचे धोरण अत्यंत कडवेपणाने राबवले होते. आफ्रिकेतील कृष्णवर्णीयांमध्ये भारतीयही होते. त्यांना अत्यंत अपमानकारक वागणूक देण्यात येत होती. वर्णभेदाविरुद्ध गांधींनी लढा उभारला. तो शांततामय, सनदशीर आणि अहिंसात्मकच असला पाहिजे असा त्यांचा आग्रह होता. लढा उभारण्यासाठी त्यांनी सत्याग्रही प्रशिक्षित करण्याकरता ‘टॉलस्टाय फार्म’ सुरू केला. आफ्रिकेतील अनुभव गांधींच्या भ्रमनिरासास प्रामुख्याने कारण ठरला. इंग्लिश माणसाचे ‘खाण्याचे व दाखवण्याचे’ दात स्वतंत्र व वेगळे आहेत ह्याची प्रचीती तेथे त्यांना आली. पहिल्या महायुद्धाच्या वातावरणाचा गैरफायदा घेऊन भारतातील ब्रिटिश सत्ता ‘रौलॅट-कायदा’ मंजूर करते व त्याच्या नावाखाली व्यक्तिस्वातंत्र्याची पायमल्ली करीत आहे हे त्यांना सहन झाले नाही. ‘जालियनवाला बाग’ घटना गांधींचे डोळे उघडण्यास प्रामुख्याने कारण ठरली. साम्राज्यवादी ब्रिटिश प्रशासनाचे खरे स्वरूप त्यांच्या लक्षात आले. गांधींचे राजकीय गुरु नामदार गोपाळ कृष्ण गोखले होते. त्यामुळे त्यांचा पिंड नेमस्ताचा-मवाळाचा बनला.

१ ऑगस्ट, १९२० रोजी लोकमान्य बाळ गंगाधर टिळक यांचे निधन झाले. भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीत नेतृत्वाची पोकळी निर्माण झाली. ह्याच वेळी गांधींनी आपली ‘असहकाराची चळवळ’ जाहिर केली. जी दोन तत्त्वे गांधींनी ह्या चळवळीची ‘पायाभूत’ ठरवली ती त्यांच्या जीवनाचीच मुख्य होती. ‘सत्य-अहिंसा’-एतद्देशी यांना फसवून, त्यांच्या असाहयतेचा गैरफायदा घेऊन अनैतिक मार्गांनी इंग्रजांनी भारतीय वसाहत मिळवलेली आहे. भारत भारतीयांचा आहे हे त्रिकाल सत्य असून ते अंतिम दृष्ट्या विजयी होणार असेल

तर त्यासाठी जे प्रयत्न करावयाचे ते 'अहिंसात्मक'च असले पाहिजेत. गांधींची 'अहिंसा' एका निर्भयी माणसाची व सत्याचा विजय होणार ह्यावर नितांत श्रद्धा असणाऱ्या माणसाची होती. अंतिम सत्य जेवढे पवित्र, शुद्ध व निर्मळ तेवढेच ते प्रस्थापित करण्यासाठीचे मार्गही पवित्र असावयास पाहिजेत ह्याबाबत गांधी आग्रही आहेत. साधनाच्या पावित्र्याने साध्याचे पावित्र्य वाढते अशी त्यांची भूमिका होती. सत्याग्रहीचा मार्ग त्यामुळेच नेहमी अहिंसेचा असतो.

स्वातंत्र्य ज्यांच्यासाठी मिळवावयाचे त्यांना त्याचे मोल समजले पाहिजे. म्हणूनच स्वातंत्र्यप्राप्तीच्या चळवळीत जनसामान्यांनी सहभागी झाले पाहिजे ह्यावर त्यांचा कटाक्ष होता. मीठ खाणाऱ्या प्रत्येकाने जर स्वातंत्र्यचळवळीत सहभागी व्हावे अशी अपेक्षा असेल तर ती अहिंसात्मकच असली पाहिजे. सामान्य जन हिंसेची जरा जरी शंका आली तर ते अशा चळवळीपासून दूर राहतील. हिंसेने हिंसा वाढते. इंग्लिश माणसाच्या विकृतीविरुद्धचा लढा तात्पुरता आहे. इंग्लिश माणसाचे प्रेम स्वतंत्र भारताला आवश्यक आहे. त्यासाठी ही स्वातंत्र्यचळवळ अहिंसात्मक असली पाहिजे. समाज-उतरंडीतील तळाच्या माणसाविषयी (अन्त्यज) गांधींच्या कार्यक्रमात विशेष भर असे. 'हरिजन' मासिकातून ह्यावर त्यांनी आपले विचार मांडलेले आहेत. गांधी स्वतः काँग्रेसचे कधीच सक्रिय सभासद नव्हते पण त्यांचे नेतृत्व काँग्रेसने स्वीकारले होते. हिंदू-मुस्लिम ऐक्यासाठी ते नेहमी प्रयत्न करीत. त्यासाठी त्यांनी पदयात्रांचे आयोजन केले होते. देशाच्या फाळणीपेक्षा सामंजस्याने, विचार-विनिमयाने, सहजीवनाच्या तत्त्वावर हा प्रश्न निकालात काढावा असा त्यांचा आग्रह होता.

भारतीय स्वातंत्र्यलढा जनसामान्यांचा बनवण्यात गांधींचे योगदान महत्त्वपूर्ण आहे. त्यांच्या 'अहिंसा' मार्गाचा प्रभाव जगातील विशेषतः आफ्रिकेतील स्वातंत्र्यलढ्यावर फार मोठा आहे. नेल्सन मंडेला हे त्याचे उत्तम उदाहरण आहे. अमेरिकेतील कृष्णवर्णीयांच्या नागरी हक्कांसाठी लढणारे हुतात्मा मार्टिन ल्यूथर किंग गांधींनाच आपला आदर्श मानीत. आपले सर्व आयुष्य 'सत्याचे प्रयोग' मानणाऱ्या गांधींनी जगासमोर एक आदर्श जीवनप्रणालीच ठेवली.

मानवी जीवनातील दुःख समजावून घेण्यासाठी व ते दूर करण्यासाठी खडतर तपश्चर्या करणारे वर्धमान महावीर व गौतम बुद्ध सर्वसंग परित्याग करून जो आदर्श निर्माण करतात त्याच परंपरेतील गांधी हे होत.

□□□

‘व्हॅलेन्टाईन डे’ (सुचितक दिवस)

प्रेम जेव्हा नितळ असतं
तेव्हाच ते शितळ असतं
आणि फक्त असंच प्रेम
मोकळं असतं, म्हणूनच
त्यात सगळं सगळं असतं ॥ १ ॥

जेव्हा प्रेमात खरोखरीच नीती असते
तेव्हाच त्यात 'राधा-कृष्णा'ची
प्रीती असते. त्याचप्रमाणे
'कृष्ण-सुदामा'चे मित्रप्रेम
खरोखरीच अगदी आगळं असतं. ॥ २ ॥

ह्या दोन अद्वितीय प्रेमामधलं 'दोस्ती'चं नातं
खरंचच दृष्ट लागण्याजोगं असतं
आणि म्हणूनच ह्या असल्या दोस्तान्यांवर
अवघं जग, पूर्ण विश्व ओवाळून टाकत ॥ ३ ॥

म्हणून....., आपली भारतीय संस्कृती
'कृष्ण-सुदामा' आणि 'राधा-कृष्ण'
यामधले 'मित्र आणि मैत्रीण'
यांचं खास नातं सांगायला
एक वेगळाच शब्द घेऊन जन्माला येते ॥ ४ ॥

आमची जगन्मान्य सुसंस्कृत भाषा
'राधा-कृष्णा'मधले नितळ मैत्रीला
'त्या एकमेकांना' - 'त्या एकमेकांचे'
'सुचितक' म्हणून ना राजते ॥ ५ ॥

कुमार विवेक

फ्रँकलिन रुझवेल्ट

अमेरिकन लोकशाही - भांडवलशाहीचा तारणहार

प्रा. मनोहर कुलकर्णी

मार्च, १९३३ अमेरिकेचे एकतिसावे राष्ट्राध्यक्ष म्हणून डेमोक्रॅटिक पक्षाचे फ्रँकलिन रुझवेल्ट ह्यांनी पदाची सूत्रे हाती घेतली. पहिले महायुद्ध, त्यानंतरचा भाववादीच्या धैमानाचा तांडव-नृत्यप्रकार आणि ह्या सर्वांची इतिश्री 'महामंदी' साख्या महाभयंकर संकटात होते. जगाला हादरवून टाकणारे ठरले होते. एकापाठोपाठ आलेली आर्थिक अरिष्टांचे अमेरिकेसारख्या भक्कम अर्थव्यवस्थेलाही अस्थिर करणारी ठरलेली होती. त्याच्या जोडीला अस्वस्थ व बेचैन करणारी जागतिक शांतता, भविष्यकाळाला अंधकारमय ठरवू पाहत होती. १९२९ची महामंदी अमेरिकेत अर्थव्यवस्थेला जवळदस्त धक्का देणारी ठरलेली होती. मागणीच्या अभावी उद्योगधंदे व शेती व्यवसाय संकटात सापडले होते. सर्वत्र निरुत्साही असे उदास वातावरण पसरलेले होते. आर्थिक अरिष्टांनी उभ्या केलेल्या आव्हानाला लोकशाही शासन समर्थपणे तोंड देऊ शकणार किंवा कसे? असे शंका घेणारे प्रश्नचिन्ह अमेरिकेसमोर उभे ठाकलेले होते. अशी काहीशी विचित्र परिस्थिती रुझवेल्ट ह्यांच्यासमोर होती.

रुझवेल्ट सनातनी वृत्तीचे असले तरी त्यांना नव्याचे वावडे नव्हते. त्यामुळे देशासमोरील आर्थिक अरिष्टांना तोंड देण्यासाठी भांडवलशाहीचे संरक्षण करण्यासाठी त्यांनी नव्या उपाययोजना करण्याचा निर्णय घेतला. अर्थव्यवस्थेतील सर्व क्षेत्रात जी संकटे आली होती त्याचे मूळ होते घसरलेली मागणी. क्षीण झालेली खरेदीशक्ती मागणी कमी होण्याचे एकमेव कारण होते. भांडवलशाही अर्थव्यवस्था मागणी पुर्वट्याच्या स्वयंचलित यंत्रणेवर कार्य करणारी व्यवस्था होय. रुझवेल्ट प्रशासनाने त्यासाठी 'नव-चैतन्य' कार्यक्रम आखला. अनेक प्रकारची सार्वजनिक कामे सुरू केली. त्यापैकीच एक टेनेसी नदी प्रकल्प. बहु-उपयोगी असा हा

प्रकल्प अनेकांना रोजगार देणारा होता. त्यासाठी इतरही अनेक उद्योगव्यवसाय सुरू झाले. त्याबरोबर शेती व्यवसाय संकटातून बाहेर खेचण्यासाठी अनेक उपाय योजण्यात आले. त्यापैकी काही म्हणजे मागणी नसल्याने पडून राहिलेल्या शेतमालासाठी शेतकऱ्याला पोटगी देणे, शेतीचे उत्पादन कमी करण्यासाठी शेतकऱ्याला भरपाई देणे इत्यादी 'नव-चैतन्य' कार्यक्रमांतर्गत बेरोजगारी भत्ता, ज्येष्ठ नागरिकांना सामाजिक भत्ता देणे इत्यादीद्वारा क्रयशक्ती वाढविण्याचे उपाय योजले. त्या सर्वांचा योग्य तो परिणाम होऊन अमेरिकन अर्थव्यवस्था संकटाबाहेर येऊ लागली. भांडवलशाहीची सर्वांगाने पुनर्स्थापना झाली.

आर्थिक संकटातून अमेरिकन अर्थव्यवस्था नुकतीच बाहेर होती तोच तर हिटलर-मुसोलिनीच्या माध्यमातून जगासमोर संघर्षाचे संकट उभा ठाकले. दरम्यान रुझवेल्ट अमेरिकेच्या राष्ट्राध्यक्षपदी दुसऱ्यांदा निवडून आले. १९३९मध्ये युरोपात दुसऱ्या महायुद्धाचा भडका उडाला. दोस्तराष्ट्रांपैकी एक म्हणून इंग्लंड-फ्रान्स-रशियाची फार मोठी भिस्त अमेरिकेवर होती. युद्ध १९४२पर्यंत अमेरिकेच्या भूमीवर आले नाही. पण अमेरिकेने आपल्या दोस्तांना शस्त्रे, दारूगोळा, सैन्याचे सर्वतोपरी साहाय्य केले. पण जपानने अमेरिकेच्या पर्ल हार्बर बंदरावर अचानक हल्ला केला. अमेरिकेची राष्ट्रीय अस्मिता दुखावली. त्याची सर्व जबाबदारी राष्ट्राध्यक्ष ह्या नात्याने रुझवेल्टवर येऊन पडली. सर्व सामर्थ्यानिशी अमेरिकेने संकटाशी सामना केला. लोकशाहीचे, राष्ट्रीय अस्मितेचे रक्षण प्राणप्रणाने केले. मानवजातीचा बेछूट संहार, वित्तहानी ह्यापासून मानवजातीचे रक्षण करण्याच्या हेतूने रुझवेल्टने नागासाकी-हिरेशिमावर

अणुबाँब टाकण्याचा निर्णय घेतला. राष्ट्रीय अस्मिता दुखावल्याचा हा भयानक परिणाम होता.

पहिले महायुद्ध संपल्यावर अमेरिकन राष्ट्राध्यक्ष विड्रो विल्सन यांच्या पुढाकाराने सामाजिक शांततेसाठी राष्ट्रा-राष्ट्रातील प्रश्न चर्चा-विचारविनिमयाने सोडवण्यासाठी 'राष्ट्रसंघा'ची स्थापना केली. तथापी, अमेरिकेने त्यामध्ये सहभागी न होण्याचा निर्णय घेतल्याने राष्ट्रसंघ प्रथमपासूनच कमकुवत बनला. त्यामुळे जगाला दुसऱ्या महायुद्धापासून वाचवण्यात राष्ट्रसंघाला अपयश आले. पण आंतरराष्ट्रीय संघटनेची गरज जगाला भासत होतीच. त्यासाठी व शांततेच्या-तहाच्या वाटाघाटी करण्यासाठी रुझवेल्टने प्रथमपासूनच पुढाकार घेतला. इंग्लंडचे पंतप्रधान विल्सन चर्चिल, रशियाचा नेता जोसेफ स्टॅलिन यांच्या समवेत राष्ट्राध्यक्ष रुझवेल्टनी येल्लस येथे शांतता-वाटाघाटीची पूर्वतयारी सुरू केली. त्याला यश येऊन दुसऱ्या महायुद्धाचा शेवट झाला व सर्व राष्ट्रांच्या संमतीने 'संयुक्त राष्ट्रा'ची स्थापना झाली.

विसाव्या शतकाच्या आरंभापासून अमेरिकेचे राष्ट्राध्यक्ष विड्रो विल्सन ह्यांनी जागतिक शांततेसाठी पुढाकार घेतला. अमेरिका महान शक्ती बनण्याबरोबरच जगाचा नेता-राष्ट्र बनले. हाच वारसा राष्ट्राध्यक्ष फ्रँकलीन रुझवेल्ट ह्यांनी यशस्वीपणे पुढे चालवला. अमेरिकेतील लोकशाही-भांडवलशाही भक्कम करण्याबरोबरच रुझवेल्टनी जगाला शांततेचा, सहजीवनाचा भक्कम पावा दिला.

□□□

जीवन एक नाटक

जीवन हे नाटक आहे,
हे जग म्हणजे रंगभूमी
आपण सर्वजण कलाकार
आणि परमेश्वर म्हणजे निर्माता-दिग्दर्शक.
म्हणूनच,
अश्रूंची झाली फुले म्हणत
हसत-खेळत जगावं
हे वयच असं असतं
म्हणत प्रेमाच्या गावा जावं
एकाला प्रेमपत्र लिहून
लग्नाच्या बेडीत अडकावं
नस्ती उठावे टाळून
वन्हाड लंडनला पाठवावं
सासूबाईचं असंच असतं म्हणत
चूक-भूल घ्यावी-ध्यावी
लाईफ पार्टनरबरोबर जगताना
प्रेमात सगळंच माफ करावं
दारात फुललेल्या पारिजातकालाच
घर श्रीमंताच मानावं
मी माझ्या मुलांचा म्हणत
त्यांना ऑल दि बेस्ट करावं
आणि घरात हसरे तारे पाहून
प्रेमाला श्री चिअर्स करावं
याला जीवन ऐसे नाव देऊन
आम्ही जातो आमुच्या गावा
आमचा रामराम घ्यावा.

राजश्री माने, तृतीय वर्ष कला

□□□

फ्रँकलिन रुझवेल्ट

डॉ. मंदा आदमाने

शून्यातून विश्व निर्माण करण्याची दुर्दम्य महत्त्वाकांक्षा बाळगणाऱ्या अमेरिकनानी नवीन भूमीत एका बलाढ्य राष्ट्राची उभारणी केली. आधुनिक काळातील पहिल्या प्रजासत्ताक राष्ट्राची लिखित घटना तयार करून जगापुढे लोकशाहीचा आदर्श ठेवणारे, आणि लोकशाहीच्या मार्गाने अनेक क्षेत्रांत प्रगती करून जगात सामर्थ्यसंपन्न ठरलेले अमेरिका हे राष्ट्र इतर देशांना विचार करावयास लावणारे एक आगळेवेगळे राष्ट्र ठरले. तेरा वसाहतींच्या स्वातंत्र्यलढ्याला यशस्वी करणारे जॉर्ज वॉशिंग्टन, दासमुक्तीचा जाहीरनामा करणारे अब्राहम लिंकन, जागतिक शांततेच्या पुरस्कार काढणारे अब्राहम लिंकन, शांततेचा पुरस्कार करणारे वुड्रो विल्सन, जागतिक आर्थिक मंदीच्या तडाख्यातून राष्ट्राला वाचवणारे फ्रँकलिन रुझवेल्ट इतकेच नव्हे तर हुकूमशाही आणि लष्करवादाने जगाला नेस्तनाबूत करू पाहणाऱ्या राष्ट्रांच्या तावडीतून याच फ्रँकलिन रुझवेल्टने जगाला वाचवले. स्वातंत्र्य आणि लोकशाहीचे रक्षण करावे या उद्देशाने साम्यवादाला थांबवून धरण्यासाठी याच अमेरिकेतील मुत्सद्दयांनी अलिप्ततावादाचे कवच फोडून आंतर्गतवादाकडे झेप घेतली. हातात सामर्थ्यवान अण्वस्त्र ठेवून सामोपचांगने संघर्ष टाळण्याचा प्रयत्न करणारे जॉन केनेडी, देशातील दारिद्र्याविरुद्ध युद्ध पुकारणारा लिंडन जॉन्सन असे जागतिक कीर्तीचे मुत्सद्दी, राजकारणी याच अमेरिकेतील आहेत. जगात प्रबळ नेतृत्व लोकशाही मार्गाने कसे विकसित होऊ शकते हे या नेत्यांच्या कार्यावरून अवलोकन करून जाणता येते. दुसऱ्या महायुद्धानंतर आंतरराष्ट्रीय राजकारणाच्या मंचावर अमेरिका एक महासत्ता म्हणून वावरत असताना गुंतागुंतीच्या राजकारणात

अमेरिकेची मूळची उदात्त तात्त्विक बैठक मागे पडलेली दिसून येते. अजीकडच्या आंतरराष्ट्रीय राजकारणातील भिन्न प्रवाह समजून घेण्यासाठी अमेरिकन संघराज्याचा इतिहास उद्बोधक ठरतो. यात रुझवेल्टचे कार्य विशेष उल्लेखनीय ठरते.

विसाव्या शतकाच्या पहिल्या महायुद्धानंतरच्या काळात, आर्थिक भरभराटीची महत्त्वाकांक्षा बाळगतांना अमेरिकन मुत्सद्दयांनी नीती-अनीतीच्या मार्गाने संपन्नतेचे अत्युच्च शिखर गाठण्याचा प्रयत्न करीत असतानाच अमेरिकेला १९२९ मध्ये एकाएकी भीषण आर्थिक मंदीचा तडाखा बसला. या आर्थिक मंदीची व्यापकता आणि तीव्रता चार वर्षांपर्यंत वाढत गेली होती. या आर्थिक मंदीच्या झंझावाती मान्याने अमेरिकन जनता हवालदिल झाली होती. अमेरिकेचे आर्थिक प्रश्न सोडवण्यासाठी नव्या नेत्याची गरज लोकांना वाटत होती. व ही गरज प्रभावी व्यक्तिमत्त्वाच्या फ्रँकलिन रुझवेल्टने १९३२ची निवडणूक जिंकून पूर्ण केली होती. आणीबाणीच्या काळात राष्ट्राची धुरा यशस्वीपणे वाहण्यासाठी लागणाऱ्या गुणांचा समुच्चय रुझवेल्टच्या व्यक्तिमत्त्वात निर्माण झालेला होता. त्याने आपल्या पुरोगामी विचारांनुसार लोकशाहीवर अढळ श्रद्धा ठेवून राजकारणातील डावपेच आत्मसात करून आपले राजकीय व्यक्तिमत्त्व प्रभावी बनवलेले होते. फ्रँकलिन रुझवेल्टचा जन्म न्यूयॉर्क-मध्ये ३० जानेवारी १८८२ला एका सधन आणि सुसंस्कृत कुटुंबात झालेला होता. हॉवर्ड आणि कोलंबिया या विद्यापीठांतून त्याने उच्च शिक्षण घेतले होते. वकिली व्यवसाया मध्ये दोन-तीन वर्षे घालवल्यानंतर फ्रँकलिन राजकारणाकडे आकर्षित झाला होता. १९१०मध्ये

न्यूयॉर्कचा सिनेट सदस्य म्हणून निवड झालेली होती. अध्यक्ष वुड्रो विल्सनच्या काळात १९१३मध्ये नौदल विभागाचे उपसचिवपद मिळाले होते. विल्सनबरोबर काम करीत असताना राजकारणातील डावपेचांचे शिक्षण त्याला मिळाले होते. त्याच्या राजकीय व्यक्तिमत्त्वाला परिपक्वता याच काळात आली होती, आणि लोकशाही तत्त्वावरील निष्ठा दृढ झाली होती.

फ्रँकलिन रुझवेल्टने १९२०मध्ये डेमॉक्रॅटिक पक्षातर्फे उपाध्यक्षपदासाठी निवडणूक लढवली पण त्यात तो अपयशी ठरला. या अपयशाबरोबरच त्याला अर्धागवायूचा जबरदस्त झटका आला. या दुर्धर आजाराशी सात वर्षे जिद्दीने लढा दिला. या विकलांग अवस्थेच्या काळात रुझवेल्ट निराश न होता आजारावर मात करण्याचा प्रयत्न करीत असतानाच विविध विषयांवर वाचन करून व्यासंग वाढवला. स्वतःची वैचारिक क्षमता समृद्ध करून राजकारणाकडे लक्ष ठेवले होते. १९२८ची निवडणूक जिंकून न्यूयॉर्कचे राज्यपाल पद मिळवले होते. या पदावर असताना समाजाभिमुख शासन-प्रणाली अंमलात आणून लोकप्रियता मिळवली होती. त्याचा फायदा १९३९च्या राष्ट्राध्यक्षपदाच्या निवडणूक जिंकण्यासाठी झाला. फ्रँकलिन निवडून आल्यानंतर पदग्रहणाच्या दिवशी ४ मार्च १९३३ला हजारो अमेरिकन नागरिक बर्फाळ पावसाला न जुमानता त्याचे भाषण ऐकण्यासाठी व्हाइट हाउसजवळ ताटकळत उभे होते. उत्तम वक्तृत्व आणि धाडसी निर्णयाने त्याने 'न्यू डील' हा नवीन उपक्रम जनतेसमोर मांडून त्याच्या साहाय्याने यशस्वी वाटचाल करण्याचे आश्वासन देऊन लोकांमध्ये चैतन्य निर्माण केले. देशाचे तत्कालिन प्रश्न समजावून देऊन व्यावहारिक दृष्ट्या आदर्शवादाचा मार्ग दाखवून दूरदृष्टीचे निर्णय घेऊन लोकांना निराशेच्या गर्तेतून बाहेर काढले होते. 'समाजाचे कल्याण करणे हेच केंद्र सरकारचे कर्तव्य आहे' या घोषणेने लोकांची मने जिंकून आर्थिक मंदीवर मात करण्यासाठी शासनाकडून सर्व प्रकारची मदत देण्याची हमी दिली. पदग्रहणानंतर दुसऱ्याच दिवशी काँग्रेसचे अधिवेशन बोलावून आर्थिक मंदीच्या निवारणाच्या कार्याला सुरुवात केली.

फ्रँकलिन रुझवेल्टने सत्ता हातात घेतली तेव्हा राष्ट्र पूर्णपणे आर्थिक मंदीच्या चिखलात रुतलेले होते. अमेरिकेतील पाच हजारपेक्षा जास्त बँकांचे दिवाळे निघाले होते. मोठ्या कंपन्यांचे उत्पादन कमी झाले तर लहान कंपन्या बंद पडल्या होत्या, बेकारांची संख्या दीड लाखाच्या वर पोचली होती. बेकारी, उपासमार, दारिद्र्याने उग्र स्वरूप धारण केले होते. देशात भीषण विफलता आणि निराशा पसरलेली होती. इतकी भयंकर स्थिती यापूर्वी अमेरिकेची कधीच झालेली नव्हती. अशा परिस्थितीवर मात करण्यासाठी रुझवेल्टने काँग्रेसच्या सहकार्याने प्रभावी कायदे करून अमलात आणले होते. त्याने केलेल्या न्यू डीलच्या उपाययोजना म्हणजे अमेरिकन जनतेला मिळालेली संजीवनी होती. ऑस्कर हँडलिन या विचारवंताच्या मते 'न्यू डील कार्यक्रम अमेरिकेच्या आर्थिक विकासाच्या मार्गावरील महान संकटाला दूर करण्याचा एक महान रचनात्मक प्रयोग होता.' अमेरिकन लोकांमध्ये लोकशाहीबद्दल विश्वास पुनःप्रस्थापित करण्यासाठी रुझवेल्टने प्रभावी आर्थिक उपक्रम तयार केला. या आर्थिक उपक्रमाची उद्दिष्टे म्हणजे अमेरिकेला आर्थिक विफलतेतून बाहेर काढणे, पुन्हा आर्थिक मंदीची परिस्थिती निर्माण होणार नाही अशा पद्धतीने सुधारणा घडवून आणणे, दीर्घकालीन उपाययोजनांनी देशाची सांपत्तिक स्थिती मजबूत करणे आणि लोककल्याणकारी राज्य निर्माण करण्याकरता प्रशासकीय यंत्रणा व्यावहारिकदृष्ट्या उपयुक्तपणे राबविणे ही होती.

फ्रँकलिन रुझवेल्टने न्यू डीलचा शंभर दिवसांच्या सुधारणांचा कार्यक्रम ९ मार्च १९३३ ते १६ जून १९३३ ह्या काळापर्यंत राबवला. या कार्यक्रमांची अंमलबजावणी करण्यासाठी काँग्रेसमधून अनेक कायदे पास करून घेण्यात आले होते. या कार्यक्रमात जुन्या तत्त्वांना नवे स्वरूप देण्यात आले. प्रघातीवादाच्या अनेक कल्पना शासकीय नियंत्रणात वृद्धी, व्यापारी संघाबाबत अध्यक्ष हूवरने सुचवलेले उपाय, व्यापारासाठी शासकीय कर्ज, शासनाच्या मदतीने सार्वजनिक कार्य करणाऱ्या योजना इत्यादी गोष्टींचा या न्यू डीलमध्ये समावेश करण्यात आला होता. रेमंड मोर्ले, अँडॉल्फ बर्ली, रेक्सफोर्ड टग्वेल, फेलिक्स फ्रँकफर्टर,

थियोडोर रुझवेल्ट इत्यादी बुद्धिवादी विचारवंतांनी फ्रँकलिन रुझवेल्टला मदत करून नवीन कल्पना सुचवल्या होत्या. विविध क्षेत्रातील कर्तबगार लोकांच्या सहकार्याने त्याने न्यू डीलचा कार्यक्रम यशस्वीपणे राबवला होता. या शंभर दिवसांच्या सुधारणांमधील बँकांवर नियंत्रण, आर्थिक काटकसर, बेकारी निवारण, बेकारीवर नियंत्रण, कागखानदारीला चालना, मध्यमवर्गीयांना मदत, शेतकऱ्यांना मदत, शेती उत्पादनावर नियंत्रण, उद्योगधंद्यात सुधारणा, टेनेसी प्रकल्प इत्यादी कार्यक्रमांद्वारे देशातील आर्थिक परिस्थिती सावरणे आणि मूलभूत सुधारणेच्या पुरोगामी योजना अंगिकारणे हे उद्देश ठेवून रुझवेल्टने कल्याणकारी कार्यक्रमांचे क्षेत्र विस्तारणे, मोठ्या उद्योगधंद्यावर शासकीय नियंत्रण लादणे, सामाजिक सुरक्षितता योजनांचा अवलंब करणे हे उद्दिष्ट साधले होते. न्यू डीलचा कार्यक्रम म्हणजे रुझवेल्टच्या अंतर्गत धोरणांचा समग्र इतिहासच होय. वियर्डच्या शब्दात, 'रुझवेल्टने न्यू डीलच्या माध्यमाने अमेरिकेत निसरी राज्यक्रांती घडवून आणली' तर अध्यक्ष ह्यूगोने त्यावर टीका करताना रुझवेल्टने या कार्यक्रमाद्वारे अनेक क्षेत्रांत हुकूमशाही निर्माण केली'. असे म्हटले होते. पण ह्या विधानाला प्रत्युत्तर देतांना प्रा. हिक्स मॉवरे यांनी 'रुझवेल्टने अमेरिकन समाजात आत्मविश्वास निर्माण केला होता', असे म्हटले.

रुझवेल्टने कोणत्याही एका तत्त्वप्रणालीचा स्वीकार न करता आर्थिक मंदीवर प्रभावी योजनेद्वारे मात केली होती, जॉन केनेसी या ब्रिटिश अर्थतज्ज्ञांच्या विचारांशी समरस विचारप्रणाली न्यू डील वाटत असली तरी केनेसीचे नवे अर्थशास्त्र अमेरिकेत येण्यापूर्वीच त्याची अंमलबजावणी रुझवेल्टने केली होती. अंतर्गत धोरणाप्रमाणेच परराष्ट्रीय धोरणातही रुझवेल्टने खंबीरपणे पावले उचलली होती. लॅटिन गटांचे सहकार्य मिळवले होते. अटलांटिक सनदेद्वारे इंग्लंड, फ्रान्सला मदत करून जर्मनीच्या हिटलरविरुद्ध परिषदेद्वारे मदतीची पावले उचलली होती. जपानच्या आक्रमणाला हुकूमशाही थोपवून धरण्यासाठी आशियाई राष्ट्रांशी सहकार्य करण्यासाठी नोव्हेंबर १९३४मध्ये कैरो परिषद, ४ फेब्रुवारी १९४५ला याल्टा परिषद भरवून जर्मनी जपानच्या आक्रमक

कारवायांना पायबंद घातला. याल्टा परिषदेचे महत्त्व आंतरराष्ट्रीय क्षेत्रात महत्त्वपूर्ण मानले जाते कारण या परिषदेत रशियाचा अध्यक्ष स्टॅलिनला या हुकूमशाहांविरुद्ध मदत करण्यास सहकार्य करण्यात यश मिळवले होते. दुसऱ्या महायुद्धात गुंतला असतानाच या धीरोदात्त नेत्याचा मृत्यू १२ एप्रिल १९४५ रोजी झाला. अमेरिकेच्या इतिहासात फ्रँकलिन रुझवेल्टचे स्थान अन्यन्यसाधारण आहे. सतत बारा वर्षे लोकप्रियतेच्या बळावर सत्तारूढ होऊन देशाला व जगाला तारणारा नेता म्हणून त्याचे कार्य वैशिष्ट्यपूर्ण व संस्मरणीय ठरते.

क्षितिज

दुरून वाटतं आकाश
कुठेतरी टेकलंय
तेच क्षितिज, अगदी
समोरच दिसतंय
क्षितिजापाशी जावं
तर ते दूर दूर जातं
जितकं जवळ जावं
तितकंच लांब पळतं
हाती काही सापडत नाही
मन मात्र हळवं होतं
अगदी चातकासारखं
पावसाची वाट पाहून थकतं
तो जसा आळवणी करतो
पावसाने तहान भागवण्यासाठी
माझं मनही प्रयत्न करतं
क्षितिजाला गवसणी घालण्याचा
मनही थकतं, ओढही मंदावते
अन मीही एका क्षितिजापाशी
जाऊन थंडपणे विसावते.

राजश्री माने, तृतीय वर्ष कला

वनस्पतिशास्त्रातील राष्ट्रीय परिसंवाद

डॉ. कांचनगंगा गंधे

आपल्या महाविद्यालयातल्या वनस्पतिशास्त्र विभाग पदव्युत्तर संशोधन केंद्रातर्फे एक राष्ट्रीय परिसंवाद ४ व ५ फेब्रुवारी २००० रोजी आयोजित केला होता. या परिसंवादाचे एक आगळेवेगळे वैशिष्ट्य हे की, एखाद्या महाविद्यालयाने इतक्या मोठ्या आवाक्याचा राष्ट्रीय पातळीवरील परिसंवाद आयोजित केल्याची घटना पुणे विद्यापीठात प्रथमच घडली. दुसरे वैशिष्ट्य हे, की महाविद्यालयातील शैक्षणिक सत्र सुरू असताना कोणत्याही विद्याशाखेच्या पदवी किंवा पदव्युत्तर वर्गाची व्याख्याने-प्रात्यक्षिके यात कसलाही खंड येऊ न देता हा परिसंवाद आयोजित केला होता. यासाठी महाविद्यालयाचे प्राचार्य अ. गो. गोसावी यांची भूमिका महत्त्वपूर्ण ठरते. डॉ. रवींद्र गंधे हे ह्या परिसंवादाचे प्रमुख संयोजक होते. या परिसंवादाला विद्यापीठ अनुदान मंडळाने पासष्ट हजार रुपयांचे अनुदान दिले होते. याशिवाय सी. एस. आय. आर. आणि डिपार्टमेंट ऑफ बायोटेक्नॉलॉजी या दिल्लीच्या शास्त्र विभागांनी प्रत्येकी पंचवीस हजार रुपयांचे अनुदान दिले. हा परिसंवाद आपल्या महाविद्यालयात हॉल ५ व ६ मध्ये आयोजित केला होता. त्यासाठी ऑफिस सुपरिटेंडेंट श्री. दिलीप खोपकर आणि ऑफिसमधील कर्मचाऱ्यांनी बरीच मेहनत घेऊन हॉल ५ व ६ चे रूप पालटून टाकले. त्यांचे आभार मानण्यास शब्द नक्कीच अपुरे पडतील. याशिवाय आपल्याच सोसायटीच्या शिशु विद्यामंदिराचे व्हिजिटर असलेले आपल्याच महाविद्यालयातील प्रा. जगदीश चिंचोरे यांनीही बरीच मदत केली. त्यांच्या सहकार्याशिवाय ह्या परिसंवादाचे आयोजन करणे अशक्य होते. या परिसंवादास एन. सी. सी. व वनस्पतिशास्त्राच्या टी. वाय. वी. एस. सी. च्या विद्यार्थ्यांनी मदत केली. त्यांचेही आभार.

हा परिसंवाद कवकशास्त्रातील आंतरराष्ट्रीय कीर्तीचे भारतीय शास्त्रज्ञ डॉ. एम्. जे. थिरु लक्ष्मी यांच्या स्मृतीला

अभिवादन करण्यासाठी आयोजिला होता. या परिसंवादाला भारतातील आंतरराष्ट्रीय कीर्तीचे पंचवीस वनस्पतिशास्त्रज्ञ आणि शंभराहून अधिक तरुण वनस्पती संशोधक आले होते. हा परिसंवाद ४ फेब्रुवारी रोजी सकाळी १० वाजता सुरू झाला. प्रथम प्राचार्य अ. गो. गोसावी यांनी सर्वांचे स्वागत केले. आणि महाविद्यालयातील विविध प्रकारच्या उपक्रमांची माहिती दिली. या परिसंवादाचे उद्घाटन उस्मानिया विद्यापीठाच्या वनस्पतिशास्त्र विभागाचे प्रमुख आणि भारतातील आंतरराष्ट्रीय कीर्तीचे, एक अग्रगण्य कवकशास्त्रज्ञ डॉ. मनोहराचारी यांच्या हस्ते झाले. महाविद्यालयीन स्तरावर अशा प्रकारच्या परिसंवादाचे आयोजन केल्याबद्दल त्यांनी परिसंवादाचे संयोजक सचिव डॉ. रवींद्र गंधे, त्यांच्या सहकार्यांचे आणि महाविद्यालयाचे मनःपूर्वक अभिनंदन केले. या परिसंवादामुळे मॉडर्न महाविद्यालय 'राष्ट्रीय पातळीवर' पोचल्याचे सांगितले. वनस्पतिशास्त्रज्ञांचे शोध निबंध असलेल्या 'सोव्हिनरचे' उद्घाटन केले. वनस्पतिशास्त्रातल्या आधुनिक संशोधनावद्दलची माहिती डॉ. मनोहराचारी, डॉ. एम. सी. श्रीनिवासन्, डॉ. खुळवे, डॉ. लचके, डॉ. लखनपाल, डॉ. नाईक, डॉ. सारभाय, डॉ. चाफेकर, डॉ. टिळक, डॉ. भायनारायण, डॉ. महाजन आदी शास्त्रज्ञांनी अतिशय सोप्या भाषेन सांगितली. पत्रासहून अधिक वनस्पतिशास्त्र संशोधकांनी आपले शोध-निबंध सादर केले; तर तेवढ्याच संशोधकांनी पोस्टर्सद्वारा आपल्या शोध निबंधाचे सादरीकरण केले. या सर्वांनाच प्रमाणपत्रे देण्यात आली. उत्तम शोधनिबंध-वाचन आणि पोस्टर्स यांना डॉ. एस. पी. शर्मा यांनी ह्यांच्या हस्ते पारितोषिक देण्यात आली. डॉ. एस. पी. शर्मा या प्रसंगाच्या सत्राचे

मूत्रसंचालन प्रा. सुरेखा परब यांनी केले होते. डॉ. रवींद्र गंधे यांनी सर्वांचे आभार मानले.

या परिसंवादात शास्त्रज्ञांनी जे विचार मांडले त्यांचा थोडक्यात आढावा या लेखात घेतला आहे.

डॉ. थिरूमलाचार मूळचे बंगलोरचे. प्रख्यात वनस्पतिशास्त्रज्ञ डॉ. नरसिंहन हे त्यांचे पिता. साहजिकच लहानपणापासून वनस्पतिशास्त्राचे 'बाळकडू' त्यांना मिळत गेले. त्यांनी वनस्पतिशास्त्रात डी.एस्सी ही सर्वोच्च पदवीही संपादन केली होती. म्हैसूर, बनारस विद्यापीठांत ते काही काळ प्राध्यापक होते. पण मूळचा पिंड संशोधनांचा असल्यामुळे त्यांनी प्राध्यापकी सोडली, आणि पाटण्यात 'सॅट्रल पोटॅटो रिसर्च इन्स्टिट्यूट'मध्ये 'प्रमुख वनस्पतिरोगशास्त्रज्ञ' म्हणून संशोधन सुरू केले. नंतर त्यांची पुण्याच्या हिंदुस्थान अँटिबायोटिक्समध्ये संशोधन विभागाचे प्रमुख म्हणून नेमणूक झाली. हमासिन, डर्मटोस्टॅटिन, अरोफॅगीन् अशी माणसाच्या आणि वनस्पतींच्या काही रोगांवर उपयोगी पडणारी अँटिबायोटिक्स त्यांनी शोधून काढली.

डॉ. थिरूमलाचारांनी कवकशास्त्रात तीनशेपेक्षा जास्त नवीन कवकांचा शोध लावला. या अमूल्य संशोधनामुळे त्यांना अनेक राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय पुरस्कार मिळाले. स्वतः करत असलेल्या कामावर त्यांची अढळ थ्रद्धा होती. संशोधन कार्यात कितीही अडचणी आल्या तरी त्या आपण दूर करून यश संपादन करू, असा आत्मविश्वास त्यांच्यात होता. एवढेच नव्हे तर त्यांनी कधीही वैफल्य भावनेचा स्पर्श मनाला होऊ दिला नाही. संशोधन करत असताना सतत उल्लसित आणि उत्साही असायचे. तरुण संशोधकांना सतत उत्तेजन देणे आणि त्यांच्या संशोधनकार्यात हर प्रकारे साहाय्य करणे हा त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाला एक विशेष पैलू होता. अशा या थोर विज्ञानमहर्षींचा गौरव करण्यासाठी डॉ. रवींद्र गंधे यांनी राष्ट्रीय चर्चासत्राचे आयोजन केले होते. या चर्चासत्रात शंभराहून अधिक शोधनिबंधांचे वाचन आणि चर्चा झाली. मूलभूत आणि प्रगत संशोधन हे दोन्ही अतिशय महत्त्वाचे आहे. मूलभूत गोष्टींची माहिती नसले तर आधुनिक तंत्रज्ञान

आणि त्यासाठी लागणारी सामग्री सहजी उपलब्ध असली तरी त्याचा उपयोग करून संशोधन करणे हे मानव जातीला घातक ठरू शकेल असे या चर्चासत्राचे उद्घाटक डॉ. मनोहराचारींनी सांगितले. वनस्पतिशास्त्रातल्या या राष्ट्रीय पातळीवर चर्चासत्रात मुख्यत्वेकरून भारतात अमाप असलेली जैवविविधता कशी टिकवता येईल आणि त्यासाठी कोणते आणि कसे प्रयत्न करता येतील यावर सविस्तर चर्चा झाली. याशिवाय आदिवासी लोक औषध म्हणून आणि अन्न म्हणून वापरत असलेल्या वनस्पती, धान्यपिकांवर आणि इतर वनस्पतींवर पडणारे रोग, त्यांची तीव्रता कशी कमी करता येईल, निसर्गातले सूक्ष्म जीवाणूंचे विविध स्रोत शोधून त्यांचा जैवतंत्रज्ञानात वापर करून वनस्पतींमध्ये नवीन जाती निर्माण करणे, पाचकद्रव्य, अँटिबायोटिक्स तयार करणे, प्रदूषण नियंत्रित करणे, माणसाच्या जीवनाशी निगडित असलेल्या दुर्मिळ होत चाललेल्या वनस्पतींची 'टिश्यू कल्चर' पद्धतीने वाढ करणे, रोगमुक्त झाडे तयार करणे, रोग पडलेल्या झाडांवर रासायनिक द्रव्ये न वापरता सूक्ष्म जीवाणू किंवा कवकांपासून द्रव्य तयार करून ती रोगग्रस्त झाडांवर मारता येतील का, याविषयी चाललेले संशोधन, खारवट जमिनीत कोणत्या प्रकारची पिके घेता येऊ शकतील, कोणत्या सूक्ष्म जीवाणूंचा वापर जमिनीचा कस वाढवण्यासाठी कसा करता येऊ शकेल, गांडूळाच्या पिष्टेशी निगडित असलेली बुरशी आणि त्यामुळे जमिनीची उत्पादन क्षमता वाढू शकते का अशा अनेक विषयांवर चर्चा झाली.

माणसाच्या जीवनात वनस्पती आणि सूक्ष्म जीवाणूंचा सहभाग अतिशय महत्त्वाचा आहे. माणसाला स्वताच्या मूलभूत गरजा भागवण्यासाठी वनस्पती आणि सूक्ष्म जीवाणूंवर अवलंबून राहावे लागते. जगातल्या प्रमुख प्रहिल्या दीडशे औषधांपैकी एकशेअठरा औषधे ही वनस्पती, बुरशी आणि जीवाणूंपासून तयार केलेली आहेत. आधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर करून अजूनही औषधे निर्माण होतील असा शास्त्रज्ञांचा विश्वास आहे.

भारत, दक्षिण अमेरिका, दक्षिण अफ्रिका यासारख्या प्रदेशात विलक्षण जैवविविधता आहे. यापैकी फार थोड्या वनस्पती आणि सूक्ष्म जीवाणूंची आपल्याला ओळख आहे.

या वैविध्यतेचे संरक्षण आणि संधारण आपल्याकडून होत नाही, त्यामुळे फार मोठ्या प्रमाणात जैववैविध्यतेचा न्हास होतोय. ही कधी भरून न येणारी हानी थांबवणे म्हणजे वनस्पतिशास्त्रज्ञांच्या पुढे एक महत्वाचे आव्हान आहे. भारतातले संशोधन अद्यापही भारतातील परिस्थितीला अनुरूप होत नाही. परदेशातील शास्त्रज्ञ आपल्याकडे निसर्गातल्या साठ्यांवर स्वतःचा हक्क सांगायला लागले आहेत. हे टाळण्यासाठी मूलभूत, सखोल आणि निष्ठापूर्वक संशोधनाची आवश्यकता आहे. तरुण संशोधकांपुढे हे सर्वात मोठे आव्हान आहे. आपल्याकडचे जैवतंत्रज्ञानाचे बरेचसे संशोधन प्रत्यक्षात मात्र प्रभावीपणे उतरत नसल्यामुळे अनेक शास्त्रज्ञांनी त्याबद्दल खंत व्यक्त केली. जैवतंत्रज्ञान, निसर्गसंपत्तीमधले स्रोत ओरबाडून त्याचा उपयोग फक्त आपल्या अस्तित्वासाठी करण्याचा मानवाचा चाललेला अद्वाहास आणि अफाट लोकसंख्येमुळे येत्या काही दशकांत कदाचित माणसाचे अस्तित्वच धोक्यात येण्याची शक्यता आहे. माणसाच्या निसर्गावरील अतिक्रमणाने पृथ्वीवरची प्राण्यांसाठी आणि वनस्पतींसाठी असलेली अर्धीअधिक वसतिस्थाने धोक्यात आली आहेत. निसर्गातले सूक्ष्म जीवाणू आपल्या कव्हात आणून त्यांना आपल्या मनाप्रमाणे वागवण्याचा मानवाचा हट्ट पृथ्वीवरच्या सर्वच सजीवांचे अस्तित्व धोक्यात आणणार आहे, असा इशारा या चर्चासत्रात प्रमुख शास्त्रज्ञांनी केला. नैसर्गिक स्रोतांचा आणि जैवतंत्रज्ञानाचा योग्य उपयोग भारताने केल्यास भारताची आर्थिक परिस्थिती नक्कीच सुधारेल असा विश्वासही त्यांनी या वेळी व्यक्त केला. पण त्यासाठी मूलभूत शास्त्राचा अभ्यास करणे गरजेचे आहे असेही त्यांनी पुन्हा पुन्हा सांगितले. या चर्चासत्रात शेवाळे, सूक्ष्म जीवाणू, कवके, वनस्पती आणि जलचरांमध्ये कवकांमुळे होणारे रोग यांच्यातले मूलभूत संशोधन तरुण संशोधक करत असल्याची प्रचीती आली. कवके आणि बुरशींमध्ये अगदी अणूरेणूपर्यंत झालेल्या संशोधनामुळे प्रसिद्ध वनस्पतिशास्त्रज्ञ मेंडेल यांनी मांडलेल्या तत्त्वांचा उलगडा होण्याची बरीच शक्यता आहे. याशिवाय अन्टिबायोटिक बुरशींचा उपयोग करण्यातही शास्त्रज्ञ यशस्वी झाले आहेत. सूक्ष्म जीवाणूंमधील पाचक द्रव्ये वेगळी करून

त्यांचा उपयोग अल्कोहोलसारखी काही द्रव्ये तयार करण्यासाठी, डिटरजंटमध्ये, औषधे निर्माण करण्यासाठी, अन्नाची पोषकता वाढवण्यासाठी आणि इतर कितीतरी गोष्टींमध्ये करता येतो. डॉ. थिरूमलाचारांसारख्या भारतीय शास्त्रज्ञांकडून स्फूर्ती घेऊन आपल्या तरुण संशोधकांनी मूलभूत आणि प्रगत संशोधनात जास्तीत जास्त प्रगती केली तरच या ऋषितुल्य, ज्ञानी संशोधकाला आदरांजली वाहण्याचे सार्थक होईल.

□□□

फुलं शिकवतात

गुलाब सांगतो
चेता-जाता रडायचं नसतं
काट्यांत सुद्धा हसायचं असतं
रातराणी म्हणते
अंधाराला डरायचं नसतं
काळोखातही फुलायचं असतं
पालिजात म्हणतो
पहाटेच्या थंडीत कुडकुडायचं नसतं
डोळे उघडत उठायचं असतं
सदाफुली सांगते
रुसू रुसू राहायचं नसतं
सदा हसून हसवायचं असतं
बकुळी म्हणते
सावळ्या रंगाने हिस्मुसायचं नसतं
गुणाच्या गंधाने जिंकायचं असतं
कमळ म्हणते
संकटाच्या चिरवलात बुडायचं नसतं
संकटांना बुडवून त्यावर डुलायचं असतं

श्रीनाथ जाधव, प्रथम वर्ष शास्त्र

कृषी विज्ञान - नव्या पाउलवाटा

डॉ. सुलभा देऊसकर

डॉ. पंजाबराव देशमुख कृषी विद्यापीठ, अकोला येथे शेतीसाठी इलेक्ट्रॉनिक्स, संगणक व माहिती तंत्रज्ञान या विषयावरील एक चर्चासत्र दि. २० ते २२ जानेवारी २००० या काळात यशस्वीरित्या पार पडले. या चर्चासत्राचे आयोजन इन्स्टिट्यूशन ऑफ इलेक्ट्रॉनिक्स टेलिकम्युनिकेशन इंजिनिअर्स, नागपूर विभाग यांनी केले होते. भारतातील शेतीच्या प्रगतीसाठी इलेक्ट्रॉनिक्स, संगणक व माहिती तंत्रज्ञान या क्षेत्रातील शास्त्रज्ञ, अभियंते, संगणकतज्ज्ञ या लोकांनी शेती तंत्रज्ञांशी खाद्याला खांदा लावून काम करावे व देशातील शेतकऱ्याला या अत्याधुनिक तंत्रज्ञानाचा लाभ मिळावा या हेतूने हे चर्चासत्र योजले होते. विविध विद्यापीठांतील, तसेच राष्ट्रीय प्रयोगशाळांमधील (CSIR, ICAR) शास्त्रज्ञांनी चर्चासत्रात आवर्जून भाग घेतला होता. यावरून या विषयाचे महत्त्व सहज लक्षात येईल.

मॉडर्न महाविद्यालयातील इलेक्ट्रॉनिक्स विषयाचे प्राध्यापक व विद्यार्थी यांचा एक गट या चर्चासत्रात क्रियाशील होता. प्रा. डी. बी. गायकवाड, प्रा. ए. व्ही. कांबळे व डॉ. सुलभा देऊसकर यांनी आपला शोधनिबंध सादर केला, तर इलेक्ट्रॉनिक्स विभागांतर्गत चाललेल्या संशोधनातून विकसित केलेले जमिनीचा ओलावा पाहून पाण्याची व्यवस्था संगणकाने नियंत्रित करणारे (Microcontroller based automatic drip irrigation unit) एक prototype तेथील प्रदर्शनात ठेवले होते. तसेच विभागाने विद्यार्थ्यांसाठी खास Agrielectronics या विषयातील प्रयोग विकसित केले आहेत. त्यांचेही सादरीकरण (demonstration) या वेळी प्रा. एस. आर. चौधरी यांच्या मार्गदर्शनाखाली केले. मॉडर्न महाविद्यालयाच्या या उपक्रमाला उत्तम प्रतिसाद मिळाला.

चर्चासत्रासाठी जमलेल्या शास्त्रज्ञ, तंत्रज्ञ व शेतीविषयक तज्ज्ञ मंडळींनी या उपक्रमाबद्दल महाविद्यालयाचे विशेषतः इलेक्ट्रॉनिक्स सायन्स विभागाचे अभिनंदन केले.

आता या Agrielectronics विषयाबद्दल थोडेसे! पुणे विद्यापीठाच्या बी. एस्सी. अभ्यासक्रमातील वैकल्पिक (optional) विषयांपैकी हा एक आहे. यात शेतीला लागणारे उपकरणशास्त्र (Instrumentation), यांत्रिकीकरण, संगणकाचा वापर, Data Acquisition System, हवामानशास्त्र, मृदुसंधारण शास्त्र, Sensors यांचा अंतर्भाव केलेला आहे. हा वैकल्पिक विषय मॉडर्न महाविद्यालयात शिकवण्यात येतो. बहुधा ह्या एकमेव महाविद्यालयात तो विषय सातत्याने शिकवला जातो. या विषयातील संशोधन प्रकल्पही विभागात चालू असून त्याला विद्यापीठ अनुदान मंडळाचे आर्थिक साहाय्य मिळाले आहे.

संगणक, आधुनिक दळणवळण, पॉवर इलेक्ट्रॉनिक्स, कंड्युमर्स इलेक्ट्रॉनिक्स इत्यादी आकर्षक विषयांच्या मानाने अॅग्रिइलेक्ट्रॉनिक्स या विषयाला फारसा प्रतिसाद नाही (काही ठिकाणी प्राध्यापकांचाही नाही.) तरीही चिकाटीने हा प्रकल्प विभागाने चालवलेला आहे.

मात्र परवाच्या अकोल्याच्या चर्चासत्राने प्रकल्प चालवण्याच्या या प्रयत्नांना चांगलाच उठाव आला आहे. बी. एस्सी. व एम. एस्सी. चे विद्यार्थी जे या चर्चासत्रासाठी अकोला येथे आले होते त्यांच्या मनोवृत्तीतील बदल उल्लेखनीय आहे. CEERI, ICAR, CSIO या राष्ट्रीय प्रयोगशाळांतून शेतीविषयक तंत्रज्ञान विकसित करण्याचे जे विविध प्रकल्प चालतात, त्यांची माहिती विद्यार्थ्यांना या चर्चासत्रातून मिळाली. तेथील शास्त्रज्ञ व संशोधक यांच्याशी

प्रत्यक्ष चर्चा करता आली व या सगळ्यातून एक आत्मविश्वास या विद्यार्थ्यांना मिळाला. तो असा, की शेती तंत्रज्ञान क्षेत्रामध्ये Career साठी भरपूर वाव आहे. त्यासाठी आपण आपले ज्ञान व कौशल्य पणाला लावू शकतो, त्याचबरोबर संगणकाचा वापर यामध्ये कसा करता येईल याची योग्य दिशा मिळाली.

या चर्चासत्राच्या निमित्ताने विद्यापीठात सुरू केलेल्या भारत-इस्त्रायल ठिबक सिंचन तंत्रज्ञान या प्रकल्पाचेही निरीक्षण करता आले. सुमारे दोनशे एकर क्षेत्रातील जलसिंचन संगणकाद्वारे नियंत्रित केलेले आहे. एका छोट्या केबिनमध्ये बसून Computer Softwareच्या मदतीने कुठल्या क्षेत्राला केव्हा, किती पाणी द्यायचे याची आखणी व प्रत्यक्ष अंमलबजावणी या प्रकल्पात केली आहे. तेथील तंत्रज्ञांशी चर्चा करताना असे लक्षात आले की इस्त्रायली तंत्रज्ञान तंतोतंत आपल्या शेतीला लागू पडू शकत नाही. त्यातही भरपूर सुधारणेला वाव आहे.

चर्चासत्राच्या निमित्ताने प्राध्यापक व विद्यार्थ्यांनी जो क्षेत्रीय अनुभव (Field experience) घेतला तो खूपच मोलाचा आहे. या चर्चासत्राच्या उद्घाटनासाठी आलेल्या डॉ. आलम ह्यांनी ॲग्रिइलेक्ट्रॉनिक्स या विषयाच्या उपयोगाबाबत सविस्तर माहिती दिली. डॉ. आलम हे भारत सरकारच्या शेती संशोधन केंद्राचे सहसंचालक आहेत. जलसिंचन, खतांचा वापर, रोग व कीडनियंत्रण, धान्य वाळवणे, साठवणे, फळप्रक्रिया, शेतीचे नियोजन इत्यादी क्षेत्रांत आधुनिकीकरण व सुयोग्य उपकरणे विकसित करण्याची गरज आहे. तसेच संगणक नियंत्रित, माहिती तंत्रज्ञान याबरोबरच देशांतर्गत विकसित केलेली स्वयंचलित उपकरणे यात महत्त्वाचे कार्य करू शकतील असे प्रतिपादन डॉ. आलम यांनी केले.

हे सर्व करण्यासाठी तरुण पिढीची व त्यांच्या पालकांची मानसिकता हवी. गुळगुळीत झालेल्या व आकर्षक वाटणाऱ्या कोर्सेससाठी भरमसाट फी द्यायची, जीवघेणी स्पर्धा करायची व शेवटी निराशा, मानसिक अस्वास्थ्य पदरी घ्यायचे यापेक्षा काळाजी गरज ओळखून नवनवीन वाटा चोखळणे जास्त

चांगले. सुदैवाने पुण्यात शेती तंत्रज्ञानाच्या विकासाकडे आणि त्यासाठी आवश्यक अशा शैक्षणिक बाजूंचा विचार होतो. मॉडर्न महाविद्यालयाने हा विषय पदवी व पदव्युत्तर विभागात चालू करून आपला खारीचा वाटा उचलला आहे.

□□□

मैत्री आणि प्रेम

आतापर्यंत हा चेहरा
सर्वांनाच सुंदर वाटला
काहींना तर त्यात
वेगळाच भाव दिसला
कुणाशी मनमोकळेपणाने बोलणे
म्हणजे त्याच्यावर प्रेम करणे नव्हे
माझ्या मनमोकळेपणाचा
त्याने वेगळाच अर्थ लावला.

माझ्या-त्याच्या मैत्रीला
त्याने वेगळेच नाव दिले.
पण मैत्री आणि प्रेम वेगळे
हे मी त्याला समजावले.
मैत्री ही जगात सगळेच जण करतात.
पण ती निभावणारे फारच थोडे असतात.
ती मैत्री निभावण्याचा मी प्रयत्न केला.
पण माझ्या या विश्वासाला तू तडा दिला.

तू माझ्यावर नाही,
माझ्या चेहऱ्यावर प्रेम केले
पण एक मित्र म्हणून
मी तुला माफ केले.

प्रेम आणि मैत्री
मी वेगळी मानते
एका तीरावर मी आणि माझे मित्र असतील आणि
दुसऱ्या तीरावर फक्त तो (जीवनसाथी) आणि मी असेन.

अश्विनी नायकोडी, प्रथम वर्ष कला

माहिती तंत्रज्ञान : 'नवा दृष्टिकोन' - 'शिक्षण क्षेत्रातील क्रांती

आर. पी. काळे, कार्यालयीन विभाग

मध्या संगणकाचे युग आहे. संगणक क्षेत्राने जवळपास सर्वच क्षेत्रांत क्रांती घडवून आणली आहे. या सुधारित तंत्रज्ञानाचा आढावा घेतला तर माहिती आणि तंत्रज्ञानाचा वापर प्रामुख्याने वाणिज्य क्षेत्र, उद्योग आणि शिक्षण क्षेत्र यामध्ये मोठ्या प्रमाणावर होतो आहे.

प्रस्तुत लेखात शिक्षण क्षेत्र आणि माहिती व तंत्रज्ञान यांचा समकक्षी वेध घेण्याचा प्रयत्न आहे.

१. शालेय स्तर, उच्च माध्यमिक आणि विद्यापीठीय स्तर यामध्ये एक प्रकारची पारंपरिकता आहे. मातापित्यांना वंदन करून, देवाजवळ प्रार्थना करून आमचा विद्यार्थी विशेषतः उहावी, वागवी आणि पडवी परीक्षेच्या वेळी परीक्षाकेंद्रावर मिळेल त्या वाहनाने पोहोचतो. नव्या तंत्रज्ञानाने त्याची ही धावपळ थांबू शकेल. घरातल्या संगणकाच्या मदतीने संबंधित परीक्षांच्या वेबसाईटवर जाऊन पासवर्डद्वारा आपली ओळख (आयडेंटिफिकेशन) त्याला पटवून देता येईल आणि ऑन लाईन प्रश्नपत्रिका तो सोडवू शकेल. संगणकावरील कॅमेरा त्याच्या हालचालींची नोंद ठेवून गैरप्रकारावर नियंत्रण मिळवता येऊ शकेल. थोडक्यात, इलेक्ट्रॉनिक पर्यवेक्षक ही संकल्पना राबवता येईल त्याचप्रमाणे त्याला त्याचा रिझल्ट त्याच्याच संगणकावर पाहता येईल.

२. परीक्षांचा निकाल संगणकावर पाहिल्यानंतर आपला कल कुठे आहे हे त्याला इंटरनेटच्या माध्यमातून पाहता येईल व त्यानुसार अभ्यासक्रमासाठी कोणत्या जागतिक पातळीवरील महाविद्यालयात प्रवेश घ्यायचा हे तो ठरवू शकेल. यामुळे प्रवेशासाठी दोन दोन तास गंगेत उभे राहणे,

किचकट प्रवेश अर्ज भरणे, इत्यादी गोष्टी टळू शकतील.

३. शिक्षकांचे भूमिका शिकवण्यापेक्षा विद्यार्थ्यांच्या अडचणी सोडवणे व मार्गदर्शन करणे अशी होऊ शकते. ज्ञानवंत, प्रतिभावंत, विचारवंत शिक्षक आपले ज्ञान इंटरनेटच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांपर्यंत पोचवू शकतील. यामुळे कोचिंग क्लासेस, व्हेकेशन बॅचेस या अर्थाने चाललेला व्यापार आपोआप संपुष्टात येईल. अभ्यास, बुद्धिमत्ता आणि कौशल्य या त्रिसूत्रीवर विद्यार्थ्यांचे यश निश्चित होईल.

४. माहिती तंत्रज्ञानाच्या अफाट विस्तारामुळे डिजिटल शिक्षण पद्धती अस्तित्वात येईल. विद्यार्थ्याला शिक्षणासाठी महाविद्यालयात जाण्याची गरज उरणार नाही. विद्यार्थी माहिती आणि तंत्रज्ञानाच्या साहाय्याने शिक्षकांशी संपर्क साधू शकतील. म्हणजे हल्लीची शिक्षणसंस्थारूपी व्यापार केंद्रे अस्तित्वात राहणार नाहीत. साहजिकच भरमसाट फी आकारणी, डोनेशनस्, कॅपिटेशन फी या संदर्भातील अजगरी प्रश्न संपुष्टात येतील. शिक्षकांनी घरबसल्या शैक्षणिक संशोधने करायचीत, अभ्यासाच्या नव्या वाटा शोधायचीत आणि हे ज्ञान इंटरनेटद्वारे विद्यार्थ्यांपर्यंत पोचवावे. या पद्धतीने शिक्षणाचे जागतिकीकरण होऊ शकेल. ज्ञानसंपादनाच्या कामी भाषांतरप्रणालीमुळे भाषांचे बंधन राहणार नाही. शिक्षकाची भूमिका नोंदरदार शिक्षक, किंवा चाकरी करणारा शिक्षक अशी न राहता त्याची भूमिका जागतिक पातळीवर ज्ञानदानाचा व्यवसाय करणारा असा होऊ शकेल.

५. शिक्षणावर असलेले सरकारी नियंत्रण कमी होऊन शिक्षणाला स्वतंत्र स्वायत्तता मिळू शकेल. भारतीय विद्यापीठांना जागतिक विद्यापीठांचा दर्जा मिळेल. ज्ञानाचा, साक्षरतेचा प्रसार व्यवस्थित होऊ शकेल. मुख्य म्हणजे शिक्षणक्षेत्रातला भ्रष्टाचार नष्ट होऊ शकेल. भारत ही जगातली एक महासत्ता वनेल, असे नॉस्ट्रॅडॅमसने वर्तवलेले भविष्य खरे ठरू शकेल.

वैचारिक संपन्नता आणि आध्यात्मिक बैठक यामुळे भारतीय संस्कृतीला असाधारण महत्त्व आहे. त्यामुळे भारतीय शिक्षणक्षेत्र सार्वभौम ठरू शकेल.

सारांश, एक प्रकारचे 'जॉबवर्क' अस्तित्वात येईल. सर्व कार्यालये नेटवर्कने जोडली गेल्याने घरी बसून सर्व त-हेचे जॉबवर्क करता येईल.

ही कल्पना स्वप्नवत वाटली तरी प्रत्यक्षात आल्यास या कल्पनेचे सामाजिक जीवनात होणारे फायदे फार महत्त्वाचे आहेत. हे फायदे पुढीलप्रमाणे सांगता येतील.

- (१) रस्त्यांवरच्या वाहनांची, माणसांची गर्दी कमी होऊन अपघाताचे प्रमाण कमी होईल.
- (२) प्रदूषणाला आळा बसून पर्यावरणाचा समतोल राखला जाईल.
- (३) मनुष्यवळ वाया जाणार नाही. त्यामुळे काही काम नाही म्हणून बेकायदेशीर कृत्ये करणाऱ्या टोळ्या, गुंडगिरी, गुन्हे शिळकच राहणार नाहीत.
- (४) वाढता प्रवास, प्रवासखर्च, दगदग टळू शकेल.
- (५) व्हिडीओ कॉन्फरन्सिंगद्वारा राष्ट्रीय, आंतरराष्ट्रीय पातळीवर मुलाखती देता-घेता येतील.
- (६) बेकारीचे प्रमाण कमी होईल. बौद्धिक कौशल्याचा विकास होईल.

□□□

प्रेम म्हणजे....

प्रेमाला अनेक नावे आहेत
प्रेमाला अनेक बोल आहेत
तरीही त्यात भावनाशील व्हायचं असतं
पण डोळ्यांनीच ते दर्शवायचं असतं
कारण प्रेम म्हणजे प्रेम म्हणजे प्रेमच असतं
ते सांगायचं नसतं, समजायचं असतं.

प्रेमात दोघांनी एकमेकांना आवरायचं असतं
एकमेकांच्यात स्मून जगाला प्रेम शिकवायचं असतं
भावनेनीच जग जिंकायचं असतं
कारण प्रेम म्हणजे, प्रेम म्हणजे प्रेमच असतं
ते सांगायचं नसतं, समजायचं असतं.

प्रेमात थोडं वेडं व्हायचं असतं
एकमेकांवर नितांत प्रेम करायचं असतं
सर्व तत्त्वं सोडून भटकायचं असतं
तरीही शहाण्यासारखं वागायचं असतं
कारण प्रेम म्हणजे, प्रेम म्हणजे प्रेमच असतं
ते सांगायचं नसतं, समजायचं असतं

प्रेमात जवळ जायचं असतं
कधी कधी मिठीत सुद्धा घ्यायचं असतं
हळूच दूर सरता सरता
आठवणींना मनात जपायचं असतं
कारण प्रेम म्हणजे प्रेम म्हणजे प्रेमच असतं.
ते सांगायचं नसतं, समजायचं असतं

प्रेमात काही त्यागायचं असतं
खूपसं देऊन काही मागायचं असतं
विश्वासासहित प्रेमाला डोळ्यांत साठवायचं असतं
कारण प्रेम म्हणजे, प्रेम म्हणजे प्रेमच असतं
ते सांगायचं नसतं, समजायचं असतं.

शुभांगी काळे, द्वितीय वर्ष वाणिज्य

माझ्या मनातला गणेशोत्सव

मधुरा पोटे, द्वितीय वर्ष, वाणिज्य

‘साहित्य संघटना निबंधस्पर्धा प्रथम पारितोषिक’, वरिष्ठ महाविद्यालय

एका मोठ्या स्त्यावर एखाद्याच चौकात एक भव्य मांडव वाहतुकीची कोंडी होणार नाही असा. मांडवासमोर सुंदर गंगोळी. पहाटेच्या वेळी मन प्रसन्न करणारे संगीताचे सूर. ठराविक वेळी सर्व लोकांनी ध्वनिक्षेपकाचा वापर न करता स्वतः म्हटलेली आरती व अथर्वशीर्ष. मांडवातील गणपतीसमोर एखादा सामाजिक देखावा-पण तोही विद्युत रोपणाईसाठी अवाजवी खर्च न करता केलेला. गणेशोत्सवाच्या निमित्ताने रक्तदान शिबिर, वृक्षारोपण, परिसरातील लहान मुलांच्या कलागुणांना वाव देण्यासाठी विविध नियोजनबद्ध स्पर्धा, एखादे व्याख्यान किंवा एखादी गाण्याची मैफिल.... संध्याकाळच्या वेळी फक्त मुलांचाच घोळका मांडवासमोर न राहता स्त्रिया व मुलींनाही सहज दर्शनाला जावे असे वाटण्याजोगी शिस्त..... माझ्या मनातली गणेशोत्सवाची ही एक झलक.

असे वातावरण अजिबात नसते असे नाही; पण प्रत्येक गणेश मंडळासमोर प्रसन्न वातावरण असतेच असेही नाही. जिथे-जिथे म्हणून गणेश मंडळ आहे त्या प्रत्येक टिकाणी दहा दिवसांत काहीतरी नवे व सकारात्मक कार्य घडावे अशी माझी मनापासून इच्छा आहे. कदाचित वरील कल्पना अवास्तव वाटेल पण चांगला विचार करायला सुरुवात झाली तर गणेशोत्सवाचे रूप नक्कीच बदलेल.

आपण सगळेच जाणतो की या गणेशोत्सवाची सुरुवात ज्या वेळी लोकमान्य टिळकांनी केली त्या वेळी ती काळाची गरज होती. घरातला देव सामूहिक कार्यक्रमाच्या निमित्ताने चौकात आणला गेला ते लोकांनी एकत्र यावे म्हणून. विचारांची देवाणघेवाण हा मुख्य हेतू. त्यातही अन्यायाची चीड व्यक्त करण्यासाठी एकत्र येणे व देशप्रेमाची जागृती हे मुख्य हेतू असावेत. लोकमान्य टिळकांना काय ठाऊक होते

की आपण सुरू केलेल्या उत्सवाचे स्वरूप पुढे खूप बदलणार आहे! आज काही अपवादात्मक गणेश मंडळे सोडली तर सामान्यतः या उत्सवाला काही अर्थ नाही असेच वाटते. जर पुन्हा या भूमीवर लोकमान्य टिळक जन्मले तर कदाचित हा उत्सव थांबवण्यासाठी प्रयत्न होतील व तसे होऊ नये असे वाटत असतानाच माझ्या मनात विचारांची गर्दी होते.

महाराष्ट्रात खूप मोठ्या प्रमाणात गणेशोत्सव साजरा होतो. मुख्यतः पुणे व मुंबई येथे तर अलोट गर्दी होते. गणेशोत्सव जरूर असावा पण गडबडगोंधळ नसावा. उत्सवाची तयारी करण्यासाठी म्हणून कार्यकर्ते सामान्य लोकांच्या घरी वर्गणी मागण्यासाठी जातात. त्या कार्यकर्त्यांपुढे सामान्य जनता हात टेकते आणि वर्गणी देते. या वर्गणीचा योग्य विनिमय होतो का? आपल्या लक्षात येईल की गणपतीची मूर्ती आणणे, टेपेरेकार्डवर आरती लावणे, इतर वेळी हिंदी चित्रपटांतील गाणी लावणे, विसर्जन मिरवणुकीसाठी बँड पथक आणणे व नाचत नाचत विसर्जन करणे. यापलीकडे अनेक मंडळांत काहीही विधायक घडत नाही.

माझ्या मनात या उत्सवाचे रूप काही निराळेच आहे. सर्वप्रथम, एकाच स्त्यावर तीन चौकांत तीन गणपती असू नयेत. हल्ली ‘एक गाव-एक गणपती’ या कल्पनेविषयी आपण खूप ऐकतो आहोत. पण निदान ‘एका स्त्यावर एक गणपती’ असे असायला काय हरकत आहे? तीन मंडळांनी वेगवेगळी गाणी मोठ्याने लावणे, एकमेकांच्या कार्यक्रमांत चढाओढ करणे, इकडचे प्रेक्षक तिकडे कसे येतील यासाठी प्रयत्न करणे, व विनाकारण अमाप पैसा खर्च करणे हे अजिबात न पटणारे आहे. याऐवजी जर ही मंडळे एकत्र आली तर वर्गणीतून मोठा निधी जमा होईल. त्यातून समाजोपयोगी प्रकल्प हाती घेता येईल किंवा गरजूंना मदत

करता येईल. या मंडळातील कार्यकर्त्यांचा एक मोठा गट तयार होईल व वेळप्रसंगी अनेक उपक्रमांत त्यांचा सक्रिय भाग लाभेल. अनेक युवक एकत्र आल्यामुळे विचारांची देवाणघेवाण होईल. त्यातूनच एखादी नवीन कल्पना जन्म घेईल व मंडळाचे कार्य उत्सवापुरतेच मर्यादित न राहता वर्षभर चालू राहील. या मंडळाच्या रूपाने सर्व वयोगटांतील लोकांसाठी एक व्यासपीठ तयार होईल.

माणुसकीचा ढासळणारा कडा गणेशोत्सवाच्या निमित्ताने सांभाळला जायला हवा असा विचार प्रा. शिवाजीराव भोसले यांनी एका व्याख्यानात मांडला होता. खरंच, हल्ली लोक स्वतःपुरता विचार करतात. त्यांची समाजात मिसळण्याची वृत्ती नाहीशी होत आहे. 'गणेशोत्सवाच्या माध्यमातून हे चित्र बदलण्याचा प्रयत्न झाला पाहिजे. माझ्या मनात आणखी एक विचार येतो तो असा, की फक्त 'मित्र मंडळ'च का? युवतींनी का एखादे मंडळ स्थापन करू नये? मुलींनी एकत्र येऊन गणेशोत्सव साजरा करावा ही गोष्ट खूप सोपी नसली तरी अशक्य नक्कीच नाही. एकाच परिसरातील किंवा अपार्टमेंटमधील दहा-पंधरा मुलींनी एकत्र यावे, मुलांप्रमाणे मांडव घालण्याची काहीएक आवश्यकता नाही. गणेशोत्सव हे मंडळाच्या स्थापनेचे निमित्त मानावे. त्या दहा दिवसांत विविध उपक्रम करण्यासाठी पूर्वतयारीही करावी लागेल. पण प्रामाणिक प्रयत्न केल्यास मोठ्यांचे साहाय्य मिळेल व कार्यक्रम निश्चित करणे सोपे जाईल. जवळच्याच एका मंदिरात कार्यक्रम करता येतील. या सर्व गोष्टी, एखाद्या मुलामुलींच्या गटात जर निखळ व शुद्ध मैत्री असेल तर सहज साध्य होतील.

मला सर्वात जास्त खटकते ती गणपती विसर्जनाची मिरवणूक. एवढे मोठे गणपती विसर्जित् करण्याची खरेच काय गरज आहे? 'अमुक अमुक तास विसर्जनाची मिरवणूक' या बातमीत भूषणास्पद काय आहे? दोन-दोन दिवस मिरवणूक म्हणजे केवळ वेळेचा अपव्यय व शक्ती खर्च करणेच आहे. त्या संपूर्ण वेळेत पोलीस यंत्रणा सुरक्षेच्या कारणास्तव अडकून पडते. मिरवणुकीच्या वेळी वाहतुकीचा प्रश्न येतो. शाळांना सुट्टी दिली जाते. कामगारांनाही सुट्टी मिळते. एवढ्या वेळांत कितीतरी मोठ्या प्रमाणात उत्पादन

होऊ शकते. अनेक वेळा मिरवणुकीत ढोल-ताशे यांचा आवाज सतत सुरू असतो. वेडेवाकडे नाचणेही चालू असते. गुलाल उधळला जातो. या सगळ्यांचे दुष्परिणाम आपल्याला माहीत आहेतच. माझ्या मनात येते की 'गणपती दूध पितो' ही बातमी क्षणार्धात संपूर्ण देशभर पसरू शकते, तर ज्या गणेशाला आपण देवाचे स्थान दिले आहे, ज्या गणेशाची आपण पूजा करतो त्याच्या समोर गाण्यांवर नाच करणे व गुलाल उधळणे ही क्रिया गैर आहे, असा विचार या लोकांमध्ये क्षणार्धात नव्हे, पण दहा दिवसांत तरी का रुजत नाही?

विसर्जन मिरवणुकीचे स्वरूप पुढीलप्रमाणे असू शकत नाही का? दरवर्षी फक्त निवडक पाच ते सहा मंडळांची मिरवणूक असावी. (प्रत्येक वर्षी ही मंडळे वेगळी असतील.) या मिरवणुकीत शिस्त असावी. कमी मंडळे असल्यामुळे रस्त्यावर लोक दुतर्फा उभे राहून मिरवणूक व्यवस्थित पाहू शकतील. पण ही मिरवणूक तीन तासांपेक्षा अधिक काळ चालणार नाही याची दक्षता घेतली जावी.

याच वर्षी गणेशोत्सवाच्या काळात एक लेख वाचनात आला. काही विद्यार्थ्यांनी विसर्जनामुळे होणाऱ्या पाणी प्रदूषणाचा अभ्यास केला व स्वतःच्या घरी कागदी लगद्यापासून तयार केलेली गणेशमूर्ती वसवली. असाही प्रयत्न घरोघरी व्हायला हवा.

गण म्हणजे समूह - या समूहाचा जो नेता, प्रमुख, अधिपती, तो गणपती असा या शब्दाचा अर्थ आहे असे एके ठिकाणी वाचले. लहान मुलांना गणपतीचे स्वरूप समजावून सांगताना असे सांगितले जाते की लहान डोळे म्हणजे दूरदृष्टी, मोठे पोट म्हणजे सर्व गोष्टी पोटात सामावून घेणे, सोंड लांब आहे कारण प्रत्येक गोष्टीचा गंध घेतला पाहिजे, चार हात असे दर्शवतात की वासना व विकारांवर संयम ठेवावा. हे फक्त मुलांना सांगण्यासाठीच नसून सर्वच लोकांनी आपले आचरण सुधारण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे. आपल्या स्वभावात, विचारपद्धतीत व आचरणात जर सकारात्मक बदल घडणार असेल तरच या गणेशोत्सवाला अर्थ आहे असे मला वाटते.

. □□□

कविवर्य कुसुमाग्रजांच्या मला आवडलेल्या चार कविता

मानसी कन्नडकर, ११ वी फ

‘साहित्य संघटना निबंध स्पर्धा प्रथम पारितोषिक’, कनिष्ठ महाविद्यालय

“दूरस्थ कुणी दे तुझ्या करी ही कविता
वाहते जिच्यातुनि त्याची जीवन-सरिता..”

ही कविता म्हणजे प्रतिभेचे शब्दरूप आहे. ती अनुभवातल्या सौंदर्याची, अनुनूतीच्या प्रत्ययाची, मंगलाच्या मांगल्यतेची, अमंगलापासून पगवृत्त करणारी जणू वैदिक भाषा आहे. ही कविता आपल्या करांमध्ये स्वीकारणारे आपण भाग्यवान रसिक आहोत आणि या अपूर्व सुंदर अशा कवितांचे जनक कुसुमाग्रज आहेत. मराठीचे वैभव वाढवणाऱ्या कुसुमाग्रजांच्या अनेक कविता आपल्याला लाभल्या आहेत. वैविध्यपूर्ण विषयांवरच्या त्यांच्या आशयघन कवितांमधून केवळ चारच कविता निवडणे हे खरे तर अवघड आहे. पण वाचताक्षणी आवडलेल्या, वाचून झाल्यावरही मनात गेलाल्या, अंतर्मुख करणाऱ्या चार कविता मी निवडल्या आहेत. या कविता वेगवेगळ्या विषयांवरच्या आहेत. ‘कणा’, ‘गाभारा’, ‘प्रेमयोग’ आणि ‘समिधाच सख्या या’ - या त्या कविता.

‘कणा’ ही कविता अनेक वैशिष्ट्यांनी परिपूर्ण आहे. मला जाणवलेली पहिली गोष्ट ही, की ही कविता कमी शब्दांमधून खूप मोठा आशय भावपूर्णतेने सांगून जाते. प्रत्येकाच्या आयुष्यात एक प्रेण्णास्थान, एक ऊर्जास्त्रोत असा अमना की तो त्याला जीवनातल्या कुठल्याही संकटाशी झुंजावला शक्ती देतो. संसारानून उठवणाऱ्या निसर्ग-कांपानंतरही कुणाची तरी ‘लढत रहा’ ही थाप ‘कणा’तील तरुणाला अशीच हिम्मत देणारी आहे. या तरुणाला सहानुभूती, दया किंवा मदतीची अपेक्षा नाही. त्यामुळेच या संकटालाही ‘गंगामाई’, ‘माहेगवाशीण पोर’ म्हणण्याची असामान्यता तो दाखवतो. ही कविता जिगीपु वृत्तीचे जिवंत

उदाहरण आहे. तिची खरी महानता या गोष्टीत आहे, की ही कविताच संवेदनशील वाचकांना, अडचणीत असता, ‘लढत रहा’ असे म्हणणारी आहे.

सामान्याच्या असामान्यतेचे गूढ शोधतानाच दुसरीकडे कुसुमाग्रज समाजातील मूल्य-व्हासाचाही चांगलाच समाचार घेतात. ‘आपली कविता मुरली नाही, तलवार आहे याची जाण त्यांना आहे,’ असे वि. स. खांडेकर ‘विशाखा’च्या प्रस्तावनेत म्हणतात. याचाच प्रत्यय ‘गाभारा’ ही कविता देते. देवत्वाच्या कल्पनेच्या व्हासावर ते आक्रमक हल्ला करतात. ही कविता विचारांना चालना देणारी आणि आत्मपरीक्षण करायला लावणारी आहे.

‘गाभारा सलामत
तो देव पचास’

या शेवटच्या ओळी तर पराकोटीच्या उपरोधानून योग्य तो परिणाम साधतात. आपल्या संस्कृतीकडे पुनर्निर्देश करणारी ही कविता मला आवडते, ती तिच्यातील धारदार शैली व वेगडीपणावरील मार्मिक उपरोधामुळे. ‘जोतिगव’, ‘अखेर कमाई’ या कविताही दंभाचा तिखट विरोध करतात.

कुसुमाग्रजांच्या काव्यप्रतिभेची व्याप्ती मोठी आहे. ही कविता वाईट गोष्टींचा कडाडून विरोध करते, आणि त्याच वेळी प्रेम, बंधुत्व, वात्सल्य यांचा एक मंत्रच देते. ‘प्रेमयोग’ ही कविता तिच्या नावाला सार्थ ठरवून उदात्त समर्पणशीलतेला वाहून घेते. या कवितेत ‘प्रेम कुणावरही करावं’ हे कवीचे उत्तर अत्यंत सहज आणि भावणारे आहे. टोकाच्या चांगल्या-वाईटाला कथेत घेऊन प्रेमाला ते एका उच्चतम शिखरावर नेतात. संस्कृतीचा सारांश, इतिहासाचा

निष्कर्ष आणि भविष्यातील आशा असणाऱ्या प्रेमाच्या व्यापकतेची महती या कवितेतून पटते. 'पृथ्वीचे प्रेमगीत', 'स्वप्नाची समाप्ती' अशा प्रेमकवितांहून वेगळी असूनही ही कवितासुद्धा भव्यता आणि मूल्ये यांच्यावर प्रेम करणारी आहे.

अशा अनेक आशयसमृद्ध कविता आहेत. पण आवडत्या कवितांवरच्या निबंधाचा शेवट करताना मला 'समिधाच सख्या या-' हीच कविता सर्वात योग्य वाटते. ही कविता अर्थ आणि शैली या दोन्ही अंगांनी सुंदर आहे. एका श्रेष्ठ कवीचे त्याच्याच कवितांवरचे भाष्य किती सुंदर, श्रेष्ठ असू शकते! एका प्रासंगिक मनोगतात कुसुमाग्रज म्हणतात,

'.... त्याप्रमाणे कविलेखकही
शब्दांच्या वसाहती बसवतात
आपल्या भावनिक विस्ताराला
निवारा देण्यासाठी!'

त्यांच्या संदर्भात हा विस्तार समाजसन्मुख आहे. आणि म्हणूनच त्यांच्या कवितेचे कार्य केवळ आत्मसमाधान नाही, तर 'आंतर-अग्नी' फुलवण्याचे आहे. ही कविता जणू त्यांच्यातील कवीचा आरसा आहे. तिने नेमून दिलेले कार्य सदैव केले आहे आणि ते ती करतही राहिल. ही कविता, कवितेचे समाजातील आदर्श स्थान दाखवणारी सुंदर कविता म्हणून मला आवडते.

कुसुमाग्रजांच्या कवितेतील अनेक गुणविशेष जाणवले. मला आवडलेल्या या चारच नव्हे तर सगळ्याच कवितांना कधी दीपस्तंभ, कधी समिधा, कधी धगधगता अग्नीच तर कधी उच्च मूल्यांची आरती, कधी त्रिकालाबाधित जीवनभाष्य आणि सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे समाजमनाचे स्पंदन म्हणावेसे वाटते. या कविवर्याचे आपल्यातील स्थान त्यांच्याच भाषेत सांगायचे तर,

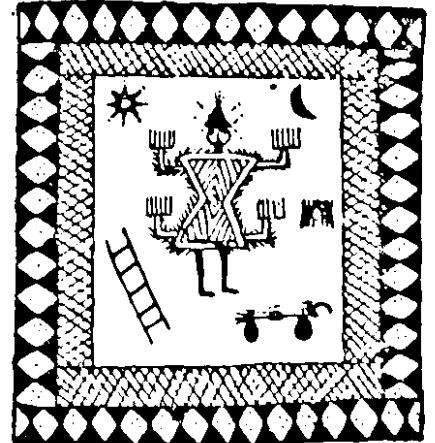
'नकोत नसली जरी प्रकट स्मारकांची दळे
असंख्य हृदयी उभी असत आपुली देवळे!'

□□□

प्रकाश

गाढ निद्रेत असणाऱ्या आळशी माणसा ऊठ,
उद्योगाचा घेऊन वसा, काळाबरोबर पळत सूट,
लक्षात ठेव, वेळ कोणासाठी थांबत नसतो,
आपल्या हृदयाचा ठोका त्याच्याबरोबर जुळत नसतो.
ऊन सोडून जो सावलीत चालत असतो,
अपयशाचा पहाड त्याच्यामागे पळत असतो.
'आज नको उद्या करीन' म्हणत नको बसू,
आणि थोडा वेळ गेल्यावर कार्यास कंबर कसू
काळाबरोबर चालला जो तो
यशशिखरावर जाऊन बसला
खरखणाऱ्या उन्हातही त्याला
शीतल चंद्रमा दिसला
उजळव भाग्य तुझे कठोर परिश्रम करून
भरकटू नकोस वाटेत सुमार्गाला सोडून
घेऊन ज्ञानाचा दिवा पसरव प्रकाश तिथे
दीनदुबळ्यांना, वाट चुकलेल्यांना गरज असेल जिथे.

प्रकाश काटे
द्वितीय वर्ष शास्त्र

तरुण आणि वृद्धांची मने जुळवण्यासाठी...

उर्मिला व्यास, प्रथम वर्ष कला

‘साहित्य संघटना निबंधस्पर्धा द्वितीय पारितोषिक’, वरिष्ठ महाविद्यालय

आईस देव माना, वंदा गुरुजनांना
जगी भावनेहूनही या, कर्तव्यश्रेष्ठ माना
गंगा परी पवित्र ठेवा मनी विचार

- साने गुरुजी

साने गुरुजींनी आपल्या लाडक्या मुलांसाठी लिहिलेल्या या ओळी. ‘मुलं म्हणजे जणू चिखलाचा गोळाच’, चिखलाच्या गोळ्याला हवा तो आकार देऊन घडवावे त्याचप्रमाणे लहान मुलांवर चांगले केलेले संस्कार सुसंस्कृत नागरिक घडवू शकते. म्हणूनच तर संस्कारांची शिंदोरी तरुणांनी आत्मसात करून येणाऱ्या पुढील पिढीला घडवावे, असे साने गुरुजी म्हणत.

पण आज ही ‘संस्कारांची शिंदोरी’ समाजातून लुप्त होत चालली आहे. तरुणांमध्ये कर्तव्यनिष्ठा राहिलेली नाही. त्यांच्यात मातृ-पितृ प्रेम उरलेले नाही. ज्येष्ठांविषयी ते आदर बाळगेनासे झाले आहेत. कुठे गेले साने गुरुजींचे संस्कार? मागे वळून पाहिले तर मागच्या पिढीत, अगदी इतिहासात सुद्धा डोकावून पाहिले तर एकच वाक्य आढळेल -

‘मातृ-पितृ देवो भव’

प्राचीन काळापासून ते आत्ताच्या आधुनिक काळापर्यंत तरुण आणि वृद्ध का व कसे बदलत गेले, तसेच आज या दोहोंमध्ये खोल दरी का निर्माण झाली याचे विश्लेषण करणे आवश्यक झाले आहे.

प्राचीन काळ

माता-पिता हेच आपले श्रद्धास्थान. त्यांच्यामुळे आणि त्यांनी केलेल्या संस्कारांमुळे आपल्याला जगात स्थान आहे. हे ऋण न फेडता येण्याजोगे आहे, अशी भावना पूर्वीच्या तरुणांमध्ये होती. याच भावनेतून आपल्या माता-पित्यांचा आदर राखत.

मातृ-पितृभक्तीची अनेक उदाहरणे आपल्याला आढळतात. त्यांतीलच एक आदर्श उदाहरण म्हणजे ‘श्रावणबाळ’. त्याने आपल्या अंध, वयस्कर माता-पित्यांना कावडीत बसवून ती खांद्यावर घेतली आणि त्यांना तीर्थाटन घडवले. आपल्या सर्वांना माहीत असलेले उदाहरण म्हणजे पितृवचनासाठी श्रीरामाने चौदा वर्षे वनवास भोगला. परशुरामाने आपले वडील जमदग्नी यांची आज्ञा पाळण्यासाठी प्रत्यक्ष आपल्या आईचा शिरच्छेद केला. नंतर वडिलांना विनंती करून आईला पुन्हा जिवंत केले. या सर्व उदाहरणांवरून हाच अर्थबोध होतो, की माता-पित्यांना देवापेक्षाही जास्त मान दिला जात असे.

तीनशे-चारशे वर्षांपूर्वीचा काळदेखील सुसंस्कृत असाच होता. जिजाबाईंनी आदर्श मातेप्रमाणे शिवरायांवर संस्कार केले. देशकल्याणासाठी प्रोत्साहित केले. आपल्या मातेच्या संस्कारांचा मान राखून शिवाजी राजे परस्त्रीलाही मातेप्रमाणे समजत. भक्त पुंडलीक हा विठ्ठलभक्त होता. दर्शन देण्यासाठी विठ्ठल प्रकट झाले तेव्हा पुंडलीक आपल्या आजारी आई-वडिलांची सेवा करीत होता. एक वीट फेकून त्याने विठ्ठलाला त्यावर उभे राहण्यास सांगितले. येथे विठ्ठलभक्तीपेक्षा मातृ-पितृभक्ती श्रेष्ठ ठरली.

‘Youth must always be rebels, not destroy but giving a new life to the society.’

आणि म्हणूनच तरुणांनी स्वातंत्र्यसंग्रामात उड्या घेतल्या. त्यांच्या माता-पित्यांनीही जमेल तेवढ्या शक्यतेने स्वातंत्र्यासाठी झुंज दिली. येथूनच सामाजिक जीवन बदलण्यास सुरुवात झाली. पण, तरुण आणि वृद्धांचे जीवन समांतररेषेत चालले होते. वडीलधारी मंडळी आपल्या मुलांवर

चांगले संस्कार करून शिकवत होती. त्यांना मोठी करत होती. स्वावलंबन शिकवून पुढील आयुष्य उभारण्यासाठी मदत करीत होती. आपल्या पिढीतील ज्ञान पुढच्या पिढीत देत होती. घरातील वातावरणही खेळीमेळीचे होते.

नेताजी सुभाषचंद्र बोस यांच्याकडे तरुण सही-संदेश मागायला जात तेव्हा ते लिहून देत -

‘Cultivate the habit of becoming mad.’

याच ध्येयवेडापणामुळे तरुणांनी देशासाठी प्राणांची आहुती दिली. एकंदर सामाजिक जीवन फारसे विस्कळित झालेले नव्हते.

पण.... आज परिस्थिती बदलतेय. स्वातंत्र्याची पन्नास वर्षे लोटली. आपण अजूनही ‘What we gain and loose?’ याच प्रश्नाभोवती घुटमळत आहोत. खरे पाहिले तर तरुण आणि वृद्धांमधील परस्परस्नेह-संबंध गमावून बसलो आहोत. वृद्ध मंडळी कर्तव्यहीन म्हणून तरुणांना दोष देत असतात. तर, तरुण मंडळी वृद्धांकडे एक अडगळ म्हणून बघतात. कालचक्र अखंडपणे फिरते आहे त्याचबरोबर राजकीय, आर्थिक, सामाजिक परिवर्तनेही घडून येत आहेत. या चक्राप्रमाणे जीवन कंठण्यास तरुण व वृद्ध दोहोंनाही जिकिरीचे झाले आहे. आजची पिढी जणू कालचक्राची सत्त्वपरीक्षाच देत आहे. या काळावर मात करण्याचा विचार आपण कधी केला आहे का? आता तो करायला हवा. टाळी ही दोन्ही हातांनी वाजत असते. यासाठी तरुणांची आणि वृद्धांची मानसिक अवस्था लक्षात घ्यायला हवी.

पाश्चात्य संस्कृतीच्या आक्रमणामुळे तरुण दिशाहीन झाले आहेत. व्यक्तिस्वातंत्र्याचा अतिरिक्त उपभोग घेताना ते दिसतात. भांगी, उंची कपड्यांचा सोस पाहून वृद्धांना त्याचा उबग येतो. रात्र-रात्र पाट्यांना वाहेर राहणे, सकाळी उशिरा उठणे, उठल्यावर ‘बेड टी’ घेणे, नाटके-सिनेमा पाहणे, जणू ही त्यांची ‘लाइफ स्टाइल’ बनली आहे. भारतीय पद्धतीचे पदार्थ खाण्यापेक्षा पाश्चात्य पद्धतीचे पदार्थ खाणे ते अधिक पसंत करतात.

संयुक्त कुटुंबपद्धत जाऊन विभक्त कुटुंबपद्धत निर्माण झाली. यामुळे काका-काकी, मामा-मामी इत्यादी नाती तुटण्याच्या अवस्थेत येऊन पोहोचली आहेत. मोठ्यांना

मान देणे, नमस्कार करणे इत्यादी संस्कार लोप पावत आहेत. पाश्चात्य संस्कृतीत माया, ममता, आदर अशा गोष्टींना नात्यामध्ये मुळीच स्थान नसते. हेच दृश्य आपल्याला येथे दिसते. ‘मुलांना वाढवणे हे पालकांचे कर्तव्यच आहे’ अशी उत्तरे देताना नवी पिढी दिसते. पण या पिढीला स्वतःच्या कर्तव्याची जाणीव आहे का? आपल्या पालकांना काय हवे-नको ते पाहण्यासाठी त्यांच्याकडे वेळ नसतो. आजारपण, दुखणी-खुपणी यांचा त्यांना त्रास होतो. आपल्या आई-वडिलांना ‘आउट ऑफ डेट’ वस्तू समजतात.

आपल्याला मुले व्हावी म्हणून देवाला साकडे घालायचे, उपास करायचे. अनेक हालअपेष्टा सहन करून जन्माला आलेल्या मुलाला तळहाताच्या फोडाप्रमाणे जपायचे. आणि हाच मुलगा तारुण्यात आल्यानंतर आपल्या आई-वडिलांचे ऋण विसरून जातो. त्याच्या अंगात तारुण्याची मस्ती संचारते. पण पुढे आपल्याही आयुष्याचे मार्गक्रमण याच टप्प्यातून होणार आहे हे तो विसरून जातो. आणि आई-वडिलांबद्दल बोलताना ‘म्हातारा, म्हातारी, थेरडा’ असे अपशब्द वापरतो. कुटुंबातील मुली-सुनाही आपल्या आईला-सासूला उलट बोलण्यास मागे-पुढे पाहत नाहीत. एका स्त्रीच्या भावनाही समजून घेण्यास असमर्थता दाखवतात. पालकांची मिळकतीची संपूर्ण इस्टेट स्वतःच्या नावावर करून त्यांना वृद्धाश्रमाचा रस्ता दाखवतात अथवा इस्टेट मिळवण्यासाठी त्यांच्या मरणाची वाट पाहतात. स्वतःच्या मुलांच्या अशा वागण्याने पालकांना मानसिक धक्का बसतो. To be or not to be अशी त्यांची अवस्था होऊन जाते.

प्राथमिक गरजाही यांच्यासाठी दुर्लभ होतात. आई-वडिलांच्या निधनानंतर समाजाच्या लज्जेखातर पितरांचे श्राद्ध करतात. म्हणून एका कवीने म्हटले आहे -

होते हयात जेव्हा माता-पिता तुझे रे
तू ठेविले उपाशी, नाही दिलेस हाता
श्राद्धी मृतास आता पक्कान्न पिंड देसी
होणार काय तूत? उपयोग काय आता?

परस्परसंबंध सुधारण्यासाठी एकमेकांची मने जुळणे आवश्यक आहे. युवकांनी आपल्या आई-वडिलांचा, समाजातील ज्येष्ठांचा मान हा राखायलाच हवा. ज्या आई-

वडिलांनी आपल्याला जन्म दिला, वाढवले, शिकवले, चांगले संस्कार केले, व्यक्तिस्वातंत्र्य बहाल केले. त्याचा गैरफायदा घेऊन कृतघ्न माणसाची लक्षणे दाखवणे अयोग्य आहे. त्यांचे आपण ऋणार्जित आहोत ही भावना मुळात निर्माण व्हायला हवी.

वयस्कर मंडळींना आपुलकी, मुलांचा सहवास, प्रेमाचे दोन शब्द हवे असतात. वेळाला वेळ काढून आपुलकीने चौकशी करणे हे मुलांचे कर्तव्य असते. स्वेटर, काठी आणून देणे, फिग्याला नेणे, या सर्व गोष्टींमुळे त्यांना मुलांचे कौतुक वाटते. संयुक्त कुटुंब असेल तर लहान-मुलांवर आजी-आजोबा चांगले संस्कार करू शकतात. त्यांच्याबरोबर खेळण्यात, गप्पागोष्टींत वेळही निघून जातो. त्यांचे वाढदिवस, लग्नाचा वाढदिवस आठवणीने साजरे करावेत. त्यामुळे त्यांना आपणही याच घरातील एक सदस्य आहोत याची जाणीव होते.

भूतकाळातील सोनेरी आठवणींना उजाळा मिळतो. त्यांच्यात आनंदी वृत्ती निर्माण होते. जीवनाकडे होकारार्थी दृष्टीने पाहू लागतात.

सरकारनेही ज्येष्ठ नागरिकांची संस्था स्थापने करावी. तेथे एक 'हेल्प-हेल्थ सेंटर' उभारावे. आजारपण, इतर व्याधींवरील औषधे, इंजक्शने, त्यासाठी लागणारी यंत्रसामुग्री, उपकरणे या सोयीसुविधा उपलब्ध करून द्याव्यात. त्यामुळे ज्येष्ठांच्या शारीरिक व्याधी आटोक्यात येतील. औषधासाठी फी माफक ठेवावी त्यामुळे कुटुंबाची आर्थिक समस्या काही प्रमाणात सुटू शकेल. परंतु या सर्व सोयीसुविधा उच्च दर्जाच्या असणे आवश्यक आहे. 'म्हातारपण म्हणजे दुसरे बालपणच' ही गोष्ट लक्षात ठेवणे आवश्यक आहे.

ज्येष्ठ नागरिकांनीही समंजसपणे वागावे. आजच्या युगात डोळ्याचे पाते लवते न लवते तोच समाजात परिवर्तन घडून येत आहे. आधुनिकीकरण वाढत आहे. पूर्वीच्या परिस्थितीत स्थिरता लाभलेली होती. तरुणांना कोठेही नोकरी सहज मिळत असे. पण आज स्पर्धा वाढल्या. या जीवघेण्या स्पर्धेतून वाट काढून आपल्या अपेक्षित पदापर्यंत पोहोचण्यासाठी तरुणांना पराकाष्ठा करावी लागत आहे. 'थांबला तो संपला' हा प्रकार तरुणांच्या बाबतीत घडत आहे. नोकरीव्यवसाय ही काळाची गरज आहे. सुना-मुनीही

नोकऱ्या करत आहेत. यामुळे घरकामात मदतीसाठी वेळ कमी मिळतो. तरीही वाटणीनुसार कामे करावी. यावर चिडचिडणे, नाराजी व्यक्त करणे टाळावे. मुलांसोबत मनमोकळेपणाने गप्पा माराव्यात. त्यांच्या पार्टी-ट्रीप्स याच्या योजनाही ऐकून घ्याव्यात. त्यांच्या आड येऊ नये. कारण आता काळ बदलला आहे. प्रत्येक व्यक्तीसाठी मानसिक संतुलन हे आवश्यक आहे.

ज्येष्ठांच्या विरंगुळ्यासाठी मुंबईत 'नाना-नानी पार्क' तर पुण्यात नरूभाऊ लिमये स्मृतिप्रीत्यर्थ 'विरंगुळा' उद्यान उभारण्यात आले आहेत. येथे सर्व सोयीसुविधा उपलब्ध आहेत. सकाळ-संध्याकाळ मनोरंजनासाठी विविध कार्यक्रम राबवले जातात. यामुळे वृद्धांची नवी नाती निर्माण होतात. शारीरिक स्वास्थ्य लाभते.

मनुस्मृतीचा सहावा अध्याय वाचल्याने लक्षात येते की काळानुसार वृद्धांनी बदल करावा आणि तसे वागावे. त्यामुळे आपले उर्वरित आयुष्य सुखा-समाधानात जाईल.

मनू म्हणतो, 'शरीराला सुरकुत्या पडू लागल्या, केस पिकले आहेत व मुलास पुत्र झाला आहे, असे जाणून वानप्रस्थाश्रमाचा स्वीकार करावा.' आहाराबाबतही मनूने आचारधर्म घालून दिला आहे. संग्रहवृत्ती, स्वावलंबन, आरोग्य, आजारपण, निवृत्तिपर वागणूक अशा अनेक गोष्टींबाबत त्यात उपदेश केला आहे. यांतील काही गोष्टींनुसार वागणे तर आपल्या हाती असते. या सर्व गोष्टींचा विचार गंभीरपणे करायला हवा. वृद्धांनी आपली सोवळी-ओवळी थोडी बाजूला ठेवायला हवी.

परस्परसंबंध सुधारण्यासाठी आवश्यक आहे तडजोड. तरुण आणि वृद्धांनी एक-एक पाऊल मागे जाऊन दरी भरून काढणे आवश्यक आहे. कर्तव्यभावना व समंजसपणा यामुळे सुखात भर पडेल. या गोष्टी आजच करणे आवश्यक आहे. मोडकळीला आलेली कौटुंबिक व्यवस्था वाचवणे गरजेचे आहे. म्हणूनच संत कबीर म्हणतात —

'कल करे सो आज कर

आज करे सो अब, पलमें परलै होयगी बहुरी करेगा कब'

□□□

तरुण व वृद्ध यांची मने जुळण्यासाठी

स्वप्ना केसकर, तृतीय वर्ष कला

‘साहित्य संघटना निबंधस्पर्धा तृतीय पारितोषिक’, वरिष्ठ महाविद्यालय

परवाच्याच पेपरमध्ये आलेली वृद्धाश्रमाची जाहिरात वाचली. पुण्याच्या ‘कर्वे रोड’ या ठिकाणी चालवल्या जाणाऱ्या वृद्धाश्रमाची ती जाहिरात होती. वाचून सहजच मनात प्रश्न आला, खरंच, काय गरज आहे या वृद्धाश्रमाची?

मनात सहजच आलेल्या या प्रश्नाने मात्र विचारांचे काहूरच माजले. हे वृद्धाश्रम नेमके कोणत्या कारणासाठी काढले जात असतील. त्याच्या मागचा हेतू हा तरुणांची सोय आणि वृद्धांची गैरसोय करण्याचा तर नसेल? ह्या प्रश्नाचे उत्तर शोधण्याचा प्रयत्न बराच वेळ करीत राहिल्यानंतर अनेक बंगवाईट विचार मनात आले. त्यांतील काही विचार तरुणांच्या वाजूचे तर काही वृद्धांच्या बाजूचे होते.

आजकालच्या काळात वृद्ध व्यक्तींची तरुणांना अडचण वाटत असते. त्यांच्या सततच्या अस्तित्वाने आपल्या म्येराचागर बंधने येतात असे त्यांना वाटते. परंतु त्यांचे हे मत बऱ्याच अंशी चुकीचेच नसते का? या धकाधकीच्या जीवनात कुटुंबातील सर्वांनाच नोकरीनिमित्त वाहेर पडावे लागते. अशा वेळी वृद्धांची अडचण न होता त्यांची मदतच होत आहे हे लक्षात घेतले पाहिजे. काही कुटुंबांत केवळ गरज म्हणूनही वृद्धांचा वापर होत असल्याचे दिसते. दोन भावंडांमध्ये म्हाताऱ्या आईवडिलांची चक्क वाटणी केली जाते. अशा वेळी या वृद्धांनाही आपली मते आहेत, ते आपल्या इच्छेनुसार वागू शकतात ही गोष्ट ही तरुण मंडळी विसरून जातात. यामध्ये फक्त स्वतःची सोय पाहणे एवढाच स्वार्थी हेतू असतो.

घरात वृद्ध सासू आणि तरुण सून यांची भांडणे तर नित्याचीच असतात. एका विनोदी लेखकाने तर ‘सासू’ म्हणजे ‘सारख्या सूचना’ आणि ‘सून’ म्हणजे ‘सूचना नको’ अशा विनोदी भाषेत सासू व सून या दोन्ही शब्दांची फोड

करून दाखवून त्यांच्या भांडणाचे मूळ हे जणू काही त्यांच्या नावातच दडलेले आहे हे सांगण्याचा प्रयत्न केला आहे. यातील विनोदाचा भाग सोडला तर बऱ्याच अंशी हे पटण्यासारखे आहे. सासूने केलेल्या सूचना सून बहुधा डावलतानाच दिसते. परंतु या ठिकाणी सुनेने सारासार विचार करण्याची गरज आहे. सासू आपल्या हिताचेच सांगते आहे हे तिने समजून घेतले पाहिजे.

वडील व मुलगा यांच्यातील वाद हेही बहुतेक ठिकाणी आढळतात. मुलाच्या एखाद्या कृतीबद्दल वडिलांनी त्याला जाब विचारला तर त्यांना लगेच उत्तर मिळते, ‘बाबा ते तुम्हाला समजणार नाही. because it is a Generation Gap’ पण हे असे का हे त्यांना समजावून सांगण्याचा प्रयत्न मात्र तो करीत नाही. त्यामुळे त्यांच्यातील ही तेढ कधी सुटतच नाही आणि ही ‘Gap’ कधी भरून निघतच नाही.

तरुण व वृद्ध यांच्या संबंधांत दुरावा निर्माण होण्याचा दोष हा केवळ तरुण पिढीकडेच जात नाही तर तो वृद्धांतही बऱ्याच प्रमाणात आहे. वृद्ध आणि तरुण या दोघांच्या चुका या संघर्षात समानच असल्याचे दिसते.

बऱ्याच कुटुंबांत वृद्ध हे जेव्हा निवृत्त होतात तेव्हा आपण निरुपयोगी झालो आहोत अशा प्रकारची एक न्यूनगंडाची भावना त्यांच्या मनात निर्माण होते. त्यामुळे आपला हा न्यूनगंड भरून काढण्यासाठी आपण कसे उपयोगी आहोत हे इतरांना दाखवून देण्याचा ते सतत प्रयत्न करीत राहतात. त्यासाठी ते आपली मते इतरांवर लादतात. परंतु स्वतंत्र विचाराची तरुण पिढी ज्या घरात असते त्या घरात त्यांच्या मतांचा फारसा विचार होत नाही. व येथेच त्यांच्यात वैचारिक

व भावनिक दुरावा निर्माण होतो. त्यांच्या अशा वागण्याने तरुणांना वृद्ध लोक आपल्या आयुष्यात उगाचच ढवळाढवळ करीत आहेत असे वाटू लागते. तेव्हा वृद्धांनी काळ बदलला आहे, मुलांनाही स्वतःचे विचार असू शकतील हे जाणून स्वतःला वेगळ्याच कामात गुंतवून घ्यायला हवे.

वृद्ध स्त्रियांच्या बाबतीतही हेच चित्र दिसते. एकदा सून घरात आली की तीच सत्ता हातात घेईल व आपल्याला तुच्छ वागवणूक देईल ही भावना त्यांच्या मनात असते. तेव्हा तसे होऊ नये यासाठी त्या सुरुवातीपासून आपला दारा निर्माण करण्याचा प्रयत्न करतात. सुनेने त्यांचे म्हणणे ऐकले नाही तर ती लगेच वाईट, मानमर्यादा नसणारी, उद्धट समजली जाते. मात्र, त्या वेळी त्यांनी 'चार दिवस सासूचे चार दिवस सुनेचे' हे जाणून घेऊन आपणहोऊन काही जबाबदाऱ्या सुनेवर सोपवून संसारातून निवृत्त होणे जरूरीचे आहे.

काही ठिकाणी वृद्ध हे कर्मठ असल्याचे आढळते. काळाप्रमाणे विकसित होत जाणाऱ्या सुखवस्तूंचा लाभ घेणे त्यांना अमान्य असते. टी. व्ही., फ्रीज, वॉशिंग मशीन, मिक्सर इत्यादी तरुणांना आकर्षून घेणाऱ्या वस्तूंना ते विरोध करतात. त्यामुळे तरुणांत त्यांच्याविषयी नाखुशी निर्माण होते. व त्यांच्या मागासलेपणाचा वीट येऊ लागतो. शेवटी त्यांच्यात भांडणे वाढीस लागतात. तेव्हा वृद्धांनी तरुणांच्या आधुनिकतेचा आनंदाने स्वीकार केला पाहिजे.

तरुण व वृद्ध यांच्यातील हे अंतर केवळ कौटुंबिक पातळीवरच आढळते असे नाही; तर बाह्य जगाचे निरीक्षण केल्यास सर्वच क्षेत्रात हा संघर्ष आढळतो. डॉक्टरीच्या पेशात एकाच हॉस्पिटलमध्ये काम करणाऱ्या वृद्ध व तरुण डॉक्टर यांच्यात संघर्ष झाल्याचे व त्यामुळे उपचारांत व्यत्यय आल्याचे अनेक वेळा कानावर येते. याचे कारण तरुणांनी आणलेली उपचारांची नवीन साधने जुने डॉक्टर अमान्य करतात, तर नवीन डॉक्टर त्यांना मागासलेले म्हणून स्वतःचे तंत्र वापरण्याच्या प्रयत्नात असतात. या ठिकाणी दोघांनी परस्परांना समजावून घेणे हे सर्वच दृष्टीने महत्त्वाचे आहे. हाच अनुभव कला क्षेत्राच्या बाबतीतही येतो. जुने कलाकार जुन्या काळातलीच कला कशी चांगली होती व आधुनिक

काळात कलेच्या नावाखाली कसा धांगडधिंगा चालू आहे हे दाखवण्याच्या प्रयत्नात असतात. तर नवीन कलाकार आपल्या कलेला जुने लोक विरोध करतात म्हणजे हे आपले शत्रूच आहेत असे समजातात. नवीन कलाकारांनीही अनुभवी व श्रेष्ठ या नात्याने जुन्या लोकांकडे मार्गदर्शन मागण्यास गेले पाहिजे. तसेच आलेल्यांना योग्य मार्गदर्शन करून त्यांच्या कलेचा विकास करण्याचा प्रयत्न जुन्या कलाकारांनीही केला पाहिजे. अभियांत्रिकी क्षेत्रातही जुन्या तंत्रज्ञानावर अवलंबून राहण्याकडे वृद्धांचा कल असतो. आधुनिक गोष्टींचा स्वीकार त्यांच्याकडून सहजासहजी केला जात नाही. त्यामुळे या ठिकाणीही तरुण व वृद्ध यांच्यात परस्परविरोधाची भावना निर्माण होते.

संपूर्ण समाजाचे परीक्षण करायचे झाल्यास समाजात कोणतेही क्षेत्र असे नाही की जेथे अशा स्वरूपाचा संघर्ष नाही. हा संघर्ष टाळण्यासाठी तरुण व वृद्ध या दोघांनाही आत्मनिरीक्षण करण्याची आवश्यकता आहे. हे करत असताना तरुणांनी हे लक्षात ठेवले पाहिजे की आपणही कधीतरी वृद्ध होणार आहोत. त्याप्रमाणे आपणही तरुण होतो हे वृद्धांनी विसरून चालणार नाही. अशा प्रकारे परस्परांना समजावून घेतल्यास तरुण व वृद्ध यांची मने जुळण्यास वेळ लागणार नाही. व अशी जवळीक निर्माण झाल्यावर मग वृद्धांश्रमासारख्या संस्थांची गरजही राहणार नाही.

□□□

मैत्रीण

नसावी फक्त नावापुरती मैत्रीण
असावी सुखदुःखाची साथीदारीण
भावना समजावून घेणारी
प्रेमळ, हसरी, थोडीशी लाजरीही
आपले विचार मांडणारी व माझे समजावून घेणारी
चुकले तर रागावणारी, वेळी प्रशंसा करणारी,
उत्तेजन देणारी, मला कधीही न विसरणारी.

अनिता कटिकेरी, तृतीय वर्ष, वाणिज्य

होय, मी भारतीय आहे !

कु. मंजीता काळे, ११ वी, विज्ञान

‘साहित्य संघटना निबंध स्पर्धा तृतीय पारितोषिक’, कनिष्ठ महाविद्यालय

‘जो-जो भारतीय तो-तो माझा स्वकीय आहे. मी भारतीय आहे. मी भारतीय आहे. होय, मी भारतीय आहे! धैर्य हा माझा पिता आहे, क्षमा ही माझी माता आहे. दया व शांती या माझ्या भगिनी आहेत, तर सत्य व संयम माझे बांधव आहेत आणि म्हणूनच मी भारतीय आहे.

सात रंगांच्या सुंदर मिलाफाने नटलेले इंद्रधनुष्य ज्याप्रमाणे सूर्याच्या एकाच प्रकाशाने धारण केलेल्या रूपांनी बनलेले असते त्याचप्रमाणे माझा भारत देखील विविध भाषा, धर्म, जाती, पंथ, वेष यांचा सुंदर मिलाफ आहे. संमिश्र संस्कृती, विभिन्नता, तरीही एकतेचे उदाहरण असणारा माझा देश साक्षात मानवतेचे प्रतीक आहे.

भारतीय संस्कृती ही मानवता, नीतिमत्ता, विद्वत्ता या त्रयींवर आधारलेली आहे. भारत मानवतेचा पुरस्कर्ता आहेच, पण त्याहीपुढे जाऊन ‘भूतदया’ या तत्त्वाचा भारतीय संस्कृतीत समावेश आहे. या देशातील प्रबोधनकार, संत यांनी याच तत्त्वाचा पुरस्कार केला आणि सर्व संस्कृतींमधील साम्यस्थळे दाखवून व ‘परमेश्वर एकच आहे’ हे सांगून सर्व धर्मीयांमध्ये ऐक्य घडवून आणले. सर्वधर्मसमभाव आणि धर्मनिरपेक्षता ही नीतिमूल्ये संतांची देणगी आहे. मराठी भाषेला लोकप्रचलित व लोकप्रिय भाषा अशी मान्यता मिळवून देणारे संत ज्ञानेश्वर, विठ्ठलभक्ती व अभंग याद्वारे जनमानसात लोकप्रिय असणारे संत तुकाराम, दोह्यांच्या माध्यमातून राम व रहीम ही एकाच ईश्वराची दोन नावे आहेत हे सांगणारे संत कवीर, खालसा पंथाची स्थापना करणारे गुरु नानक, हिंदवी स्वराज्याची स्थापना करणारे शिवाजीराजे हे सगळे याच..... माझ्या मातीचे, माझ्या देशाचे!

‘लेडीज अँड जंटलमेन’ ऐवजी ‘माय ब्रदर्स अँड सिस्टर्स’ असे जनसमुदायास संबोधून दोनच शब्दांत जग जिकणाऱ्या व भारताची मान जगात उंचावणाऱ्या स्वामी विवेकानंदांची भारत हीच जन्मभूमी आणि कर्मभूमीही. या सर्वानी विविध माध्यमांतून दुष्ट प्रवृत्तींशी लढा देऊन, चुकीच्या चालीरीतींचा निषेध करून लोकजागृती, समाजजागृती आणि समृद्ध, संपन्न, श्रेष्ठ संस्कृती बाळगणारे राष्ट्र म्हणून भारतास मान्यताही मिळवून दिली. याच काळात झाशीची राणी लक्ष्मीबाई, मंगल पांडे, सुभाषचंद्र बोस, लोकमान्य टिळक, महात्मा गांधी, पंडित नेहरू अशा अनेक देशप्रेमींच्या जाग्रत्य देशाभिमानामुळे परतंत्र हिंदुस्थान स्वतंत्र भारत बनला, आणि नंतर लगेच दोन-अडीच वर्षांत प्रजासत्ताक देश बनला. सामान्य माणूस हा या देशाचा आत्मा झाला.

आणि याच सामान्य माणसाने स्वातंत्र्योत्तर काळात विज्ञान, तंत्रज्ञान, शेती या सर्वच क्षेत्रांत लक्षणीय कामगिरी केली. औद्योगिक क्रांती घडवून आणली. आता भारत एक अण्वस्त्रसज्ज बलशाली राष्ट्र म्हणून ओळखला जातो. सर्व प्रकारच्या सुविधा भारतात उपलब्ध आहेत.

पण..... एक भारतीय म्हणून मी जेव्हा विचार करते तेव्हा माझ्या मनात प्रश्न उभा राहतो की भौतिक सुखांप्रमाणे नैतिक सुखेही आपण मिळवली आहेत का? -तर नाही. आज देशात अशांती, भ्रष्टाचार, गुन्हेगारी, जातीयवाद, असुरक्षितता यांचे साम्राज्य वाढीस लागले आहे. सामान्य माणूस आज पिचून गेलाय. बळी तो कान पिळीचा न्याय माझ्या या देशात वापरला जातोय. राजकारण हा सत्तालोलुप, बुभुक्षितांचा व्यवसाय बनला आणि तेच आर्थिक कमाईचे साधन झाले. आपला समाज कुंभकर्णासारखा झोपला आहे.

तो थोडा वेळ जागा होतो, खूप खातो आणि पुन्हा झोपी जातो.

या समस्यांचे निराकरण करण्यासाठी आणि 'होय! मी भारतीय आहे' असे ताठ मानेने म्हणू शकण्यासाठी मी काही करू शकते का? — हो! एक भारतीय म्हणून मी फक्त माझ्या हक्कांची मागणी न करता कर्तव्ये बजावली पाहिजेत. समाजजागृती करून पुन्हा एकदा राष्ट्रजागृती साधायला हवी आहे. हरवलेली माणुसकी शोधायला हवी आहे. मूल्यांची जपणूक करणाऱ्या व्यक्ती समाजात आपल्या अवतीभवतीच आहेत. सारी सुखे नजरेआड करून झडलेली बोटे कुरवाळणारे बावा आमटे, किरण बेदी, स्वयंपूर्ण व आदर्श खेडे निर्माण करणारे अण्णा हजारे, व्यसनमुक्तीसाठी झटणारे अनिल अवचट हे आपले आदर्श असायला हवेत. जर प्रत्येकाने मी हिंदू, मी मुसलमान, मी शीख या मयदिबाहेर जाऊन 'मी भारतीय आहे' अशी विशाल-उदात्त भावना ठेवली तर आपल्या देशाचे उज्वल भविष्य फारसे दूर नाही. अशा सर्व जवाबदाऱ्या पार पाडल्यावरच मी स्वतःला भारतीय म्हणवून घेऊ शकेन आणि माझ्या सर्व देशबांधवांबरोबर सर्व जगाला सांगू शकेन की

'सारे जहांसे अच्छा हिंदोस्तां हमारा!'

□□□

माणुसकी

माणसातली माणुसकी
जेव्हा शोधायला गेलो
तेव्हा कलीतला सैतान
अंगावर धावून आला
फुलातला मकरंद
जेव्हा चाखायला गेलो
तेव्हा रुतणारा काटा
मनाला छेदून गेला

बाटलाय माणूस असं
क्षणभर वाटलं
थरथरणारे अश्रू माझ्या
डोळ्यांमध्ये साठले
माणुसकीची कत्तले
पाहवली नाही मला
म्हणून शांतीचे मलम
निघालो लावायला जगाला
शांतीरूपी मलमाचे
करून टाकले विष
माणुसकी गेली संपून
जगात राहिले 'मी'च
जिकडे-तिकडे हिंसा
मनात होती चिंता
सैतानाच्या नाचावर वाजत होता
भ्रष्टाचाराचा डंका
मोह-स्वार्थाच्या नादात
हिंसाचाराच्या तावडीत
अडकून बसलाय समाज
जागा होऊन माणसा
दे दुसऱ्याला हात
प्रेमरूपी ज्वाळाने
कर हिंसेची राख
वेळीच सावध होऊन, माणसा
माणुसकीला समज
दुःखचक्राच्या भवऱ्यात अडकून
नाहीतर राहशील नुसताच फिरत

अजित गराडे, द्वितीय वर्ष शास्त्र

गरज - मानसिक आरोग्याची

कविता जगताप, द्वितीय वर्ष कला

‘साहित्य संघटना निबंध स्पर्धा उत्तेजनार्थ पारितोषिक’, वरिष्ठ महाविद्यालय

कोणत्याही व्यक्तीच्या जीवनाचा मार्ग हा सरळ, सपाट आणि धोपट असत नाही. प्रत्येकाच्या आयुष्यात, जीवनमार्गात चढ-उतार, खाच-खळगे असतात. प्रत्येकाला समस्यांना तोंड द्यावे लागते. आणि एक समस्या सोडवून झाली की दुसरी समस्या समोर दत्त म्हणून उभी राहते. तसेच जीवनात सुख-दुःख, समाधान, जय-पराजय, मान-अपमानाचे क्षण प्रत्येकाला अनुभवावे लागतात. सामाजिक प्रसंगी विविध व्यक्तींशी योग्य पद्धतीने समायोजन साधावे लागते. अशाप्रकारे व्यक्तीला आपले वैयक्तिक व सामाजिक जीवन व्यावहारिकतेने, कार्यक्षमतेने, सुखासमाधानाने, भावनेच्या आहारी न जाता आणि आत्मविश्वासपूर्वक जगता येण्यासाठी व्यक्तीचे मानसिक आरोग्य चांगले असणे आवश्यक आहे.

हे मानसिक आरोग्य म्हणजे स्वतःच्या गुणदोषांचे वस्तुनिष्ठपणे, यथार्थ मूल्यमापन करणे. स्वतःचे गुण संवर्धित करून दोष कमी करण्याचा प्रयत्न करणे, निसर्गतः मिळालेल्या बुद्धीचा जास्तीत जास्त उपयोग करून इतरांच्या हिताला बाधा न पोहोचवता आपले ध्येय साध्य करणे व शक्य त्या वेळी इतरांना मदत करणे, उच्च ध्येय उराशी बाळगावे पण त्याच्यासाठी प्रामाणिक प्रयत्न करावे, अपयशाने खचून न जाता ‘केल्याने होत आहे रे, आधी केलंच पाहिजे’, ‘प्रयत्ने बाळूचे कण रगडिता तेलहि गळे’ असा विचार करून पुढे चालत राहावे. आपली क्षमता ओळखून ध्येय ठेवावे. आलेल्या दुःखदायक, क्लेशदायक, अपयशाच्या प्रसंगी खचून न जाता ‘जगी सर्व सूखी असा कोण आहे?’ असा प्रश्न स्वतःला विचारावा. सल्लामसलतीसाठी योग्य व्यक्ती जवळची व आपलीशी

केलेली असावी आणि जरूरीच्या वेळी तिचा सल्ला घ्यावा. वैफल्यावर मात करण्यासाठी मनाचे सामर्थ्य वाढवले पाहिजे. हे सर्व आपल्या मानसिक आरोग्यासाठी आवश्यक आहे. त्यांच्यावर एक दृष्टिक्षेप टाकल्यावर आपल्या लक्षात येते की समाजात ज्या व्यक्तींना मान, प्रतिष्ठा, सत्ता असते, त्यांच्यात कष्ट करून एखादा हुद्दा मिळवलेल्या व्यक्तीच्या चरित्राचा अभ्यास केल्यास आपल्या लक्षात येते की हे सर्व व्यक्तीच्या मानसिक आरोग्यात समतोलपणा असल्यामुळेच शक्य झाले आहे. त्यामुळे आज प्रत्येकाने या लक्षणांचा स्वतःशी पडताळा घेऊन वागण्या-बोलण्याची, कृतीची योग्य ती कार्यपडताळणी केली तर निश्चितच उपयोगी ठरेल. मानसिक आरोग्य ही व्यक्तीच्या व्यक्तिमत्त्वाची अतिशय महत्त्वाची अशी बाजू आहे.

फार पूर्वीपासूनची रोमन म्हण आहे की ‘शरीर निरोगी तर मन निरोगी.’ आपल्या भारतीय आयुर्वेदातही याचे महत्त्व सांगितले आहे. पण पूर्वीच्या आणि आपल्या सध्याच्या दिनक्रमामध्ये फारच फरक पडला आहे. प्रत्येकाला सर्व काही इन्स्टंट, झटपट हवे असते. त्यासाठी ते कशाशीही तडजोड करण्यास तयार असतात. त्यामुळे मन शरीरपोषणाकडेही कुणाचे लक्ष नाही. त्यामुळे आज अर्धशिशू, अल्सर, दमा, उच्च रक्तदाब, हृदयविकार यांसारखे शारीरिक व्याधी व्यक्तीच्या मानसिक आरोग्यातील बिघाडामुळेही निर्माण होऊ शकतात. त्यामुळे याकडे विशेष लक्ष देणे अपरिहार्य झाले आहे.

मानसिक आरोग्याचे सर्वात महत्त्वाचे समीकरण असे आहे, की आपल्याला दुसऱ्यांना प्रेम देता आले पाहिजे आणि दुसऱ्याचे प्रेम स्वतःला संपादन करता आले पाहिजे. पण, आज आपण आपल्या शेड्यूल्डमध्ये इतके बिझी-गुंतलेले

असतो की इतरांना समजून घेणे, त्यांच्या भावनांची कदर करणे प्रत्येक वेळी शक्य होतेच असे नाही. त्यामुळे व्यक्ती-व्यक्तींमध्ये आपलेपणा निर्माण होत नाही. नाती केवळ नावापुरतीच राहतात. जीवनचक्रातून मार्गक्रमण करत असताना प्रत्येक वेळी आपल्याला यश मिळतेच असे नाही. अशा वेळी जेव्हा दुसऱ्यांनी समजून घेण्याची जी गरज असते ती भागवली जाण्याची शक्यता फारच कमी असते. अशावेळी आपले अपयश पचवण्याची क्षमता व्यक्तीच्या मानसिक आरोग्यावर अवलंबून असते.

बरेचदा आपण कसे आहोत याचे वस्तुनिष्ठपणे विचार करण्याऐवजी सामाजिक आरशामध्ये आपली प्रतिमा कशी आहे हे पाहण्याकडे कल असतो. अशावेळी व्यक्तीने वास्तवतेचे भान ठेवून आपली अस्मिता जागृत ठेवण्यासाठी, 'Every one must have a bull's eye in the belt' या तत्त्वानुसार मूल्यमापन करणे गरजेचे असते.

आज आपल्या दैनंदिन जीवनाची शैली अशाप्रकारे बनली आहे की व्यक्तीच्या क्षमता या परिस्थितीतून निर्माण झालेल्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी अपुऱ्या पडतात. त्यामुळे व्यक्तीत ताण निर्माण होता आणि या ताणामुळे व्यक्तीचे मानसिक स्वास्थ्य बिघडते. त्यामुळे व्यक्तीला स्वतःच्या वर्तनाचे, मर्माचे, त्याला कार्यप्रेरित करणाऱ्या खऱ्या प्रेरणांचे, भावनांचे आकलन योग्य पद्धतीने होत नाही. व्यक्ती वागिकसारीक वैफल्यांना अवाजवी महत्त्व देते आणि व्यथित होते. कोणत्या गोष्टींना किती महत्त्व द्यायचे ते तिला समजत नाही. पण व्यक्तीला एक स्वतंत्र व्यक्तिमत्त्व म्हणून मान्यता मिळण्यासाठी तिची जीवनाविषयी काही मूल्ये, मार्गदर्शक तत्त्वे, तत्त्वज्ञान, जीवनदृष्टी असणे आवश्यक असते. प्रत्येक वेळी परिस्थितीचा वस्तुनिष्ठपणे विचार करून आपल्याकडील उपलब्धीतून इतरांनी केलेला स्वीकार आणि त्यातून मिळणारे प्रेम यांची योग्य सांगड घालता आली पाहिजे. बरेचदा भावविवेशनेने व्यक्तीकडून अविचार घडू शकतो. मत्सर, द्वेष, सूड यांसारख्या अनिष्ट भावनांवर विजय मिळवून प्रेम, क्वा, सहकार्य यांसारख्या भावना वाढीला लागण्यास व्यक्तीला मानसिक आरोग्याची मदत होत असते त्यावरच स्थिरभावेनेची उभारणी व पुढे चारित्र्यसंपन्नता येते.

अशाप्रकारे वरील विवेचनावरून आपणास असे लक्षात येते, की मानवाची मानसिक आरोग्याची-स्वास्थ्याची गरज ही त्याच्या सामाजिक, धार्मिक, नैतिक, आर्थिक, शारीरिक विकासाइतकीच महत्त्वपूर्ण आहे, किंबहुना मानसिक स्वास्थ्य योग्य नसेल तर व्यक्तीच्या विकासाच्या इतर अंगांवर परिणाम होण्याची शक्यता असते. तसेच मानसिक आरोग्य म्हणजे व्यक्तीच्या क्षमतांची, गरजांची आणि परिस्थितीची घातलेली सांगड होय. ती सांगड व्यक्ती जितक्या चांगल्याप्रकारे घालू शकेल तितके त्या व्यक्तीचे मानसिक आरोग्य चांगले आहे असे म्हणता येईल.

□□□

बोधगीत

केवळ आपुल्या स्वार्थासाठी कलह नसावा घरामध्ये ।
आपुलकीच्या नात्यामधुनी स्नेह जपावा मनामध्ये ॥८॥

येणाऱ्याला पाणी द्यावे मुखात वाणी गोड हवी ।
जाणाऱ्याच्या मनात फिरुनी येण्याविषयी ओढ हवी ।
ऐसा प्रेमळ माणुसकीचा झरा वहावा मनामध्ये ॥९॥

भांड्याला लागतेच भांडे विसरुनी जावे क्षणामध्ये ।
परस्परांना समजून घ्यावे अढी नसावी मनामध्ये ।
रुसवे फुगवे नको फुकाचे मोद रहावा मनामध्ये ॥१०॥

नित्य काळजी घरात घ्यावी वय झालेल्या पानांची ।
ज्याची त्याला द्यावी जागा वयाप्रमाणे मानाची ।
एकमताने निर्णय घ्यावा नको दुरावा मनामध्ये ॥११॥

लळा जिद्दाला आत असावा नको उमाळा वरकरणी ।
नको घराला गर्व धनाचा लीन रहावे प्रभुचरणी ।
दिवसा राती परमेशाचा वास असावा घरामध्ये ॥१२॥

विवेक मोहिते पाटील

१२वी विज्ञान

होय, मी भारतीय आहे !

सागर थोरात, ११ वी

‘साहित्य संघटना निबंधस्पर्धा उत्तेजनार्थ पारितोषिक’, कनिष्ठ महाविद्यालय

मी भारताचा नागरिक आहे. स्वतंत्र भारताचा नागरिक, जगातील सर्वात मोठ्या लोकशाही प्रजासत्ताकाचा नागरिक. मला माझ्या देशाचा अभिमान आहे. माझा देश हा एक प्राचीन देश आहे. माझ्या देशाच्या परंपरा उदात्त आहेत. भारतीय संस्कृती ही एक सनातन संस्कृती आहे. सर्वसमावेशकता हा तिचा सर्वात मोठा गुण आहे. त्यामुळे भारत देश ही विविध धर्मांची, पंथांची, भाषिकांची भूमी आहे. दुसऱ्याजवळ असलेल्या चांगल्या गोष्टी आत्मसात करून प्रत्येक भारतीय स्वतःला अधिक विकसित, अधिक परिपूर्ण करत आलेला आहे. भारताने आपल्याजवळील ज्ञानाचे, कर्तृत्वाचे सर्व वैभव सदैव इतरांसाठी उघडले, अशी साक्ष इतिहास देतो. भूतकाळात भारत देश हा सर्व कला व विद्या यांचे माहेरघर होता.

मध्यंतरी मात्र भारताला दीडशे वर्षे इंग्रजांच्या गुलामीच्या बेड्यांत अडकावे लागले, पण त्या कठीण काळातही भारतीय डगमगले नाही. तो जुलमी शासनाला निकराने विरोध करत राहिला आणि गुलामीच्या बेड्या निखळून पडल्या. अनेक देशभक्तांच्या त्यागातून त्याने आपले हरवलेले स्वातंत्र्य मिळवले. स्वातंत्र्यप्राप्तीनंतर आम्ही भारतीयांनी जाणले की वैज्ञानिक क्षेत्रात आपण इतर जगाच्या फार मागे पडलो आहोत. मग आम्ही नव्या जोमाने स्वतंत्र भारताचे सुराज्य, प्रगत राष्ट्र करण्याच्या प्रयत्नाला लागलो. पण कोठे अपशकुन झाला नकळे....

पहिली काही वर्षे भारत प्रगतीच्या दिशेने वेगाने वाटचाल करत होता. हरित क्रांती झाली. श्वेत क्रांतीची फळे दिसू लागली. औद्योगिक क्षेत्रातील चक्रे वेगाने फिरू लागली. पण त्याच काळात दुष्ट कलीने भारतीयांवर ताबा मिळवला.

जातीय, पक्षीय, धार्मिक झगडे सुरू झाले. भाषिक वाद चिघळले. भ्रष्टाचाराने थैमान घातले.

मी स्वतंत्र भारताचा नागरिक आहे. पण आज भारतात निर्माण झालेली दाहक परिस्थिती मला व्यथित करते. हा भ्रष्टाचार, ही सत्तालालसा, ही राष्ट्रविघातक वृत्ती या साऱ्या गोष्टी आम्हाला कोठे पोचवणार आहेत? मनाला व्यथित करणारी दुसरी गोष्ट म्हणजे आमच्या देशातील बुद्धिमान तरुण या वशिलेबाजीला कंटाळून परदेशांत स्थायिक होत आहेत. मग आमच्या या स्वतंत्र भारताचे काय होणार? पुन्हा गुलामगिरीचे फास गळ्यात पडणार, की या आसेतु हिमाचल प्रदेशाची शकले होणार?

माझ्या या भारताचे सर्वात मोठे वैशिष्ट्य म्हणजे येथे विविधतेत एकता आहे. भारत हा विशाल देश आहे, जणू छोटसा खंडच. म्हणून अनेकदा भारताचा उल्लेख ‘भारत उपखंड’ असा केला जातो. भारताच्या नावाबाबतही अनेक कथा रूढ आहेत. या विशाल देशाची लोकसंख्याही विराट आहे. लोकसंख्येच्या बाबतीत आमच्या देशाचा जगात दुसरा क्रम लागतो.

भारताचा भूगोल हा वैविध्यपूर्ण आहे. सर्व प्रकारचे ऋतुमान वेगवेगळ्या भागात एकाच वेळी आढळते. तरी पण मोसमी वाऱ्यांचे वरदान, हिमालयाची मायेची पाखर आणि गंगा, यमुना, कृष्णा, गोदावरी यासारख्या अनेक नद्यांच्या मायाममतेवर पोसलेली ही भूमी एकेकाळी ‘सुवर्णभूमी’ म्हणून ओळखली जात असे. भारताचा एक प्रदेश महापुरात वाहून जात असतो, तर दुसऱ्या एखाद्या भागात रणरणती वाळूची वादळे थैमान घालत असतात. असे असले तरी भारतावर निसर्ग खरोखरच प्रसन्न आहे. नैसर्गिक सौंदर्याची

एवढी विविधता कोठेही आढळत नाही. म्हणून दरवर्षी हजारो परदेशी पर्यटक भारताला भेट देतात, तर भारताचे राष्ट्रीय फळ 'आंबा' जगाची बाजारपेठ जिंकतो.

भारताचा इतिहासही मोठा रोमांचक व स्फूर्तिदायक आहे. भारतीयांची सर्वात मोठी ठेव म्हणजे प्राचीन भारतीय संस्कृती. हजारो वर्षांची तेजस्वी परंपरा तिला लाभली आहे. भारताचे आणखी एक वैशिष्ट्य म्हणजे भारतात बोलल्या जाणाऱ्या विविध भाषा. या सान्या भाषा आपापल्या साहित्याने समृद्ध आहेत. हिंदी ही भारताची राष्ट्रभाषा, तर 'सत्यमेव जयते' हे भारताचे ब्रीदवाक्य. भिन्न धर्म, पंथ, जाती अंगीकारलेले कोट्यवधी लोक या देशात गुण्यागांधिदाने राहतात. शेतीची उत्पादने, उद्योग-व्यवसाय यांत जशी भिन्नता आहे, तशी नृत्य, संगीत, चित्रकला इत्यादी ललित कलांच्या आविष्कारातही भिन्नता आहे. पण या विविधतेतही एकता आहे, कारण शेवटी आम्ही सर्वजण भारतीय आहोत.

आम्ही भारतीय अनेकदा एकमेकांशी वाद घालतो, क्वचित संघर्षही करतो, पण इतिहास काय सांगतो, वर्तमान कशाची ग्वाही देतो, तर ज्या-ज्या वेळी भारतावर आक्रमण आले, संकट आले — मग ते नैसर्गिक असो वा मानवनिर्मित असा — त्या-त्या वेळी आम्ही भारतीय एकत्र आलो आहोत. आणि यशस्वीपणे त्या संकटांना सामोरे गेलो आहोत. त्यामुळेच जगाच्या पाठीवर कोठेही वावरणाऱ्या भारतीयांच्या मनात एकच मंत्र गुंजत असतो, तो म्हणजे

माझा भाग्य महान!

□□□

निसर्गाचा नियम

जगात येणारा प्रत्येकजण
एक ना एक दिवस जातच असतो
आपल्या आठवणींचे पडसाद
मागे ठेवत असतो
पण जाताना तो मागच्यांचा
विचार करत नसतो.
मागच्यांना मात्र सतत
त्याच्या अस्तित्वाचा भास होत असतो.
जाणारा त्याच्या आठवणींनी
त्यांना जागे ठेवत असतो.
स्वतः मात्र शांतपणे
मृत्यूच्या कुशीत झोपलेला असतो.
जीवन-मृत्यू हा निसर्गाचा नियम,
म्हणूनच माणसाला कळत असतो.

अश्विनी नायकोडी, प्रथम वर्ष कला

वेड तुझे

झोप माझी असली तरी,
स्वप्न मात्र तुझे आहे.
रंग माझे असले तरी,
चित्र मात्र तुझे आहे.
मन माझे असले तरी
छंद मात्र तुझा आहे.
पुष्प माझे असले तरी
गंध मात्र तुझा आहे.
शब्द माझे असले तरी
वर्णन मात्र तुझे आहे.
वेडी मी असली तरी
वेड मात्र तुझे आहे.

शुभांगी काळे, द्वितीय वर्ष वाणिज्य

लोकशाहीत वृत्तपत्रांचे स्थान

शुभांगी आगवणे, ११वी, विज्ञान

‘साहित्यसंघटना निबंधस्पर्धा उत्तेजनार्थ पारितोषिक’, कनिष्ठ महाविद्यालय

‘भूतकाळाची ठेवुनि जाण,
वर्तमानाचे देतो ज्ञान,
भविष्याचे राखून भान,
हेच वृत्तपत्रांचे खरे स्थान’

लोकांनी, लोकांसाठी चालवलेले लोकांचे राज्य म्हणजे लोकशाही, असे अब्राहम लिंकन यांनी म्हटले आहे. पण मंडळी, लोक हे कधी राजे असूच शकणार नाहीत, म्हणून जास्तीत जास्त लोकांना जास्तीत जास्त सुख ज्या राज्यपद्धतीत मिळते ती म्हणजे लोकशाही. इंग्लंडला ‘लोकशाहीची जननी’ म्हणतात कारण लोकशाही पद्धत इंग्लंडमध्ये उदयाला आली. लोकशाहीत सर्वच नागरिक राज्य करत नाहीत तर त्यांचे प्रतिनिधी ते चालवतात. आणि अशी लोकशाही जगवण्याचे व टिकवण्याचे काम वृत्तपत्रे करतात. प्रथम टिळकांनी ‘केसरी’ व ‘मराठा’ ही वृत्तपत्रे काढली नंतर आगरकरांनी ‘सुधारक’ काढले व लोकांमध्ये जनजागृतीचे, समाजजागरणाचे देशप्रेमाचे बीज रोवले.

लोकशाहीत वृत्तपत्रांचे अनन्यसाधारण स्थान आहे. लोकशाहीत लोकमताला महत्त्व असते व ते व्यक्त करण्याचे काम वृत्तपत्रांचे. वृत्तपत्रांमध्ये अनेक विषय सामावलेले असतात. यामुळे समाजदर्शनाचे कार्य होते. खेळ, व्यायाम, संरक्षण, आरोग्य, चित्रपट, नाट्य, संगीत, विज्ञान या विविध क्षेत्रांतील माहिती आपल्याला मिळते. समाजमनाला आकार देण्याचे काम वृत्तपत्रे करतात. वाचायला शिकलेल्या लहानमुलांपासून ते वृद्धांपर्यंत सर्वांची अभिरुची वृत्तपत्रे सांभाळतात. लहानांसाठी चिटू, चित्रे, बालशब्दकोडे, तरुणांसाठी दिशा, सृजन यासारखी सदरे तर वृद्धांसाठी ‘जीवनाच्या वाटेवर, घरबसल्या मनोरंजन’ यासारखी सदरे

प्रकाशित होतात. माहिती, बातम्या मिळवण्याचे वृत्तपत्रे मुख्य साधन आहे. एखाद्या गावी नैसर्गिक आपत्ती आली तर वृत्तपत्रांमुळे आपल्याला त्याची माहिती मिळते व त्या लोकांना मदत मिळते. दोन देशांत युद्ध सुरू झाले की वर्तमानपत्रांतील माहितीमुळे सैन्याला आपली मदत मिळते.

आपल्या भारतात लोकशाही राज्यपद्धत आहे. लोकशाही हे आजच्या जगातले चलनी नाणे आहे. पण लोकशाहीत खूप राजकारण झाले आहे. (राज का ‘रण’!) संस्कृतात याचे छान वर्णन आहे.

‘रकारो पूर्वरूपं जकारे मध्यमरूपम् ।
ककारश्चान्तरूपं रणकारुत्तरूपम्
आस्यात् तन्नो भ्रष्टाचारः प्रचोदयात्’

या लोकशाहीत भ्रष्टाचार फार फोफावला आहे. सत्ता माणसाला भ्रष्ट करते आणि अमर्याद सत्ता माणसाला अमर्याद भ्रष्ट करते. तिला कुठे ना कुठे अंकुश लावणे आवश्यक असते आणि कोणत्याही प्रकारच्या अन्यायाचा आवाज जर कुठे उठत असेल तर वृत्तपत्रांमध्ये. अशाप्रकारे वृत्तपत्रे लोकशाहीचा चौथा आधारस्तंभ असतात.

वृत्तपत्रे ही मतपत्रे असतात. लोकमताचे प्रतिबिंब त्यात असते. वर्तमानपत्रातील बहुतांशी अंतरे, लोकमानस यांसारख्या सदरांतून आपल्या तक्रारी, अडचणी आपण सरकारपुढे मांडू शकतो. वृत्तपत्रांची मुस्कटदाबी केली म्हणजे प्रजेची मुस्कटदाबी होते. लोकांच्या दुःखाला वाचा फोडणे हे वृत्तपत्राचे महत्त्वाचे काम असते. सामाजिक, राजकीय व आर्थिक प्रश्न सोडवण्यासाठी कुणीतरी निर्भीडपणे शस्त्र चालवावे लागते. भ्रष्टाचार, लाललुचपत, हुंडाबळी, खून, आत्महत्या हे प्रश्न सामान्य जनतेच्या दैनंदिन जीवनाशी

निगडित असल्याने लोकशाहीत त्यांना असामान्य महत्त्व प्राप्त झाले आहे. वृत्तपत्रे ही राज्यकर्ते व जनता यांमधील दुवा मानली जातात. निरनिराळ्या लेखांतून लोकांची बाजू मांडली जाते. वृत्तपत्रे सरकारवर परखड टीका करतात, राज्यकर्त्यांना वाईट मार्गापासून दूर ठेवण्याचा प्रयत्न करतात. व एकप्रकारे विरोधी पक्षाची भूमिका बजावतात. राजकीय घडामोडींवर येणारी वक्तव्ये, लोकसभेतील चर्चासत्रे, गोंधळ, संधिसाधूंचा टोपीबदलूपणा यासारख्या बातम्या वृत्तपत्रांमुळेच समजतात. पुढाऱ्यांचे पितळ उघडे पाडण्याचे काम वृत्तपत्रे करतात.

आपले राजकारण रटाळ असले तरी जे आपल्यावर राज्य कर्नात, ज्यांच्या हाती आपल्या जीवनाच्या नाड्या आहेत ते आपल्यासाठी झटत आहेत की आपल्या हक्कांवर गदा आणताहेत हे वृत्तपत्रांतील वृत्तेच सांगतात. म्हणूनच म्हणावेसे वाटते

‘वृत्तपत्रांनी आले श्रेष्ठत्व
या लोकशाहीस
न दिसे एकही वस्तू वृत्तपत्रांपासून
लपलेली आहे जी’

अशाप्रकारे लोकशाहीत वृत्तपत्रांना अमर्याद महत्त्व आहे. उगाच नाही, एक दिवस वृत्तपत्र जरा उशिरा आले तर सकाळचा चहाही आपल्याला गोड लागत नाही.

□□□

मार्नालाही सुगंध असतो
ते समजायला पावसाची सर यावी लागते
माणसातही माणुसकी असते
ते समजायला आपल्यातही माणुसकी लागते.

स्वाती मानसिंग मोरे
द्वितीय वर्ष कला

‘तू’

तू म्हणजे फक्त तू नव्हेस,
माझ्यातल्या मला विचारून तर बघ,
तिथं सुद्धा फक्त तूच आहेस.

दगडात देव शोधणाऱ्या माणसांत,
दगडात, मातीत, फुलात आणि पानात सुद्धा
फक्त तूच आहेस.

भावनांच्या नवरसांत,
सुरामधल्या नादब्रह्मात,
कल्पनेत, कवितेत आणि कवितेतल्या शब्दांत
फक्त तूच आहेस.

ऊन-सावल्यांच्या या जीवनाच्या खेळात,
या खेळाचा अंत करणाऱ्या अटळ मृत्यूत
आणि मृत्यूनंतरच्या निःसीम अनंतात,
तू, तू, आणि फक्त तूच आहेस.

प्रफुल्ल देशपांडे, तृतीय वर्ष शास्त्र

डोळे

सरवी, तुझ्या डोळ्यांमध्ये नसो निळाई नभाची
छटा हिरवट नसो सागराच्या वा लाटांची
तुझे डोळे जणू दोन कृष्णकमळे फुलली
भृंगापरी मन भिरभिर भोवताली
काळेशार तुझे डोळे यमुनेच्या डोहा परी
कन्हैया बनून त्यात डुंबेन मी जन्मभरी
पापणीच्या कोदणात चमकती नेत्रमणी
काळे रसाळ अंगुर की हे तुझे डोळे दोन्ही
कृष्णमेघापरी सरवी तुझे डोळे भासतात
सहावत नाही मला परी त्यांची बरसात
सदा हसत राहा तू, कधी होऊ नको उदास
ओवाळून टाकीन मी जीव तुझ्यासाठी!

योगिता पवार, प्रथम वर्ष कला

एकतर्फी प्रेम - जबाबदार कोण?

विनोद घोळवे, द्वितीय वर्ष कला

प्रेम! खरेच, या शब्दात अशी जादू आहे की माणसाला यामुळे स्वर्गसुख प्राप्त होते. प्रेमाला मर्यादा नाही, बंधन नाही, त्याला वय लागत नाही. पण या प्रेमाची दुसरी बाजू बनत आहे - एकतर्फी प्रेम. सुरुवातीला बालवयात लहान मूल प्रेम करते आईवर, वडिलांवर, गुरूवर, मित्रांवर! पण ज्या वेळेस तो युवावस्थेत येतो त्या वेळेस त्याच्याकडून जे प्रेम व्यक्त होते ते भिन्न असते. त्या वेळेस प्रत्येकाची नजर आपल्या जीवनसाथीचा शोध घेत असते. आपल्या भावना त्याजवळ व्यक्त कराव्या अशा स्वरूपाची स्वप्ने तरुण पाहायला लागतात. पण यामध्ये एकतर्फी प्रेमाचे स्वरूप वाढते आहे.

आपली संस्कृती पुरुषप्रधान असल्यामुळे स्त्रियांचे प्रेम हे सुप्त व पुरुषांचे प्रेम व्यक्त या स्वरूपात आहे. आपल्याला आवडणाऱ्या तरुणीजवळ आपले मनोगत तरुण व्यक्त करण्याचा प्रयत्न करतात. मात्र यामध्ये समोरील तरुणी खूप वेळा आपल्या सौंदर्याचा तोरा मिश्रतात अथवा आपल्या लावण्याचा गर्व करतात. समोरच्या तरुणांच्या भावना न समजता त्याला नकार दिला जातो. या वेळेस समोरच्याच्या भावना समजण्याची गरज असते. तो जीवनसाथी म्हणून नको असला तरी तो आपल्यावर प्रेम करतो यामुळे त्याला निदान एक मित्र मानावे, एवढे तरी करायला पाहिजे. म्हणजे नक्कीच तो त्या वेड्या प्रेमाचा अट्टाहास सोडून तुमच्याबद्दल आदर बाळगेल. त्याला त्या वेळेस तुमच्या मार्गदर्शनाची व तुमच्या आधाराची गरज असेल. यातून तो सावरून नक्कीच समाजात काहीतरी बनेल. अशाप्रकारचे वर्तन तरुणींनी ठेवायला हवे.

दुसऱ्या बाजूने तरुणांनी विचार करायला हवा. कदाचित हे प्रेम असण्यापेक्षा आकर्षणही असू शकेल. यात जर तरुणीने नकार दिला तर आपल्यात काय कमी आहे. ते पाहवे, स्व-स्वरूप पाहायला हवे. आत्मपरीक्षण व्हायला हवे. आपल्यातील दुर्गाणांचा न्हास करून चांगल्या गुणांचा विकास करायला हवा. ती आपल्याला नकार देत असेल तर कदाचित त्याला तिचा नाइलाज असेल. समाज, आई-वडील, सगे-सोयरे, यांच्यामुळे ती तुम्हाला नाही म्हणत असेल अथवा तिच्या ध्येय, इच्छा-आकांक्षांपुढे तिला प्रेम जास्त महत्त्वाचे वाटत नसेल. प्रेम मिळवण्यापेक्षा प्रेम देण्यात आनंद-सुख आहे. म्हणजेच 'Love is not getting. It is giving. It is result of pure living.' याप्रमाणे वागावे. कदाचित ते प्रेम असण्यापेक्षा केवळ आकर्षण असू शकते.

जर अशा दृष्टिकोणातून तरुण-तरुणींनी विचार केला तर नक्कीच एकतर्फी प्रेमातून निर्माण होणारी विकृती कमी होईल. यामुळे नक्कीच अमृता देशपांडे, नीता हेट्टे यासारखी प्रकरणे घडणार नाहीत. निष्पाप तरुणींचे बळी जाणार नाहीत. यात जास्त प्रमाणात तरुणच जबाबदार आहेत. यासाठी चित्रपटांतून दाखवण्यात येणारे एकतर्फी प्रेमाचे विकृत स्वरूप थांबावयला हवे. चित्रपट या माध्यमातून खऱ्या प्रेमाचे स्वरूप दाखवायला हवे. प्रेमात सर्वात महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे त्याग. त्यागाचा स्वीकार करायला हवा. जर कुठे तरुणीवर प्रेमासाठी दबाव येत असेल तर समाजाने बघ्याची भूमिका न घेता त्या तरुणीला मदत करावी. यात पालकांनी आपल्या पाल्यावर योग्य ते संस्कार करायला हवे. पाल्याला पालकांच्या वाबतीत आदर निर्माण व्हायला व्हावा.

□□□

अशा आणखी किती रिकू, अमृता, कल्पना जोशी आणि नीता हेद्रे तडफडत मरणार?

दत्तात्रय (सदेश) महाले, तृतीय वर्ष कला

कल्पना जोशीचा गुन्हा तरी काय होता? जेमतेम एकोणीस वर्षांची तरुणी. आपल्या भावी जीवनाची सुंदर स्वप्ने गवण्याचे तिचे वय! मैत्रिणींच्या घोळक्यात वावरणे, चित्रपटापासून क्रिकेटपर्यंत अनेक गोष्टींची चर्चा करावी, हान्यविनोद करावेत आणि सर्व करता करताच पुढील आयुष्याच्या चंद्रमौळी झोपडीच्या काही विटा गोळा कराव्यात असं हं दिवस. पण साऱ्याच मुली एवढ्या नशिबवान नसतात. गेली दोन वर्षे कल्पना एका विचित्र दडपणाखाली वावरत होती. तिच्या भागातील एक तरुण सतत तिचा पिच्छा पुरवीत होता. तिच्या शाळेला जाण्याच्या मार्गावर थांबून तिला खुणवीत होता, पण कल्पना एका विशिष्ट संस्कारात वाढलेली मुलगी होती. तिने त्याच्या केलेल्या खाणाखुणांकडे दुर्लक्ष केले. तिने केलेल्या उपेक्षेमुळे तो आणखी चेकाळत होता. एकदा तर तो तिच्या घरात शिरला आणि आपल्याकडे दुर्लक्ष करते म्हणून त्याने तिच्यावर हल्ला केला. पोलिसांनी याबद्दल त्याला अटक केली आणि कोठडीत ठेवले. यातून धडा घेऊन तो पुन्हा आपल्या वाटेला जाणार नाही असे तिला वाटत होतं. पण तो जामिनावर सुटला आणि पुन्हा तिचा पाठलाग करू लागला. वाट बदलून, बस बदलूनही काही उपयोग नव्हता. पुढे तर त्याने तिला धमकीच दिली. आपल्याशी लग्न केले नाहीस तर परिणाम वाईट होईल असे तो मुनावू लागला. ती घाबरली, मग भाऊ तिची सोबत करू लागला. दरम्यान पोलिसांत तक्रारही नोंदवण्यात आली, पण चार दिवसांपूर्वी भाऊ अन्यत्र गेल्यामुळे ती एकटी वाहेर पडली आणि माहिमच्या भागोजी कीर मार्गावर आली आणि तिचा पाठलाग करणारा तो नराधम अचानक समोर आला. आपल्याशी लग्न करण्यास नकार देणाऱ्या कल्पनावर त्याने तीक्ष्ण शस्त्राने वार करण्यास सुरुवात केली. काही क्षणांतच तिचा प्रतिकार संपला

आणि भर रस्त्यावर रक्ताच्या थारोळ्यात तडफडणारा तिचा छिन्नविच्छिन्न मृतदेह पडला. एक भयानक, विचित्र समाधान मिळालेला तो तेवीस वर्षांचा विशाल शेळके नावाचा तरुण मग शांतपणे तेथून निघून गेला. ही भीषण घटना एकतर्फी प्रेमाला न मिळालेल्या प्रतिसादामुळे बदल्याची आग भडकलेल्या तरुण प्रेमिकांच्या अविवेकी कृतीची साक्ष आहे. त्यातही या घटनेतील गुन्हेगार हा गुन्हेगारी पार्श्वभूमी असलेला होता. विशेष म्हणजे कल्पना जोशी ही एका निवृत्त हवालदाराची मुलगी होती आणि ती कुटुंबियांसमवेत पोलिसी वसाहतीतच राहत होती. तिचा विवाह एका पोलिसाबरोबर निश्चित झाला होता. ही पोलिसी पार्श्वभूमी तिला संरक्षण देण्यात कुचकामी ठरली. गेल्या काही वर्षांत एकतर्फी प्रेमातून होणाऱ्या हिंसाचाराच्या किंवा हत्येच्या घटना वाढत आहेत. समाजातील जागरूक संघटनांनी चिंता करावी असा हा विषय आहे. चटकन डोळ्यापुढे येणारी घटना म्हणजे उल्हासनगरच्या रिकू पाटील या नवतरुणीची रॉकेल टाकून शालान्त परीक्षा केंद्रावरच जाळून केलेली हत्या. शेकडो मुले-मुली परीक्षेची उत्तरपत्रिका लिहीत असताना जवळच बंदोबस्ताला पोलिस असताना एकतर्फी प्रेमाच्या विकृतीने पछाडलेल्या आणि तिचा प्रतिसाद मिळत नाही म्हणून वैफल्याने ग्रासलेल्या तरुणाने परीक्षा केंद्रावर रिकू पाटीलला जिवंत जाळले. सांगलीमध्ये अमृता देशपांडे या तरुणीलाही भर रस्त्यात चाकूचे वार करून अशाच एकतर्फी प्रेम करणाऱ्या तरुणाने ठार केले. मध्यंतरी डोंबिवलीतही अशीच घटना घडली. सोनाली मुंदडा, प्लेझा डायस, सत्वगुणी जाधव, वीणा देशमुख, दीप्ती खन्ना, तसेच पुण्यात म्हणजेच संस्कृतीचे माहेरघर म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या शहरात नीता हेद्रेचा बळी...!

या कित्येक हत्यांमुळे समाजमनावर उठलेल्या ओरखड्याचे व्रण कायम आहेतच. महाराष्ट्राच्या ग्रामीण भागात अशाप्रकारच्या डझनभर घटना गेल्या चार-पाच वर्षांत घडल्या आहेत. त्यात थोड्याफार प्रमाणात तपशिलाचा फरक असेल, पण भावनेचा विखार, हिंसक सूत्र आणि स्तरंजित परिणाम हे साम्य सर्वत्र समान आहे. माणसे विशेषतः तरुण असे का वागतात? एकतर्फी प्रेमांमुळे त्यांची विचारशक्ती खुंटते, त्यातून होणाऱ्या उपेक्षेमुळे संताप वाढतो आणि या प्रक्रियेतून हिंसेद्वारा सूडाची आग भडकते असे मानले तरी त्याची परिणती अशी का व्हावी? भ्रष्ट राज्यकर्ते, तांत्रिक गोष्टींचा लाभ उठवून अडवणूक करणारे आणि पैसा गोळा करणारे अधिकारी आणि कर्मचारी, किरकोळ कारणांवरून वरिष्ठ कर्मचाऱ्यांकडून कनिष्ठांचा छळवाद मांडणाऱ्यांविरुद्ध अशीच प्रतिक्रिया अभावाने का दिसते? या घटनांविरुद्धची अशी टोकाची प्रतिक्रिया व्यक्त होते याचाच अर्थ त्यांच्याकडून प्रतिकार होईल अशी शक्यता संबंधित गुन्हेगाराच्या मनात असत नाही. त्यामुळे या काहीशा पापभीरू, अश्राप आणि हतबल अवस्थेतील तरुणींना महजपणे अशा हिंसाचाराची शिकार व्हावे लागते. या विशिष्ट वयोगटात समाजातील अनेक छुपे घटक विनयभंग करण्यासाठी दबा धरून ठिकठिकाणी बसलेले असतात. यातून स्वतःला सांभाळताना या काळात एक अमूर्त असे ढडपण मनावर असते. यातून विनधास्तपणे वावरण्याचे आणि प्रसंगी संकटकाळात दोन हात करण्याचे धैर्य अनेक तरुणींमध्ये नसते. अशा वेळी एकतर्फी प्रेमातून असा हल्ला झाला तर ही निःशस्त्र तरुणी काय करणार! भर दिवसा, भर रहस्यगर्भाच्या ठिकाणी असे प्रकार होत असताना कोणीही या संकटग्रस्त, अश्राप तरुणीच्या मदतीला येत नाही. समाज जवळचा स्वयंकेंद्री का व्हावा? समाजाने आपली निष्क्रियता सोडली नाही आणि किमान प्रतिकार करण्याची तयारी ठेवली नाही तर परिस्थितीत बदल तरी कसा होणार!

अमृता देशपांडे हत्या प्रकरण, त्यामधील आरोपींना जालेली शिक्षा यानिमित्ताने अनेक प्रश्नांचे मोहोळच माझ्यासारख्या संवेदनशील तरुणांच्या मनात उठले आहे. समाज संस्कारहीन बनत आहे काय? खरोखरच बनत असेल का? या रासवट समाजात अमृता, दीप्ती, रिकू, सारिका,

नीता! अशी यादी लांबतच जाणार! याला जबाबदार कोण? अपराध्यांना शिक्षा झाली की सारे संपले का? समाज काही काळ ढवळून निघाला; पुढे काय, हाच आजचा महत्वाचा आणि विचार करायला लावणारा प्रश्न आहे.

थोडा विचार केला तर समाजात असे गुन्हे घडण्यास आपण सर्वजण कमी-अधिक प्रमाणात जबाबदार आहोत. चौकोनी कुटुंबातील पालक कमाईसाठी जास्त वेळ घराबाहेर राहू लागले आणि शाळा, महाविद्यालये, पाळणाघर या ठिकाणी पाल्याची खानगी झाली. पाल्याच्या उज्वल (?) भवितव्यासाठी राब-राब राबताहेत आणि प्रत्येक मागणी पूर्ण करताहेत. मुलांच्या तोंडून बाहेर पडणाऱ्या शब्दांची किंमत पैशातून 'खरेदी' करण्याइतकी आर्थिक क्षमता मध्यमवर्गीय, उच्च-मध्यमवर्गीय कुटुंबांची आहे. 'नाही, - हे तुला मिळणार नाही' असे ऐकण्याची सवयच आजच्या पिढीला नाही. त्यामुळेच अमृताने, रिकूने नकारार्थी उत्तर दिल्याने त्यांचे प्राण गेले. प्रेम करण्यास नकार म्हणून तिला जगू देण्यासही नकार देण्याच्या युवकांना खऱ्या प्रेमाचा अर्थच कळला नाही, असे वाटते. वरवरचे, दिखाऊ, कमालीचे स्वार्थी 'प्रेम' होऊच शकत नाही.

प्रसारमाध्यमांकडून विशेषतः दूरचित्रवाणीच्या खासगी वाहिन्यांवरून दाखवले जाणारे कार्यक्रम आपल्या संस्कृतीवर आक्रमण करीत आहेत. या आक्रमणाचा परिणाम समाजावर विशेषतः सदसद्विवेकबुद्धी जागृत नसलेल्या युवा पिढीवर होत आहे, हे नाकारून चालणार नाही.

या घटनांना सामाजिक कंगोरे आहेत. तसेच मानसिक युवापिढीची मानसिकता बदलण्याची गरज आहे.

□□□

एका वेड्यांच्या हॉस्पिटलला भेट देण्याकरता आलेल्या निरीक्षकाला डॉक्टर म्हणाले.

'हा जो तुमच्यासमोर वेडा दिसतोय ना, त्याची ही अवस्था एका मुलीने त्याला लग्नास नकार दिल्यामुळे झालीय.'

पुढच्या कॉटवर गेल्यावर दुसऱ्या वेड्याकडे बोट दाखवून डॉक्टर म्हणाले.

'आणि ह्याची ही अवस्था त्याच मुलीशी लग्न केल्यामुळे झालीय'.

मैत्री मनातली....

अश्विनी देशपांडे, द्वितीय वर्ष, वाणिज्य

आयुष्यात प्रत्येकजण असतो एकटा,
आपापल्या सुखदुःखांसह,
पण स्नेहार्द्र सोबत मिळाली की,
कमी होते दुःखाची धग
आणि मन होते शांत निळ्या पाण्यासारखे.
अशीच स्नेहार्द्र सोबत आपल्याला मिळावी
आयुष्यभर अशी असते प्रत्येकाची सुप्त,
मनापासूनची इच्छा.

खरेच, या जगात खरा मित्र-मैत्रीण लाभलेल्या व्यक्ती फारच थोड्या. कारण 'मैत्र' या शब्दातला अर्थ फारच कमी जणांना समजलेला असतो. त्यामुळे खऱ्या अर्थाने ज्यांना 'मैत्र' लाभले ते भाग्यवानच. मैत्री हे नातेच इतक्या उच्च पातळीवरचे आहे ना, की त्यासाठी दुसऱ्या कुठल्याही नात्याची, मानलेल्या नात्याचे नाव देण्याची किंवा स्क्वाचे नाते असण्याची गरज नाही. या सर्वच नात्यांहून श्रेष्ठ असे हे नाते.

मैत्री कशी असावी? माझ्या मते मैत्री असावी मनातल्या एखाद्या अलगद, हळुवार जपून ठेवलेल्या मोरपिसासारखी. एखादे सुंदर मोरपीस अलगद फिरवावे तशाच असतात मैत्रीवद्दलच्या आठवणी. नंतर ते मोरपीस जर एखाद्या पुस्तकात किंवा वहीत ठेवले तर वर्षानुवर्षे जातात, ती वही जुनाट होते, तिच्यावर धुळीची पुटे चढतात, वाळवी लागते. ती भूतकाळात जमा होते. पण तिच्यातले ते मोरपीस मात्र जसेच्या तसे, इकडचे तिकडे होत नाही, की काही नाही. जणू कालच ठेवल्यासारखे! तशीच असावी मैत्री.

मैत्री म्हणजे नेमके काय? तर,
मैत्री म्हणजे नाते,
समजून उमजून जोडलेले.
मैत्री म्हणजे प्रेम,
दोन्ही मनांत रुजलेले.
मैत्री म्हणजे साथ साथ
जीव उधळून देणे,
मैत्री म्हणजे सोबत,
सांभाळून सावरून घेणे.

तर असे हे मैत्रीचे नाते. मैत्री कधीच ठरवून होत नसते. रोजच्या रोज आपण कित्येकजणांना भेटतो, नवनवीन ओळखी होतात पण यांतल्या कितीतरी जणांच्या सहवासात आपण तासन् तास, दिवसभर सुद्धा असतो. पण या सगळ्यांशी आपली मैत्री असते का, किंवा असावी का, सहवास असला की मैत्री असतेच का? तर नाही - हे जितके खरे तितकेच वाढत्या सहवासाबरोबर मित्रभाव परिपक्व आणि मधुर होत जातो, यातही संशय नाही.

ना. सी. फडके. म्हणतात, 'मैत्री एखाद्या स्फुल्लिंगासारखी असते, कधी ती बघता बघता होते, तर कधी वर्षानुवर्षे एकमेकांच्या सहवासात येणाऱ्या व्यक्तींशी सुद्धा होत नाही'. मैत्रीच्या बाबतीत सगळ्यात महत्त्वाची गोष्ट म्हणजेच विश्वास. कारण त्याच्या पायावरच ती उभी असते. पायाच कच्चा असेल तर पुढचे काय? म्हणून मैत्री म्हटले की विश्वास हवाच. मैत्री हे विश्वासाच्या वेलीवर येणारे कोमल, नाजुकसे पुष्प आहे, की जे एकदा फुलले की सगळ्यांना आपला सुंदर सुगंध वाटत राहते. अर्थात त्यासाठी ते फूल ज्या विश्वासाच्या वेलीवरती फुलले आहे ती वेल सदैव कोणत्याही संकटात, वादळात न डगमगता खंबीरपणे उभी राहावी लागते.

मैत्रीची सुरुवात नेमकी कशी होते याबद्दल काही विशिष्ट ठोकताळे नाहीत. मैत्री केव्हाही, कधीही, कोणाशीही होऊ शकते. कधी कधी काय होते, की वर्षानुवर्षांचा सहवास असूनही आपल्याला एखाद्या व्यक्तीबद्दल काहीच वाटत नाही. पण काही व्यक्तींच्या बाबतीत मात्र, अगदी अत्यल्प काळातच स्नेहभाव निर्माण होतो. असे वाटते की त्यांचे आणि आपले ऋणानुबंध फार पूर्वीपासूनचे आहेत. ओळख होते, वाढते, विचार जुळतात, सूर जुळतात, विचारांची देवाण-घेवाण होते. एकमेकांच्या स्वभावाचे कंगोरे कळतात, आणि मैत्री वाढतच जाते. मैत्री म्हटले की असेही नव्हे की दोघांचे स्वभाव आणि विचार एकमेकांना अनुरूप असतील. कित्येक वेळेस अगदी विरुद्ध स्वभावाच्या व्यक्तींची दाट मैत्री असलेली पाहून आपण चाट पडतो. दोष कोणात नसतात? प्रत्येक व्यक्तीत थोड्याफार, कमीजास्त प्रमाणात गुण, दोष असतातच. सूर जुळणे जितके महत्त्वाचे तितकेच एकमेकांच्या गुणदोषांसकट, मोठ्या मनाने स्वीकारणेही महत्त्वाचे, तरच मैत्री टिकू शकते. मैत्री म्हणजे आजच्या तत्त, रुक्ष, अरण्याप्रमाणे भासणाऱ्या स्वार्थी, अप्पलपोट्या, धकाधकीच्या व पैशाच्या मागे धावणाऱ्या माणसांच्या जगातला शीतल, निर्मळ झराच!

कोणीतरी असेही म्हटले आहे की मैत्री म्हणजे एक शब्दही न बोलता केवळ ज्याच्या सहवासात मनाला शीतल गारवा मिळतो, तीच खरी मैत्री होय. परिपूर्ण मैत्रीबाबत असेही म्हणता येईल की जीवनातला असा एक टप्पा, की ज्यावेळेस एकमेकांच्या मनातल्या भावना केवळ एकमेकांच्या चेहऱ्यावरूनच ओळखता येऊ शकतात — एकमेकांशी काहीही न बोलता.

सुखाचे सहभागी तर सर्वच जण असतात. सुख वाटल्यामुळे वाढते असे म्हणतात, तर दुःख मात्र बोलून दाखवल्यामुळे कमी होते. आनंदाच्या बाबतीत आपण प्रत्येकाला सांगून तो द्विगुणित करू शकतो. पण दुःखाच्या बाबतीत मात्र आपल्या दुःखावर हलुवारपणे फुंकर घालायला कुणीतरी जवळचा मित्र किंवा मैत्रीण असावी अशी अपेक्षा असते.

प्रशंसेच्या बाबतीत म्हणाल तर योग्य वेळेस खरा मित्र प्रशंसा करेल यात शंका नाही, पण सदा-सर्वदा नम्र भाषणांनी रिझवणे हे काही मित्राचे काम नव्हे. आपल्या चुकीच्या

वेळेसही कठोरपणे बोलून जो चूक दाखवतो तोच खरा मित्र.

खरे तर प्रत्येकाचे आयुष्य हे प्रत्येकाचेच असते. आयुष्य म्हणजे जणू एखादी पाऊलवाटच. ही वाट ज्याची त्यानेच संपवायची असते. मध्ये कुणी भेटलेच तर घडीभर थांबायचे, आणि पुन्हा पुढे चालायचे. ही घडीभर थांबण्याची जागा म्हणजेच मैत्री. या पाऊलवाटेचा केवळ एक मार्ग दाखवणारा वाटसरू म्हणजेच 'मैत्र' असे म्हटल्यास वावगे ठरणार नाही. या पाऊलवाटेत सुद्धा अनेक वळणे असतात, काही निसरडी आणि काटेरी, तर काही आरामदायी! सुंदर मन मोहवून आणि दुःखाच्या प्रत्येक क्षणात तितक्याच उत्कटतेने सहभागी असण्यासाठी खरा मित्र, मैत्रीण असावीच. कारण मैत्र म्हणजे आपल्या जीवनप्रवाहाचे अलंकार नसून, त्याला योग्य वळण देणारे तट आहेत. प्रत्येक वेळेला त्या-त्या प्रसंगी सुमधुर प्रशंसा धीरगंभीर शब्द, प्रेमळ उत्तेजन, कठोर उपदेश, सांत्वनपर सहानुभूती दाखवणारी व्यक्तीच मैत्र बनू शकते. आपल्याला सुखावण्याच्या वेळेस कुसुमाहूनही मृदू आणि जागृत ठेवण्याच्या वेळेस वज्राहूनही कठोर असणारी व्यक्ती म्हणजेच मैत्र.

आता थोडा दुसरा व वादाचा मुद्दा पाहू या! मैत्री म्हटले की त्यात तीन प्रकार पडतात. मित्र-मित्र, मैत्रीण-मैत्रीण, आणि मित्र-मैत्रीण यापैकी पहिल्या दोन प्रकारांना शक्यतो घरच्या किंवा बाहेरच्याही मंडळींची हरकत असण्याचे कारण नसते.

पण मित्र-मैत्रीण म्हटले की लोकांच्या भुवया उंचावतात. आजच्या पुढारलेल्या जगात मुला-मुलींची निखळ मैत्री पाहून वडीलधाऱ्या मंडळींना आनंदच वाटायला हवा, किंवा फार तर आपल्या वेळेस असे नव्हते याची खंत वाटायला हवी. निरनिराळ्या वयाच्या, स्वभावाच्या — मग ती व्यक्ती मित्र असो किंवा मैत्रीण — व्यक्तीमुळे आपले जीवन समृद्ध होते. जीवनाची गुणवत्ता वाढते. आपल्या व्यक्तिमत्त्वाच्या कक्षा रुंदावतात. काहीजण असा प्रश्न विचारतात की मुला-मुलींमध्ये निर्धास्त, निखळ मैत्री होऊ शकते का? — का नाही? जरूर होऊ शकते. फक्त दोघांच्याही मनात कोणत्याही प्रकारचे किंतू नसावेत, गैरसमज नसावेत. असे असेल तर जरूर होऊ शकते. पण आमच्या समाजाचे दुर्दैव! समाज अशी मैत्री मान्य करीत नाही.

मैत्री ही तर कोणत्याही वयाची खरी गरज आहे. कारण मैत्रीला वयाचे बंधन नसते. मन उमलण्याचा, बुद्धी तरतरीत ठेवण्याचा तो राजमार्गच आहे. साहसी, प्रामाणिकपणा, जबाबदारी ओळखणारी, पण मर्यादाही जाणणारी मैत्री समाजमान्य होणे ही काळाची गरजच आहे. मनमोकळेपणा नसला की मानसिक कुपोषण वाढते, विकृती येते. सामाजिक अभिसरणाला विघातक असे कालबाह्य संकेत बदलून नवे संकेत येणे आवश्यकच आहे. कारण 'मैत्र जीवाचे' वा भावनेची गरज फार पूर्वीपासूच जाणवत आलेली आहे. सखीभाव, बंधुभाव, आध्यात्मिक भाव अशा नानाविध रूपांनी ती व्यक्त होत आलेली आहे. नीट पाहिले असता, अनेक सत्पुरुषांचे जीवन या दृष्टीने समृद्ध झालेले दिसते. मीराबाई आणि संत रोहिदास, रामदास आणि वेणूबाई, अशी कितीतरी उदाहरणे आहेत.

मानवी संस्कृतीच्या ह्या टप्प्यात आपल्याला धार्मिक जवळकीपेक्षा, धर्मनिरपेक्ष सख्यभाव आणखी रुचेल. प्रत्येक मैत्री ओरबाडून त्यातून अर्थ काढत बसण्यापेक्षा सहज मनमोकळे मिसळण्याचे शिक्षण तरी नवीन पिढीस मिळावे, तेच नवीन पिढीच्या वाढीसाठी योग्य आहे.

अशाप्रकारे मैत्र म्हटले की मित्र असो अथवा मैत्रीण, त्यांच्यातले मैत्रीचे नाते म्हणजे एकमेकांवरच्या विशुद्ध प्रेमाचा उत्कृष्ट नमुनाच किंवा शुद्ध प्रीतीचे एक उत्कृष्ट स्वरूपच म्हणता येईल. प्रत्येकालाच असा एखादा सच्चा मित्र, मैत्रीण मिळून त्यांच्या मैत्रीची घट्ट वीण आयुष्यभर टिकून राहावी आणि त्यांचे जीवन समृद्ध व्हावे या आशेसह या लेखाला इथेच पूर्णविगम. जाता-जाता एक सुंदर कविता आठवतेय,

आयुष्याच्या प्रवाहात
माणसे भेटतात,
आणि दुरावतात देखील.
नाती जोडतात.
आणि तोडतात देखील,
शब्द देतात
आणि विसरतात देखील,
पण निखळ मैत्री मात्र टिकून राहते.

□□□

शोकांतिका

एक होता चिमणा, एक होती चिमणी
गात होते दोघे आनंदाने संसाराची गाणी
एकदा चिमणी म्हणाली चिमण्याला
येणार आहे नवा पाहुणा
..... उत्साहाने जणू न्हाऊन गेला चिमणा
वाट पिलाची पाहू लागला
स्वप्ने त्याची रंगवू लागला
अन् तो सुवर्णदिन उगवला
जन्म पिलाचा झाला
छोटेसे घरे छान सजवले
कापसाच्या गादीवर पिलास निजवले
दिवसांमागून दिवस जात होते
हळूहळू पिलू मोठे होत होते
चिमणा-चिमणी कष्ट करीत होते,
अन् स्वतःचे पोट मारून त्याचे पोट भरत होते
आता पिलू उडायला लागले
जणू त्याला आभाळच ठेंगण झाले
छोट्याशा घराट्यात तो गुदमरू लागला
मायेच्या ओझ्याखाली जणू तो दबू लागला
आता त्याला उडायचे होते
दूर दूर जायचे होते
चिमणा-चिमणीला त्याची तळमळ उमगली
मायेची मिठी हळुवार उलगडली
अथांग आकाशात त्याला उडू दिले
त्या विश्वात त्याला जाऊ दिले
स्वप्न त्यांचे स्वप्नच राहिले
डोळ्यांत दोन्ही तरळले पाणी
एकात दुःखाची कथा तर दुसऱ्यात आनंदाची गाणी
ही कहाणी नुसतीच नाही चिमणा-चिमणीची
ही तर शोकांतिका साऱ्या मानव जातीची
अमित भोंडवे, द्वितीय वर्ष वाणिज्य

कारगिल : एक संजीवनी किंवा काश्मीर एक समस्या

विनोद घोळवे, द्वितीय वर्ष कला

‘मंदिर, मज्जीद, गिरजाघर ने बाँट लिया भगवानको,
धरती बाँटी, सागर बाँटा, मत बाटो इन्सान को!’

खरेच, केवढा आशय दडलाय या काव्यात! मात्र या देशाचे दुर्भाग्य एवढे की या देशात धर्माच्या नावावर राजकारण खेळणारे पुढारी कमी नाहीत. जरी हिंदू मुस्लिम या तत्त्वावर १९४७ मध्ये देशाची फाळणी झाली तरी हा प्रश्न सुटला नाही. धर्म, जात यांच्या राजकारणात देश एवढा गुरफटलाय की अवनती याच्या गाळातून देश बाहेर निघणे कठीण आहे. आजही हिंदू, मुस्लिम, शीख यांच्यात विष पेरणाऱ्या व निष्पाप युवकांना माथेफिरू पापभीरू वृत्तीच्या बनवणाऱ्या संघटना कमी नाहीत. जग एकविसाव्या शतकाकडे जात असताना आपण मात्र तोच काळा इतिहास परत परत आठवत आहोत.

काश्मीर या राज्यात पाकिस्तान मुस्लिम युवकांना मुस्लिम राष्ट्राचे व स्वतंत्र काश्मीरचे आमिष दाखवून देशाचे तुकडे करण्याचा प्रयत्न करत आहे. धर्म या मोहजालाला बळी पडून युवक भारतामातेच्या विरोधात कार्य करीत आहेत. फक्त हाच प्रश्न नाही तर इतर अनेक समस्या या देशापुढे आहेत. ‘खून मांगो खून देंगे, काश्मीर मांगो भून देंगे’ या घोषणेची गरज देशाला पडत आहे. अगदी कालपरवापर्यंत पाकिस्तानच्या सैनिकांनी व अतिरेक्यांनी घुसखोरी केली. यात भारतीय जवानांनी आपला पराक्रम दाखवून ‘जशास तसे’ उत्तर दिले. मात्र या वेळी अनेक सैनिक कामी आले.

मात्र या वेळी सर्व देश झोपेतून खडबडून जागा झाला. ‘राष्ट्रवाद’ नावाची ज्योत पुन्हा तेजस्वी झाली. जवानांसाठी व देशासाठी सर्व देशातून आर्थिक मदत मिळू लागली. आपापल्या परीने सर्व देशांथव देशासाठी निधी जमवू लागले. सैन्यात भरती होण्यासाठी अनेक युवक पुढे आले. या वेळी मात्र भारत हा एकटेच प्रतीक वाटू लागला. मित्रहो, खरेच माझ्या मते देशाला मदत करण्यासाठी अथवा देशप्रेम व्यक्त करण्यासाठी

आम्हाला कारगिलची गरज पडावी? इतर वेळी आम्ही का निद्रिस्त राहतो? हे देशप्रेम आमच्या मनात जर सदैव राहिले तर पाकिस्तानच काय, प्रत्यक्षात परमेश्वर पण काश्मीरला भारतापासून वेगळे करू शकणार नाही. या बाबतीत प्रथमच आंतरराष्ट्रीय स्तरावर भारताला सहकार्य व पाठिंबा मिळाला आणि पाकिस्तान एकाकी पडला व त्याचे प्रयत्न वाया गेले.

यासाठी माझ्या मते प्रत्येक व्यक्तीच्या मनात देशप्रेम, त्यासाठी आवश्यक असणारा त्याग हा मनात भिनला पाहिजे. ‘व्यक्तीपेक्षा राष्ट्र श्रेष्ठ’ हा विचार जनमानसात रुजला पाहिजे. यासाठी सर्व समाजाला साक्षर केले पाहिजे. ज्या खुळचट धर्मकल्पनांनी देश भिकेला लागेल त्या सर्व सोडून दिल्या पाहिजेत. यासाठी देशात जोसेफ मॅझिनी व गॅरीबाल्डी यासारखे थोर देशभक्त जन्मायला हवे. ज्याप्रमाणे देशात निरक्षर, अज्ञान आहे त्याचप्रमाणे देशात अंधश्रद्धा फार मोठ्या प्रमाणावर आहे. यासाठी मला कवी कुसुमाग्रजांच्या शब्दात ‘गतकाळाची होळी झाली, चला उभारू उंच गुढी’ या ओळी आठवतात. जर खरेच या देशातील युवक या गोष्टींप्रमाणे वागले तर नक्कीच भारत आर्थिक महासत्ता वनेल व जगाचे नेतृत्व करील आणि भारताविरुद्ध निर्माण होणारा अमेरिका-चीन-पाकिस्तान हा नवा राजकीय त्रिकोण कुचकामी ठरेल. या कारगिलच्या युद्धात एकूण खर्च एक हजार कोटी रुपये आला व चारशे भारतीय सैनिक कामी आले. म्हणूनच माझ्या मते ‘War is not solution of Kashmir Question.’ यासाठी व्हिक्टर ह्यूगोचे मत अभ्यासायला हवे. त्याच्या मते People do not lack strength, they lack will.’ यासाठी आत्मविश्वास असायला हवा. त्यासाठी आपण ‘कर्तुमकर्तुमन्यथाकर्तुं समर्थ’ बनायला हवे. नक्कीच माझ्या मते या लेखामुळे काही फरक पडला तर ‘देर आये, दुरुस्त आये’ याप्रमाणे आशावादी बनायला हरकत नाही.

□□□

फूल देते जगण्याचा संदेश....

सुजाता ओवले, प्रथम वर्ष कला

पांढरे पुष्प, अनिमिषतेत लपलेले ते फूल! आजची आणि काल संध्याकाळच्या रूपांतला फरक मनातल्या संवेदना जागवणारा होता. निस्तेज, कोमजलेले ब्रह्मकमळाचे ते फूल पाहून सहजच मनात विचार आला, काल फुललेले ब्रह्मकमळ आणि आज फक्त बारा तासांच्या अवधीनंतरचे ते कळीवंद फूल.

काल रात्रीचे त्याचे तेजस्वी रूप डोळ्यांना व मनाला किती मुखदायी होते! ब्रह्मकमळ उमलल्यानंतर मला नेहमीच वाटत राहते, की या फुलाच्या पाकळ्या कधीच मिटू नयेत. त्याचा मंद सुवास ज्याप्रमाणे घरातील वातावरण मंत्रमुग्ध व मुग्धित करतो, त्याप्रमाणे त्याचा दखळणारा वास कधी आंगरूच नये. पण लगेच दुसऱ्या क्षणी विचार येतो हे सगळे शक्य आहे? निसर्गाचा नियम आपण कसा मोडू शकतो? निसर्ग-नियमांच्या पलीकडे जाऊन फक्त मनातल्या आठवणीच त्या फुलाचे अस्तित्व सतेज ठेवू शकतात.

विचारातला मुख्य मुद्दा म्हणजे ईश्वरचित आपले जीवन आणि एखाद्या फुलाचे फुलणे साम्य दर्शवणारे आहे.

एक छोटीशी कळी जेव्हा पानाच्या अंकुर कोशात जन्म घेते तेव्हा अगदी नाजूक स्पर्शानेही कोमेजून जाण्याची भीती वाटते. ती नाजूकशी कळी पानातून मिळालेल्या जीवनातून मोटी होते. हळूहळू वाढत जाऊन असामान्य आकार धारण करते. चार तासांचे जे सुंदर रूप आणि सुगंध आपल्याला ते फूल देणार असते, त्यासाठी त्या कळीला जवळजवळ वीस-पंचवीस दिवसांच्या जीवनक्रमातून जावे लागते. स्वतःचे अस्तित्व टिकवण्यासाठी ऊन, वारा आणि कीटकांशी झुंज देखील द्यावी लागते. पण एकदा कळीने ते असामान्य रूप धारण केले की त्या कळीला फुलण्यापासून कोणीच रोखू शकत नाही.

आपल्या जीवनाची क्षणभंगुरता फुलाच्या उदाहरणावरून स्पष्ट होते. फुलाचा सुगंध आणि त्याचे अप्रतिम सौंदर्य जसे क्षणार्धात लुप्त होते, तसेच जीवनातील आपले अमूल्य क्षण सरतात. प्रत्येक क्षण हा जाण्याच्या दिशेनेच वाटचाल करत असतो. पण तरीसुद्धा आपल्याला प्रत्येक क्षण जगायचा आहे. फुलाची अप्रतिमता जसे ते चार तासांत जगाला पटवते, तसेच आपलेही अस्तित्व जगाला जाणवून देण्यासाठी आपल्याला फुलासारखेच झगडायचे आहे.

माणसाचे जीवन जरी क्षणभंगुरतेतून वाटचाल करत असले तरी आठवणींचे अस्तित्व क्षणभंगुरतेला नष्ट करत असते. फुलाचे अस्तित्व पानातून मिळणाऱ्या जीवनरसावर अवलंबून असते. फूल जेव्हा उमलते तेव्हा त्या झाडाचे सौंदर्यही दुपटीने वाढवते. त्याचप्रमाणे आपणही आपल्या अस्तित्वाला चांगल्या विचारांची जोड देणे आवश्यक असते. आणि हे विचार-संस्कार आपल्याला मिळत असतात ते आपल्या आई-वडिलांकडून, शिक्षकांकडून आणि आपल्या मित्रांकडून.

विज्ञानयुगातील यांत्रिकीकरण आपण स्वीकारायलाच पाहिजे. पण त्याचबरोबर आपल्या मनाला, विचारांना यांत्रिकीकरणापासून वाचवले पाहिजे. आपल्या माणसातील माणुसकीचा घटकच निसर्गनियमांना अबाधित ठेवू शकतो.

सार इतकेच की आपल्याला काहीतरी व्हायचे आहे, मग ते अभ्यास करून कोणाला डॉक्टर, इंजिनिअर होऊन आपले ध्येय गाठायचे आहे, किंवा कोणाची तरी एक चांगली पत्नी व्हायचे असेल तर त्या होण्यामधला मधुर सुगंध, त्यातले सौंदर्य आपल्या घरातल्या प्रत्येक व्यक्तीला द्यावे लागते. जीवनातला तो क्षण गाठण्यासाठी झगडायचे आहे.

कष्ट घ्यायचे आहेत. ज्याप्रमाणे फूल स्वतःच्या सौंदर्याने डोळ्यांचे पारणे फेडते आणि सुगंधाने वातावरण दखळून टाकते. त्याचप्रमाणे आपल्या जगण्याने इतरांनाही आनंद मिळवून देण्याचा प्रयत्न जरूर करावा लागतो.

त्या फुलाच्या फुलण्याने माझी जीवनाकडे बघण्याची दृष्टीच बदलून गेली. त्या फुलाचे अप्रतिम सौंदर्य आणि वातावरणात दखळलेला मंद सुवास मनाच्या गाभान्यात कायमचा घर करून राहिला आहे.

जसे निसर्गाच्या नियमाप्रमाणे फूल फुलते आणि क्षणभर का होईना, पण इतरांना आनंद देऊन जाते, त्याचप्रमाणे फूल आपणास संदेशही देते की, 'जीवनात काहीतरी बनून इतरांना आनंद देण्यातच आपले सुख आहे.'

□□□

अर्थ

मानवतेच्या पूजेचं वेड,
कष्टालाही विसरायला लावतं,
जिद्दीने जगण्याचं वेड,
मृत्यूलाही विसरायला लावतं.

अविचाराच्या एकाच चुकीने,
जन्मभर दुःख सोसावं लागतं.
शेवट मात्र गोड करायला,
उभं आयुष्य खर्चावं लागतं.

जीवनाचा अर्थ उमजायला,
दुःखाला सामोरं जावं लागतं
जगण्याचा अर्थ समजायला मात्र
मृत्यूला सानोरं जावं लागतं

सौरभ इनामदार, द्वितीय वर्ष विज्ञान

मना तुझा रंग कसा?

गोरा, काळा, लाल, निळा.... मना तुझा रंग कसा?
नितळ या मनावर भावनाचा उठे ठसा

शांतीचा नि पावित्र्याचा मना येतो शुभ्र रंग
अनुरागाचा गुलाबी, लाल रंग दावी राग

दुष्ट विचारांनी येतो मनाला या रंग काळा
मत्सराने होतो रंग मनाचा हिरवा-निळा

स्वप्नांनी मनाला येतो रंग चंदेरी-सोनेरी
वैराग्याचा भगवा रंग चढे या मनावरी!

'पानी तेरा रंग कैसा? जिसमें मिलावे वैसा'!
मनाचाही होतो रंग जसा मिळावा तसा
नितळ या मनावर भावनांचा उठे ठसा

योगिता पवार
प्रथम वर्ष कला

तू दिलेली पिंपळ पान भेट
अजूनही जपून ठेवली आहे
हिरवी आठवण शिणलेली आहे
पण, जाळी अजूनही विणलेली आहे

स्वाती मोरे
द्वितीय वर्ष कला

राजकीय निवडणुका आणि तरुण पिढी

अर्चना तलाटी, द्वितीय वर्ष कला

‘आजची तरुण पिढी फार विघडत चालली आहे’, असे उद्गार आपण नेहमीच ऐकतो. पण खरेच, ही तरुण पिढी विघडत आहे का? विघडत असल्यास ती का विघडत आहे? या प्रश्नांची उत्तरे आपण थोड्याफार प्रमाणात देऊ शकतो.

निवडणुका हा तर आपल्या घरातील रोजचा विषय आहे. घरातच काय, अगदी बसस्टॉपवर सुद्धा हा विषय चालतो. आता तरुण पिढी आणि राजकीय निवडणुका यांचा एकमेकांशी कसा संबंध जुळतो याचा विचार करणे महत्वाचे ठरते.

आज भारताला स्वातंत्र्य मिळून पन्नास वर्षे पूर्ण झाली. १९९७-९८ हे वर्ष आपण स्वातंत्र्याचे सुवर्णमहोत्सवी वर्ष म्हणून साजरे केले. पण या पन्नास वर्षांत देशाची राजकीय परिस्थिती सुधारण्याऐवजी विघडतच गेली आहे. देशाला स्थिर सरकार नाही. राजकीय पक्षांमध्ये चालणाऱ्या वाटाघाटी, तंटे यामध्ये सामान्य जनता होरपळून निघत आहे. महागाई, भ्रष्टाचार हा तर भारतीय संस्कृतीच्या इतिहासाला लागलेला कलंकच आहे.

ज्या भारतात महात्मा गांधी, लोकमान्य टिळक इत्यादी नेत्यांनी आपले संपूर्ण आयुष्य स्वातंत्र्यासाठी घालवले, देश स्वतंत्र करण्यासाठी अनेकांनी आपल्या प्राणांचे बलिदान दिले, रक्ताचे पाट वाहू दिले त्याच देशात आज सत्तेची खुर्ची मिळवण्यासाठी अनेक नेते आपले आयुष्य घालवीत आहेत व याच देशात आता एकमेकांकडील पैसा घेण्यासाठी रक्ताचे पाट वाहत आहेत.

भारतात अशा राजकीय परिस्थितीमुळे वारंवार निवडणुका होत आहेत. अशा राजकीय घडामोडींचा तरुण पिढीवर वाईट परिणाम होत आहे. या पिढीतील किती तरुण

देशासाठी मनापासून झटत आहेत? देशप्रेमापेक्षा स्वतःचे हित साधण्याकडेच या पिढीचे लक्ष असते. भारतात मतदानाचा हक्क एकवीस वर्षांपासून अठरा वर्षे करण्यात आला आहे. पण खरेच, अठरा वर्षांपुढील सर्व मुले-मुली मतदान करतात का? नाही, कारण ती या राजकीय व्यवस्थेवर नाराज आहेत. कोणतेही सरकार आले तरी भ्रष्टाचार आहे, महागाई आहे, बेरोजगारी आहे, मग मतदान कशाला करायचे? असा प्रश्न या तरुण पिढीला पडतो. आजच्या तरुण पिढीसमोर सर्वात मोठी समस्या आहे ती रोजगाराची. शिक्षण संपल्यावर नोकरी मिळेल या आशेवर तरुण-तरुणींनी शिक्षण घेतले परंतु या सर्वांना रोजगार मिळाला का? निवडणुकांच्या काळात नेते लोक या तरुणांना रोजगार मिळवून देण्याची आश्वासने देतात व त्या तरुणांची मते आपल्याकडे वळवतात. परंतु निवडून आल्यावर ही आश्वासने ते विसरून जातात. जे उमेदवार निवडणुकीच्या आधी लोकांच्या किंवा मतदारांच्या हातापाया पडून ताई, आई, दादा म्हणून मते मागतात तेच उमेदवार निवडून आल्यावर आपल्याकडे पाहत सुद्धा नाहीत. त्या वेळी त्यांना आपली कामे करायला वेळ मिळत नाही. मग काय उपयोग आपण या उमेदवारांना निवडून देण्याचा, असा प्रश्न या तरुण पिढीला पडतो.

निवडणुकीला उभे राहणारे उमेदवार जर खरोखरच देशासाठी काही कार्य करत असतील तर त्यांना हात जोडून मते मागावीच लागणार नाहीत, तर त्या व्यक्तीचे कार्य पाहून लोक त्या उमेदवागला स्वतःहून मतदान करतील. या तरुण पिढीला माहित आहे की ‘जो बोलेल तो करेल काय, गर्जेल तो पडेल काय’ ही म्हण आजच्या या नेत्यांना लागू पडते.

तरुण व्यसनाधीन झाले म्हणून नावे ठेवली जातात. परंतु याची सुरुवात कोणी केली याचा विचार आपण करत नाही. वर्तमानपत्रे, टेलिव्हिजन यांसारख्या प्रसारमाध्यमांद्वारेच गुटखा, सिगरेट, दारू यांचा प्रचार केला तर तरुण का व्यसनाधीन होणार नाहीत? मोठ्यांचे अनुकरण लहान करतात मग तरुणांना नावे ठेवून काय उपयोग!

१९९७-९८ हे वर्ष स्वातंत्र्याचे सुवर्णमहोत्सवी वर्ष म्हणून ओळखले जाते. १९९८ हे वर्ष सुरू झाले तेव्हा अनेकांनी देशाला आता तरी स्थिर सरकार मिळू दे, अशी आशा व्यक्त केली. या निवडणुकींवर वारंवार होणाऱ्या खर्चाचा बोजा शेवटी सामान्य जनतेवरच पडतो. पंतप्रधानांचा कार्यकाल पाच वर्षांचा असतो हे विधान तर आता मला चुकीचेच वाटू लागले आहे. कारण प्रत्येक सरकार हे आठ महिन्यांनी, तेरा महिन्यांनी अविश्वासाचा ठराव मंजूर होऊन बरखास्त होत आहे.

भारत हा आशिया खंडातील सर्वात मोठा लोकशाही-प्रधान देश आहे. ही लोकशाही टिकवून ठेवण्यासाठी लहानपणापासून मुलांच्या मनात देशप्रेम जागृत केले पाहिजे. कार्यकर्त्यांनी कार्य करून दाखवले पाहिजे, तरच यापुढची पिढी सुधारेल अशी आशा करता येईल.

□□□

विश्वास

नोकर : शेटजी, तुमचा माझ्यावर पूर्ण विश्वास आहे का?

शेटजी : अर्थातच, त्याशिवाय का मी तुझ्याजवळ माझ्या तिजोरीच्या चाव्या दिल्या!

नोकर : ते खरं आहे, पण त्यांतली एकही चावी तिजोरीला लागत नाही!

सौरभ इनामदार
द्वितीय वर्ष कला

यक्षनगरी : गोवे

नीलिमा हरके, १२वी, विज्ञान

अथांग पसरलेला निळाशार समुद्र, खळाळत, फेसाळत किनाऱ्याकडे धावणाऱ्या लाटा, समुद्रकिनाऱ्यावरची चमचमणारी सोनेरी वाळू, उंचच उंच कल्पवृक्ष. गोव्याकडे पर्यटक खेचण्यासाठी या गोष्टी पुरेशा आहेत. त्यामुळे इतरांप्रमाणे आम्हीही या गोमंतकीय भूमीकडे खेचले गेलो.

हां हां म्हणता निघण्याचा दिवस उजाडला. आनंदाने प्रवासास सुरुवात झाली. आणि दीर्घ प्रवासानंतर कोकणच्या लाल तांबड्या मातीने दर्शन दिले. तेव्हाच गोवा जवळ आल्याची जाणीव झाली. अखेरीस मजल, दरमजल करीत गाडीने मडगाव गाठले.

गाडीतून उतरल्याबरोबर आम्ही लॉजची सोय केली. त्या लॉजतर्फेच 'गोवा दर्शन' गाडीची सोय होती. त्यामुळे आम्ही निश्चिंत होतो.

दुसऱ्या दिवशी नऊ वाजताच नाश्ता करून गोवा दर्शनास निघालो. त्या दिवशी गोव्याचा सगळा समुद्रकिनारा बघायचा होता. गाडीतच, लॉजमध्ये राहणाऱ्या सगळ्यांच्या ओळखी झाल्या. थोड्याच वेळात आम्ही एकमेकांमध्ये इतके मिसळून गेलो, की अंताक्षरीलादेखील सुरुवात झाली. गाडीत नियुक्त केलेला गाईड तर इतका मजेशीर होता, की त्याने गाईडबरोबरच विदूषकाचे कामही उत्तमप्रकारे वठवले.

असा हसत खेळत, मजेत वेळ जात असतानाच, दोना पावला हा समुद्रकिनारा कधी आला ते कळलेच नाही. हा समुद्रकिनारा अतिशय सुंदर आहे. तेथे वाळूच्या जागी समुद्राच्या कडेला उंच कटडे बांधले आहेत व बोटिंगसाठी होड्याही आहेत. त्यामुळे आम्ही तेथे मनसोक्त बोटिंग केले हे सांगायला नकोच. तेथेच काही वेळ काढून आम्ही पुढे

निघालो. दुसरा समुद्रकिनारा लागला तो म्हणजे मारामार. आम्ही ज्या दिवशी तेथे गेलो होतो, त्याच्या आदल्या दिवशी तिथला फूड फेस्टिव्हल संपला होता. त्यामुळे अजूनही काही मोकळे स्टॉल्स दिसत होते. येथे आम्हाला मनसोक्त पाण्यात खेळता आले. कितीतरी दिवसांनी हा अनुभव मिळाला होता. मी तेथे वाळूवर किल्ला केला व शंखशिंपलेदेखील गोळा केले. नंतर आम्ही दुपारच्या जेवणासाठी थांबलो. जेवण झाल्यावर थोडावेळ थांबून पुन्हा पुढे निघालो.

त्यानंतर अंजुना, कलंगुट, कोलवा हे बीच पाहिले. त्यापैकी अंजुना हा बीच संपूर्ण खडकाळ आहे. तेथील खडकांवर लाटांवरुन येणारे असंख्य खेकडे जमा झालेले असत. आणि त्यांचा रंग खडकांशी अगदी मिळताजुळता असं. त्यामुळे त्या खडकांवर उभे राहायला खूप भीती वाटायची. हे खेकडे खडकांवर ऊन खात मजेत बसत.

अगोडा हा बीच तर खूपच सुंदर आहे. उंचावरून पाहिले असता त्याचा अर्धगोलाकार नजरेत भरतो. या बीचवरची वाळू सोनेरी चमकदार आहे. आणि तेथे कॉटेजेसमुद्धा बांधलेली आहेत. त्यामुळे तो एखाद्या सुंदर चित्रासारखा भासतो. येथे विदेशी पर्यटक मोठ्या संख्येने आले होते.

कोलवा बीचला 'किंग बीच' असे म्हणतात. पण हा बीच साधाच आहे. तेथे मासेमारी मात्र मोठ्या प्रमाणावर होते हे तेथे येणाऱ्या माशांच्या वासावरूनच कळते. या बीचवरची वाळू चंदेरी आहे. पहिल्या दिवशी एवढे पाहिल्यावर आम्ही लॉजवर परतलो. दुसऱ्या दिवशी सर्व मंदिरे व चर्च आम्हाला पाहायची होती.

त्या दिवशीदेखील आम्ही सकाळीच निघालो. प्रथम आम्ही गोव्याच्या विधानसभेची इमारत पाहिली. नंतर मांडवी नदीवर गेलो व तेथे फेरी बोटीतून बोटिंग केले. मग आम्ही जुन्या गोव्यातील एका प्रसिद्ध चर्चकडे जायला निघालो. या चर्चवटल आम्हाला प्रचंड उत्सुकता होती. कारण या चर्चमध्ये एका धर्मप्रसारकाचा खूप वर्षांपूर्वीचा मृतदेह एका पेटीत जतन करून ठेवला आहे. ती पेटी दर वारा वर्षांनी दर्शनासाठी उघडली जाते. या धर्मप्रसारकावटल गाईडने एक दंतकथा सांगितली ती अशी, की हा धर्मप्रसारक

धर्मप्रसारासाठी युरोपीय देशांमधून जहाजाने निघाला होता. पण एका वादळात सापडून तो योगायोगाने गोव्याच्या किनाऱ्याला लागला. गोवे त्याला खूप आवडले व त्याने आपल्या अनुयायांना मृत्यूनंतर गोव्यातच आपला मृतदेह जतन करायला सांगितले. आज हजारो वर्षांनंतरही तो मृतदेह शाबूत आहे, हा चमत्कारच नाही का! या चर्चला 'Basilica Of Bom Jesus' असे म्हणतात. हे अतिशय सुंदर व प्रशस्त चर्च आहे.

गोव्यात ज्याप्रमाणे पावलापावलावर चर्च दिसतात, त्याचप्रमाणे तेथे काही प्रसिद्ध मंदिरेही आहेत. यांत प्रामुख्याने मंगेश, म्हाळसा व शांतादुर्गा यांचा उल्लेख करावा लागेल. म्हाळसा व शांतादुर्गा यांच्या मंदिरांमध्ये सुंदर व उंच अशा दीपमाळा आहेत.

अशाप्रकारे गोव्याचे उरलेसुरले दर्शनही पूर्ण झाले. हा एक सुंदर अनुभव होता. तेथे फिरताना 'माझ्या गोव्याच्या भूमीत.....' ही बोरकरांची कविता क्षणाक्षणाला आठवत होती. त्याचप्रमाणे अनुभवही आले. भारतात येणारे विदेशी पर्यटक प्रामुख्याने गोव्याकडे का आकर्षित होतात याचा प्रत्यय आला. या गोव्यानेच आम्हाला सुमधुर कोळीगीते दिली, ज्योत्स्ना भोळे यांसारख्या गायिका दिल्या. बा. भ. बोरकरांसारखे कवी दिले. अशी ही यक्षभूमी म्हणजे भारताला मिळालेले वरदानच आहे, नाही का?

□□□

पानावरती दवबिंदू
स्वतःला सावरून बसले
सूर्यकिरणांची नजर त्याच्यावरती पडली
तर लाजून अगदी गोड हसले

स्वाती मोरे
द्वितीय वर्ष कला

भारतीय संस्कृतीत वृक्षांचे महत्त्व

अर्चना महाजन, द्वितीय वर्ष, विज्ञान

माणूस जिथे माणसाशी प्रेमाने राहतो, त्याला तिथे विचार असतात. विचाराच्याही पुढे त्याला संस्कृती असते. संस्कृती म्हणजे विचार, जीवन, उपासना-भक्ती या प्रणालींचा संगम. भगवंताची मानव ही श्रेष्ठ कलाकृती आहे. याच मानवाची ही संस्कृती. भारताची ही संस्कृती. मानवाला प्रत्येक वेळेस उन्नतीच्या शिखरावर पोहोचून उन्नतीतही स्थिरता लाभते, ती या भारतीय संस्कृतीत. भारताचा सांस्कृतिक इतिहास हा केवळ पुस्तकांच्या पानांत नाही, तर त्यांच्या जिवंत उत्सवात लिहिलेला आहे. 'जगा आणि जगू द्या' याची शिकवण भारतीयांनी घेतली ती निसर्गातून. ऋतुचक्राप्रमाणे बदल घडवणारे उत्सव हे जीवनातल्या जडतेला मोकळे अंगण देतात. उत्सवाच्या आनंदात आचरणांचे पालन करून घेतात ती वृक्षांची आत्मीयता, त्यागाची भावना. वृक्षांना-वनस्पतींना उच्च मानून सृष्टीच्या गौरवाचे ज्ञान प्राप्त होते ते भारतीय संस्कृतीतच.

वृक्ष हे भावनांचे प्रतीक आहे. भारतीय संस्कृतीतील प्रत्येक प्रतीकात बुद्धीचा विकसितपणा दिसता. तर उत्सवात भावप्रवाहाच्या हृदयाची शिकवण मिळते. प्रत्येक प्रतीकामागे. वृक्षाच्या पूजेमागे एक विचार आहे. एक भाव आहे. तो आपण समजून उमजून घ्यायला पाहिजे. आजच्या भाषेत सांगायचे झाले तर प्रतीके ही भारतीय संस्कृतीचे विचार-विज्ञान आहे. मन व बुद्धी यांचा समन्वय घालून मानव मानवावर प्रेम करतोच, पण ही प्रेमाची भावना केवळ मानवाशीच संबंधित न ठेवता त्याची व्यापकता वाढवून पशु-पक्ष्यांवर तसेच पाना-फुलांची, फळांकडे बघण्याची दृष्टी बदलवते ही भारतीय संस्कृती. आत्मगौरवाबरोबर प्राणिगौरव, सृष्टिगौरव समजावते हीच संस्कृती.

आपुलकीच्या, आत्मिक ऋणानुबंधाच्या आत्मौपम्य वृत्तीने आपल्या ऋषिमुनींनी, तसेच पूर्वजांनी वृक्षांवर-वनस्पतींवर प्रेम केले.

आधारबन्धुप्रमुखैः प्रयत्नैः संवर्धितानां सुतनिर्विशेषम् ॥
कच्चिन्न वाचवादिरूपप्लवो वः श्रमच्छिदामाश्रमपदापानाम् ॥
आश्रमातील परिसरात वृक्षांना पुत्राप्रमाणे जतन करून त्यांना वाढवीत, तसेच त्या वृक्षांच्या छायेत पथिकांना आश्रय मिळतो का? त्या वृक्षांची वाढळ, तुफान आदी उपद्रवांपासून हानी झालेली नाही ना? ही गोष्ट समजावते की त्या काळात वृक्षांना देखील माणसाचे आत्मीयजन मानले जात असे आणि मानवाप्रमाणे त्यांचे कुशल विचारले जात असे.

पुराणातही वृक्षांना फार मोठे स्थान आहे. भगवान शंकरांनी देवदाराला पुत्रवत् मानले. अशा या देवदार वृक्षाला पार्वतीने स्वतः सिंचन करून वाढवले. असा हा देवदार वृक्ष भगवान शंकर-पार्वतीचा मुलगा असल्याने आजही मातृत्वाचे प्रेम लाभते आहे या देवदार वृक्षाला. देवदाराबरोबरच बेलाचीही आठवण होते. पुराणातील त्या शिकाऱ्याची गोष्ट तर सर्वांना परिचित आहेच. महादेवाच्या अभिषेकाला हे वाहिलेले बेलाचे पान आपल्याला मानवी जीवनाची प्रतिमा दाखवते. बेलाचे एक पान तीन वेगवेगळ्या पानांत विभागले गेलेले दिसते. त्या विभाजनात फार मोठा अर्थ भरलेला आहे. पहिले छोटे पान बाल्यावस्था, मधले मोठे पान तारुण्यावस्था आणि शेवटचे छोटे पान म्हणजे वृद्धावस्था. अशा प्रकारे कलाकृती आपल्याला पाहायला मिळते ती केवळ भारतीय संस्कृतीतच.

अश्वत्थ वृक्षाचे औषधियुक्त गुण आणि त्याची उपयुक्तता ध्यानात घेऊन आपल्या ऋषींनी, पूर्वजांनी समस्त

वृक्षसृष्टीचा प्रतिनिधी म्हणून त्याचे पूजन केले आहे. श्री भगवान कृष्णांनीही पिंपळ हे माझेच स्वतःचे रूप सांगून त्याची महानता गाइलेली आहे. 'अश्वत्थः सर्ववृक्षाणाम्' ।

भारतीय स्त्री ही वृक्षपूजन करते. व्रत करते, वटवृक्षाची- पिंपळाची पूजा करते. त्याच वृक्षाची यज्ञात समिधा अर्पण करताना. ही एक वृक्षाबरोबर साधलेली आत्मीयता आहे. वटसावित्रीचे व्रत करणारी स्त्री ही वडाची पूजा करून जीवनाची दृढता मागते, सामर्थ्य मागते. तसेच दीर्घायुपी कुटुंबासाठी वटवृक्षाचे स्थैर्य आणि विस्तार मागते.

नववर्षाच्या सुरुवातीला विजयाची गुढी उभारून गोड-कडू म्हणजेच कडुलिंबाचे पान आणि गुळाचा प्रसाद घेऊन पुढील येणाऱ्या वर्षात सुख-दुःखांना प्रयत्नांचे वळण देते. जीवनाला दुःखाचाही सहवास असतो. त्या दुःखाच्या सहवासाला कडुलिंब शांत करतो. ही जाणीव करून देतात आपले ऋषिमुनी. चंदनासारखे मोठमोठे वृक्ष आपल्या गाभ्यात शीतलता भरून गारवा देतात. म्हणूनच पुरुषार्थाला समाधानाचा टिळा लावतात. मस्तकावर शोभून दिसणारा हा टिळा आजही भारताची संस्कृती उंचावतो. वैभवाचे प्रतीक असलेले शमीचे पान हे दसऱ्याच्याच दिवशी का वाटायचे? मी केलेली कृती, विकास हा माझ्या एकट्याचा नसून सर्वांचा आहे ही एकतेची सर्वसमावेशक भावना जागृत करते.

ऋषिमुन्य जीवनाचे दर्शन घडते वृक्षांच्या त्यागी भावनेतून. धगधगत्या दुपारच्या उन्हात तो स्वतः तापून दुसऱ्यांना मायेची छाया देतो, दगड मारणाऱ्याला गोड फळे देतो, त्याच्या मृत्यूनंतरही लाकडांचा उपयोग होतो. एवढी सेवा करूनही तो जगाजवळ काहीही मागत नाही. एवढेच काय, आधाराची देखील अपेक्षा ठेवत नाही. स्वतःच्या मुळांना मार्तीत घट्ट रोवून अवकाशातील सूर्याच्या किरणांच्या साहाय्याने स्वतःचे अन्न तो स्वतः प्राप्त करतो. स्वतःच्या पायावर उभा राहून दुसऱ्याची सेवा करण्याचा हा संदेश तो सर्वांना देत असतो.

आपण झाड, रोप लावतो, त्याला पाणी घालतो; जे पाणी आपण त्याच्या मुळाशी घालतो ते शेंड्याला पोचते कसे, याचा विचार केला तर त्या वृक्षातील सर्जावतेची जाणीव होते.

भारतीय संस्कृतीत वृक्षाकडून आयुष्य, यश, बळ, तेज, प्रजा, पशू, वैभव, तसेच प्रज्ञा व मेधा ह्यांची मागणी केलेली आहे.

आयुर्बलं यशो वर्चः प्रजा पशून वसूनि च ।

ब्रह्म प्रज्ञां च मेधां च त्वं नो देहि वनस्पते ॥

वृक्षांप्रमाणे वनस्पतींशीही आपल्या पूर्वजांनी आत्मीय संबंध जोडलेले आहेत. त्यांचे पूजन केले. तुळशीचे रोपटे हे वनस्पतींच्या प्रतीकाच्या रूपाचे पूजन आहे.

तुलसि श्री सखि शिवे पापहारिणि पुण्य दे ।

नमस्ते नादनुते नमो नारायणप्रिये ॥

सर्दी किंवा तापाला दूर करण्याचे प्रभावी अशी आयुर्वेदिक गुणकारी वनस्पती ध्यानात घेऊन, तसेच बाराही महिने सुलभता पाहून घराच्या अंगणात स्थान देऊन, तुळशीची पवित्रता ऋषींनी आपल्याला विज्ञानातूनही दाखवली अशा या तुळशीचे आपण लग्नही करतो भगवंताशी. अशी ही तुळशी गौरवस्थान मिळवते.

गणपती म्हटले की दुर्वाची आठवण होते. दुर्वा रक्ताभिसरणाला आणि शरीरातील उष्णता मर्यादित ठेवतात हे ऋषीमुनींचे विज्ञान शास्त्र आपण समजावून घ्यायला पाहिजे. हृदयाचा भाव असलेल्या विड्याच्या पानावरील सुपारी ही गणपतीचे प्रतीक आहे, तर औदुंबराचा वृक्ष हे भगवान दत्ताच्या भक्तीचे स्थान आहे.

चरचरा सृष्टीवर प्रेम करायला शिकवणारी भारतीय संस्कृती सर्वत्र कृतज्ञता प्रकट करते. आपल्या संतांनीही हेच सांगितले आहे, 'वृक्षवल्ली आम्हा सोयरी, वनचरी' या संतांच्या ओव्यांनी आपण वृक्षांना प्रेम देऊ आणि भगवंताला जाणून घेऊ, या वृक्षातून.

□□□

परंपरा दिन - संस्कृती की विकृती?

विनोद घोळवे, द्वितीय वर्ष, कला

मित्रहो, कॉलेजजीवनाचा 'परंपरा दिन' अविभाज्य घटक बनला आहे. खरेच, या 'परंपरा दिना'तून आमच्या संस्कृतीचे दर्शन समाजाला होत असते. आमच्या देशात असणारा 'सर्व धर्म समभाव' या दिनातून दिसतो. यातून सांस्कृतिक परंपरांचे जतन होते. 'विविधता में एकता' या सूत्राप्रमाणे कसे चालू राहते व भारतीय संस्कृती एक आदर्श संस्कृती आहे हे दिसते म्हणूनच कॉलेजजीवनात 'परंपरा दिन' हे वरदानच आहे असे वाटते पण....

आता सगळे बदललेय. 'परंपरा दिन' हा संस्कृतीपेक्षा विकृती वाटू लागतोय. आमच्या 'परंपरा दिना'तून आमच्यातील दुर्गुण दिसायला लागले आहेत. आता निश्चित ही घोपणा करण्याची वेळ आली आहे, की 'परंपरा दिन हटावो, संस्कृती बचावो', खरे तर याचा सर्व बाजूंनी विचार व्हायला हवा, 'परंपरा दिन' म्हणजे वर्गणी ही आता नित्याचीच बाब झाली आहे. वर्गणी कसली अहो, खंडणीच! यामध्ये सुद्धा विविध गट असतात. त्यांत एकी नसते हे नक्कीच.

या दिनाच्या मिश्रवणुकीत विविध अश्लील गाणी - जी सेन्सॉरच्या कात्रीतून अयशस्वीपणे सुटली आहेत - अशा गाण्यांच्या तालावर तरुण नाचायला लागतात. काही वेळा मुलींना नाचण्यासाठी जबरदस्ती सुद्धा केली जाते. या वेळी तरुणांनी मद्यपान केलेले असते. ही विकृतीची दिंडी यशस्वीपणे कॉलेजच्या आवारात येते. हा आमच्या कायद्याचा व सुव्यवस्थेचा पराभव असावा. 'आचार्य देवो भव' ही आमची संस्कृती; येथे गुरूचा अनादर होतो. मात्र या वेळी सर्व समाज उदासीन होऊन या घटनेशी आपला काहीही संबंध नाही अशा आविर्भावात वावरत असतो. जाणीवपूर्वक या कृत्याकडे डोळेझाक करतो.

यावर विविध वृत्तपत्रे, वैचारिक मासिके, संघटना यांनी रान उठवले. मात्र यात कितपत यश आले हे त्यांनाच माहीत. उगीच प्रसिद्धी मिळवण्याचा हा त्यांचा प्रयत्न असावा असे माझे मत आहे. यातच ते त्यांची धन्यता मानतात हे विशेष! मात्र या गोष्टींचा खोलवर विचार व्हायला हवा. ज्या देशात एकलव्यासारखा शिष्य होता त्या देशात असे घडावे हे नवलच!

माझ्या तरी मते यात विद्यार्थ्यांचा दोष कमी आहे. कारण त्यांच्याभोवतीचे वातावरणच तसे आहे. दूरदर्शन व इतर प्रसारमाध्यमे त्यांच्यावर पाश्चात्य संस्कृतीचा प्रभाव पाडत आहेत. वैचारिक पुस्तके, ग्रंथ हे दुर्मिळ होत आहेत. प्राध्यापक व विद्यार्थी यांच्यातील आदर-भीतियुक्त नाते संपुष्टात येत आहे. विद्यार्थ्यांच्या अडचणींशी शिक्षक अथवा प्राध्यापकांना काही कर्तव्य नाही. शैक्षणिक संस्थांत 'पैसा फेक, तमाशा देख'. या स्वरूपाची अवस्था आहे. या सर्व गोष्टींमुळे तरुण निराशेच्या गर्तेत जाऊन अशा प्रकारची कृत्ये करीत आहेत व विविध व्यसनांच्या आहारी जात आहेत. पैसा अथवा प्रतिष्ठा या गोष्टींसाठी आई-वडील नोकरी करतात. आपल्या पाल्यावर संस्कार करायला-त्यांच्याकडे लक्ष द्यायला त्यांना वेळ मिळत नाही. जन्म दिला म्हणजे आपले काम संपले या मनाच्या अल्पसंतुष्ट अवस्थेत ते वावरतात. यातून या सर्व गोष्टी घडतात.

या दिवसाच्या (परंपरा दिन) विरोधात अथवा निषेधात बघ्यांची भूमिका घेण्यापलीकडे कॉलेज, शैक्षणिक संस्था, विविध संघटना काहीही करू शकत नाही. विद्यार्थी मात्र कायद्याच्या पळवाटेने सुत्ररूपपणे बाहेर पडतात त्या वेळी अथवा अशा वेळी मला ज्या विद्यार्थ्यांना हे घडू नये असे वाटत असेल त्यांना विवेकानंद यांचे एक वाक्य सांगावेसे वाटते. 'Be bold, be strong, and take the whole responsibility on your own shoulder.'

□□□

आशक मस्त मुशाफिर आम्ही

आर. पी. काळे, कार्यालयीन विभाग

रोजच्या व्यावहारिक जीवनातून काही क्षण बाजूला काढावेत आणि मनात असलेला छंद पूर्ण करण्यासाठी खर्च करावेत असे प्रत्येकाला वाटते. आम्ही, मॉडर्न महाविद्यालयातील शिक्षकेतर कर्मचारी असे काही क्षण केव्हा मिळतात याची नेहमीच वाट बघतो. दरवर्षी कुठेतरी निसर्गाच्या सान्निध्यात जातो. कधी पदभ्रमण, कधी गिरिविहार, कधी सागरकाठी...!

कळसूबाई शिखर आणि हरिश्चंद्रगड असे पदभ्रमण करावे असे मनात होते. पण १९९९ अखेरपर्यंत हा योग आला नाही. अखेर ३१ डिसेंबर १९९९ रोजी हा योग आला.

कळसूबाई हे सह्याद्रीचे सर्वोच्च शिखर. १६४६ मीटर उंची. या शिखरावर पाऊल ठेवायचे आणि विसाव्या शतकातल्या वपरिंभी सूर्योदय पहायचा असे ठरले.

भंडारदरा धरणापासून पाच ते सहा किलोमीटर अंतरावर वारी नावाचे एक छोटे गाव आहे. या गावापासून शिखरावर जाण्यासाठी चढाई सुरू करावी लागते. ९०० मीटरची ही चढाई आहे. टप्प्याटप्प्याने ही चढाई करताना कंटाळा येतो खग, पण शिखर गाठायची जिद्द काळजात फुलवत ठेवली तर अशक्य असे काही नाही. टप्प्याटप्प्यावर लोखंडी शिड्या आहेत. या ठिकाणी थोडी विश्रांती घेता येते.

कळसूबाई शिखरावर जाण्यापूर्वी या शिखराची माहिती मिळवली. पूर्वीच्या काळी कळसू नावाची एक कोळ्याची मुलगी या भागात रहात होती. एके दिवशी ती इंदोरे या गावी आली. या गावात एका व्यक्तीकडे ती काम करायला लागली. धुणी-भांडी, साफसफाई करणे असे काम मात्र करणार नाही अशी अट तिने घातली. त्या व्यक्तीला हे मान्य नव्हते. तिने केरवारे, धुणी-भांडी करावी असा धोशा त्या व्यक्तीने

तिच्यामागे लावला. कळसूने त्या व्यक्तीला कामाला सुरुवात करण्यापूर्वी घातलेल्या अटीचे स्मरण करून दिले. तरी ती व्यक्ती ऐकेना. म्हणून कळसू काम सोडून निघून गेली. कळसू सह्याद्रीच्या एका शिखरावर राहिली. त्याच ठिकाणी तिने देह ठेवला. म्हणून या शिखराला 'कळसूबाईचे शिखर' असे नाव मिळाले. कळसूने बांधलेले एक छोटेसे मंदिरही या ठिकाणी आहे.

आम्ही बारी गावापासून कळसूबाईचे शिखर गाठण्यासाठी निघालो. टप्प्याटप्प्याने साडेतीन चार तास चढाई करून शिखरावर पोहोचलो. नवीन वपरिंभीचा उगवता सूर्य पाहण्याची इच्छा असल्याने शिखरावरती मुक्काम करण्याचे ठरवले.

शिखरावर पोचल्यावर चहूबाजूंनी नरज फिरवली. अतिशय प्रसन्न वातावरण, तेज हवा, हवेत गारवा, दक्षिणेला भंडारदरा धरण, त्याच्या अवतीभोवती पाबर, रतनगड, हरिश्चंद्रगड, पश्चिमेला आलंग, सलंग हे दुर्गम दुर्ग.

अशा मोकळ्या वातावरणात चहापान करताना खूप प्रसन्न वाटले. अंधार पडायला सुरुवात होत होती. सूर्यबिंब मावळतीसाठी सज्ज होते. आम्ही ते विलोभनीय दृश्य पाहण्यात रंगून गेलो. क्षण-दोन क्षण.. आणि सूर्यबिंब अदृश्य झाले. वाहणाऱ्या वाऱ्याची गती अधिकच तेज झाली. शिखरावर मुक्काम करणे शक्य होतेय की नाही याची चिंता भेडसावू लागली. अंधार पसरत चालला होता. आम्ही कळसूबाईच्या छोट्याशा मंदिरात आश्रय घेतला होता. हवेतला गारवा वाढतच होता. बोचऱ्या थंडीशी सामना करण्यासाठी आम्ही शेकोटी करण्याचा प्रयत्न केला परंतु वाऱ्यामुळे काहीच शक्य होईना. रात्रीचे बारा वाजले. आम्ही

परस्परांशी हस्तांदोलन करून नववर्षाच्या शुभेच्छा 'काकडत'च दिल्या.

सकाळी पावणेसात वाजता नवीन वर्षाच्या पहिल्या दिवशी कळसूबाई शिखरावर आम्ही क्षितिजावर डोळ्यांच्या दुर्बिणी रोखून पाहत होतो. आकाश आरक्त झाले होते. आणि पाहता-पाहता सूर्यनारायण क्षितिजावर प्रकटले. शब्दात न मांडता येण्यासारखा तो रम्य अनुभव होता.

किल्ले हरिश्चंद्रगड

बऱ्याच दिवसांपासून हरिश्चंद्रगड पदभ्रमणाचा कार्यक्रम मनात होता. हरिश्चंद्रगडावर स्वारी म्हणजे कर्मकठीण काम! अतिशय अवघड चढाई! म्हणून एक महिना आधीपासून आमच्या अकराजणांच्या गुपने मानसिक आणि शारीरिक तयारी केली. हरिश्चंद्रगडाची संपूर्ण माहिती गोळा केली. असे खडतर पदभ्रमण आम्ही पहिल्यांदाच अनुभवणार होतो.

तो दिवस. उगवला दुपारी तीन वाजता खिरेश्वर बसने निघून आम्ही सर्वजण खिरेश्वर मुक्कामी पोचण्यासाठी निघालो. खरे तर बसचा थांबा खिरेश्वराच्या आधी सात किलोमीटर आहे. परंतु बसवाला दयाळू निघाला. त्याने खिरेश्वरला बस थांबवली. त्यामुळे सात किलोमीटर पायपीट वाचली. तासभराच्या विश्रांतीनंतर जेवण घेतले. पौर्णिमा होती. चंद्राच्या टिपूर चांदण्यात सारा परिसर अतिशय नेत्रसुखद दिसत होता. हा अनुभव अतिशय रोमांचकारी होता. रात्री बराच वेळ शेकोटेपाशी बसून गप्पा मारल्या.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी उठलो. पावणेआठ वाजता पदभ्रमणाला आरंभ झाला. आपापल्या सामानाच्या सॅक्स पाठीवर घेऊन उभी चढण चढण्याचा अनुभव काहीजण नव्याने घेत होते. खिरेश्वर गावातून थेट शेलार खिंडीत आम्ही पोचलो. हिरवीगार झाडी..... पक्ष्यांचे मधुर आवाज... उभी चढण... अशा वातावरणात खिंड पार करीत होतो. साधारण दीड-दोन तासांनी खिंडीचा मध्य गाठला. या मध्यावर वाघाचे चित्र कोरलेला, शेंदराने माखलेला एक मोठा दगड किंवा शिळा म्हणूयात — दिसला. त्या शिळेच्या डाव्या बाजूने असलेल्या रस्त्याने चढाई करीत आम्ही वर पोहोचलो. आता थोडी विश्रांती घेणे क्रमप्राप्त नव्हे तर अनिवार्य होते.

कारण समोर निखळ कातळकडा होता. या कातळकड्यात खोदून खोदून वर चढण्यासाठी खोबणी केलेल्या आहेत. रेलिंग असल्याने रेलिंगचा आधार घेत घेत वर जावे लागते. अर्थात ही चढाई अतिशय जपून आणि काळजीपूर्वक करावी लागते. आम्ही श्वास रोखूनच सावकाश हा कातळकडा चढून वर गेलो. त्यापुढील टप्पा निसरडा आहे म्हणून जास्त सावधगिरीने पावले टाकीत आम्ही चढाई केली. हा कठीण चढाईचा भाग संपल्यानंतर श्री हरिश्चंद्रेश्वराच्या मंदिरापर्यंत जाण्यासाठी किमार चार किलोमीटर अंतर चालावे लागते. हे अंतर कापताना कधी वाट चुकण्याची शक्यता असते. विश्रांती घेत घेत साधारण एक ते दीडच्या सुमारास आम्ही मंदिरापर्यंत पोहोचलो. मंदिर दिसताक्षणीच सर्वांनी निःश्वास टाकला. आणखी एक बाब म्हणजे तारामती शिखराच्या खाली अनेक लेणी आहेत. त्यातल्या एकात श्री गणेशाची दोन मीटर उंचीची आसनस्थ मूर्ती आहे. या ठिकाणी गुहेत थोडा वेळ आम्ही विश्रांती घेतली.

या क्षणी आणखी एक योगायोग जुळून आला. महाराष्ट्रातील गिर्यारोहकांना सतत खुणावणारा एक ते दीड हजार मीटर सरळ तुटलेला कोकणकडा चढाईची मोहीम मुंबईचा पिर्नेकल ग्रुप आणि एअर इंडियाचा ग्रुप मिळून पार पाडीत होते. त्यामुळे रॉक क्लाइंबिंगचे प्रत्यक्ष प्रात्यक्षिक पहाता आले. कोकणकड्याची ती रुद्रभीषण उंची आणि दोराच्या साहाय्याने कोकणकड्यावर चढाई करणारे गिर्यारोहक..... वर चढताना अगदी बोट्याच्या उंचीइतकी दिसणारे ते पाहून आम्ही अगदी थक्क झालो. त्यांच्याच एका माणसाकडून समजले की तब्बल तेरा वर्षांनी त्यांनी ही चढाईची मोहीम हाती घेतली होती. आणि या चढाईची मोहीम पूर्ण होता होता दुसरा दिवस उजाडणार होता. म्हणजे चढाई चालू असताना तिसऱ्या टप्प्यापर्यंत पोहचल्यावर त्यांना दोराच्या आधारावरच रात्री मुकाम करावा लागणार होता. रात्र, गारा वारा, मधल्या मध्ये कड्याला लोंबकळत दोराच्या आधारावर सूर्योदयाची वाट पहायची. नुसत्या कल्पनेने अंगावर काटा आला. त्या साहसी गिर्यारोहकांचे कौतुक वाटले आणि आम्ही हरिश्चंद्रगडावर आल्याचे चीज झाले असे वाटले. वेळ थोडा होता. हरिश्चंद्रेश्वराचे देखणे

मंदिर पाहून डोळ्याचे पारणे फिटले. विठ्ठल-रघुमाई, शिव-पार्वती, नृसिंह, गणपती अशा अनेक देखण्या मूर्ती पहिल्या. मंदिराच्या मागे दोन प्रशस्त गुहा आहेत. थंडगार पाण्याच्या टाक्या आहेत. मंदिराजवळ मंगलगंगेचा उगम आहे. तो प्रवाह मंदिरासमोरून वाहतो त्यावर दगडी पूल आहे. या पुलावरून मंदिरात जाता येते.

मंगल गंगेच्या प्रवाहाच्या दिशेने थोडे अंतर चालून गेले की डावीकडे एक गुहा लागते. त्या गुहेत कमरेडतक्या उंचीच्या चौकोनी चौथऱ्यावर एक मीटर उंच व दोन मीटर रुंद असे भव्य शिवलिंग आहे. चौथऱ्यापासून चार खांब आहेत. यापैकी एक खांब पडला आहे. चौथऱ्याच्या सभोवताली प्रदक्षिणा मार्गावर गार पाण्याचा, छातीभर खोलीचा वेढा आहे. त्या गार पाण्यातून चालत जाऊन शिवलिंगाला प्रदक्षिणा घालता येते. पाणी बर्फासारखे गार आहे.

मनाचा हिय्या करून आम्ही पाण्यात उतरलो आणि प्रदक्षिणा पूर्ण केली. या परिसरात एकूण आठ शिलालेख आहेत. यापैकी दोन शिलालेखांत योगी चांगदेवाबद्दलचा मजकूर आहे.

सूर्यास्तापूर्वी आम्ही पुन्हा कोकणकडा पाहायला गेलो. हा कडा अंतर्गोल आहे. कर्नल साइक्सने १९३५ मध्ये पूर्ण वर्तुळाकृती इंद्रधनुष्य या कड्याजवळून पाहिले. अशा पूर्ण वर्तुळाकृती इंद्रधनुष्याला 'इंद्रवज्र' म्हणतात. आजही पावसाळ्यात सकाळी सूर्यामागे असा इंद्रवज्राचा चमत्कार दिसतो. ढग खाली असतात. आपण मध्ये असतो.

असे असंख्य अनुभव मनात साठवले. निसर्गाच्या त्या आविष्कारासमोर सर्व नतमस्तक झाले. रात्र झाली. शेकोटोपाशी बसून गप्पा मारीत होतो. उद्या परतीची चाल सुरू होणार होती. कातळकडा उतरायचा होता. मनात भीती होती. आलेल्या रस्त्याने परत जावे लागणार होते. आम्ही परस्परांना धीर देत होतो.

तिसऱ्या दिवशी आमचा परतीचा प्रवास सुरू झाला. परत श्री हरिचंद्रेश्वराचे दर्शन घेऊन आम्ही निघालो. तरुण मित्रांच्या साहाय्याने कातळकडा उतरलो. खिंडही ओलांडली. दुपारी एकच्या सुमारास खिरेश्वर गावात प्रवेश

केला. खिरेश्वरवरून चारपाच मैल अंतर चालून नव्याने बांधलेल्या धरणाच्या भिंतीवरून गेलो. वाटेत एक छोटे नागेश्वराचे मंदिर पाहिले. हे यादवकालीन मंदिर आहे. या मंदिराच्या गर्भगृहाच्या दारावर भगवान शेषशायी श्री विष्णूचे अप्रतिम शिल्प आहे. बाहेरच्या मंडपाच्या छताला शिल्पपट्टे बसवले आहेत.

प्रचंड चालून चालून पायाचे तुकडे पडायची वेळ आली. अखेर नगर-ठाणे आणि पुणे जिल्ह्याच्या सरहद्दी जेथे मिळतात त्या ठिकाणी आलो. रमणीय गड, नाणेघाट, अणे-माळशेज घाट, आणि शेलार खिंड या मोक्याच्या मार्गावरचा इतिहास, योगी चांगदेवांच्या पाऊलखुणा जपणारा, सत्यवचनी राजा हरिश्चंद्राचा इतिहास डोळ्यासमोर उभा होत होता. सारे काही आठवत आठवत आम्ही परतलो.

आमचा गुप

आर. पी. काळे, आर. डब्ल्यू. कुलकर्णी, एस. एस. गौरे, के. एस. जगताप, व्ही. एल. आल्हाट, डी. एम. राऊत, एल. पी. आगळे, सौ. मंगला साळुंके, दीपक शहा, संदीप पाटील

□□□

असे असावे घर.....

चांगले आचार-विचार, ही घराची आखणी,

प्रेम हा घराचा पाया,

मोठी माणसे घराच्या भिंती,

गोड शब्द घरातील दौलत,

पैसा हा घराचा पाहुणा,

सुख हे घराचे छत,

शांतता घरातील लक्ष्मी,

माणुसकी घरातील तिजोरी,

आत्मविश्वास घरातील देवस्थान

सुजाता ओवले, प्रथम वर्ष कला

राष्ट्रीय एकात्मता शिबिर दार्जिलिंग

पूनम भोंडवे, प्रथम वर्ष कला

पहाटेचे पाच वाजलेले. सर्वत्र काळोखाचे साम्राज्य पसरलेले. थोड्या वेळाने हलकेच धुके बाजूला सरकवून सूर्याची कोवळी किरणे पृथ्वीला हळुवार स्पर्श करू लागली. आणि अचानक जाणवले, आपल्याला ते मिळाले ज्याचा गेले महिनाभर आम्ही विचार करत होतो. आम्ही पश्चिम बंगाल राज्यातील न्यू जलपायगुडीला पोहोचलो होतो.

उंच उंच पर्वतशिखरे, खोल आणि भयावह दऱ्या, हिरवी गर्द वनराजी, उंच-अगदी आभाळाला गवसणी घालणारी सुरूची निमुळती उंच झाडे, डोंगरउतारावर लांबच लांब गोल आकारात सर्वदूर पसरलेले चहा, कॉफीचे मळे, आणि चपट्या नाकाची अगदी गोरी, गुलाबी गोरखा मुले. मधूनच एखादे काळवीट धावताना दिसायचे तर इवलासा ससा आपली सकाळची न्याहारी करताना दिसायचा. प्राण्यांना असे मुक्तपणे हिंडताना पाहून फार आनंद झाला.

मनात आनंद मांवात नव्हता. कारण आम्ही अगदी जवळ येऊन पोहोचलो होतो आमच्या स्वप्ननगरीच्या. 'दार्जिलिंग'च्या. जेव्हा मला कळाले की माझी निवड एन.आय.सी.-दार्जिलिंगसाठी झाली आहे, मी तर स्वप्नातच वावरत होते. चोवीस तास हेच विचार. त्यामुळे दार्जिलिंगला पोहोचल्यावर जाणवले की स्वप्नपूर्ती कशाला म्हणतात. आमच्या प्रवासाच्या वाटेत 'भूम' या नावाचे एक गाव आहे. तिथे आमचा कँटर थोडा वेळ थांबला. सरांनी आम्हाला उतरण्यास सांगितले. उतरल्यावर समोर जे मनोहारी दृश्य पाहिले त्यावर विश्वासच ठेवणे कठीण. तिथून आम्हाला एक शिखर दिसत होते - पांढऱ्या शुभ्र हिमाने आच्छादलेले. सूर्याची उंचच उंच किरणे त्या बर्फावरून परावर्तित होऊन एक वेगळीच आभा पसरवीत होती. तांबडा, निळसर प्रकाश

निसर्गाच्या भव्यतेची जणू साक्षच पटवून देत होता. आम्ही जे पाहत होतो ते जगातील सर्वात उंच शिखर कांचनगंगा (K.2) ज्याचा उल्लेख फक्त भूगोलाच्या पुस्तकापुरताच मर्यादित होता. दार्जिलिंगपासून सुमारे चौदा किलोमीटर आम्ही दूर होतो.

हळू हळू संथ वेगाने गाडी डोंगराची नागमोडी वळणे पार करत दार्जिलिंग शहरात पोहोचली. समोरच लाल पिवळ्या रंगाचा प्रचंड विस्तार असलेले बौद्ध विहार दिसत होते. दार्जिलिंगपासून बारा किलोमीटर दूर असलेल्या 'लेबाँग' या टुमदार गावात आमची राहण्याची सोय केलेली होती. चारही बाजूंना टेकड्या व मधोमध असलेल्या या गावाची आम्हाला फारच मजा वाटली.

N. I. Camp म्हणजे आनंदी आनंदच असतो. तिथे तुम्हाला कोणी रागावणार नाही, कोणी ओरडणार नाही. संपूर्ण भारतातून प्रत्येक राज्यातील वीस मुली याप्रमाणे आम्ही एकत्र जमलो होतो. पहिल्याच दिवशी आम्हाला दार्जिलिंग शहर पाहण्यासाठी नेण्यात आले. तेव्हा महाराष्ट्र, कर्नाटक, गुजरात चार-पाच राज्यांतील मुलींना एकत्र पाठवले होते. तेथील बाजार खूप विविधतेने नटलेला होता! 'गिफ्ट हाउस' हे दुकान तर मी आयुष्यात कधी विसरणार नाही. नंतर आम्ही कालिका मातेच्या मंदिरात गेलो. शेजारीच भव्य शिवालय देखील होते. ते एक जागृत मंदिर मानले जाते. त्या मंदिराच्या उभारणीमध्ये बौद्ध शैलीचा विलक्षण प्रभाव जाणवतो. लाल रंगाच्या पताका, झाडांवर बसलेली माकडे आणि दर्शनाच्या लांब गर्दीत ताटकळत बसलेली ती छोटी छोटी मुले दिसत होती.

दुसऱ्या दिवशी 'हिमालय गियरीहक संस्था' पाहायला गेलो. तिथेच एक छोटेंसे प्राणिसंग्रहालय होते. लाल पांडा, तरस, वाघ, चित्ता वगैरे प्राणी पाहायला मिळाले. हिमालय सर करणारा 'शेर्पा तेनसिंग' याच्या नावाने ही संस्था ओळखली जाते. तिथे गियरीहणाचे प्रशिक्षण, साधने, ध्वज तसेच सर्व गियरीहकांची माहिती मिळू शकते. सर्वांत महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे तिथे संपूर्ण हिमालयाच्या पर्वतरांगांचा उठावाचा नकाशा ठेवलेला आहे. माउंट एव्हरेस्ट, कांचनगंगा, गंगोत्री वगैरे सर्व पर्वतशिखरे एका नजरेत पाहता येतात.

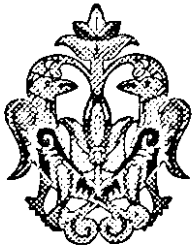
भारताचे निवडणूक अधिकारी श्री. एम. एस. पी. गिल यांची भेटही तिथेच झाली.

नंतर आम्हाला नेपाळच्या भेटीसाठी नेण्यात आले. परदेशगमनाच्या सुवर्णसंधीने मी मोहळून गेले व एका अविस्मरणीय अनुभवाने शहारून गेले, तो म्हणजे 'बर्फाचा पाऊस', पण तो अनुभव जास्त वेळ घेता आला नाही, कारण इतकी थंडी आम्हाला सहन करता आली नसती. बौद्ध मंदिरे, वाजारपेठ, मोत्यांच्या माळा, लोकरीचे सामान यांना सोडून बाहेर निघावेसे वाटत नव्हते.

खरेच आहे, अजूनही बरेच काही सांगायचे. पण वेळ पुष्णार नाही. कॅम्पचे ते बारा दिवस एखाद्या अवखळ फुलपाखगसारखे अलगद उडून गेले. मागे राहिली ती स्मृतींची शृंखला-आयुष्यभर स्मरणात राहणारी, चिरंतन.

आणि या सर्वांसाठी एन. सी. सी. ला त्रिवार धन्यवाद - तारुण्याच्या सळसळत्या रक्ताला योग्य प्रवाह दिल्याबद्दल व आम्हा उमलत्या कळ्यांना योग्य दिशा दिल्याबद्दल!

□□□

पाऊस

आला आला ग पाऊस मन गेलं फुलारून

श्रावणात जशी सारी सृष्टी जाते बहरून

धुंद मातीचा तो गंध,

आणी सृष्टीला सुगंध

बघ फूटला अंकूर

काळ्या आईच्या कुशीत

बघता बघता अंकूराचा त्या वृक्ष हा झाला

पण माझ्यात आणि सृष्टीत

काहीच बदल नाही झाला.

आजही जेव्हा,

येतो हा पाऊस

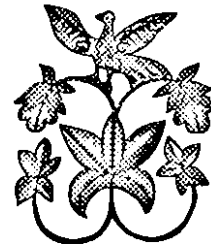
दोघी होतो चिंब

नभातल्या अमृताच्या वर्षावात,

नभातल्या अमृताच्या वर्षावात.

विद्या एम. माहेश्वरी

तृतीय वर्ष, वाणिज्य

कॅम्प : एक अविस्मरणीय अनुभव

आश्विनी देशपांडे, द्वितीय वर्ष, वाणिज्य

‘राष्ट्रीय सेवा योजने’तील माझे हे पहिलेच वर्ष. खरे म्हणजे मॉडर्न महाविद्यालयातीलही माझे हे पहिलेच वर्ष. कारण मी इथे प्रवेश घेतला तो याच वर्षी ‘द्वितीय वर्ष वाणिज्यसाठी आणि लगेचच ‘राष्ट्रीय सेवा योजने’त सहभागी झाले. पण ‘राष्ट्रीय सेवा योजना’ म्हणजे काय, नक्की काहीच स्पष्ट नव्हते. मनात केवळ गोंधळच गोंधळ होता. पण थोड्या दिवसांनंतर दर रविवारी होणारे कार्यक्रम आणि उपक्रम यांच्यामुळे ‘राष्ट्रीय सेवा योजने’चे स्वरूप स्पष्ट झाले. ‘राष्ट्रीय सेवा योजना’ म्हणजे आपण फार मोठे ‘समाजकार्य’ वगैरे करणार आहोत ही भावना नष्ट होऊन ‘स्व-विकासासह’ समाजविकास म्हणजे ‘राष्ट्रीय सेवा योजना’ हे उमगले. असो.

या वर्षीचे नोव्हेंबरमध्ये घेतलेले ‘हिवाळी शिबिर’ म्हणजे कॅम्प, हा माझ्या जीवनातील एक संस्मरणीय आणि सुंदर अनुभव जो मी कधीच विसरू शकणार नाही. कॉलेज-जीवनातला हा माझा पहिलावहिला अनुभव, की ज्याच्यामुळे जीवनाला एक नवीनच अर्थ प्राप्त झाला.

आमचा कॅम्प दि. १२ नोव्हेंबर ते २१ नोव्हेंबर १९९९ या काळात १० दिवस होता. (निवास + भोजनासह) ‘हरि उद्धव धोत्रे हायस्कूल’ या शाळेत आमचा मुकाम होता.

दि. १२ नोव्हेंबर रोजी आम्ही सर्वजण सकाळी साडेदहा वाजता पुण्याहून निघालो. आमची बस फक्त तुळापूर फाट्यापर्यंतच जाणारी असल्यामुळे तेथे उतरून पुढे गावापर्यंत टेंपोने जाणार होतो. परंतु टेंपो वेळेवर न आल्यामुळे कंटाळून आम्ही पायी चालायला लागलो. भर दुपारचे रणरणते ऊन. त्यात प्रत्येकाकडे दोन-तीन बॅन्ज अशी अवस्था पण नंतर आमचा टेंपो आला; पण तोवर बरेचसे अंतर चालून

झाले होते. त्यानंतर अवघ्या दहा मिनिटांतच फुलगाव आले. अर्थात यातही एक थिल अनुभवायला मिळाले. नाहीतर साध्या पद्धतीने गेलो असतो, तर विशेष काहीच वाटले नसते.

त्यानंतर दुपारी चार वाजता उद्घाटन सभारंभ होता. त्यात आमचे प्राचार्य श्री. गोसावी सर यांचे प्रोत्साहनपर भाषण खूपच छान झाले. त्यात त्यांच्या म्हणण्याचा आशय असा की, डोंगराच्या कुशीत बसलेले हे सुंदर खेडे, इथली स्वच्छ, निर्मळ प्रदूषणविरहित शुद्ध हवा, आधुनिक बांधणीची ही शाळेची इमारत. दहा दिवसांचा भ्रमगच्च कार्यक्रम असणारे शिबिर हे सगळेच इतके मन मोहवून टाकणारे आहे की मलासुद्धा सगळे सोडून मनमुरादपणे शिबिराचा आस्वाद घेण्यासाठी यावेसे वाटतेय. तुमचे हे शिबिर म्हणजे केवळ शिबिर नसून तुमचे आयुष्य घडवण्यासाठी एक सुवर्णसंधी आहे. आणि तिचा आस्वाद तुम्ही जरूर घ्या. तसेच शाळेचे मुख्याध्यापक श्री. मुळा सर व गावचे सरपंच यांनीही आपले मनोगत व्यक्त केले. त्यामुळेच सर्वांचा उत्साह द्विगुणित झाला.

त्यानंतर दुसऱ्या दिवसापासून पुढचे आठ दिवस अगदी विविध कार्यक्रमांनी भ्रमगच्च होते. सकाळचा दिनक्रम साधारणतः असा होता — पहाटे पाच वाजता उठायचे : पाच ते सात वाजेपर्यंत प्रातर्विधी आटोपून सात वाजता मैदानावरती हजर व्हायचे. त्यानंतर रोज सकाळची प्रार्थना, व्यायाम तसेच संपूर्ण मैदानाला एक फेरी, एन.एस.एस. गीत, पुणे विद्यापीठ गीत, प्रत्येक प्राध्यापकांचे सुंदर सुविचार व त्यावरचे मनोगत. त्यामुळे रोज कानावरती चांगले विचार पडत होते. त्यानंतर लगेचच श्रमदान असायचे.

श्रमदानासाठी एकूण अठरा गट करण्यात आले होते. प्रत्येक गटात सात जण असत. पैकी कनिष्ठ, वरिष्ठ शिवाय मुले-मुली अशी प्रत्येक गटात विविधता होती. रोज दोन गट स्वयंपाक व स्वच्छता यासाठी शाळेतच थांबत व उरलेले श्रमदानास जात. अर्थातच अशाप्रकारे एकमेकांच्या मदतीने, एकमेकांना सांभाळून संपूर्ण शिबिराच्या काळात सर्व कार्यक्रमांचे नियोजन करणे, ते पार पाडणे, ही जबाबदारी आमच्यावरच होती.

श्रमदानाचे वैशिष्ट्य म्हणजे त्यात बरेच प्रकार होते. नदीच्या घाटावरची स्वच्छता, गावातल्या वेगवेगळ्या भागांची स्वच्छता वेगवेगळ्या गटांना दिलेली होती. तसेच शाळेची स्वच्छता (मैदान व शाळेचा परिसर), स्वामी स्वरूपानंदांच्या आश्रमाची स्वच्छता, रस्ता स्वच्छता, कचऱ्याची विल्हेवाट लावणे इत्यादी बाबींचा समावेश त्यात होता. अगदी प्रत्येक गटाने कुरकुर न करता ही सर्वच कामे मनापासून आणि उत्साहाने केली. त्यामुळे गावकऱ्यांनाही स्वच्छतेचे महत्त्व पटले.

व्याख्यानाच्या बाबतीतही विविधता होती. यात राष्ट्रध्वज आणि त्यांचे प्रकार यात वेगवेगळ्या राष्ट्रांचे राष्ट्रध्वज आणि त्यांचे महत्त्व याची विश्लेषणासह माहिती मिळाली. 'एड्स' व्हालच्या व्याख्यानात, एड्सची लक्षणे व उपाय याची शास्त्रीय माहिती मिळाली. 'विवेकानंद व त्यांचे जीवन' तसेच 'स्त्रियांचे आजच्या समाजातील स्थान' याबद्दल चर्चा ही माहितीसुद्धा खूप छान होती. तसेच अजिंठा, वेरूळ लेणी यावद्दलच्या सुंदर स्लाइड्स, त्याविषयी कथा, आख्यायिका, तसेच 'ऑस्ट्रेलियाची सफर'च्या स्लाइड्स व प्रवासवर्णन हे ऐकल्यानंतर तर आम्ही दोन-तीन तास जणू त्या ठिकाणीच आहोत की काय असा भास निर्माण झाला. तसेच 'निसर्गोपचार आणि तुम्ही' यातून निसर्गोपचाराने आपण आयुष्य समृद्ध कसे करू शकतो हे समजले. या सर्व प्रकारच्या व्याख्यानांमुळे आमच्या ज्ञानात, अनुभवात भर पडली. तसेच तेही सुप्रसिद्ध व्यक्तींकडून ऐकायला मिळाल्यामुळे दहा दिवस खऱ्या अर्थाने परिपूर्ण वाटले.

तसेच रोज रात्री असणारे सांस्कृतिक कार्यक्रम व कॅम्पच्या शेवटी एक दिवस तर संपूर्ण चार ते पाच तास

असणारे स्नेहसंमेलन यामुळे महाविद्यालयात ज्या विद्यार्थ्यांना गुण असूनही बुजरेपणामुळे किंवा वक्तृत्वगुण असूनही 'स्टेज डेरिंग' नसल्यामुळे, किंवा नवीन असल्यामुळे संधी मिळत नाही त्या सर्वांनाच इथे व्यासपीठ उपलब्ध करून देण्यात आले. तसेच स्नेहसंमेलनातील नव्वद टक्के कार्यक्रम ग्रामीण संस्कृतीशी जवळीक साधणारे असल्यामुळे ते त्यांनी उचलून धरले व छान प्रतिसादही दिला.

अशा या कॅम्पच्या संपूर्ण काळात मला ठळकपणे जाणवलेल्या काही गोष्टी म्हणजे या काळात आमच्या नवनवीन ओळखी झाल्या. दहा दिवस एकत्र राहिल्यामुळे आम्हाला एकमेकांचे स्वभाव कळले, गुणदोष कळले, एकमेकांच्या स्वभावाचे कंगोरे कळले, आवडी-निवडी, छंद कळले. कारण कॉलेजजीवनात आपण एक चाकोरीबद्ध आयुष्य जगत असतो. त्यामुळे वरवरच्या या वागण्यातून एकमेकांचे अंतरंग कधीच कळत नाही. तसेच तिथल्या वागण्यावर खूप मर्यादाही येतात. पण इथे मात्र सहज, मनमोकळी, निखळ मैत्री झाली. या कॅम्पमुळे अगदी जवळचे म्हणावे असे मैत्र (मित्र, मैत्रिणी), लाभले. या कॅम्पमुळे काहीजणांशी अगदी पहिल्यापासून मैत्री झाली, तर काहीजणांशी असलेली मैत्रीची वीण अधिकच घट्ट झाली. या कॅम्पमुळेच तर आयुष्यभराचे मैत्र मिळाले. त्यामुळे एन. एस. एस. चे हे ऋण तर न फिटणारेच आहे.

तसेच ग्रामीण संस्कृतीशी खूपच जवळून ओळख झाली. तिथे कुठलीही (नवीन) ओळख नसलेल्या, एकमेकांशी काहीही लागेबांधे नसलेल्या लोकांनी आम्हाला आंघोळीसाठी जागा दिली, अगत्याने, प्रेमाने चहा घेण्यासाठी बोलावले, जेवणाचा आग्रह केला. त्यांचे हे अगत्य पाहून तर आम्ही भारावूनच गेलो. कारण हे सगळे आम्हाला अनपेक्षितच होते. तिथे आम्हाला 'माणुसकी' दाखवणारी 'आपली माणसे' भेटली. खरेच, ग्रामीण व शहरी अशा दोन विभिन्न संस्कृतींना जोडण्यासाठी याच्यासारखा दुसरा उपक्रम नसेल.

फुलगावविषयी बोलताना मुला सर म्हणतात, "इथल्या माणसांची मनं फुलासारखी नाजूक-कोमल म्हणूनच या गावाला 'फुलगाव' हे नाव पडलं. हे एक कारण, तसंच दुसरं म्हणजे पेशव्यांच्या काळात इथे फुलांची ने-आण व्हायची त्यामुळे या गावाला 'फुलगाव' हे नाव पडलं."

या कॅम्पमध्ये घरात फारशी कामे न करणाऱ्यांना आणि करणाऱ्यांनादेखील कोणत्याही पर्यायाशिवाय स्वतःची कामे स्वतःच करावी लागली. त्यामुळे स्वावलंबनाचे महत्त्व पटले. तसेच योगासने, प्राणायाम, आहारनियोजन, प्रार्थना, आहार यांचे महत्त्व पटले. 'नेतृत्व' केल्यामुळे नेतृत्वगुण वाढीस लागले. अनेकांच्या जीवनाला सुंदर वळण लागले.

या संपूर्ण काळात आमचे सर, कार्यक्रम अधिकारी उजळमकर सर आणि श्री. साळुंके सर यांचे कॅम्प व एन. एस. साठीचे योगदान तर अतिशय महत्त्वाचे आहे. या संपूर्ण काळात ते जणू आमचे आई-वडील होते. गुरुंना 'गुरुमाउली' का म्हणतात याचा प्रत्ययच या काळात आम्हाला आला. कित्येक वेळेस आम्हाला नाश्ता, जेवण कमी पडले त्या वेळेस ते स्वतः न जेवता अर्धपोटी राहिले. पण आम्हाला कुणालाच अडचण येऊ दिली नाही. रात्री त्यांनी आमच्याबरोबर जागरणे केली. अंताक्षरी खेळले. शेरशायरीचा कार्यक्रम होता. वेळप्रसंगी कठोर उपदेशही केला. आम्ही आमच्या आई-वडिलांपासून दूर कुठेतरी येऊन पडलो आहोत असे तर आम्हाला कधीच वाटले नाही.

उलट दहा दिवस कसे भुरकन उडून गेले ते कळलेच नाही. अखेर निरोपाचा क्षण, जो नकोसा वाटत होता तो जवळ येऊन ठेपला. निरोप-समारंभाच्या वेळेस सरांनी आपली मनोगते व्यक्त केली. तसेच तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांनीही आपले मनोगत व्यक्त केले. सर्वांची अंतःकरणे जड झाली होती. त्यामुळे कुणालाही त्या दिवशी जेवण गेले नाही. अगदी सरांसकट कुणालाही अश्रूंना आवर घालता आला नाही. त्यानंतर मन हलके व्हावे म्हणूनच की काय, सगळेजण ज्या कार्यक्रमाची अगदी आतुरतेने वाट पाहत होते तो कार्यक्रम म्हणजे 'कॅम्प फायर'चे आयोजन केले होते. यात मराठी, इंग्रजी, हिंदी नवीजुनी गाणी लावून त्यावर नृत्ये होती. असा हा कार्यक्रम बराच उशिरापर्यंत चालला. त्यानंतरही शेकोटी संपेपर्यंत सरांनी काही शेर सांगितले. मुला-मुलींनीही निरोपानिमित्त काही स्वतः तयार केलेले शेर ऐकवले.

दुसऱ्या दिवशी (रविवारी) सकाळी लवकर उठून सामानाची बांधाबांध करून, आवराआवर करून, साथू

नयनांनी एकमेकांचा निरोप घेतला तो ओळख ठेवण्याचे आणि हीच मैत्री पुढल्या जीवनात पक्की करण्याचे ठरवूनच. त्यानंतर सर्वजण आपापल्या वाटांनी घरी परतले.

खरेच, कॅम्पच्या आठवणी इतक्या सुंदर की त्यानंतर जवळजवळ महिनाभर मन तिथेच घुटमळत होते. आता जरी त्या आठवणी पुसट झाल्या असल्या तरीही कुणी 'कॅम्प'चे नाव काढताच क्षणभरात मन त्या ठिकाणी धाव घेते. सगळे काही या क्षणाला सुद्धा कालपरवाच घडल्यासारखे वाटते आणि क्षणभरात सगळ्या गोष्टी एखाद्या चित्रपटासारख्या डोळ्यासमोर तरळून जातात.

आता कॅम्प संपला. पण तिथल्या मधुर आठवणी, तिथले संस्कार, नवीन शिकवण यांची शिदोरी घेऊन जीवनाच्या अनुभवांना सामोरे जाण्यासाठी प्रत्येक शिबिरार्थी तयार आहे.

असा हा आमचा 'राष्ट्रीय सेवा योजने'चा अविस्मरणीय कॅम्प. परवाच एन.एस.एस.च्या शेवटच्या वर्षाच्या विद्यार्थ्यांना निरोप देण्यासाठी जो समारंभ होता. त्यातल्या एका विद्यार्थ्याचे मनोगत व्यक्त करतानाचे शब्द मला आठवतात, तो म्हणाला, की 'सर आता आम्ही कॉलेज सोडून जाणार, एन. एस. एस. ची साथ सुटणार; पण आता हे सगळे संपले असे नाही. हा काही आमचा निरोप नव्हे. तुम्ही निरोप समारंभ म्हणताय खरे; पण ही तर सुरुवात आहे एन. एस. एस. कडून मिळालेल्या संस्कारांची, अनुभवांची शिदोरी घेऊन एका नवीन समृद्ध जीवनाची.'

आणि मलाही तसेच वाटतेय

'खरेच, ही तर सुरुवात आहे!'

□□□

‘ती नसताना...’

प्रा. सुरेश मेहता

खरे म्हणजे ती माझ्या जीवनात केव्हा आली, ह्याची अगदी तपशीलवार माहिती मी शोधण्याचा प्रयत्न करूनही मला मिळाली नाही. पण मला एक गोष्ट अत्यंत प्रकर्षाने आठवते, ती म्हणजे माझ्या कुटुंबाच्या वैद्यकीय सल्लागारांनी तिला मला ‘प्रपोज’ केले. खूप विचार करून शेवटी मी त्यांचे प्रपोजल थोडेसे भीतभीतच स्वीकारले.

माझ्या जीवनात आल्यानंतर मात्र ती माझ्या जीवनाचे एक अविभाज्य अंग बनून राहिली. ती सतत माझ्याबरोबर अक्षरशः माझ्या सावलीसारखी वावरली. माझ्यात आणि तिच्यात इतके जवळकीचे आणि अनामिक नाते निर्माण झाले होते, की तिच्याशिवाय वावरणे ही कल्पनाच मला अशक्य काटीतील होऊन गेली. तशी साथच ती मला देत असे. तिचा साधारण कृष्णवर्ण असला तरी त्या रंगातही ती अत्यंत आकर्षक दिसत होती. तिचे हे रूप कुणालाही मोहवणारे असेच होते. तिचा बांधाही अतिशय नाजूक होता, जणू विधात्याची खास निर्मितीच! तसेच माझ्या वैद्यकीय सल्लागारांनी सुचवले, म्हणूनही मी तिला फुलासारखे जपत होतो. तिची माझ्यापेक्षाही अधिक काळजी घेत होतो. माझ्या घरातील लोकांना सांगून तिच्यासाठी ‘राहण्याची’ खास व्यवस्थाही मला करावी लागली होती. माझ्या जीवनात ती आल्यापासूनच्या क्षणापासून माझ्या जीवनातील अनेक चढ-उतार, घटना, घडामोडी तिने स्वतः ‘पाहिल्या’ होत्या. त्यांची ती ‘साक्षीदार’ होती. अशा परिस्थितीत तिच्याशिवाय कोणताही क्षण — दिवसाचा व रात्रीचा — काढणे मला शक्य नव्हते. अथांग सुखाने भरलेल्या सागरात मी माझी जीवननौका वल्हवीत होतो ‘तिला’ घेऊनच!

त्या दिवशी मध्यरात्रीपर्यंत (तिच्याबरोबर) मी ‘ययाति’ वाचली, आणि दुसऱ्या दिवशी मात्र सकाळी ती अचानक मला न समजताच धक्कादायकरीत्या गायब झाली. तिचा खूप शोध घेतला, पण मला ती सापडलीच नाही. मला काही कारणाने पोलिस-तक्रार करणेही शक्य नव्हते. तिचा विरह म्हणजे माझा नुसता उजवा हातच तुटल्यासारखे नव्हते, तर सर्वस्व गमावल्यासारखे होते. सगळा दिवस मी अत्यंत विमनस्क अवस्थेमध्ये घालवला. खाणे, पिणे सोडले, काही वाचले नाही की लिहिले नाही. नुसता शोकाकुल अवस्थेत बसून राहिलो. कुणाशीही काहीही बोलण्याच्या मनःस्थितीत मी नव्हतो. अचानक मला आठवले.... धावत जाऊन मी माझ्या शयनगृहातील पिण्याच्या पाण्याचा ग्लास बघितला आणि अत्यानंदाच्या भरात भावनातिरेकाने मी ओरडलो ‘युरेका, युरेका’! त्या भांड्यात ती माझी सहकारी - माझी ‘कॉन्टॅक्ट लेन्स’, — माझ्याकडे थेटेखोरपणे पाहात विहार करीत होती.

□□□

माझी ती

प्रत्येक रमणीय पहाटेला
ती माझ्या बरोबर जागी होते.
पूर्व क्षितिजावरील कोमल सूर्याला
आपल्या रूपाने प्रतिसाद देते

पुढे जाणाऱ्या माझ्या पावलांना
ती सदैव साथ देत चालते
माझ्या प्रत्येक पाप-पुण्याला
ती निःशब्द साक्षी राहते

माझ्या प्रत्येक सुखाच्या क्षणाला
ती कळीप्रमाणे उमलत हसते
माझ्या प्रत्येक दुःखाच्या सागराला
तिच्या अश्रूंची नदी मिळते

दिवसात प्रत्येक क्षणा-क्षणाला
ती मला साथ देतच राहते.
पण न जाणे का कातरवेळेला
ती थोडीशी दूर जाते ?

पदो-पदी मला साथ देऊन
कदाचित तीही थकते
आणि काळोखात मला
एकट्याला सोडून निघून जाते

ती कोण म्हणून सर्वजण
विचारतात मला... का असे ?
ती माझी, माझी आणि
फक्त माझी 'सावली' असते.

शरद राऊत

F.Y.B.Sc.

पालवी....

आज माझ्याही वेलीला फुले उमललीत,
माझ्याही अंगणात आज रांगोळी सजलीय,
भिरभिरणारा वारा आज माझ्याही घरात खेळतोय,
घरातील भिंतीचा सुगंधही गगनाला कळतोय.
पण अंग पोळून काढणाऱ्या रखरखत्या उन्हात,
पाय सोलून काढणाऱ्या काट्याच्या वनात,
डोळे भिजून टाकणाऱ्या गरजणाऱ्या क्षणात,
एकटे टाकून मला ही सर्व कोठे होती ?
माझ्याही घरात आज सुखाचा बाजार मांडलाय,
फेसाळणारा आनंद जणू पाण्यासारखा सांडलाय,
समृद्धीचा पाऊस आज माझ्याही घरात पडतोय,
समाधानाचा हैदोस जणू मद्यासारखा चढतोय
पण सभोवतालची दिशा जेव्हा अंधारून आली, पायाखालची
जमीनही परकी मला झाली,
दुःख सोडून मनात होते सर्व काही खाली,
एकटे टाकून मला ही सर्व कोठे होती ?
आज त्यांचीही पावले माझ्या घरात येऊन पोहोचलीत,
कर्तृत्वाची गाणी माझ्या कानी येऊन वसलीत,
गुदमरलेल्या आधाराची आता गरज नाही मला कारण...
कारण माझ्याही अस्तित्वाला
एक नवीन पालवी फुटली.

प्रकाश काटे

S.Y.B.A.

□ *English Section* □

The Man Of The Millennium Albert Einstein

Sumedh Degaonkar, XI, Science

Einstein, Albert (1879-1955), German-born American physicist and Nobel laureate, best known as the creator of the special and general theories of Relativity and for his bold hypothesis concerning the particle nature of light. He is perhaps the most well known scientist of the 20th century.

Einstein was born in Ulm on March 14, 1879. Though he did not speak until he was three, at the age of 12 he taught himself Euclidean geometry. Einstein hated the dull regimentation and unimaginative spirit of school in Munich. His family had to leave Germany and he finished secondary school in Arrau, Switzerland, and entered the Swiss National Polytechnic in Zurich. He used to cut classes and study physics on his own or play his beloved violin.

Early Scientific Publication

In 1905, Einstein received his doctorate from the University of Zurich for a theoretical dissertation on the dimensions of molecules, and he also published three theoretical papers. First on the Brownian motion in which he made predictions in fluid dynamics which were later confirmed experimentally. The second paper was on the photoelectric effect, which contained a revolutionary hypothesis on the nature of light. His prediction of 'photons' that was verified by Max Planck was virtually not accepted by anyone.

Einstein's Special Theory Of Relativity

The third major paper in 1905, on 'The Electrodynamics of Moving Bodies' contained what became known as the special theory of relativity. Till then all scientists were trying to understand the nature of matter and radiation and how they interacted in some unified world picture. In 1905, after considering the problems for ten years, Einstein realized that the crux of the problem may not lie in the theory of matter but in the theory of measurement. At the heart of his special theory was the realization that all measurements of time and space depend on judgements as to whether two distant events occur simultaneously. This led to his theory based on the principle of relativity, that physical laws are the same in all inertial reference systems, and the principle of invariance in the speed of light. Thus he was correctly able to describe physical events in different inertial frames without making special assumptions about nature of matter or radiation. Virtually no one understood Einstein's argument.

Einstein believed that a good theory is the one, which can be explained in as less postulates as possible. His sparseness of postulates made his work so difficult for his colleagues to comprehend, let alone support.

Einstein's General Theory Of Relativity

Einstein began work on extending and generalizing the theory of relativity to all co-ordinate systems. He began by enunciating the principles of equivalence, a postulate that gravitational fields are equivalent to accelerations of the frame of reference. For example, people standing in an elevator cannot, in principle, decide whether the force acts on them is caused by gravitation or by a constant acceleration of the elevator. The full theory of General Relativity was published in 1916. In this the interactions of bodies, which therefore had been ascribed to gravitational forces are explained as the influence of bodies on the geometry of space-time.

On the basis of the general theory of relativity, Einstein accounted for the previously unexplained variations in the motion of the planets and predicted the bending of starlight in the vicinity of a massive body such as the sun. The confirmation of this latter phenomenon during an eclipse of the sun in 1919 became a media event, and Einstein's fame spread worldwide.

His last effort the 'Unified Field Theory' was however not entirely successful. Most of Einstein's colleagues felt that these efforts were misleading. Between 1915-1930 the main stream of physics was in developing a new conception of the fundamental character of matter, known as "Quantum Theory". This theory contained the feature of wave-particle duality as stated by Einstein, as well as the "Uncertainty principle" which states that precision in measuring processes is limited. It also contained a rejection of the notion of strict causality. Einstein remained a critic of such developments till the end. He said, "God won't play dice with the world".

Einstein as a World Citizen

After 1919, Einstein became world-renowned. He accrued awards and honours including the Nobel Prize for Physics in 1922. While regretting his loss of privacy, he capitalized on his fame to further his political and social views. He fully supported the movements of Pacifism and Zionism. When Hitler took over Germany, he left it and settled in the USA. He wrote a letter to the US President stating the need to be equipped with nuclear bombs as Germany was trying the same. He, however, did not provide any assistance in developing the weapons. In US in 1940's and 1950's he spoke out on the need for the nation's intellectuals to make any sacrifice necessary to preserve political freedom.

Einstein died in Princeton on April 18, 1955.

Einstein gave much of himself to political and social causes, but science always came first, because he said, "only the discovery of the nature of the universe would have lasting meaning".

His writings include

1. *Relativity : The Special and General Theory* (1916)
2. *About Zionism* (1931)
3. *Builders of the Universe* (1932)
4. *Why War?* (1933)
5. with Sigmund Freud : *The World as I See It* (1934)
6. *The Evolution of Physics* (1938), with Polish Physicist Leopold Infeld
7. *Out of My Latter Years* (1950)

Einstein's collected papers are being published in a multi-volume work.

□□□

Eminent Personality **Rabindranath Tagore**

Sudarshan Kadam, S. Y. B.Com

Rabindranath Tagore was born on May 7, 1861 in Jorosanko on the banks of the Ganga in Calcutta. His parents were Maharishi Debendranath and Sarada Devi. He was taught Bengali, English and Music by private tutors at home and was educated in England for sometime. His family had a literary tradition and his first book of plays 'Radra Chandra' came out when he was just 20 years. His first novel 'Botha Kuranir' was published in 1883. The same year Tagore got married to Mrinalini Devi and settled down at 'Seildah' to manage his family estates. In 1901, he shifted to Shantiniketan and the next year his wife died of an incurable disease. The premature death of his wife followed by the loss of some of his near and dear ones.

Then he took part in the protest against the partition of Bengal in 1905 and started his experiments in education. His 'Gitanjali' — a collection of his poems, his master piece in Bengali appeared in 1910. In 1912 he was to go to London for surgical treatment just before that he was advised by doctors not to work hard. So he took up the work of the translating his poems into English as a light work. His English translation of Gitanjali was published at the end of 1912.

Gitanjali was immediately acclaimed as a great literary work. In November 1913 he

was awarded the 'Nobel Prize' for literature. He was then knighted by the Government and given honorary doctorate by the University of Calcutta.

He founded the 'Visva Bharati' 1921 and started Shantiniketan near by as a rural development centre. He set to music his own songs and took up painting as a new creative work in 1928. He kept painting and writing till the end of his life.

Towards the end of his life he organised a dance troupe, invented new style of dance, and toured some parts of India, all in an effort to find out enough financial resources to maintain his 'Visva Bharati'.

□□□

Making the Choice

A reflection especially for the youth on 'Republic Day'

Prof. V. G. Joshi, Head, Department of English

The 50th anniversary of Indian Republic Day i.e. 26th January 2000 made me to ponder on the issues and especially as we are on the threshold of 21st century I thought it fit to express my feelings and share those with the younger generation.

Visionary leaders of movements to free their people from colonial rule understood that self-government was only a necessary first step towards a good government.

Countries, which achieved Independence after the Second World War, have crossed the fiftieth year of their nationhood as twentieth century draws to close.

Is is the time to consider how far we have come along the road to genuine good government, without which a nation cannot take its place in a free and progressive world.

Many countries have achieved self-government only to find that the rights and freedom of their people have come under greater restraints than in the days when they were ruled by the alien power. It is a sad truth that self-government does not necessarily entail a good government.

Good government is not simply the result of a political system. It is undoubtedly linked to values that prevail within the society. Unless a nation can be reconstructed to enhance human values, independence will not mean a more fulfilling existence for its citizens.

In India, despite half a century and more of self-governments, good government is still somewhere in the nebulous future. As Mahatma Gandhi wrote, 'In truth, government that is ideal governs the least it is no self-government that leaves nothing for the people to do. That is pupilage- our present stage.'

These words were written in 1925, yet could well be applied to the state of present-day India, although it might be questioned of whether, 'pupilage' is not too tender a word to describe the abject situation in which we as a country find ourselves today under a chaotic administration that leaves people with helplessness and utter frustration. We remain a nation at the mercy of IMF and world Bank..... under the burden of their huge loans, which we go on drawing shamelessly.

There can be no real freedom unless the mind and spirit are free. It is duty of responsible leader (I doubt whether we have any, even with few exceptions) to nurture conditions under which the minds and spirit of the people can reach the full flowering.

Self-government is meaningful only if it gives the people greater confidence in their own worth. Self-government that results in a crushed, intimidated people who have no control over their own destiny constitutes a

betrayal of the struggle for independence, a struggle during which so much was sacrificed by so many.

It is often the privilege as well as, the duty succeeding generations to realize the dreams of those who sacrificed their well-being and their lives for the freedom of their country. It could be said that the youth of today have more difficult task than those who conducted the fight against colonialism. When a struggle is directed against an alien people, the issues are clear cut. When the struggle is directed against negative elements within their own society, doubts and confusion creeps in. Therefore young people working for a better world, need constantly to access and reassess the values of their own society, as well as, their own motives. It is through continuous assessment that we learn how to guard and preserve our freedom and how to make the best use of it.

Freedom means choice

Young people of today have a far wider range of choice than of those who have lived half a century ago. It is of utmost importance to make the right choice. We can choose either to gratify narrow. Selfish interest or to expand our hearts and minds to encompass the needs and aspirations of others.

We are about to embark upon a century which will surely bring developments that will change our world radically. The twenty-first century could offer exceptional opportunities for creating an environment that provides greater security and happiness for all peoples.

It could also be an era when gross materialism is let loose to trample a foot the forces of justice and compassion. It is for us to choose which path to follow. The young

people of India can be proud that they have before them the tradition of great leaders to illumine the way forward.

Once again to quote Gandhiji, on best kind of self-government:

‘Real Swaraj will come not by the acquisition of authority by a few, but by the acquisition of the capacity, by all to resist authority when it is abused. In other words, Swaraj is to be attained by educating the masses to a sense of their capacity to regulate and control authority.’

Education is therefore the key creating a nation worthy of heirs of men and women who dedicated themselves to the cause of justice and freedom with the unstained passion of children and fierce determination of spiritual giants.

By education I do not mean just formal schooling but the cultivation of the mental strength and courage to cope with both the known and the unknown. It is through the ability to evaluate the past correctly and to face the present bravely that one can build a future, fit not just for ourselves but for generations to come.

There are enduring values that transcend national borders and centuries. There are also values that have to be discovered for our times. The process of discovery is a challenge to young people who wish to mould the world into a pattern that reflects the morning freshness of their lives.

They have a unique opportunity to leave their impress on their society. I would like to urge them to seize this opportunity with gratitude and enthusiasm : missed opportunities could set back individuals and nations by decades.

As young people look forward to the new century with receptive minds and open

hearts, they can strive to build better lives, not just for themselves or their own people but for all humanity.

How fortunate to be on the threshold of life at a time when the world is on the threshold of a new century! The future belongs to the young and it is wonderful that it should be so. I would like to wish the young people of our country and of the world, happiness, love, wisdom, and peace for the New Year and the New Century.

□□□

Funny Definitions

College : A place where some pursue learning and others learn pursuing

Doctor : A person whose business is to always keep you ill and never let you die.

Children : An accidental byproduct of human relationship.

Architect : A person who never stands below a building that he builds.

Brake-Dance : Reminds us, what Darwin said, our ancestors were monkeys.

Passengers : Shock-Absorbers for Buses.

Zoo : A place where wild animals are successfully protected from social animals.

Poverty : A state of mind, induced by neighbour's new car.

Marriage : A situation, where he is going to lose his Bachelor's degree and she gains her Master's degree.

Collected by : Sourabh Inamdar
S. Y. B.Sc.

NEEDLE WORK

An exquisite piece of needle work
attracts everyone.

But at that moment the hand that crafted
it thought by none.

One may say that Needle Work and craft
is a job so boring and dull.

My friend, had there been no needle craft,
Life would be a set absolutely null.

It's available in different forms

Handmade or readymades whatever
you think.

One's eyes are glued to those
cute baby sweaters,

Specially the baby pink.

'Variety is the spice of life'
has a famous poet said.

True indeed, as to choose one from many
Makes one scratch his head.

While shopping, you may
check your pocket too,

As there's no harm in bargaining
for a few.

With inclination one can master it
within a few days.

As in some or the other form in each
One that talent lies.

So go ahead, try your luck at learning it
And I'm sure your life

will be more vibrant,

If not much then at least by a bit.

Meena Nambiar
XI, E

Konigsbergs' Seven Bridges Problem

Indian Science Congress Prize Winning Project Exhibit

Kavita Sutar, Aditi Tikekar, Swati Phadke and Shantanu Prabhudesai

T. Y. B.Sc.

The city of Konigsbergs, the capital of old Prussia was founded by the tentonic knights in 1254. The river Pregel flowed through the city forming two islands. There were seven bridges connecting the land areas.

The Problem was that

“Start from any of the four land areas of the city, walk over each of the seven bridges exactly once and return to the starting point.”
(You can't swim across.)

It was longstanding problem until solved by Leonard Euler in 1736 with the help of the graph.

Mathematical Explanation

It is impossible to cover every bridge

only once and return to the starting point.

Reason

A, B, C, D are called vertices. There are five bridges coming towards C, so we say that degree of $C=5$, Similarly

degree of $A = 3$

degree of $B = 3$

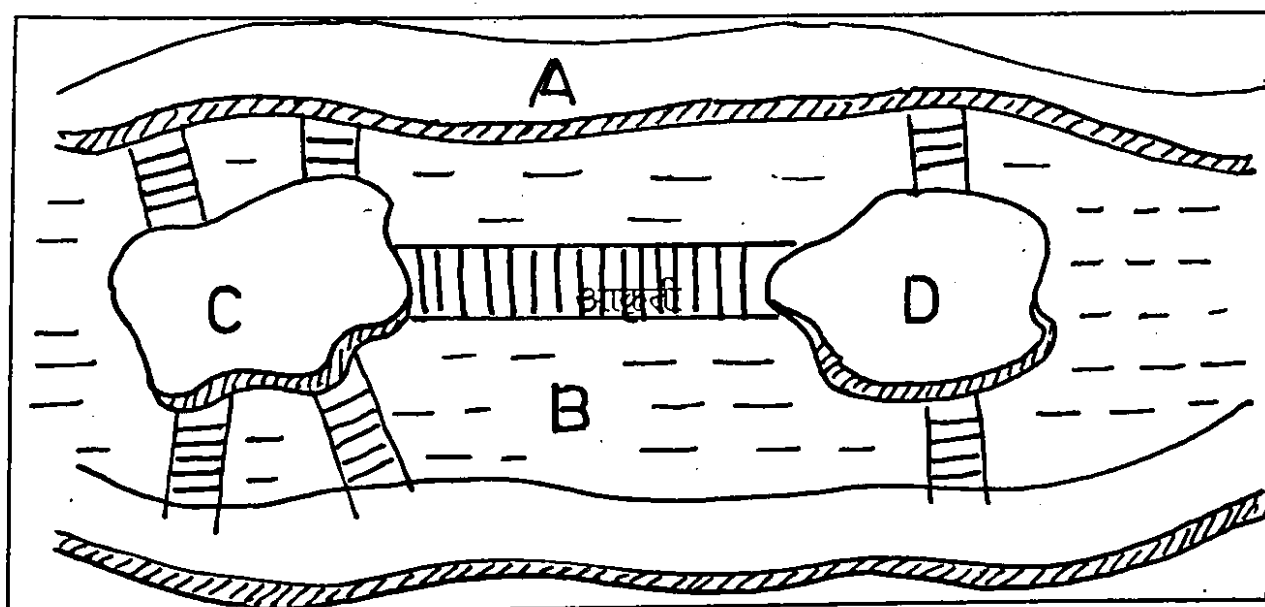
degree of $D = 3$

By Euler's theorem,

it is possible to have a closed walk if and only if degree of each vertex is even.

But in this case, degree of each vertex is odd.

You must be knowing this figure and must have wasted many pages of the notebook trying to solve it.

Now, you know the answer.

Vedic Mathematics

Kavita Sutar, Aditi Tikekar, T. Y. B.Sc. (Maths)

Vedic Mathematics deals mainly with various Vedic Mathematical Formulae (*sutras*) and their applications for carrying out tedious and cumbersome arithmetical operations and to a very large extent, executing them mentally.

These methods, being totally unconventional, may seem difficult to understand at first reading. This is not because the methods are difficult but because the conventional methods are so deep rooted in our minds that we fail to see the logic in unconventional methods.

Here, we present just a few examples dealing with some elementary operations in mathematics. We hope that seeing the simplicity of logic in these examples, the reader will be prompted to take up the study of Vedic Mathematics.

Multiplication of two numbers

By निखिलम् सूत्रम्।

Step I - Choose the suitable base. For that, take the power of ten which is nearest to the numbers.

Step II - Write the two numbers above and below on the left hand side.

Step III - If the number > base, subtract the base from that number and write down the remainder on right hand side with connecting positive sign.

If the number < 10, subtract it from the base and write down the remainder on the

right hand side with a connecting negative sign.

Step IV - Cross-add the deficiency on the second row and the number on the first row.

Step V - Vertically multiply the two deficit figures.

Example 1

$$8 \times 9, \text{ Base} = 10$$

$$8 - 2$$

$$\underline{9 - 1}$$

$$7 / 2 = 72$$

Example 2

$$99 \times 98, \text{ Base} = 100$$

$$99 - 1$$

$$\underline{98 - 2}$$

$$97 / 02 = 9702$$

Example 3

$$103 \times 105, \text{ Base} = 100$$

$$103 + 3$$

$$\underline{105 + 5}$$

$$108 / 15 = 10815$$

$$45 \times 47, \text{ Base} = 50 = 10 \times 5$$

$$45 - 5$$

$$\underline{47 - 3}$$

$$42 / 15$$

$$\times 5$$

$$210 / 15 = 210 / 15 = 2115$$

Square of a number

Step I - Choose the base.

Step II - Subtract the base from the number.

Step III - Further, add the remainder to the number which forms the left hand side and write the square of the remainder on right hand side.

Example 1

$$(9)^2 = ? \text{ Base} = 10$$

$$9 - 10 = -1$$

$$9 - 1 = 8$$

$$(9)^2 = 8 / (-1)^2 = 8/1 = 81$$

Example 2

$$(98)^2 = ? \text{ Base} = 100$$

$$98 - 100 = -2$$

$$98 - 2 = 96$$

$$(98)^2 = 96 / (-2)^2 = 96 / 04 = 9604$$

Example 3

$$(104)^2 = ? \text{ Base} = 100$$

$$104 - 100 = 4$$

$$104 + 4 = 108$$

$$(104)^2 = 108 / (4)^2 = 108 / 16 = 10816$$

Sutra used for this is

यावदुनं तावदुनीकृतं वर्गं च योजयेत्।

Square of the number having 5 in the unit's place.

Step I - Write $(5)^2$ i.e. 25 on the right hand side.

Step II - Write the product of the number in the ten's place and the number next to it on the number line on the left hand side.

$$\text{Example 5 - } (15)^2 = (1 \times 2) / (5)^2 = 2/25 = 225$$

$$(35)^2 = (3 \times 4) / (5)^2 = 12 / 25 = 1225$$

$$(95)^2 = (9 \times 10) / (5)^2 = 90/25 = 9025$$

Sutra used for this is एकाधिकेन पूर्वेण।

Product of the number whose last digits together total 10 and whose previous digits are same

Step I - Take the product of last two digits by usual vertical multiplication.

Step II - Take the product of previous digit and the number next to it on the number line.

Example - 5

$$23 \times 27 = (2 \times 3) / 21 = 6/21 = 621$$

$$42 \times 48 = (4 \times 5) / 2 \times 8 = 20/16 = 2016$$

$$91 \times 99 = (9 \times 10) / 1 \times 9 = 90/09 = 9009$$

This is the उपसूत्र of एकाधिकेन पूर्वेण।

The urdhva - Tiryak Sutra.

(ऊर्ध्वतिर्यग्भ्याम्)

Example - 12×23 :

$$\begin{array}{r} 12 \\ \times 23 \\ \hline 2 : 4 + 3 : 6 \\ = 276 \end{array}$$

Steps involved :

(1) We first vertically multiply the left hand most parts of given multiplier and multiply and write it down as the left hand most part of the answer.

(2) Then we multiply crosswise (2 by 2 and 3 by 1) and write their sum as the middle part of the answer.

(3) Lastly we multiply the right hand side of the given number and set it down as the right hand most part of the answer.

Thus, $12 \times 23 = 276$

Here we carry over the 'excess' left hand digit

Exmple 2

$$\begin{array}{r} 32 \\ \times 47 \\ \hline 12 : 21 + 8 : 14 \\ \text{Thus } 12 : 29 : 14 \end{array}$$

Consider, two right hand side 'numbers' and take only one figure which is extreme left to the number, for example, the number '29' in which '2' is the extreme left figure and write as follows

$$\begin{array}{r} 12 : 9 : 4 \\ 2 \quad 1 \quad \text{now addition} \\ \hline 15 \quad 0 \quad 4 \end{array}$$

Example 3 -

$$\begin{array}{r} 67 \\ \times 82 \\ \hline 48 : 12 + 56 : 14 \\ 48 : 68 : 14 \\ = 48 : 8 : 4 \\ \hline 6 \quad 1 \\ \hline 54 \quad 9 \quad 4 \end{array}$$

Thus, $67 \times 82 = 5494$

The same *sutra*, with some modifications, holds good for multiplication, of 3 (or more) digit numbers

The *Nikhilam sutra*

(निखिलं नवतश्चर दशतः)

Example 1

$$\begin{array}{r} 9 \times 7 : \\ 9 - 7 \\ 9 - 1 \\ 7 - 3 \\ \hline 6 / 3 \end{array}$$

Steps involved :

(1) Here we take as base for our calculations, that power of 10 which is nearest to the numbers to be multiplied (heres 10)

(2) Put down the two numbers vertically, one below the other.

(3) Subtract each of them from the base and put down the remainders alongside each of them.

(4) Now, cross-subtract to get the left hand side of the answer ($9-3=6$ or $7-1=6$)

(5) Now Vertically multiply the right hand side figures to get the right hand side of answer ($3 \times 1=3$)

Now put two numbers that is, 6 and 3 together

answer is 63

Example 2

$8 \times 5 :$

$8 - 2$ (base =10)

$5 - 5$

$3/10$ carry over 1

Thus $3/0$

1

40

Example 3

$88 - 12$

$\times 96 - 4$

Base 100 : $84 / 48$

Thus $88 \times 96 = 8448$

Example 4

$25 - 75$

$\times 99 - 1$

Base 100 $24/75$

Thus $25 \times 99 = 2475$

Reference book :

Vedic Mathematics by Jagadguru Sri Bharati Krishna Tirth Maharaj.

□□□.

Black Holes!

Aditya Kuvalekar, Rajendra Shinde and Pushkar Chhajed
XI, Science

In the world of astronomy one great heavenly body, which is known as BLACK HOLE, has fascinated the scientists. In this article we are going to take a glimpse of this astonishing object.

What is a black hole?

-A black hole is one form of a 'dead' star.

-A 'dead' star may:

1. Shrink until it is a white dwarf, a few thousand miles across, about the size of earth.

2. Shrink smaller than a white dwarf until it is a neutron star, about 20 miles across. Neutron stars have a large density, about a million tons per square inch.

3. Keep on shrinking until it is just a point in space with an infinite density-a black hole.

-A star shrinks because gravity tries to pull the particles in the star together and make it collapse. If the star is less than two or three solar masses, it has enough exclusion principle repulsion to support it against gravity. If it is more than two or three solar mass units, it will probably collapse into a black hole.

- Common sense would say that a star with a smaller mass would be in the smallest form- a black hole. The reason, it is the other way around, has to do with more particles of matter attracting more gravity.

German scientist Karl Schwarzschild proposed the theory of BLACK HOLES in 1916.

Escape velocity of the body is =
 $(2GM/R)^{1/2}$

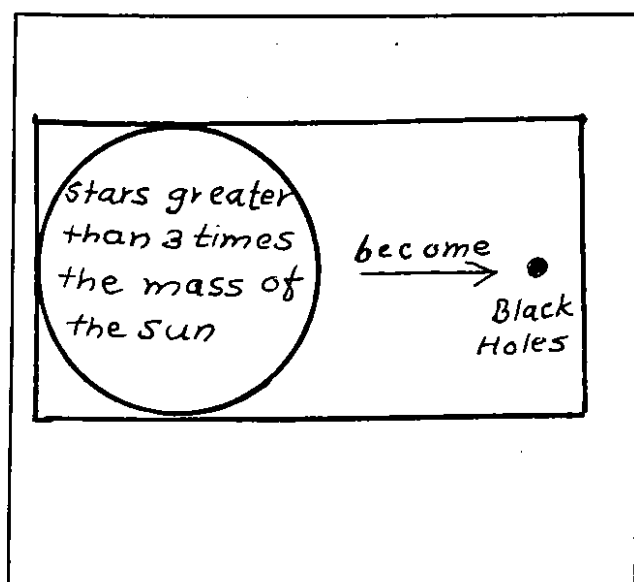
When this escape velocity touches the velocity of light nothing can escape from it since.

One of the main postulates of modern physics is that nothing exceeds the speed of light.

As a result BLACK HOLE starts on attracting everything. Hence every object which is near to the black hole is absorbed by the black hole.

Now one question would arise is; Are black holes really giant vacuum cleaners that suck in everything in sight?

- Black holes only suck in everything within a certain distance from its center. That

distance is called the event horizon. If anything were to get inside the event horizon, there would be no return.

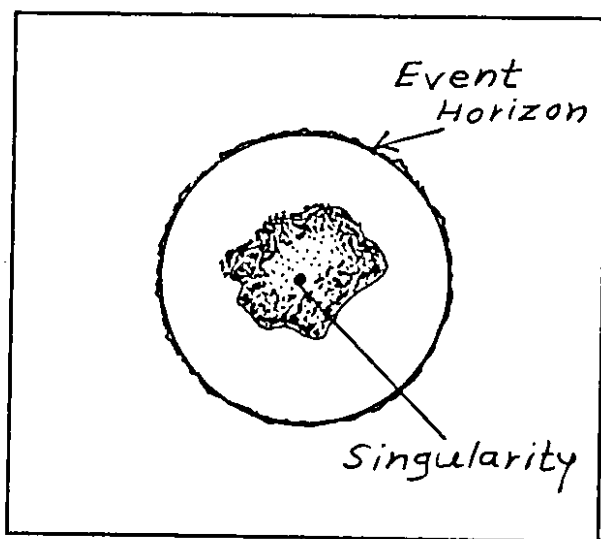
- If planets and stars were outside the event horizon, they would be safe. They would orbit the black hole just as planets in our galaxy orbit the sun.

Scientists believe that there must be BLACK HOLE at the center of our galaxy and many other galaxies too. Naturally one would ask that if there is a black hole at the centre then how do we see the light at the centre?

The answer is, there is a large amount of matter at the centre of galaxy which has very high energy. Hence the amount of matter which is falling in is much less than that which is present outside.

What does a black hole look like?

- Nothing, it is just black.
- There are two parts to a black hole, the singularity and the event horizon.

The singularity of the black hole is the centre. Within a certain distance of the singularity, (the distance being called the event horizon), nothing would be able to escape the hole.

If a black hole was not black, this is what it would look like :

Since black holes are black, they are very difficult to detect.

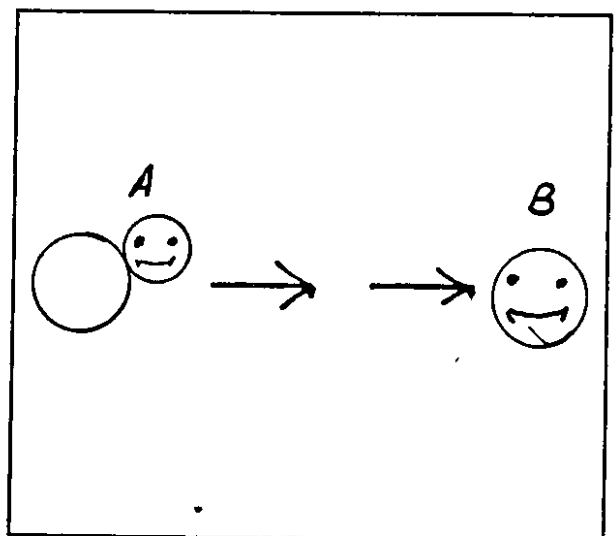
If black holes can't be seen, how do we know they exist?

- The German astronomer named Karl Schwarzschild in 1916 developed the black hole concept. He based his concept on Albert Einstein's Theory of Relativity.

- We had no proof that black holes existed until 1994, when astronomers used the Hubble Space Telescope to uncover the first convincing evidence that black holes exist. They measured the gasses around the center of the galaxy M87 and found a solar mass of about 3 billion. Second and third black holes were discovered in 1995 in the galaxies NGC 4258 and NGC 4261, respectively.

Time Concept Related With Black Hole!

We will see one very interesting phenomenon about the time in a black hole.

Suppose, there are 2 persons A and B. Suppose A is on a star which is about to become a black hole. Suppose A is sending some signals to B after every second and both have adjusted their clocks at the same time.

Now since A is on a star which is about to become a BLACK HOLE the gravitational pull will be exerted on the waves going from A. Hence some of the energy will be spent in overcoming that force of attraction. As a result the frequency of the waves reaching B will decrease. Suppose after a certain stage the frequency of waves reaching B has reduced to $\frac{1}{2}$. Then B will think that A's watch is going $\frac{1}{2}$ times the normal watch. Similarly when the star will become a black hole no signal can escape from it. Hence B will not receive the signal and it will think that A's watch has totally stopped.

This is the effect of gravity of Black Hole on the time.

Tidal Effect!

It is a very interesting phenomenon.

We will now consider as to what will happen to the observer A after the star has become a Black Hole. As the compaction proceeds the gravitational attraction on A will increase. Since gravitational force varies inversely to the square of the distance; there will be an appreciable difference between the attractions felt by A on his feet as compared to that on his head. Hence A will be stretched as a rubber band. However when the star will become black hole, A will be pulled inside it very very fast. He will be cut into infinite small parts and finally he would meet his doom there at the singularity!

This was the short summary of the

BLACK HOLES.

□□□

MY MOTHER

As I flash back through my childhood
memories,
A sight common in every episode I see.
Who is neither a guest nor a celebrity
She is my mother, who else could it be.

Her heart is as vast as the sky,
Her love is evergreen as the forest.
For me she strives without a sigh,
She's the one to me who is closest.
I see God's image in her glistening eyes.
As she forgives me for all my sins.
My love for her will never die,
As to my every cry she listens.

Shelter I seek from her blessed hands,
I fear not of any wordly harm.
As for courage, determination she stands.
And forgiveness too, that adds to her
charm.
My existance without her is impossible.
My life will render no use to me in her
absence.
As no such person on earth is so lovable.
No doubt, in my life she is the major
essence.

Meena Nambiar, XI

‘Magnet’ : A Miracle For Health

Aditya Thakur, XI, Science

Thousands of years ago, the early physicians discovered that crude natural magnets had definite curative powers. Due to this property of magnets, man-made strong magnets revived medical interests. Magneto Therapy is a system of treatment of various diseases through the application of magnets to the diseased part of human body as well as the animal and plant kingdom. It relieves and cures a number of diseases without the aid of medicines. Sometimes we see miraculous results in a few minutes due to the application of magnets to the diseased part. It is our old Vedic system of treatment but was forgotten for various reasons. It is a drugless healing method being revived in India as well as in other countries.

Illness is merely a disturbance in the body vibration. If we could actually see how much the vibration of an organ departs from the normal, by restoring the rate of vibration to what it should be, the cure can be effected. It must be remembered that man is a biomagnetic animal and every cell in a living system is like an electrical battery and the function of the human glands, bones, tissues, are electro-chemical in operation. All diseases are due to electro-chemical breakdown of cells and can be restored by the application of correct magnetic energy. Every cell in the body carries magnetic field. Since organs are composed

of cells, they too have a magnetic field and are in fact the key for diagnosing the malfunction in the body.

Application of a magnetic field to the human body influences iron in the blood. The blood contains hemoglobin and the latter contains iron. The ironized blood flows more easily improving the circulation and avoiding blood clotting. It helps in removing excess of calcium deposition, cholesterol and impurities from arteries. When a magnet is applied on the body, the magnetic waves pass through the tissues and secondary currents are induced. These currents produce heat which reduces pains and swellings. The magnetic treatment works by reviving, reforming and promoting the growth of cells and also by increasing the number of new sound blood corpuscles. As a result of this, overactivity of heart ceases, blood pressure is regularised and fatigue and nervousness disappear. The function of automatic nerves are normalised and the internal organs are controlled by them and regain their proper working. It works on the mental plane too and is also beneficial for persons mentally retarded and with weak memory. It improves homostasis that is, the self curative faculty of the body.

A magnet has two magnetic poles: north and south. Each pole has its own two

dissimilar forms of basic energy effecting biological system. The north pole arrests further infection. All biological changes take its own time. Hence it is applied on boils, exzema, glands, rashes of skin, Ulcers or where some infection is suspected to be working at the root of the disease. The south pole provides energy, gives strength and regularises the circulation of blood. It is, therefore, used for relieving headaches stiffness and swelling on all parts of the body.

Why Does Human Body Need Magnetic Energy For Health?

The Earth is a magnet and there is magnetic energy in the environment. This natural enviromental magnetism acts as a catalyst in the process of absorbing oxygen by iron in the hemoglobin and this catalytic process is sound till blood is normal and pure and not contaminated with excess content of cholesterol-calcium-sugar etc., created by unhealthy food and mental stresses reversing physiological processes of chemical balance in the blood level, challenging the body health. Nature in its wisdom has incorporated iron in blood stream, that is, in RBCs and not aluminium or any other metal, to absorb oxygen where environmental magnetism acts as a catalyst creating oxyhemoglobin for balancing body process.

Hemoglobin is a complex compound of iron and protein contained within the Red Blood Corpuscles which are formed in the bone marrow. The red pigment that gives blood its colour carries oxygen from lungs to the tissues of the body. Iron in hemoglobin combines readily with oxygen to form bright red compound called oxyhemoglobin and in this process natural environmental magnetism acts as a catalyst.

In the process of ageing due to imbalance in blood level through unhealthy food, the environmental magnetism is not enough to counteract the blood imparities, hence extra magnetic field through magnet is necessary for removing excess contents of blood impurities for helping physiological process for maintaining good health.

Magneto-Therapy has definite advantages of its own. It is easy, safe and simple and yet quick in action. There are no adverse effects, reactions or shocks on the applications of magnets. It is very economical. Magnetic energy speeds up fracture healing, lowering hypertension, relieving the very complex disorder called Arthritis and arrests certain types of cancers.

□□□

Laws of Success

The greatest thought - God
The greatest mistake - Giving up.
The most satisfying experience -
Doing your duty first.
The best action - Keep the mind clear
and the judgement good.
The greatest blessing - Good health.
The greatest joy - Being needed
The greatest need - Common sense.
The greatest indulgence - Hate
The greatest loss - Loss of self-
confidence
The greatest victory - Victory over self.

Compiled By : Sourabh Inamdar
S. Y. B. Sc.

Hackers! Terrorists on the Net

Vishal Patil, T. Y. B.Com.

Today the computer and the internet have changed the way we live in this infotech world. The internet has influenced us all by opening the doors of a new world of communication. One can have an access to any information in just a few Keystrokes.

E-mail and E-commerce have become part of our business, due to which security and privacy of data over the net has become a great problem. There are cases of private E-mails watched by evil eyes. Information on servers have been reported vanished, and bank records and commercial data have been stolen without any physical intervention. All this is taking place via the internet. Though the internet has solved our problems, it has created many more in other ways.

Cyber terrorism has created security related problems for web masters, system administrators and internet service providers. A new group of miscreants called hackers has arrived on the scene and is causing problems through destruction of online data. These people get illegal access to sensitive data through web-servers, etc., and start modifying, deleting data stored on webpages. Since they operate through modems and computers without revealing their identities it is not easy to catch them.

A hacker is someone with programming knowledge who writes small scripts which when deployed on the net start overriding

passwords and cracking web-pages. Their aim is to cause inconvenience to others, in getting connected. Consider the case of the famous search engine Yahoo being hacked.

There are names like Robert Tappen Morris, Kevin Mitnick and afterward groups of hackers like power through resistance. The Toxican group. The Chaos Merchants, etc., come up. Robert Tappen Morris in 1989 studied the way in which the Berkely Unix worked. After that he wrote a program that would allow unauthorised access to a network. He implemented that program to bring thousands of servers connected to the net to a grinding halt. Afterwards Morris was caught and convicted. Kevin Mitnick, another hacker, tried and successfully broke into the system of Istomu Shimomura, a security expert who was writing programs for a cellular phone network. Kevin was able to get access to the Internet and steal software a confidential information from servers of companies like Sun Microsystem, Novell, etc. Later, he was caught and convicted with the help of Istomu.

In December 1997, a group calling itself Starvin and Kevin, gained access to the server of Unicef and hacked its webpages using passwords reserved for Unicefs' staff. These webpages displayed message in connection to release of Kevin Mitnick by 2nd February, 1998. Another story relates to the

hacking of the Yahoo webpage. This engine was hacked by a group called Pants/Hagis on December 8, 1997. This group too demanded release of Kevin.

Because of these net terrorists security experts and web masters have now decided to keep a watchful eye on their systems security. Information system managers of various corporations have moved their focus from virus-related problems to security of data on their networks against hackers. Many companies are releasing funds on various security issues. Computer experts from most electronically developed countries met at FBI headquarters in December last and discussed various issues involved with the internet and signed an agreement for mutual co-operation to keep computers away from Hackers.

□□□

Dizzy Definitions

- * **Boss** : The thing that mother allows father to think that he is.
- * **Bully** : A person with more muscles and less Brain than anybody else.
- * **Ceiling** : What you hit after you get angry falling on the floor.
- * **Character** : Things that some people have and other people are
- * **Computer** : An office worker that doesn't get fired for making mistakes.
- * **Dentist** : Doctor with lots of pull
- * **Steam** : Water gone crazy with heat
- * **Synonym** : The word you use in place of the one you can't spell.
- * **Alaram clock** : A machine to wakeup people who don't have small children.
- * **Boss** : A man who is at the office early on the day when you are late.
- * **Boycott** : A bed for small male child.
- * **Comedian** : A person with good memory who hopes other people haven't.
- * **Confidence** : The feelings you have before you know better.
- * **Mischief** : The chiefs daughter
- * **Paradox** : Two medical doctors.
- * **Judge** : The only lucky person enough to come to work in his robe.
- * **Jelly** : Nervous jam.
- * **July** : Inside of a summer sandwich.
- * **Sauce** : A liquid designed to kill the taste of whatever is on top.
- * **Serious** : Something you are not when teacher is.
- * **Cloud** : Big wet sponge in the sky.
- * **Barber shop** : Clip joint
- * **Skeleton** : Bones with people scrapped off.
- * **Enamel** : Paint with a twinkle in its eye.
- * **Lecturer** : Something that makes you feel numb at one end and dumb at the other.
- * **World** : A big ball that revolves on its taxes.

Sudarshan B. Kadam
S. Y. B.Com

Internet : The future is here

Kalyani Gore, Archana Bhagwat, T. Y. B.Com.

Internet can be called as 'Mother of all networks' or 'Connected collection of connected Computers.' This is nothing but a network of networks. This network of computers is spread all over the globe. People connected to the internet can get any kind of information from all over the world within no time. So we can also call internet as a 'Global Village'.

History of Internet

Vinton G Cerf, the senior vice president of Internet Architecture and Technology at MCI Worldcom is recognised as the father of the Internet. Founder president of Internet society from 1992-95, Cerf is chairman of the board now. He is member of the US Presidential Information Technology Advisory Committee and of the Advisory Committee for Telecommunication is Ireland.

In the 1960's the US Department of Defense (D.O.D) developed a network, which was meant for sharing military secrets. At the same time, ARPANET (Advanced Research Project Administration Network), was built to test the technologies and NSFNET (National Science Foundation Network), which was active in the country was meant only for scientific experiments. Subsequently all such networks converged together to form a giant network called as Internet.

How the Message Is Travelled?

User PC (Digital Form) —
User Modem — Telephonic Form
(Telephonic form) — Host Modem
(Digital form) — Host Server —
Dish Antenna — Satellite —
Dish Antenna — Remote Modem
— Telephone — Modem
Domestic P C

Domain Naming System

A domain is some server space, which is given at a nominal fee. The space is usually in Megabytes. There are two types of domains namely,

1. Geographic Domain (A server is present in a specific country e.g.- in (India), cal (Canada)
2. Non-Geographic Domain (A server can be present in any country) e.g. - net (network.com (Commercial Company)).

What is a Website?

A Website is a program, which can travel from one computer to another. These programs can maintain a database of information about a particular company. The technical term for that name is Uniform Resource Locator (URL).

Service of Internet

The different service which anybody can avail of while using internet are as follows.

1. WWW (World Wide Web)

The www forms a very important resource for information about any topic, possible.

2. E-mail (Electronic Mail)

It is a means of sending letters through internet.

3. FTP (File Transfer Protocol)

This protocol is used for downloading information and transferring files from one computer to another.

4. Gopher (Search Engine)

This software is used to search for some related information on the world wide web.

5. Newsgroups (Discussion Groups)

A list of discussion topics is displayed along with the list of people discussing a particular topic.

6. Chatting

People can type their dialogues using the keyboard. These dialogues appear on the screen of the person with whom you are chatting.

Thus internet will be the greatest creator of new jobs and businesses all over the world.

□□□

Home, Sweet Home

Wife : How have you managed to get home so early today?

Husband : My boss lost his temper with me and shouted - 'Go to hell', so I came home.

Dattatray Mahale
T. Y. B. A.

LOVE

What is love?

I don't know

But she says she cares for

And thinks of me

And I am her concern

Is this love?

I like the way she talks

I like everything she does

I feel like seeing her

I like to be with her

Is this love?

I shed tears for her

She is my joy and my smiles

My happiness and my pains

My world revolves around her

Is this love?

When I am happy

I want to share it with her

My sorrow she wants to share

Is this sharing and caring that is love?

Or is it something else?

Vishal Mali, F. Y. B.Sc., A

Tiger - Endangered Species

Sudarshan Kadam, S. Y. B.Com.

Tigers were well documented in the ancient Hindu Vedic scriptures and they probably arrived in the Indian Subcontinent about 500 B. C. Tigers are eminently adaptable animals, readily changing its habits to conform to the prevailing conditions. In Manchuria tigers are found in deep snow at temperature of -34°C . On the other hand in India, tigers are found at temperature of 47°C in dry forests. Today the population of tigers as species is between 6000-7000 in the world.

1. Behaviour of Tiger

(a) Range and mobility : Mobility of tigers is an ever changing phenomenon, affected by seasonal changes, prey movement and availability and water. The adult tiger's range could be 20 square kilometers.

The range of man eaters is 1500 square kilometers because of search and stealth for man. Usually tigers become maneaters when they are old or disabled. Normally the male tigers have larger range than females have.

(b) Social organisation : Wild animals can become social on three conditions : Hunting, Mating and Sharing of prey. The tigers are more social on sharing of prey if larger in size. Though they share larger preys, there appears to be rank order based on size in which male is on top, the tigress in the middle and cubs at the bottom. They also feed pregnant females because they are unable to hunt.

(c) Communication : Tigers use number of different sounds, postures, and gestures to communicate. In addition because of their nocturnal and solitary habits, they need other means of communication like scent marking, visual signal etc.

Scent marking : Tigers use spray urination as a means of territorial scent marking. The odour lasts upto 40 days. It smells from distance of 2 to 3 kilometers. The cubs can follow their mothers scent.

Vocalization : These are different types of sounds.

Moaring and Roaring : When tigress is in heat and also when tigers kills large prey.

Puerring : When tigrsses are playful with their cubs.

Pooking : It is an alarm note of the samber while ejecting urine and when tiger are relieved naturally. When tigers are annoyed.

Grunting : Instruction to cubs to follow the mother.

Meowing : Distressed cubs when away from mother.

Woofing : Not allowing another tiger, which is approaching it's kill.

Posture and Gestures : The most common interactions between tigers consist of greetings and minor disputes of kills. Tigers express friendlines by rubbing their face and neck against the head, neck and body of other tigers.

2. Food habits and Hunting

(a) Hunting Techniques of Tigers : Tigers spend much of their time at rest, conserving energy for 80 percent of its time another 10 percent of time it spends in establishing and patrolling territories. The tiger's vision is equally efficient at night. The tiger's tries to approach its prey by hiding in grass or shrubs when it is nearer to 30 to 50 feet. It attacks by charging from side or behind to prevent the prey from escaping the tiger.

(b) Cannibalism : It is recorded in tigers and is never due to scarcity of prey. For example, a male tiger had killed and eaten a cub. Three tigers were killed by a group of nine tigers.

(c) Care and praising of cubs : The first few months of her cubs lives are shrouded in mystery. The tigress teaches her cubs every art of jungle life and hunting techniques. In the beginning mothers disable the prey by biting hindquarters and then allow the cubs to kill the prey.

(d) Food Habits : Tigers can eat birds, reptiles, amphibians, and invertibrates. The mammals make up bulk of its diet. In India most common prey consists Chital, Sambar, Barasingha, Hog deer, Nilgai, Pig, Gava Rhinoceros and wild buffalow. The tiger needs 30 animals weighing 100 kilograms per year.

(e) Courtship Behaviour in Tiger : The process of courtship starts with a tigress coming into oesterous. The tigress makes intense scent markings and vocalization to attract the male, sometimes a single and on another occasions more than one in which case fighting will take place. Normally the victor has a chance to mate with the tigress. The tigress that conceives may not come into

oesterous again for 18-22 months. Tigers being completely polyster, mate throughout the year.

3. Population Dynamics : The tiger's life span is believed to be 20 years and adult age in 3-15 years. Normally a litter can be born in one hour and the size of litter varies from 1 to 7.

□□□

What is the Difference Between

* *A College and Mental Institution.*

In Mental Institution you must show improvement to get out.

* *A Girl and Postage stamp.*

One is female and other is mail fees.

* *A Baker and Heavy sleeper.*

One bakes bread and other breaks bed.

* *A Railway guard and a Teacher.*

One minds the train and other trains the mind.

* *A Railway shed and a Tree.*

One leaves its shed and other shed its leaves

* *Farmer and Dress maker*

One gathers what he sows and other sews what show gathers.

* *Watch maker and Sailor*

One sees over watches and other watches over seas.

* *A gutter and bad fielder*

One catches drops and other drops catches

Sudarshan Kadam, S. Y. B.Com.

Can you answer?

Compiled by : Vishal Patil, T.Y. B.Com.

☐ Why did Mr. X carry sketch pens to the bank?
Because he wanted to draw some money.☐ What happens when it rains diamonds, gold and pennies?
Some change in the weather.☐ Why is one's own language known as a mother tongue?
Because the father never gets a chance to use it.☐ How can you tell the difference between a flower and a weed?
Cut both of them down. The ones that come up again are weeds.☐ What do you call a Maruti that's rammed into a bus?
piece of scrap.☐ What is an Arab who owns a dairy called?
Milk-Sheikh.☐ When was Chandra Gupta Maurya born?
On his birthday.☐ Who is the world's most successful underwater spy?
James Pond.☐ Who is the sumo wrestler's king?
Smo-king. | <ul style="list-style-type: none">☐ Why is it dangerous to put M into the fridge?
Because it changes ice into mice.☐ Where do trees go for education?
The nursery.☐ Why was his hair always wet?
Because he kept getting brain-waves.☐ How do you cut through the waves?
With a sea-saw.☐ What did one eye say to the other eye?
'Between you and me, something smells'.☐ Which music group will kill household germs?
The Bleach Boys. |
|--|--|

□□□

Have Fun!

* 'What's the matter with you, lad?'
'Typhoid fever. Sergeant'.
'That illness either kills you or leaves you an idiot. I know because I've had it!'

* Hotel proprietor to guest, 'You will feel perfectly at home here!'
'Oh, dear,' replies the guest, 'I came to have a good rest!'

Rajashree Mane, T. Y. B. A.

Do You Feel a Funny Feel?

Meena Nambiar, XI, E

Each one shares the wonderful dreams he sees, with his companions. So do I! We feel good that we enjoy those precious moments of unexpected and unreal happiness. No doubt each one is fed up of today's mechanized life where peace is a rare thing.

Feelings unknowingly rise up our spine and compel our brain to ponder on it for a few moments. They are boundless. Right from one's wish to be a famous scholar to one's ambition to float in space or flying high in the sunlight silence.

Don't we feel like outbeating others with electric speed and search for respect in society for once and for all? There is always something beyond education and families. At some point we do feel like throwing away all our bondages and blindly sink away in the ocean of our dreams where music stands out for me. Don't you sometimes wish that you were the sole person on this earth to enjoy all the amazing aspects of nature?

You wish that you were left all in a vast grassland with your own cottage away from all the pandemonium in the world where at every dusk you would be the fortunate one to quietly view a silent morning wake up with some refreshing cup of coffee in hand. Can anyone deny the fact that we do try to discover our own sweet world of fantasies only if work spares us?

One feels that he should be given that freedom to live in silence with his dear pets far away where no one would interrupt. Don't children feel like simply feasting on some mouth watering pastries and pizzas along with some good dance music. An outgoing student would probably think, 'I wish I had never to see this day. I wish I could live my entire life in this school rather than stepping out into this world that strikes of evils like corruption, murders, suicides and abortion.'

Some person may feel like admiring the beauty every fraction of nature underwater. Some greedy guy thinks that he should get those 100 dollars off his pocket while some childless lady wishes that some kid should call her 'mama'. One may feel like flying in that pure air where one waits to hug those clouds that seem to be the last thing ever achieved in man's life.

Some great soul wonders what it is to be like a billionaire while many of us ponder as to what it is to be God for a day? One curses a sinner simply chops off budding artists for his own selfish deeds. Similarly one is unhappy due to family fights existing where kids are suppressed from undertaking adventures and experiences and tackling situations themselves, where individuals are given a bad opinion about an innocent one, where some people unwillingly isolate a tod-

dlar for no fault of his due to various factors.

Our wishes and hopes and our feelings are the sole inspirations that lie lifelong with us. We have come alone and we are going alone. No human is trustworthy in my opinion. All we can do is to enjoy every happy moment to our satisfaction. Along with hard work and luck showered by God we can fulfil our dreams. So just leave it to God who is the Almighty to fill the right feelings in us at the right time.

□□□

‘ONLY FOR YOU’

*Standing at the college gate
I am waiting alone for you.*

*My heart is beating,
I know the time of our meeting.*

*My attendance in college and
visit to the library are only for you.
I think my way to success depends,
only on you.*

*My life depends on you
when you are not with me,*

*I am eager to meet you
But when you are with me
I am in a hurry to leave you.*

When I remember you,

I forget myself too.

Oh Dear ‘EXAMINATION’

I am waiting for you.

Shalaka Kalbhor, T. Y. B.Sc.

A New Journey

*A gentle breeze rustles the bushes
And a soft lullaby floats in -
A slight tinkle of some bangles
While a mother caresees her child
to sleep*

*I also hear the mothers flattering
As I lay awake in the dark
Counting each moment, gone,
Awaiting each moment, new,
Each of them is precious now
As my soul is ready to embark
On a journey new*

*Every breath may be the last
Every blink may be the last
.... A moonbeam steals into the room,
And I see shadows dance on the wall
My mind too lingers on some shadows
past*

*- Memories sweet - dreams precious
Embedded deep within the soul.
Outside the world is bathed in a silver
light*

*The lullaby notes having laded out
A tearing silence lay all around.
Now I hear only my gentle heartbeat.
The soft knocking of my soul on
death's door.*

*My weary eyes burn
With no tears to cool them
Struggling to keep awake
I know - in vain
At last they close
..... I drift into the world of dreams
Thinking will the morning sun,
Shine in them again?*

Anuja Pathak
M. A. English

Scholarship for Germany

Shalaka Kulkarni, XI F

On 23rd February, 2000 at 3 p.m. the phone rang and I was told that I had won the scholarship to go to Germany for a whole month. It was the greatest moment in my life.

Now, let me tell you what the scholarship is all about. It is a one month fully- paid study. Tour to Germany organized by the Pedagogical Exchange Service, Bonn, Germany. It is awarded to four students who win the Essay-writing competition conducted by the Max Muller Bhavan, Pune.

Indeed winning this scholarship was not an easy task. Who knew four years back when I took up German in school that one day I will land up winning this scholarship. I being a student of Symbiosis School had taken up German in my 8th standard. Our German teacher Mr. Chakra always encouraged us to do the Max Muller Bhavan language courses to improve our spoken German. As I was always interested in the language I did the youth course after my 8th standard and two intensive language courses after S.S.C. examination.

The students appearing for the scholarship are from 10th and 11th standard. I did not try in my 10th standard as the S.S.C. examination were drawing close. In the college I took up German with the only intention of scoring well in H.S.C. examination. It was Mrs. Kuvalekar Madam, who a month

back gave me the idea of trying for the scholarship. At that stage I never thought I could make it, but why not give it a try?

The topic for the Essay-writing competition was 'Influence of Modern Media in my life'. Internet being the stressed point, writing the essay was a tough job as it had to be in German. With lots of hardwork and help from Mrs. Kovalekar Madam I wrote the essay. I guess I wrote it five times before the final draft. The student who would be selected for the interview which was the second stage of the competition, would get a call from Max Muller Bhavan. A week passed by I had no hopes in mind and one fine day the call came. It was now that I really started the preparations, 'a tryst with destiny'. On 21st February was my interview and I had only 3 days to prepare for the interview. My attitude changed. I became very optimistic, confident and devoted myself to German language.

Finally the day arrived. As I waited for my interview in the Max Muller Bhavan I realised that all my friends waiting with me today were my opponent. At this stage everyone is for oneself. I entered the interview room beaming with confidence. Mrs. Erlinewen, the director of MMB and Mrs. Ghosh were on the panel. They asked me about my use of the internet, my interest in going to Germany. What I know about Ger-

many? What I wanted to learn about the Germans, whether I had travelled?.... It was more of a conversation than interview. I made lots of grammatical mistakes but I realised that they wanted to know the way one talks, the understanding of the language and whether the person is confident and independent enough to be alone in Germany. My interview went of very well.

There were in all eighteen interviewers and the four selected would get a call from MMB on 23rd February. In the morning I was a bit tensed but at last at 3 p.m. the good news arrived. I was going to Germany. My joy knew no bounds. The whole process of getting the scholarship was a great experience. I enjoyed every moment of it. At the end I would just like to say that 'In life nothing succeeds like success'.

□□□

Where do they live?

Unimaginable thought; inevitable to man,
Doubtless doubt; credible to man,
Valueless value; worthy to man,
Powerless power; prosperous to man,
But what is exchangeable?
I, the smallest creature, forgot
The deepest truth -
Everything is essential to become a
survivor;
He made the Paradise
Yet he ruined it.....
But one strikes his mind -
Other tiny creatures
Where do they live?

Banti Ramchiary
M. A. Part - II

Watching

*Watch over your thoughts.
They become your words.
Watch over your words.
They become your actions.
Watch over your actions.
They become your habits.
Watch over your habits.
They become your character.
Watch over your character.
It becomes your personality.
Watch over your personality.
It becomes your health.
Watch over your health.
It becomes your power.
Watch over you power.
It makes you strong.
Watch over your strength.
It makes you brave.*

Sourabh Inamdar
S. Y. B.Sc.

Chemistry of Naughty College Boys

Pranaya Kulkarni, T. Y. B. Com

Name : Naughty College Boys

Symbol : N C B

Occurance : Generally in porch, canteen lawns, gardens, clubs etc. Rarely in class rooms, always in combined stage.

Physical Properties

- (a) Bright or black always coated with powder or creams like 'Fair and Lovely'
- (b) Appearance : Looks like filmy heros with latest fashions of dress.
- (c) Conductivity : Good conductor of fashions and bad conductor of useful thoughts.
- (d) Attraction : Very powerful attraction towards the 'Manikchad Gutkha' and fashionable girls.
- (e) Dress : Very long hair with smooth shaving and baggy pant-shirts double that of body.

Chemical Properties

- (1) Usually participates in discussions about class fellows, college girls and teachers.
- (2) Interested in cinema, hotel parties, rich young gentlemen etc.
- (3) Very good policy in making copies.
- (4) Extremely sensitive to love but reacts reversibly.

Uses

- 1. Useful in some dangerous reactions like crime, politics etc.
- 2. Good consumer of parents money.
- 3. Also useful in opposing good works.

Chemical Reactions

- (1) $\text{NCB} + \text{NCB} = \text{Hot reaction}$
- (2) $\text{NCB} + \text{Hotels B} = \text{Empty pocket}$
- (3) $\text{NCB} + \text{Love B} = \text{Fool}$
- (4) $\text{NCB} + \text{Funny jokes B} = \text{Laughing gas}$
- (5) $\text{NCB} + \text{money B} = \text{Dangerous work.}$

Results : Dangerous to the college.

Conclusion : Remove them from the college.

☺☺☺

IMPORTANT MEN OF 17TH CENTURY

(Collected from 'Time' Magazine)

'Time', a popular weekly news magazine, picks a standout for each century from 1000 to 1900. 'Time' chose Isaac Newton, Galileo Galilei and William Shakespeare as important persons of 17th century.

Isaac Newton (1642-1727), a Scientist.

Newton was Britain's natural philosopher who is generally regarded as the most original and influential thinker in the history of science. Among his very many amazing achievements are his invention of the calculus, his theory of light and colour, the three laws of motion and the law of universal gravitation.

Newton is the man of the century for this reason : by imagining – and proving – a rational universe, he in effect redesigned the human mind. Newton gave it not only intellectual tools undreamed of before, but with them, unprecedented self-confidence and ambition.

William Shakespeare (1564-1616)

In an age that haughtily made man the measure of all things, Shakespeare betrayed the essential fragility of the species, defining humanity with stories that continue to be our parables, both existentialist and romantic. His words are still the vessels of our dreams and thoughts. "The slings and arrows of outrageous fortune." "My salad days when I was green in judgment." "Shall I compare thee to a summer's day?" "Now is the winter of our discontent." "The most unkindest cut of all." "A tale told by an idiot, full of sound and fury, signifying nothing." "Star-cross'd lovers." Only the language of the King James version of the Bible, assembled miraculously by committee, comes close. For the generations after him, Shakespeare would be both goad and god—not only the autocrat of the English language but a

seer into what Coleridge called "the interior nature" of human existence. We know little of Shakespeare's interior life, and some even questions his identity. But there is no need for pyramids or monuments. As John Milton wrote, "Dear son of memory, great heir of fame./What need'st thou such weak witness of the name?" His monuments is his name. Shakespeare is now the Global code word for culture.

Galileo Galilei (1564-1642)

If any one man laid the foundation of modern science, it was Galileo Galilei of Pisa. Gifted in mathematics and astronomy, he discovered the laws of falling bodies and, legend has it, demonstrated them by dropping objects from the top of the Leaning Tower. Among other achievements, he calculated the parabolic motion of projectiles, described the motion of objects rolling down an inclined plane, and invented a military compass and the pendulum clock. But he is best known for his astronomical feats. Hearing in 1609 that a spyglass had been invented in Holland, he built one of his own, turned it on the heavens and in short order discovered, and confirmed in his writings, that four large moons were orbiting Jupiter, that Venus had phases and that the sun had spots, all of which contradicted church dogma. The universe, he insisted, "is written in the language of mathematics... without which it is humanly impossible to understand a single word of it; without these, one is wandering about in a dark labyrinth."

□ हिंदी विभाग □

अपना भविष्य अपने हाथ?

नमिता तांबे

हमें अपनी परीक्षा के कुछ पेपर मिल गए हैं। अध्यापक सब छात्रों को पेपर के बारे में ही बता रहे थे। अर्थात् मार्क्स तो कम ही थे। अध्यापक एक ही बात दुहरा रहे थे। 'देखिए, आपको कितने अंक मिलने चाहिए, इसके बारे में सोचिए, आखिर आपका भविष्य आपके ही हाथ में है।

वे यह कहकर तो गए लेकिन मैं कुछ देर के लिए विचारों के भंवर में खो गई। सचमुच हमें बहुत अंक मिलने चाहिए थे। इन अंकों से अपना साध्य निश्चित नहीं हो सकता। अपने जीवन में कुछ उद्दिष्ट सामने रखकर ही हमारे जीने में सार्थकता आएगी। कुम्हार की तरह हमें भी अपने जीवन को आकर देना चाहिए और हमेशा वर्तमान की हर कृती में अपना भविष्य देखना चाहिए।

सच कहिए तो हमारे मेहनत का फल सचमुच हम नहीं चख सकते अभी यह यश संपादन हुआ, कल उससे ऊंचा यश मिलना चाहिए, यह ईर्ष्या हमेशा अपने पीछे लगी रहती है। और इस चिंता से ही हमारा मन अंदर ही अंदर जलने लगता है। माता-पिता, गुरुजन यह हमें हमारे यश का उच्च आनंद लेने ही नहीं देते। क्योंकि दसवीं कक्षा में ९०% मिले? वा ! मगर बाहरवीं कक्षा में ९५% मिलने चाहिए। ऐसा बार-बार हमें सुनना पड़ता है। अर्थात्, उनकी भी कोई गलती नहीं है। बाहरी जगत में स्पर्धा के कारण अपने गुणों का मूल्यांकन ही नहीं होता। जो स्पर्धक होते हैं उनके मन में यही होता है। 'पढाऊ' होते हैं वे। फिर क्या करें? क्योंकि पढाई के अलावा उन्हें कोई काम नहीं है। उनके मन की समझ होगी 'हमारा भविष्य'। इसका आखिर अर्थ क्या है? हम कौन हैं? तो तुम, मैं, अर्थात् हम सब और सीधे शब्दों में बोलना हो तो, 'भारत'। फिर इस भारत का भविष्य क्या है?

ऐसा कहते हैं कि अपने देश का भविष्य युवकों के हाथ में है। मगर लोगों को इस बात की खबर देना बहुत जरूरी है कि युवकों का भविष्य हमेशा देशपर निर्भर है, क्योंकि भविष्य बदलने चले यह युवक और छोटे बड़े लोग असुरक्षित हैं। न जाने किस समय आगे पीछे की गाड़ी अपने भूलोक से स्वर्ग में पहुंचे। कुछ कह नहीं सकते। जीवन का समतोल इतना बिगड़ा हुआ है कि कल का सूरज हमें देखने को मिलेगा या नहीं। यह निश्चित कहना कठिन है और फिर हमें अपने आगे के क्षणों का विश्वास देने नहीं आता तो फिर हम अपना भविष्य क्या बनायेंगे।

'देश का भविष्य युवकों के हाथ' ऐसा सुनाने वालो से पूछना पड़ेगा, यहाँ युवकों की आयु से तात्पर्य क्या है। २५ या ५० वर्ष? क्योंकि, २५ वर्ष के युवक आज निरर्थक परिश्रम करते हैं। याने नौकरी के लिए दर दर भटकते हैं, इतना शिक्षित होते हुए भी। हां, वह तो बुद्धिजीवी प्राणी है ना? और क्या वह हमाली करनी ही चाहिए? वह युवक नहीं तो कौन करेगा? और उनके पास इतनी मेहनत करने की क्षमता होनेपर भी वह पीछे हट रहा है, मगर, यही अनुभवी पुरुष ५० वर्ष का होगा तभी वह सरकार सम्हाल पाएगा। लेकिन ऐसा नहीं होता। वहां भी भ्रष्टाचार। आज वैद्यकीय महाविद्यालय में प्रवेश मिलनेपर कितने डाक्टर सचमुच मेहनत से पास होते हैं? और कितने पैसे देकर सर्टिफिकेट के मालिक होते हैं? दूसरे क्षेत्र में भी यही देखने को मिलता है। और फिर पेपर आउट जैसे मामले उभर आते हैं। यहां न्याय प्रायः दोनों को ही मिलता है। पैसेवाले या सीधे पढाई में अव्वल आनेवाला। बुद्धिमान लोगों का। हां, क्योंकि पैसा देकर हम किसी भी क्षेत्र में डटकर प्रवेश कर सकते हैं और

दूसरे एकदम बहुगुणी अर्थात् निर्विवाद बुद्धि या निर्वुद्ध और कुशाग्र इस सीमापर रहनेवाला इन्सान इस देश में ज्यादा दिन नहीं जी सकता और फिर वह 'करियर' क्या करेगा? क्योंकि, इसके बीच का सामान्य मनुष्य इसमें पीसा जाता है और अपने देश में ऐसे उच्च विद्याविभूषित-वैज्ञानिक जैसे बड़े बड़े लोग अवसर न मिलनेपर विदेशों में स्थायिक होते हैं।

जहां जाए वहां भ्रष्टाचार देखने को मिलता है। इसका हमपर इतना परिणाम होता है कि हम भ्रष्टाचार कब करते इतका पताही नहीं चलता भ्रष्टाचार का मतलब सिर्फ रिश्वत लेना या देना इतना ही नहीं है तो बस की कतारें छोड़कर सीधे बस में घुसना भी भ्रष्टाचार है। फिर वर छोटे बड़े अनुपात में भी होता है। भ्रष्टाचार फैला हुआ है इसलिए आज जो चिल्लाता है वही कल मजबूर हो जाता है।

□□□

‘मां’

सिंदुरी चुनर पहने जब संध्या
अपने चौवन का रस बहाती है,
तब वह मन जो चंचलता की लहक में
रहता है झूम उठता है।

भोर में जब सूर्य की लकलकाती
बिदिया पहने निसर्ग रानी सजती है,
तो सोलह सिंगार के रंग
फीके पड़ जाते हैं।

चांद का उजला तिलक लगाकर
जब राही निसर्ग, अपने पहलू में
सोए हम बच्चों को सुलाती है,
तब वह मां की मूर्ति
ममता बन जाती है।

कु. मधुरा व्यास, तृतीय वर्ष विज्ञान

कैसे जिएं?

कु. मीना नामाविआर, ग्यारहवी (साहित्य)

भारतीय हिंदुओं में एक मान्यता है कि भगवान लीलाएं रचते हैं। भगवान इसलिए 'लीलाधर' भी कहलाया जाता है। जिन्हें हम अपने कहते हैं उनका आपस में अपना होना यह भी भगवान की एक लीला ही समझो। रिश्तों की सामाजिक व्यवस्था मनुष्य ने ही निर्माण की है। सब मिलकर जीने की उसकी मन ही मन इच्छा होती है। किन्तु सब मिलकर जब जब जीते हैं तो मनुष्य यह अनुभव करता है कि कुछ दिन तो अच्छा लगता है और बाद में दिन-ब-दिन अपने स्वार्थ से मुश्किलें बढ़ती जाती हैं। मुश्किलें संकटों में बदलती हैं और कालांतर से समझ में आता है कि दुनिया में बिना दुखों का जीना असंभव है।

संकटों से मुकाबला करना ही जीवन है। किन्तु मुकाबला हमें थका देता है। इसी थकान से भक्ति राहत देती है। कमाल दिखाती है। आशाएं पुनः खिल उठती हैं। जिजीविषा फिर जोर पकड़ती है।

सपने फिर साकार होने को होते हैं। मनुष्य को चाहिए कि वह पल में ढलनेवाली इमारतों का स्वप्न न रचें। सपनों पर मेहनत का कफन लगाओ तो मिट्टी भी सोना उगलती है। दुनिया न्यारी लगने लगती है। न्यारी दुनिया के आकर्षण एवं लगाव के कारण मौत से डरने को होता है फिर यदि हम मौत का भी मुकाबला करें तो और आपके अच्छे कर्म हों तो आपको स्वर्ग में प्रवेश मिल सकता है।

जिए तो ऐसा जिएं!

□□□

ध्वनिप्रदूषण : एक समस्या

कु. वृषाली दौंडकर, प्रथम वर्ष (साहित्य)

आज जहाँ देखो वहाँ शोर ही शोर सुनाई देता है। लगता है, जैसे हम शोर की सभ्यता में जी रहे हैं। जल और वायु पहले ही प्रदूषित हो चुके हैं। रही कमी ध्वनिप्रदूषण ने पूरी कर दी है। आदमी किसी सीमा तक ही शोर सहन कर सकता है। पर तो शोर ही हमारी सभ्यता बन गया है।

शोर मचाना और शोर सुनना हम भारतीयों को बहुत शौक है। आध्यात्मिक देश होने के कारण हमारे यहां शोर कम होना चाहिए; पर वह तो बढ़ता ही जा रहा है। हम शोर मचाने के अवसर की ताक में ही बैठे रहते हैं।

हमारे यहां के लोग साधारण बातचीत करते समय भी चीख-चीखकर बोलते हैं। शालीनता से, धीमे स्वर में बोलना मानों उन्हें आता ही नहीं। सभा, दफ्तर, मंदिर, थिएटर, बाजार सभी जगह हमारी जबान चलती ही रहती है। लाऊडस्पीकोंपर बजनेवाले घिसे-पिटे रिकार्ड अपने फूहड़ संगीत से जीवनशांति छीन लेते हैं। इनके कारण नींद हरा हो जाती है। पता नहीं, हमारे यहां भजन या कीर्तन चीख-चीखकर क्यों किए जाते हैं। भगवान क्या बहरा है, जो बिना जंग से बोले सुनता ही नहीं?

वक्ताओं के चीखने-चिल्लाने को हम भाषण समझ लेते हैं। कवि और गायक भी माइक सामने पाकर गला फाड़ने लगते हैं। ट्रांजिस्टर्स ने भी ध्वनि-प्रदूषण को बढ़ाने में मदद की है। दुख की बात यह है कि हम अस्पतालों के आसपास के शांतिक्षेत्र में भी शोर मचाने से बाज नहीं आते।

यह शोर-शरावा हमारी सुरुचिहीनता तो प्रदर्शित करता ही है, बल्कि हमारे स्वास्थ्य पर भी बुरा असर डालता है।

अत्यधिक शोर के कारण आज शहरों में मानसिक तथा हृदय संबंधी बीमारियां और रक्तदाब, अनिद्रा, उन्माद के बिमारीयोंकी संख्या बढ़ती ही जा रही है। इसका मुख्य कारण पैसा कमाने और सुख के उपकरण जुटाने की होड़ है।

गांधीजी मौन को ही सर्वोत्तम भाषण मानते थे। कवि माखनलाल चतुर्वेदी के अनुसार हमें प्रभु के वाणी-बैंक से उतने ही बोल उठाने चाहिए जितने अनिवार्य हों। परंतु आज के युग में बातों की ओर कौन ध्यान देता है ?

आज इस आत्मघाती शोर पर नियंत्रण करना बहुत जरूरी हो गया है। यह काम कानून बनाकर और सुधार-प्रचारद्वारा किया जा सकता है।

□□□

जीवन

अजब जीवन है यह
कितने रंग होते हैं जीवन के
कितने खेल होते हैं भाग्य के
भुलावे मे रहना कुछ खोना कुछ पाना
सच तो यह है भाग्य हैं अपना-अपना
सुजाता ओवळे, प्रथम वर्ष साहित्य

समय का मूल्य

प्रथम वर्ष साहित्य

समय याने वक्त - समय - एक बड़ी मूल्यवान चीज है। मिनट और सेकंद समय की इकाइयां हैं। मनुष्य को परमात्मा से प्राप्त अनमोल चीजों में समय महत्वपूर्ण है। समय का हमारे जीवन में अत्यधिक महत्व है। समय का सदुपयोग करनेवाले का ही जीवन सफल बन सकता है और दुरुपयोग करनेवाले को जीवन में हानीं उठानी पड़ती है। इसलिए हमें समय का सदुपयोग करने की आदत डालनी चाहिए। समय की उपेक्षा करना उचित नहीं है।

हम सब धन-दौलत को तो खो जानेपर पुनः पा सकते हैं। किंतु समय कदापि बरबाद नहीं करना चाहिए। नेहरूजी ने कहा था - आराम हराम है। अर्थात् मनुष्य को अपनी सीमित आयु का पूरा पूरा फायदा उठाना चाहिए और उसे उपयोगी कामों में लगाना चाहिए। गांधीजी समय को अमूल्य निधि समझते थे। हर काम नियत समय पर करने के वे आदी थे। हमें अपने एक क्षण को भी व्यर्थ नहीं खोना चाहिए।

समय के लिए एक अच्छा वाक्य है। वक्त किसीका गुलाम नहीं है। इस दुनिया में सभी किसी ना किसीके गुलाम हैं। यही नहीं परंतु भगवान भी गुलाम है। लेकिन आज तक समय किसीका गुलाम नहीं है और न वक्त किसीका गुलाम होगा। पांच मिनट की देरी के कारण नेपोलियन को अपने जीवन में हार माननी पड़ी थी। और कई जगज्जते समय के आघात से कैदी बन गये हैं। व्यक्ति विकास के लिए हो या राष्ट्र-निर्माण के लिए — हर क्षण मूल्यवान होता है। अर्थात् क्षण की उपेक्षा करनेवाले को विद्या प्राप्त नहीं हो सकती। जहां-जहां श्रम है वहां-वहां सफलता है, और जीवन में श्रम बढ़ी करता है जो समय के महत्व को अच्छी तरह जानता है।

आज हमारे जीवन में समय का जो मूल्य है, उसे पहचान लेना चाहिए है। आज के युग में सबसे बड़ा समय माना जाता है। अर्थात् समय संपत्ति है। आज हमारे पुरखों ने जो स्वातंत्र्य प्राप्त किया अंग्रेजोंसे वह सिर्फ काल को ध्यान में रखकर। समय को प्रधानता देनेवाला जीवन में सफल हो सकता है।

समय बलवान है। क्षण में किसीकी नैया पार कर देता है या डुबो भी देता है। हर जन्म लेनेवाले पर काल का नियंत्रण है।

□□□

जीवन एक धारा है

यह जीवन एक धारा है,
इसमें बहते जाना है।

आसान है, इसमें बह जाना,
मुश्किल है, इसको जीना
तुम संघर्ष करो इसको जीने का,
ना कि, इसमें खो जाने का।
दुख तो जीवन में कई आएंगे।
फूल भी इसमें मुरझाएंगे।

तुम न रुकना और न झुकना,
बस आगे ही बढ़ते जाना।

अपना काम है मंजिल पाना,
तुम संघर्ष करो इसको जीने का,
ना कि, इसमें खो जाने का।

दत्तात्रय महाले, तृतीय वर्ष साहित्य

कहां है धर्म निरपेक्षता?

प्रथम वर्ष साहित्य

आजकल आए दिन धर्म के नाम पर होनेवाले संघर्षों के समाचार मिलते रहते हैं। कहीं हिंदु-मुस्लिम दंगे फसाद हो रहे हैं। कहीं ईसाई धर्म का पालन करनेवाला इजरायल अपने पड़ोसी मुस्लिम देशों से लड़ रहा है। कभी-कभी तो एक ही धर्म के भिन्न-भिन्न संप्रदाय आपस में शत्रुता निभा जाते हैं। इसका कारण है अपने-अपने धर्म को श्रेष्ठ मानने की भावना। या अभिमान से धार्मिक कट्टरता का भावही सारे धार्मिक संघर्षों की जड़ है। धर्म के नाम पर परस्पर लड़नेवाले यह नहीं सोचते कि वास्तव में सभी धर्म एक ही सत्य पर आधारित हैं। यह सत्य है- मानवता अर्थात् मनुष्य का मनुष्य के प्रति प्रेम, कर्मणा, दया, मित्रतापूर्ण व्यवहार। हिंदु, बौद्ध, इस्लाम, सिख, ईसाई आदि सारे धर्म सहिष्णुता की सीख देते हैं। 'अहिंसा परमो धर्मः' की भावना सभी धर्मों में मिलती है। बाइबिल में ईसा की सुक्ति - Love thy neighbour as thyself और गीता में श्रीकृष्ण कथन, 'आत्मवत् सर्वभूतेषु यः पश्यति सः पंडितः' एक ही सत्य को प्रतिबिंबित करते हैं।

कोई मजहब अपने अनुयायियों को लड़ना नहीं सिखाता। फिर भी मजहबी हिंसा उदाहरणों से इतिहास भग पड़ा है। मजहबी लड़ाइयों के पीछे धर्मों के कट्टर नेताओं और राजनीतियों के स्वार्थ छिपे रहते हैं। भारत जैसे देश में धर्म अलगावाद का माध्यम बन गया है। मजहब के नाम पर लड़ते रहने के कारण ही 'वसुधैव कुटुंबकम्' का आदर्श साकार नहीं हो पा रहा है। धर्म पर आधारित शत्रुता युद्ध अथवा उपद्रव का रूप लेती है। हिंसा की आग में न जाने कितने घर और वस्त्रियां स्वाहा हो जाती हैं। कितनी माताओं की गोद सूनी हो जाती है, कितनी नारियों की मांग का सिंदूर उजड़ जाता है और कितने बच्चे अनाथ होकर दुर्भाग्य को झेलने के लिए विवश हो जाते हैं। धर्म के नाम पर खेली जानेवाली खून की

होलीयां जीवन की दीपावलियों का गला घोट देती हैं। विश्व-इतिहास के पृष्ठ धर्मयुद्धों के रक्त से रंगे हुए हैं। ईसाइयों और मुसलमानों में हुए कुसेड और कैथोलिकों द्वारा प्रोटेस्टेंटों की हत्याएं कौन नहीं जानता? छत्रपति शिवाजी को 'गो-ब्राह्मण' की रक्षा के लिए विवश होकर मुगलों से लड़ना पड़ा था। भारत का विभाजन भी तो धर्म के आधार पर ही हुआ है।

दुख की बात है कि लोग धर्म के मर्म को नहीं जानते। वे अपने धर्म को दूसरों के धर्मों से अलग मानते हैं। जबकि धर्म हमें कमी अलगाववाद की शिक्षा नहीं देता। सभी धर्म हमें ईश्वर, सत्य और मानवता की ओर ले जाते हैं और भाईचारे की प्रेरणा देते हैं। आज की दुनिया में धार्मिक कट्टरता के लिए कोई स्थान नहीं होना चाहिए। धार्मिक कट्टरता को आज सर्वधर्मसमभाव में बदलने की जरूरत है। ऐसा होने पर ही मानव-मानव के बीच की दूरी मिट सकती है और हम धरती पर सुख-शांति लाकर इसे स्वर्ग बना सकते हैं।

कहां है धर्मनिरपेक्षता? मुंह में राम बगल में छुरी! बात तो सर्वधर्मसमभाव की करेंगे और निभायेंगे शत्रुता और संघर्ष। शायद असुरक्षा ही इसके पीछे काम कर रही है। अन्यो पर अधिपत्य करके उनका शोषण करने की मनुष्य की आसुरी वृत्ति ही अपना असर दिखा रही है। सभी देशों का भूत एवं वर्तमान साक्षी है कि मनुष्य आपस में लड़ता रहा है। निरंतर का शांतिकाल सलता है और अशांती फैलाने को चाहता है। अशांती ने दुष्परिणामों की आग में जलते जलते शांति की बात सूझती है।

धर्मनिरपेक्षता से तात्पर्य है सभी अपना अपना धर्म जिए शान, से मान से। किन्तु धर्म के नाम पर भेद भाव न होना न चाहिए।

□□□

विज्ञान - वरदान या अभिशाप?

प्रथम वर्ष साहित्य

वर्तमान युग विज्ञान के आविष्कारों और उपलब्धियों का युग है। जीवन के प्रत्येक क्षेत्र में विज्ञान ने क्रांति कर दी है।

बिजली की खोज विज्ञान की बहुत बड़ी उपलब्धी है। अनेक कारखाने उसीकी शक्ति से चलते हैं। सचमुच बिजली का आविष्कार आज 'कल्पवृक्ष' सिद्ध हुआ है।

विज्ञान के यातायात संबंधी आविष्कारों ने विश्व को एकदम छोटा बना दिया हैं। रेल, मोटर, जल-पोत और हवाई जहाजों के जरीए आज हम सैंकड़ों किलोमीटर की यात्रा बात बात में तय कर सकते हैं। बातचीत संबंधी वैज्ञानिक आविष्कार भी अद्भुत हैं। तार के द्वारा थोड़े समय में हम दूर दूर तक बात पहुंचा सकते हैं।

मनोरंजन के क्षेत्र में विज्ञान ने जादू कर दिया है। रेडिओ से हमारा मनोरंजन होता है। चित्रपट विज्ञान की अनुपम देन है। दूरदर्शनपर हम दूर के दृश्यों को देखे सकते हैं। चिकित्सा के क्षेत्र में भी हमारे समक्ष साक्षात् करता है।

वैज्ञानिक चमत्कारों ने आमूल परिवर्तन कर दिया है। आज अंधे को आंख मिल सकती है। आज हमारे विज्ञान ने इतनी प्रगति की है कि वक्त पर मानव शरीर में कृत्रिम अंग भी वैठाए-जोड़े जा रहे हैं। आज तकनीक एवं विज्ञान ने बड़े बड़े यंत्र तैयार किये हैं। एक्स-रे द्वारा शरीर के भीतरी भागों का इलाज किया जा सकता है। ज्ञान प्रचार में विज्ञान मनुष्य के लिए एक वरदान सिद्ध हुआ है।

किन्तु खेद की बात है कि विज्ञान के युद्धविषयक अस्त्र-शस्त्रों की गति ने विज्ञान को अभिशाप बना दिया है। हमारी सभ्यता और संस्कृति खतरे में पड़ गई है। अणु बम और हायड्रोजन बम भी विज्ञान की देन हैं। मनुष्यमात्र को नष्ट कर देनेवाली विपैली गैस भी विज्ञान की उपलब्धि है। विज्ञान

के ये आविष्कार मनुष्यजाति के लिए हानिकारक सिद्ध हो सकते हैं।

सचमुच आज विज्ञान कि सिद्धिया अद्भुत हैं। विज्ञान मानवजाति के लिए वरदान सिद्ध हो सकता है, केवल शर्त यही है कि उसका उपयोग मानव हित के लिए ही किया जाए। इसी लिए विज्ञान एक प्रकार वरदान भी है, और अभिशाप भी हैं।

भगवान ने संसार की रचना अच्छाइयों तथा बुराइयों के मेल से की है। किसी बात का अच्छा या बुरा होना मनुष्य पर निर्भर करता है। कोई भी बात अपने आप में बात होती है। उसे शाप या वरदान कहना उचित नहीं है।

□□□

बंधन

बादल बंधा होता है हवा से
पानी बंधा होता है बादल से
वादल बंधा होता है धरती से
धरती बंधी होती है फसल से
फसल बंधी होती है जीवन से
जीवन बंधा होता है प्रेम से
प्रेम बंधा होता है आत्मा से
आत्मा बंधी होती है परमात्मा से
व्यक्ति बंधा होता है किसी और से

कु. सुजाता ओवळे
प्रथमवर्ष साहित्य

मेरी स्मरणीय यात्रा

भारती रासकर, प्रथम वर्ष साहित्य

यात्रा का शौक आजकल किसको नहीं होता, सभी को यात्रा की उत्सुकता रहती है। जीवन में यात्रा की आवश्यकता रहती है। उसमें जीवन झूम उठता है। मैंने आज तक कई यात्राएं की हैं। पर माथेरान की यात्रा मेरे लिए अविस्मरणीय रही है।

पिछली दिवाली की छुट्टियों में हम कुछ दस-बारह सहपाठी माथेरान गये थे। मुंबई के वीरिंदर स्टेशन से रेलगाड़ी में बैठकर हम नेरल पहुंचे। वहां हमने चाय-पानी लिया और 'मिनी' रेलगाड़ी में सवार हुए। वहां तो जगह-जगह पर हरियाली, हरेभरे वृक्ष और घाटियों की शोभा देखते हुए हम माथेरान पहुंचे। वहां हम 'कोहिनूर' होटल में ठहरे।

माथेरान तो ऐसा शहर है कि किसी को भी मोहित कर दे। वहां का वातावरण ही ऐसा था मोहक और स्फूर्तिदायक। रास्तों पर लाल-लाल मिट्टी थी और घनी हरियाली। रास्तों के बाजू पर होटल थे। दोपहर को भी वहां ठंडी हवा लगती है। भरी दोपहर में घूमने जाओ तो भी वहां अच्छा लगता था। सुबह और शाम घूमकर हमने अनेक प्राकृतिक दृश्य देखे।

हर एक दृश्य पर अपनी सुंदरता अनोखी थी। पर उस दृश्य की सुंदरता को देखते हुए ऐसे लगता था कि उसकी सुंदरता कोई उससे छिन न ले। वहां पहाड़ियों में कुछ प्राणी के आकार आए हुए थे। उसको देखकर हमें तो बहुत ही अच्छे लगे। वहां एको पाइंट था वहां पर हमने जाकर जोर-जोर से चिल्लाकर अपनी प्रतिध्वनियां सुनीं। वहां हमने एक रुपये का सिक्का भी फेंक दिया तो वो हवा के जोर से उपर आया।

दूसरे दिन शाम को हमने घूमकर एक सूर्यास्त पॉइंट पर आये। हमने सूर्यास्त बिंदु पर डूबते हुए सूर्य का अद्भुत

दृश्य देखा। वहां सब लोग अपने कैमरे से फोटो निकाल रहे थे। हमने वहां अपने फोटो खींच लिए। ये दृश्य ते मैंने वहां पहली बार देखा ऐसा दृश्य तो शहर में नजर ही नहीं आता जहां देखो वहां बिल्डिंग और घरों की गजबज ही है। माथेरान में और एक एक पॉइंट देखा। उसने तो हमारा दिल ही जीत लिया। वहां तो बहुत अच्छा सौंदर्य था। ऐसा सौंदर्य कहीं नहीं दिखा था। माथेरान का दृश्य अद्भुत ही है। हमने शारलोट तालाब की सुंदरता भी देखी। हमने घोड़े की सवारी और रिकशा में बैठने का मजा भी लूटा। हररोज हम वहां मीलों का अंतर पार करके वहां के दृश्य सुंदरता की मजा लूट रहे थे। हम वहां खेल-कूद रहे थे। पर थकान का नाम भी नहीं था। हम रातों को बगिचे में घूमते थे। लेकिन हमें भूख और नींद की याद ही नहीं थी।

माथेरान के छोटे-बाजार में दिनभर प्रवासी का मेला रहता है। हमने दिनभर यहां वहां घूमने के बाद शाम के समय बाजार में गये। वहां का वातावरण तो बहुत अच्छा था। वहां लोग जूते-चप्पलें, चिकी, फूल के गुलदस्ता रंगविरंगी छडियां, छाले आदि चीजें यहां खूब विकती थी। हमने भी वहां की वस्तुएं लेकर वहां की मजा लूटी।

माथेरान में चार दिन चार पल की तरह बीत गये। हम वहांसे लौट आए, पर वहां के मनोहर दृश्य आज भी मेरी आंखों के सामने घूम रहे हैं। मुझे तो ऐसा लगता है कि मैं अभी भी वहां हूं।

□□□

भारतमाता तुमपर गर्व करेगी

शिवाजी जैसे तुम लडोगे
अन्याय के विरुद्ध खड़े होंगे
संभाजी की तरह धर्म का पालन करोगे
अपने धर्म के लिए जान लुटाओगे
तो भारतमाता तुमपर गर्व करेगी ॥ १ ॥

रानी लक्ष्मीबाई की तरह देश बचाओगे
देश बचाते-बचाते मारे जाओगे
तात्या टोपे की तरह देशभक्त होंगे
उनकी तरह शत्रु को त्रस्त करोगे
तो भारतमाता तुमपर गर्व करेगी ॥ २ ॥

सावरकर के जैसा शस्त्र हाथ में लोगे
और जुल्म गडते जाओगे
सुभाषबाबू की तरह फौज जुटाओगे
जुलमी सत्ता नष्ट होने के लिए बलिदान करोगे
तो भारतमाता तुमपर गर्व करेगी ॥ ३ ॥

महान विभूतियों की तरह बलिदान करोगे
खूब डटकर मेहनत करोगे
देश, समाज और अपना हित सोचोगे
तो ही जीवन में सफलता पाओगे
और भारतमाता तुमपर गर्व करेगी ॥ ४ ॥

तुकाराम टिळे
प्रथम वर्ष विज्ञान

पढ़ते हैं हम

मॅडम आपकी कसम दिन रात पढ़ते हैं हम
फिर भी नंबर मिले कम क्या करें हम

पहला पिरियड होता है इंग्लिश,
उसमें लगती है नेलपॉलिश
बोलो क्या करें हम..?

दूसरा पिरियड होता है हिस्ट्री,
उसमें पढ़ते हैं फिल्मस्टोरी
बोलो क्या करें हम..?

तीसरा पिरियड होता है हिंदी,
उसमें लगातें हैं बिंदी
बोलो क्या करें हम..?

चौथा पिरियड होता है मराठी,
उसमें पडती हैं लाठी
बोलो क्या करें हम..?

पांचवां पिरियड होता है जॉग्रफी,
उसमें खाते हैं टॉफी
बोलो क्या करें हम..?

छठा पिरियड होता है पी. टी.,
उसमें बजाते हैं सीटी
बोलो क्या करें हम..?

मॅडम! आपकी कसम, दिनरात पढ़ते हैं हम!

कु. शुभांगी लांडगे
प्रथम वर्ष साहित्य

वार्षिक अहवाल १९९९-२०००

मराठी विभाग

प्रा. निशा भंडारी आणि डॉ. सुजाता महाजन यांची वरिष्ठ महाविद्यालयामध्ये, तसेच प्रा. वैखरी खांडेकर यांची पदव्युत्तर विभागात नव्याने नियुक्ती झाली.

डॉ. स्नेहल तावरे यांना 'श्री सयाजी ग्रंथमाला सूची कोश' या प्रकल्पाला युनिव्हर्सिटी ग्रांटस् कमिशनने दोन वर्षासाठी अनुदान दिले.

डॉ. मधुरा कोरात्रे यांना 'श्री छत्रपती शिवाजीमहाराज स्मारक समिती चिंचवड' या संस्थेतर्फे १९९९-२००० या वर्षाचा 'आदर्श शिक्षक' पुरस्कार देण्यात आला. त्याशिवाय त्यांची 'बोलता.. बोलता', 'मनमोहिनी', 'आठवणी आणि विचारधन' ही पुस्तके प्रकाशित झाली.

डॉ. स्वाती कर्वे यांना पुणे महानगरपालिकेने 'आदर्श शिक्षक' पुरस्कार प्रदान केला. 'भारतीय सण आणि उत्सव' हे त्यांचे पुस्तक प्रकाशित झाले. याशिवाय 'राजकवी यशवंत', '२१ व्या शतकातील स्त्रीपुढील आव्हाने', 'भारतीय स्त्री जीवनातील परिवर्तने व नव्या दिशा', 'ब्राह्मणतत्त्वाचा नवा अन्वयार्थ', 'जर वाचाल तर वाचाल', 'ऐतिहासिक कादंबरीकार वि. वा. हडप' या विषयांवर त्यांची विविध ठिकाणी व्याख्याने झाली. महाराष्ट्र राज्य साहित्य वाङ्मय पुरस्कार निवड समितीवर या वर्षी त्यांची नियुक्ती करण्यात आली आहे.

प्रा. निशा भंडारे यांच्या हस्ते बारामती येथील सोमेश्वर आर्टस्, कॉमर्स महाविद्यालयाच्या 'राष्ट्रीय सेवा योजने'चे उद्घाटन झाले.

या वर्षी मराठी विभागाने पुढील व्याख्याने आयोजित केली होती.

'आजचे ग्रामीण साहित्य' या विषयावर डॉ. द. ता. भोंसले, माजी मराठी विभागप्रमुख, पंढरपूर यांचे व्याख्यान झाले. त्या वेळी डॉ. स्नेहल तावरे यांनी प्रास्ताविक केले आणि डॉ., मधुरा कोरात्रे यांनी आभार मानले.

बीड येथील डॉ. सुहासिनी इर्सेकर यांनी 'महदंबेचे धवळे' या विषयावर व्याख्यान दिले. तेव्हा डॉ. स्नेहल तावरे यांनी प्रास्ताविक केले आणि डॉ. मधुरा कोरात्रे यांनी आभार मानले.

पुण्यातील प्रा. रा. ग. जाधव यांनी या शैक्षणिक वर्षात 'साने गुरुजींची शिकवण', 'यशवंतराव चव्हाण : कार्य आणि कर्तृत्व', 'सूड दीर्घकथेचा प्रवास' या विषयांवर व्याख्याने दिली. त्या वेळी प्रा. एम. ए. कुलकर्णी (इतिहास विभाग) यांनी पाहुण्यांचा परिचय करून दिला. सर्व व्याख्यानांना डॉ. स्नेहल तावरे यांनी प्रास्ताविक केले, तर प्रा. निशा भंडारे, प्रा. सुजाता महाजन आणि प्रा. वैखरी खांडेकर यांनी आभार मानले.

एस. एन. डी. टी. महाविद्यालय, पुणे येथील मराठी विभागातल्या डॉ. अंजली सोमण यांनी 'बंदिश कादंबरीचे लेखन' या विषयावर पदव्युत्तर विद्यार्थ्यांसाठी व्याख्यान दिले. त्या वेळेस प्रास्ताविक डॉ. स्नेहल तावरे यांनी केले तर डॉ. सुजाता महाजन यांनी आभार मानले.

दर्यापूरच्या डॉ. प्रतिभा इंगोले यांनी कनिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांसाठी 'माझ्या कादंबरीतील स्त्री' या विषयावर व्याख्यान दिले. त्या प्रसंगी डॉ. स्वाती कर्वे यांनी पाहुण्यांचे स्वागत केले आणि व्याख्यानाच्या शेवटी त्यांचे आभार मानले.

विभागाने पदव्युत्तर वर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी वेगवेगळ्या बारा पुस्तकांवर विद्यार्थ्यांची चर्चा दि. ४ सप्टेंबर ९९ रोजी आयोजित केली होती. या चर्चासत्राला पदव्युत्तर वर्गातील पस्तीस विद्यार्थी उपस्थितीत होते. बारा विद्यार्थ्यांनी या चर्चासत्रात आपले निबंध वाचले. डॉ. मधुरा कोरात्रे यांनी या चर्चासत्राचे आयोजन केले. मार्गदर्शनपर व्याख्यान डॉ. स्नेहल तावरे यांनी केले.

स्नेहल तावरे
विभागप्रमुख

इंग्रजी विभाग

Prof. V. G. Joshi received grants of Rs. 30,000/ from University Grants Commission as a minor research project for 'Architectonic Style Depicted in Thomas Hardy's Novels'.

The Department of English inducted the following co-curricular activities in the Undergraduate and Postgraduate classes.

1. A lively discussion on 'Crimes against young college girls on the rise' took place. Prof. Alka Kamble attended as a guest.

2. An exhibition of posters and sketch books with contributions from both Undergraduate and Post-graduate students was organised on 5th September 99. Principal A. G. Gosavi inaugurated the function. The poster depicted scenes from American Literary background, wars with special reference to Kargil and charts on Linguistics. A delightful collection of sketches based on the story of Jane Austen's novel 'Pride and Prejudice' was presented by the S.Y.B.A. General English Class.

The exhibition was organised by Prof. Ms. S. G. Parab, Prof. Ms. Milan Shah and Ms. A. S. Alurkar.

3. On 12th September 99, poems were read by U. G. students. They were trained by Prof. Ms. S. G. Parab. The second activity on the same day was presented by the M. A. English class. Short stories : 'Desiree's Baby' by Kate Chopin (on racism) and 'Innocents Abroad' by Louisa Alcott (on religious freedom in America) were read.

On the same occasion short 10 minute papers on the American literary background were read. The topics covered pioneering America.

This activity was organised Ms. M. Shah to help the students understand 'American Fiction'.

4. Ms. A. Alurkar accompanied by Ms. N. Bhandare went on a study tour to the Deccan College in October 99. The M. A. Class benefitted from this visit.

5. Ms. M. Shah organised two debates for the M. A. Class. The topics were 'The Existence of God' and 'Indians do have work ethics', Thomas was adjudged the best speaker for his defence of the motion by Prof. V. G. Joshi. For the second debate Ms. S. Vartak and Ms. S. Parab were the judges. This debate was very lively with the team against the motion winning hands down.

6. Several feature films were screened for the students of English. These were 'The Last of the Mohicans', 'Sense and Sensibility', 'The Merchant of Venice' and 'How the West was Won'.

7. Felicitation Function - 8th February Dr. Ashok P. Dani, HOD English and Prin. of Fergusson College was felicitated and a memento was presented to him by Prin. A. G. Gosavi, Modern College, Prof. Sulbha Sabnis, the Chief Speaker at the Seminar gave a talk on 'Literary Theory Criticism' Two Under graduate students also read papers on the subject.

All the activities were of immense help in developing interest about the subject among the students of English.

Prof. V. G. Joshi
Head of English Department

मानसशास्त्र विभाग

प्रा. अमृता ओक यांना 'The status of the guidance and counselling centre in Maharashtra' या Project साठी युनिव्हर्सिटी ग्रेन्टस् कमिशनने ४५,००० रुपयांचे अनुदान दिले. याशिवाय त्यांना स. प. महाविद्यालयात पदव्युत्तर विभागासाठी अभ्यागत प्राध्यापक म्हणून निमंत्रित करण्यात आले होते. जुन्नर एज्युकेशन सोसायटीच्या सबनीस विद्यालयाच्या रौप्यमहोत्सवानिमित्त 'पाल्य-पालक संबंध' या विषयावर व्याख्यान दिले.

प्रा. आशा परुळेकर यांनी 'स्त्री कशी घडते' या विषयावर 'मगठवाडा मित्रमंडळ' या महाविद्यालयात व्याख्यान दिले. याशिवाय त्यांची 'दोन कादंबऱ्या' हे मानसशास्त्रावरचे आणि इतर चार पुस्तके प्रकाशित झाली.

मानसशास्त्र विभागातर्फे सामाजिक मानसशास्त्र ह्या पंपरच्या बदललेल्या अभ्यासक्रमाबाबत प्राध्यापकांचे चर्चासत्र ऑक्टोबर महिन्यात आयोजित केले होते. प्रा. डॉ. माधवी सिन्हा रे, मानसशास्त्र विभागप्रमुख, स. प. महाविद्यालय यांनी उपस्थित असलेल्या प्राध्यापकांना मार्गदर्शन केले. पुणे व उपनगरांतील इतर महाविद्यालयांतील अकग प्राध्यापक त्यासाठी उपस्थित होते.

द्वितीय वर्ष कला या वर्गातील अतुल शिंदे यास जिमखाना विभागातर्फे दिला जाणारा 'मॉडर्न श्री' हा यंदाचा पुष्कार मिळाला.

विभागातर्फे चालविल्या जाणाऱ्या विद्यार्थी मार्गदर्शन केंद्राचा लाभ विद्यार्थी, शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांनी घेतला.

विभागाने विद्यार्थ्यांसाठी पुढील विशेष उपक्रम राबविले होते.

(अ) व्याख्यानमाला

१. वक्ते : डॉ. सी. जी. देशपांडे, माजी मानसशास्त्र विभागप्रमुख, मुंबई विद्यापीठ

विषय : आत्महत्या

प्रयोजन : आत्महत्येमागची मानसशास्त्रीय कारणे लक्षात घेणे.

दिनांक : ९ मार्च २०००

२. वक्ते : सौ. संगीता कुमठेकर, सिनियर शिक्षिका, कामायनी विद्यामंदिर, निगडी

विषय : मंतिमंदांचे प्रशिक्षण

प्रयोजन : मंतिमंदांच्या समस्या जाणून घेणे

दिनांक : ७ मार्च २०००

(आ) कार्यशाळा / चर्चासत्रे

१. शिबिराचे नाव : Premarital Counselling

प्रायोजकाचे नाव : सिम्बायोसिस महाविद्यालय व इंडियन असोसिएशन ऑफ ह्युमन बिहेविअर

वक्त्यांची नावे : डॉ. विश्वास मेहेंदळे, डॉ. वैजयंती खानविलकर, डॉ. सी.जी. देशपांडे

दिनांक : २ व ३ सप्टेंबर १९९९

२. शिबिराचे नाव : लैंगिक शिक्षण व लिंगसमभाव दृष्टिकोन

शिबिरार्थी गट व संख्या : ३

प्रायोजकाचे नाव : ज्ञानप्रबोधिनी, पुणे ३०

दिनांक : २४ व २५ फेब्रुवारी २०००

वरील दोन्ही कार्यशाळा अन्य संस्थांनी आयोजित केल्या होत्या. मानसशास्त्र विभागातील विद्यार्थी त्यात सहभागी झाले होते.

(ई) महाविद्यालयांतर्गत स्पर्धा

१. Project Competition

संयोजक : विज्ञान संघटना, मॉडर्न कॉलेज, पुणे ५

दिनांक : १७ व १८ डिसेंबर १९९९

विजेत्यांची नावे : व्यक्तिमत्त्व चाचण्या याविषयी प्रकल्प केलेल्या एस.वाय.बी.ए. च्या श्रद्धा देशमुख, अश्विनी चोरे व नीलम बालधरे यांना बक्षिसे मिळाली.

२. स्पर्धेचे नाव : प्रश्नमंजूषा

संयोजक : मानसशास्त्र विभाग, मॉडर्न कॉलेज, पुणे ५

दिनांक : ६ मार्च २०००

स्पर्धकांची संख्या : १३

विजेत्यांची नावे : स्वप्ना केसकर, सारिका तरस मीनल भावे

३. स्पर्धेचे नाव : वक्तृत्व स्पर्धा

संयोजक : मानसशास्त्र विभाग, मॉडर्न कॉलेज, पुणे ५

दिनांक : ८ मार्च २०००

स्पर्धकांची संख्या : ८

परीक्षकांचे नाव : प्रा. उर्मिला सडोलीकर

विजेत्यांची नावे : श्रद्धा देशमुख, सरिता शिंदे

४. निबंध स्पर्धा

संयोजन : साहित्य संघटना

विजेत्या : स्वप्ना केसकर, वनिता जगताप

(ए) संस्थेस भेट

संस्थेचे नाव : कामायनी विद्यामंदिर, निगडी

भेटीचे प्रयोजन : एस.वाय.बी.ए. च्या अभ्यासक्रमाचा भाग म्हणून ही भेट होती. मतिमंदत्वाचे प्रकार, त्यांच्या समस्या जाणून घेण्याचा प्रयत्न झाला. या संस्थेस पंचवीस विद्यार्थ्यांनी भेट दिली.

प्रा. अमृता ओक
विभागप्रमुख

ग्रंथालय

सौ. माधुरी दात्रे यांची ग्रंथपाल म्हणून या वर्षी नियुक्ती झाली.

ग्रंथालयातर्फे चालू शैक्षणिक वर्षात ३१ डिसेंबर १९९९ अखेर ग्रंथालयात एकूण १,१४९ ग्रंथ खरेदी करण्यात आले. आता ग्रंथालयात ६२,५४२ ग्रंथ आहेत.

ग्रंथालयात विषयाला अनुसरून आणि इतर, तसेच विद्यार्थ्यांना त्यांच्या इतर बाह्य स्पर्धा परीक्षांना उपयुक्त अशा एकूण ८८ मासिके, नियतकालिकांचा समावेशही आहे.

पैकी

* स्पर्धा परीक्षा सल्लागार

* अनुभव

* Advertising and Marketing (A&M)

* ICFAI Reader (Hyderabad)

* University News

ही मासिके, नियतकालिके नव्याने सुरू करण्यात आली.

याशिवाय विद्यार्थ्यांसाठी ६ इंग्रजी, ५ मराठी आणि १ हिंदी वर्तमानपत्र ग्रंथालयात घेण्यात येते.

श्री. मेहरूणकर मॅनेजर, ह्यूमन रिसोर्स डेव्हलपमेंट, टेल्को यांनी ग्रंथालयास विद्यार्थ्यांसाठी उपयुक्त असे ३६ ग्रंथ भेटीदाखल दिले.

विद्यापीठ अनुदान मंडळ पुस्तक पेढी योजनेअंतर्गत ६५ गरजू विद्यार्थ्यांना वर्षभर वापरण्यासाठी प्रत्येकी दोन पुस्तकांचा संच विनामूल्य देण्यात आला.

महाविद्यालयातील प्रत्येक शाखेतल्या प्रत्येक वर्गातील गुणानुक्रमे पहिल्या पाच क्रमांकाच्या विद्यार्थ्यांना त्यांनी घेतलेल्या विषयांच्या पुस्तकांचा संपूर्ण संच वर्षभर वापरण्यासाठी देण्यात आला.

चालू शैक्षणिक वर्षात ग्रंथालय समितीच्या तीन सभा घेण्यात आल्या. सभेस डॉ. माधवी मित्र, अध्यक्ष व प्राध्यापक, ग्रंथालयप्रमुख यांचे बहुमोल मार्गदर्शन लाभले.

डॉ. माधवी मित्र
प्राध्यापक व ग्रंथालयप्रमुख

सौ. माधुरी दात्रे
ग्रंथपाल

Botany

The Department has organised a National Symposium on 'Basic and Applied Aspects of Plant and Microbial Biotechnology' on 4th and 5th February 2000. Dr. R. V. Gandhe was a organising secretary for this symposium. University Grants Commission sponsor a grant of Rs. 65,000/- and Council of Scientific and Industrial Research, New Delhi and Department of Biotechnology, New Delhi sponsor a grant of Rs. 25,000/- each for organising the symposium. About 25 Research Scientists and 100 research scholars all over India participated the symposium. Prof. G. M. Bansode, Dr. Mrs. K. R. Gandhe and Dr. T. D. Nikam were the members of the organising committee of this symposium.

The Department has actively participated in 'Vanaspati Vishwa Exhibition - 2000' held at S. P. College, Pune in collaboration with Khadiwale Vaidya by exhibiting live specimens and related charts. Prof. G. M. Bansude, Prof. Mrs. R. V. Deo and Dr. R. S. Zunjarrao guided the students in this context.

The Department has started a new activity in this year. Students of Botany were encouraged to write popular articles on Botany, related subjects and environmental sciences.

Dr. T. D. Nikam (Prin. Investigator) and Prof. G. M. Bansude (Co-Investigator) have received a grant of Rs. 4,23,090/- from the Department of Science and Technology, Government of India for the project, 'Nitrogen Fixation by Cyanobacteria'.

Dr. T. D. Nikam has become a recognised guide for Ph. D. Three research students have registered for Ph. D. under his guidance. He is one of the intellectuals in '2000 outstanding Intellectuals of the 20th Century' organised by International Biographical Centre, Cambridge, England. He received '20th Century award' for the achievement for his research work on 'Plant Tissue Culture'. Dr. T. D. Nikam delivered a lecture and demonstrated plant tissue culture methods for the students of 'Gardening Course' organised by Kirti College, Mumbai.

The students in the Department actively participated and exhibited the exhibits in the science exhibition organised by local organising committee of Indian Science Congress, Pune and Science Association of Modern College.

Dr. R. V. Gandhe was a chairperson at the National Symposium on 'Plant and Biotechnology' organised by Department of

Botany, Osmania University, Hyderabad. His research students Gauri Rane and Aparna Watve presented research papers titled, 'Root Mycoflora of Rabi Sorghum from Jalgaon District of Maharashtra' and 'Diversity and habitat specificity of herbaceous species in the mulshi region' respectively. He also presented two more research papers titled, 'Significant contributions of Prof. M. J. Thirumalachar, the genus '*Geogreghesia*' and 'Products of Teliospore Germination in some smuts'.

Dr. R. V. Gandhe is appointed on the referee panel for assessing Ph. D. thesis in the Osmania University and Mumbai University. He was invited in the seminar on 'Impact of Pollution of Biosphere' organised by Y. M. College, Pune.

Dr. Mrs. K. R. Gandhe presented a paper titled, 'Screening of *Uromyces hobsoni* on *Jasminum malabricum*' in collaboration with the research students in the department of Chemistry, S. P. College, at the National Symposium on 'Plant Biodiversity and Biotechnology' organised by Osmania University, Hyderabad. She also presented a paper titled, 'Functional and aesthetic distribution of Roadside trees in Urban areas' at National Symposium on 'Basic and Applied Aspects of Plant and Microbial Biotechnology, Modern College, Pune 5.

Dr. T. D. Nikam presented a paper titled, 'Somatic Embryogenesis in *Agave Sisalana*' at National Symposium on Basic and Applied Aspects of Plant and Microbial Biotechnology, organised by Modern College, Pune 5.

Dr. R. S. Zunjarrao delivered the lecture on 'Plant Tissue Culture' for the Post-Graduate Students of Garware College, Pune. He presented a research paper in '22nd All

India Botanical Conference' at Mumbai. He and V. E. Gunjal presented, 'In vitro clonal propagation of sugarcane (*Saccharum officinarum* L) var. 86032' at National Seminars on Sugarcane Biotechnology at VSI, Manjri, Pune.

Prof. Mrs. N. M. Patil presented a poster research paper titled, 'Effect of Sodium and Chloride Salinity on Photosynthetic Enzymes in Safflower, *Carthamus tinctorius* L. Cv. Bhima' at XVI International conference held at St. Louis, Missouri, USA. She also presented an oral presentation of a research paper titled, 'Adaptations in response to salinity in safflower, *Carthamus tinctorius* L. Cv. Bhima' at National Symposium on Basic and Applied Aspect of Plant and Microbial Biotechnology' by Modern College, Pune 5

Dr. T. D. Nikam and Dr. M. G. Shitole (Pune University) published a research paper titled, 'In vitro culture of safflower (*Carthamus tinctorius* L) cv. Bhima : Initiation, growth optimization and organogenesis' in the International Journal 'Plant Cell Tissue and Organ Culture' in 1999.

Dr. R. V. Gandhe and Dr. Mrs. K. R. Gandhe published a research paper titled, '*Tilletia thirumalachari* a new species from Maharashtra' in Indian Phytopathology in 1999.

Zoology Department

Dr. Hemant Ghatе received a grant of Rs. 43,000/- from University Grants Commission for Minor Research Project titled, 'Survey Taxonomy and Biology of Tortoise Beetles in and around Pune'. Under this project, two research papers are

accepted in National and International Journals. This work is contributed by Mr. Neelesh Rane and Mr. Sachin Ranade.

Mr. Neelesh Rane, Mr. Sachin Ranade, Mr. R. R. Marathe, Mr. S. S. Pandit under the guidance of Dr. H. V. Ghatе received the 2nd Prize for Best Poster at the National Symposium on 'Basic & Applied Aspects of Plant & Microbial Biotechnology' organised by Modern College.

Dr. Ghatе organised a 2 days workshop on 'Conservation of Biodiversity' at Mulshi, near Pune.

Prof. Narendra Naidu received a grant of Rs. 43,000/- from University Grants Commission for the project, 'Role of Growth Hormones in Early Morphogenesis in Chick Embryo'.

Dr. H. V. Ghatе
Head of the Department

इलेक्ट्रॉनिक सायन्स

आपल्या महाविद्यालयातील इलेक्ट्रॉनिक सायन्स विभागात कनिष्ठ महाविद्यालय ते पदव्युत्तर वर्गापर्यंत अनेक कोर्सेस आहेत. प्रयोगशाळा, संशोधन प्रकल्प या दृष्टीने विभाग समृद्ध आहे. विद्यार्थी आणि शिक्षक यांची शैक्षणिक व औद्योगिक क्षेत्राशी सांगड घालण्यासाठी विभागाद्वारे अनेक उपक्रम राबवण्यात येतात.

या वर्षी प्रथम वर्ष विज्ञान या वर्गासाठी पदवीपर्यंत असणाऱ्या व्यावसायिक अभ्यासक्रम योजनेअंतर्गत Computer Maintenance हा अभ्यासक्रम सुरू करण्यात आला. हा अभ्यासक्रम सुरू करण्यासाठी विद्यापीठ अनुदान मंडळाचे नऊ लाख रुपयांचे अनुदान विभागाला मिळाले आहे. या अनुदानाचा विनियोग आवश्यक ती उपकरणे

खेदी, प्रशिक्षण कार्यक्रम, प्रयोगशाळा सुधारणा इत्यादी कामांसाठी करण्यात येत आहे. याचबरोबर हा विषय घेणाऱ्या प्रथम वर्ष वर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी संगणकामधील औद्योगिक संस्थांमार्फत छोटे छोटे प्रशिक्षण कार्यक्रम व तांत्रिक प्रात्यक्षिके आयोजित केली जात आहेत.

पंजावराव कृपी विद्यापीठ, अकोला येथील प्रदर्शनात तृतीय वर्ष विज्ञान वर्गातील विद्यार्थ्यांनी केलेली शेती तंत्रज्ञानातील प्रयोग इलेक्ट्रॉनिक्स विषयातील कल्पनांचा वापर करून समजावून दाखवले. तसेच 'Automatic drip irrigation using microcontroller' या शोधनिबंधाचे वाचन प्रा. डी. बी. गायकवाड, प्रा. ए. व्ही. कांबळे, डॉ. सी. सुलभा देउस्कर यांनी केले.

आपल्या महाविद्यालयातील विज्ञान मंडळातर्फे आयोजित केलेल्या प्रकल्प प्रदर्शनांमध्ये ११ वी शास्त्र व तृतीय वर्ष विज्ञान या वर्गातील विद्यार्थ्यांनी भाग घेतला. त्यातील सायक्लोड्रॉन हा राजेंद्र शिंदे, पुष्कर छाजेड, आदित्य कुवळेकर, हिमांशु लिमये, अनिरुद्ध आगाशे व डिजिटल कोड डोअर लॉक हा रूपेश मालुसरे यांनी सादर केलेला प्रकल्प पुणे विद्यापीठ येथे भरलेल्या विज्ञान महासभेच्या अधिवेशनात निवडण्यात आले होते. त्याचप्रमाणे इंडियन फिजिक्स असोसिएशनतर्फे आमच्या विभागात आयोजित केलेल्या आंतरमहाविद्यालयीन प्रकल्प व पोस्टर स्पर्धेत ११ वी विज्ञान व तृतीय वर्ष विज्ञान या वर्गातील विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला व सायक्लोड्रॉन या प्रकल्पास प्रथम पारितोषिक, तर कु. मुन्हा म्हापणकर तृतीय वर्ष विज्ञान हिच्या 'स्टडीज ऑफ पोरस सिलीकॉन' या प्रकल्पास उत्तेजनार्थ पारितोषिक मिळाले. तृतीय वर्ष विज्ञान व पदव्युत्तर विज्ञान या वर्गातील विद्यार्थ्यांनी इलेक्ट्रॉनिक्स सायन्स विभाग, पुणे विद्यापीठ तर्फे आयोजित केलेल्या एन. एम. पी. टी. एस. या राष्ट्रीय चर्चासत्रात भाग घेतला. या चर्चासत्रात प्रा. डी. बी. गायकवाड, डॉ. सुलभा देउस्कर यांनी 'Feasibility of use of thermister as a moisture sensor' या शोधनिबंधाचे वाचन केले, तसेच तृतीय वर्ष व पदव्युत्तर वर्गातील विद्यार्थ्यांनी काही प्रयोगांचे प्रात्यक्षिक व विवेचन केले. याबरोबरच Product Presentationमध्ये प्रकल्प सादर केले.

उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळाने घेतलेल्या १२ वी मार्च १९९९च्या परीक्षेत अनुभव काळे हा इलेक्ट्रॉनिक्स या विषयात मंडळात सर्वप्रथम आला. याचबरोबर आमच्या विभागातील कु. अश्विनी मंगळे व कु. शीतल सावत यांनी पदव्युत्तर विभागात पुणे विद्यापीठातील गुणवत्ता यादीत अनुक्रमे तिसरा व पाचवा क्रमांक मिळवला.

यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठाद्वारे चालवले जाणारे 'इलेक्ट्रॉनिक्स इंजिनिअरिंग पदविका शिक्षणक्रम' (E.E.D.P) या अंतर्गत कॉम्प्युटर टेक्नॉलॉजी, कम्युनिकेशन इंजिनिअरिंग, इन्स्ट्रुमेंटेशन इंजिनिअरिंग व इंडस्ट्रियल इंजिनिअरिंग हे पॉलटेक्निक डिप्लोमा समकक्ष अभ्यासक्रम आमच्या विभागात राबवण्यात येत आहेत. यापैकी कुठलाही अभ्यासक्रम पूर्ण केल्यावर बी.ई., बी. टेक यासाठी प्रवेश घेण्यास विद्यार्थी पात्र ठरतो. सदरच्या अभ्याक्रमानुसार १०वी, १२वी एम.सी.व्ही.सी अगर पात्रतेनुसार तिसऱ्या किंवा पाचव्या सत्रास थेट प्रवेश मिळू शकतो. या वर्षी वरील कोर्सेससाठी १११ विद्यार्थी आपल्या केंद्राचा लाभ घेत आहे. याच विषयातील विद्यार्थ्यांसाठी Virtual Classroom आणि Internet यांची सुविधा उपलब्ध करण्यात आली आहे.

डॉ. सुलभा देउस्कर यांची 'रिफ्रेश कोर्स'साठी रिसोर्स पर्सन म्हणून निवड झाली. त्याचप्रमाणे त्यांनी इलेक्ट्रॉनिक्स सायन्स विभाग पुणे विद्यापीठ तर्फे आयोजित केलेल्या NSPTS - 7 या राष्ट्रीय स्तरावरील चर्चासत्र आयोजित करणाऱ्या समितीवर काम केले. त्याचप्रमाणे IET E नागपूर उपकेंद्र यांनी आयोजित केलेल्या चर्चासत्रातील उत्स्फूर्त सहभागाबद्दल डॉ. सुलभा देउस्कर व विभागाचे आवर्जून कौतुक केले.

या वर्षी आमच्या विभागातील प्रा. डी. बी. गायकवाड व प्रा. ए. व्ही. कांबळे यांना 'Development of Prototype for Microcontrolled based Drip Irrigation System' या प्रकल्पासाठी यू. जी. सी. कडून दोन वर्षे मुदतीकरता ३४,००० रुपयांचे अनुदान मिळाले.

पदव्युत्तर वर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी नोकरी अगर व्यवसाय यासाठी लागणाऱ्या पात्रतेबाबत इलेक्ट्रॉनिक्स विषयाची

अभ्यासक्रमानुसार व्यापकता व विभागातील त्यासाठी राबवले जाणारे पूरक कार्यक्रम याबाबत माहितीपत्रक तयार केले आहे.

डॉ. सुलभा देउस्कर
विभागप्रमुख

पदार्थविज्ञान

महाविद्यालयातील ऑलिम्पियाड केंद्रात ८२ विद्यार्थ्यांनी पदार्थविज्ञान हा विषय घेतला होता. त्यासाठी प्रा. दशपुत्रे ह्यांनी मार्गदर्शन केले. त्यांना प्रा. भोमे आणि प्रा. ठाकूर यांनी सहकार्य केले. इंडियन असोसिएशन ऑफ फिजिक्स टीचर्सतर्फे केंद्रात पहिल्या १० विद्यार्थ्यांना प्रशस्तिपत्रे देण्यात येतात, त्यापैकी ८ विद्यार्थी आपल्या महाविद्यालयातील फिजिक्स विभागातील होते. केंद्र संचालक म्हणून प्रा. दशपुत्रे ह्यांनी काम पाहिले.

प्रा. उत्तुस्कर, प्रा. शिंदे यांनी प्रथम वर्ष विज्ञान शाखेच्या विद्यार्थ्यांसाठी कार्यानुभव पुस्तिका तयार केली.

उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळाने घेतलेल्या १२वी मार्च १९९९च्या परीक्षेत अनुभव काळे ह्या विद्यार्थ्यास पदार्थ-विज्ञान विषयात १००/१०० गुण मिळाले.

महाविद्यालयातील शास्त्र संघटनेने घेतलेल्या प्रोजेक्ट कॉंपिटिशनमध्ये पदार्थविज्ञानाची तीन प्रोजेक्ट्स इंडियन सायन्स कॉंग्रेसच्या प्रदर्शनासाठी निवडली गेली. व तृतीय वर्ष पदार्थ विज्ञानच्या कु. अमी भिमजिआनी व कु. मेधा गोतखिंडी या दोन विद्यार्थिनींना दुसऱ्या क्रमांकाचे पारितोषिक मिळाले. ह्या विद्यार्थिनींना प्रा. सौ. अभ्यंकर व प्रा. ए. व्ही. देशपांडे यांचे मार्गदर्शन लाभले.

अनुराधा कुलकर्णी
विभागप्रमुख

Mathematics

Prof. Mrs. Chikte and Dr. Mrs. Mahajan received a grant of Rs. 30,000/- from University Grants Commission for the project titled, 'Software Development for some Basic Problems in Mathematics'.

Prof. Rairikar delivered a lecture on 'Number Theory' at D. R. Patil Engineering College, Pimpri.

Prof. Athawale has been elected as a L. M. C. member of the Modern College.

T. Y. B.Sc. students secured a 2nd prize in the Science Competition organised by Science Association in the College. The subject was 'Bridge Problem' - a subject related to Graph Theory.

Rajendra Shinde and Aditya Kuwalekar, XI Science students are selected in the Regional Mathematics Olympiad.

Prof. Mrs. Chikte
Head, Department of Mathematics

भूगोल

विभागातील प्रा. रा. वि. झगडे यांना पुणे महानगरपालिकेने 'आदर्श शिक्षक पुरस्कार' प्रदान केला. डॉ. अभय देसवंडीकर यांनी ऑस्ट्रेलियातील सिडनी विद्यापीठात आंतरराष्ट्रीय भूगोल परिषदेत मॉडर्न महाविद्यालयातर्फे शोधनिबंध सादर केला. प्रा. विलास आल्हाट व प्रा. मानसिंग साळुंके यांची कोल्हापूर येथे भूगोलतज्ज्ञ म्हणून प्रशिक्षणासाठी निवड झाली, आणि त्यांनी विषयतज्ज्ञ म्हणून सेवावर्ग प्रशिक्षण केंद्र भोर, येथे विषयतज्ज्ञ म्हणून काम केले. प्रा. विलास आल्हाट यांना एन.सी.सी.मध्ये 'फ्लायिंग ऑफिसर' म्हणून बढती मिळाली.

डॉ. पद्माकर आपटे
विभागप्रमुख

Statistics

Students Activities

1. Principal A G. Gosavi and Vice Principals were felicitated on 22nd July the auspicious Guru Pournima day.

2. On 22nd November Shri Suhas Joshi, ISO consultant delivered a lecture for S.Y.B.Sc. and T.Y.B.Sc. students on the topic 'Working of Industry and Use of Statistical Techniques'.

3. On 29th November Shri S. B. Deo ISO consultant delivered a lecture on topic 'ISO 9000 with special reference to Statistical techniques'.

4. Prof. P. S. Chirputkar, the former Principal of the College was invited to guide the students about career planning.

5. The students of statistics took active participation in the Science Exhibition organised by the Science Association of the College.

The exhibits included Statistics in Ecology, Genetics, Industry, Climatology, Marketing and Agriculture. Ranking eyes of actresses and testing dexterity of right and left hand were prepared by F.Y.B.C.S. students which attracted a large crowd. Several charts, graphs, diagrams were used to educate the people on the latest aspects of Indian population, agriculture, industrial production. Some exhibits were kept at National Science Congress organised at Pune University.

Activities of Staff

Prof. P. G. Dixit has taken the charge of Headship of Department of Statistics on 1st May 1999.

He delivered the lectures on 'Applications of Statistics in life Sciences' for refresher course in Life Sciences organised by academic staff College at University of Pune.

He delivered the lectures on 'Statistical Computing' for refresher course in Information Technology organised at College of Agriculture, Pune.

He delivered a lecture on use of Statistical Techniques in Biological Science using EXCEL at the National Symposium on 'Basic and Applied Aspects of Plant and Microbial Biotechnology', arranged in Modern College.

He delivered number of lectures on Personality Development through NSS in N.S.S. camps of various colleges 'National Integration'.

He is recently co-opted Board of studies in Mathematics and Statistics at Bharati Vidyapeeth (Deemed University).

He wrote an article on N.S.S. 'राष्ट्रीय सेवा योजना — एक संस्कार केंद्र', in the periodical 'Beyond Friendship' published by 'Students Welfare Association, Pune 5'. The article takes review of the N.S.S. work all over India.

UGC minor research scheme is sanctioned to P. G. Dixit who is working as investigator. The purpose of scheme is to develop evaluation system for N.S.S. camps. Prof. M. S. Salunke, Dr. S. K. Ujalambkar and Dr. Abhay Deswandikar helped a lot in data collection.

Prof. Mrs. A. A. Dharmadhikari has joined Ph. D. Programme under faculty improvement scheme of UGC. She wrote an

article on working of N.S.S., in the periodical 'Beyond Friendship' published by 'Student Welfare Association Pune 5'.

Dr. V. R. Prayag presented a paper titled 'Interval Hypothesis Testing for Comparing Two Treatments with control' in the joint conference of Indian Society for Medical Statistics and International Biometric Society at Department of Biostatistics, NIMHANS, Bangalore during 2nd December to 4th December 1999.

She participated in the workshop on 'Statistical Science and Environmental Policy : Possible Interaction'. It was organised by the Indian Statistical Institute and the Bernoulli Society for Mathematical Statistics and Probability at the Indian Statistical Institute Calcutta during 12th to 14th January 2000.

Prof. Smt. M. M. Sane and Prof. Smt. Jui Dadhich wrote articles in the periodical 'संदर्भ' on science topics covered in the curriculum at High Schools. The periodical is published in order to create interest in science subject at the early the age of students.

P. G. Dixit

Head, Department of Statistics

संगणकशास्त्र

विभागाने विद्यार्थ्यांसाठी साप्ताहिक चर्चासत्र, वार्षिक संगणकप्रणाली स्पर्धा, अभ्यागतांची व्याख्याने, इंडस्ट्रियल प्लेसमेंट कक्ष, इंटरनेट सुविधा, कॅम्पस् मुलाखती हे उपक्रम राववले.

तसेच विभागाने दि. ११ व १२ फेब्रुवारी रोजी 'कॉम्प शो २०००' हे प्रदर्शन आयोजित केले होते. उद्घाटन सत्रात प्रमुख पाहुणे डॉ. श्रीधर शुक्ला (संचालक, परिसिस्टन्ट

सिस्टम्स लिमिटेड) यांनी 'इंटरनेट तंत्रज्ञान' या विषयावर व्याख्यान दिले. दुसऱ्या सत्रात संगणक प्रणाली प्रदर्शनावर परिसंवादही आयोजित करण्यात आला होता. तिसऱ्या सत्रात श्री. प्रदीप नामजोशी, श्री. विनायक पटवर्धन व श्री. कृष्णन यांचे 'तुमचा संगणक तुम्हीच निवडा' या विषयावर चर्चासत्र आयोजित केले होते. १२ फेब्रुवारी रोजी खुली प्रश्नमंजूपा आणि भित्तिपत्र स्पर्धा आयोजित करण्यात आली होती. या सर्व स्पर्धांचा पारितोषिक वितरण समारंभ प्रा. डॉ. एच. व्ही. सहस्रबुद्धे (संगणकशास्त्र विभाग, पुणे विद्यापीठ) यांच्या हस्ते पार पडला. स्पर्धेसाठी परीक्षक म्हणून श्री. अतुल गुंजाळ, श्री. एम्. के. टंडन, श्री. नवेंदू रामसिंग, श्री. स्टिव्हन डिसोजा, श्री. अमित भणगे व श्री. सुनील शिंदेकर यांनी काम पाहिले. कार्यक्रमाचे समन्वयक म्हणून प्रा. श्यामकांत देशमुख यांनी काम केले तर सह कार्यक्रमाचे काम प्रा. पंकल शहा व प्रा. अभिजीत साठे यांनी केले. कार्यक्रम यशस्वी करण्यासाठी प्राचार्य, उपप्राचार्य, विभागप्रमुख, विभागातील सर्व प्राध्यापक वर्ग, शिक्षकेतर कर्मचारी, कार्यालयीन कर्मचारी व विद्यार्थी यांनी परिश्रम घेतले.

या कार्यक्रमाचे वार्ताकन दैनिक लोकसत्ताचे उपसंपादक श्री. डी. आर. कुलकर्णी यांनी केले.

खालील कंपन्या या कार्यक्रमाच्या सहप्रायोजक होत्या. संगणकशास्त्र विभाग या कंपन्यांचा ऋणी आहे.

विद्या सहकारी बँक, जनता सहकारी बँक, बँक ऑफ महाराष्ट्र, मॅक्झीम कॉम्प्युटर्स, इनफोटेक इंडिया, कॉम्प्युटर मीडिया डीलर्स असोसिएशन, टेक्निकल बुक सर्व्हिस, हायटेक कॉम्प्युटर्स व फॉरच्युन कॉम्प्युहार्ड प्रा. लि.

वरील स्पर्धांचा निकाल

बी. सी. एस. गट

प्रथम क्रमांक : निखिल क्षीरसागर, तुपार चौधरी
मॉडर्न महाविद्यालय

द्वितीय क्रमांक : अभिजीत कुलकर्णी, मनोज डांगी
एन. वाडिया कॉलेज

तृतीय क्रमांक : सचिन शर्मा, अमरनाथ घोष
मॉडर्न महाविद्यालय

एस. सी. एस्. गट

प्रथम क्रमांक : सुरिंदर सिंग, अमित चौधरी

मॉडर्न महाविद्यालय

द्वितीय क्रमांक : अनुराधा पिळे, निता आंबेकर

मॉडर्न महाविद्यालय

भित्तिपत्रक स्पर्धा

प्रथम क्रमांक : प्रणव जेरे, एफ. वाय. बी. सी. एस.

द्वितीय क्रमांक : मधुरा देवक, एफ. वाय. बी. सी. एस.

तृतीय क्रमांक : अफ्रिद उल हक, सुमीत राजदान

एम. सी. एम. प्रथम वर्ष

विभागातल्या शिक्षक कर्मचाऱ्यांनी वर्षभरात पुढील उल्लेखनीय कामगिरी केली.

प्रा. अरुण देशपांडे व प्रा. जगदीश भिडे यांनी महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक मंडळाच्या वतीने माध्यमिक शिक्षकांसाठी 'माहिती तंत्रज्ञान' या विषयासाठी आयोजित केलेल्या प्रशिक्षणासाठी तज्ज्ञ मार्गदर्शक म्हणून काम केले.

प्रा. अरुण देशपांडे यांनी कृषी महाविद्यालय, पुणे येथील प्रशिक्षण वर्गात मार्गदर्शन केले. व स. प. महाविद्यालयात सायन्स काँग्रेसनिमित्त आयोजित केलेल्या चर्चासत्रात भाग घेतला.

प्रा. मनीषा जाधव व प्रा. श्यामकांत देशमुख यांनी टाटा कन्सल्टन्सी आयोजित 'Advance Modeling Technique व Unified Modeling Language' या विषयावरील कार्यशाळेत भाग घेतला.

प्रा. मनीषा जाधव यांचा एच. पी. टी., आर. वाय. के. कॉलेज, नाशिक आयोजित बी. सी. एस. अभ्यासक्रमाच्या कार्यशाळेत सक्रिय सहभाग.

प्रा. श्यामकांत देशमुख यांची एम.सी.एस. कोर्सचा नवीन अभ्यासक्रम ठरवण्यासाठी पुणे विद्यापीठाकडून निवड झाली. तसेच त्यांनी या वर्षी MCITR, IMERT व भारती विद्यापीठ या ठिकाणी 'सॉफ्टवेअर इंजिनिअरिंग' या विषयावर व्याख्याने दिली.

प्रा. सौ. पिकल शहा यांच्या अध्यक्षतेखाली प्रा. मराठे पुरस्कृत 'R. M. Marathe : Best Programmer-

2000' स्पर्धा पार पडली. प्रथम पारितोषिक कु. श्रुती ब्योहार (टी. वाय. बी. सी. एस.). या स्पर्धेसाठी परीक्षक म्हणून प्रा. सौ. माधुरी घाणेकर व प्रा. सौ. संगीता राऊत यांनी काम पाहिले.

गोखलेनगर परिसरात श्री. दळवी यांचा रक्तदान शिबिराच्या व दहावी-बारावीच्या विद्यार्थ्यांकरिता व्याख्यानांच्या आयोजनात सक्रिय भाग घेतला.

कनिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांसाठी एन.सी.एल. व एन.आय.सी. या संस्थांना भेट. ही भेट आयोजित करण्यात प्रा. जगदीश भिडे व प्रा. सौ. रोहिणी निंबाळकर यांचा सक्रिय भाग.

प्रा. ए. व्ही. देशपांडे, प्रा. मनीषा जाधव, प्रा. श्यामकांत देशमुख, श्री. समीर बडमनजी व विभागातील सर्व प्राध्यापक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांचा प्लेसमेंट कक्ष व कॅम्पस मुलाखती हे कार्यक्रम राबवण्यात सक्रिय भाग घेतला.

प्रा. अरुण देशपांडे

विभागप्रमुख

Commerce Association

Members

Prof. Jivita Gujar (Chairperson)

Prof. A. V. Kamble, Prof. R. W. Kulkarni, Prof. Swati Ahiwale, Prof. Vijay Gaikwad, Prof. Sunita Gosavi.

All F. Y., S. Y., T. Y., B. Com Students and M. Com. Part I & II Students are a part of the Association.

The Inauguration function of the Association was held on Wednesday 14 July 1999 at the hands of Respected Principal Prof. A. G. Gosavi. He inaugurated the 1st Wall Paper prepared by the students on 'Operation Vijay' (Kargil War).

Activities in the year 1999-2000

Following Lectures were arranged

On 19 August 99 a lecture was arranged

for the S. Y. and T. Y. B.Com. Students. The guest speaker was Mr. Ulhas Bapat, an expert of Constitutional Laws. He spoke on 'Intelligent and Thoughtful Voting'.

An informative lecture regarding M.B.A. Entrance Examinations and the various Management Institutes in the country was arranged for the B.Com. students. The guest speaker was Dr. Ajit Khurana. The lecture was held 2nd December 99.

A lecture was arranged in December 99 on 'Evils of Dowry System', the guest speaker was Mr. Mamasahab Kulkarni.

A lecture was arranged for the B.Com. students to give them information and insight regarding. The course conducted by Institute of Chartered Financial Analyst of India. The Programme Director ICFAI Mr. Joy along with his colleagues addressed the students.

A Quantative Aptitude Test was conducted for S. Y. B.Com students on 3 August 99 by Mr. Atul Gopal.

College Competitions

Parliamentary Debate Competitions was arranged in the topic 'A person of foreign origin can become the Prime Minister of India'. Two parties represented the Parliament, one spoke in favour of the motion and the other against it. Debate was followed by an Open House. The Judges for this competitions were Dr. Madhavi Mitra and Prof. Narendra Naidu. The competition was organised and conducted by Prof. Vijay Gaikwad. The winning team of Madhura Pote, Preeti Degaonkar, Vivek Phadke, Sunetra Chaphalkar, Varsha Pawar, Archana, Deepa, Shraddha and Dhawal Kulkarni.

Madhubala Sharma and Vivek Phadke were adjudged the Best Speaker.

Commerce Quiz

A Commerce Quiz was arranged five teams consisting of three members per team participated. The observers for this quiz were Prof. M. A. Kulkarni, Dr. Madhavi Mitra. The winning teams was of Vivek Phadke, S. Y. B.Com., Vikrant Tendulkar S. Y. B.Com., Prathamesh Chhatve, F.Y. B.Com.

The Quiz was organised and conducted by Prof. Jivita Gujar and Prof. Vijay Gaikwad and Prof. Swati Ahiwale.

An Exhibition was arranged on 22, 23 January 2000. 'OTTO - The New Millennium. The students who participated in this activity prepared around 100 charts depicting the new charges and challenges to be faced in various areas like organisations, management IT, Adversiting, Communication etc. in the new millennium.

The exhibition was inaugurated by Mr. Vijay Thombre, President and Vice Chairman Market Missionaries. He also, addressed the students on the occasion and rendered valuable information and guidance to them.

The exhibition was organised by Prof. Jivita Gujar, Prof. Vijay Gaikwad, Prof. A. V. Kamble, and Prof. R. W. Kulkarni. Valuable guidance was provided to the students to help them to prepare the charts by Dr. Madhavi Mitra, Dr. Bharati Dole, Dr. Y. R. Waghmare, Prof. Sanjeevani Rahane.

The Best exhibits were given prizes. Judges for the selections were Dr. Madhavi Mitra and Prof. Surekha Parab.

Winners were

1st Prize

Parimala Hallar , Nilesh Ghodke

2nd Prize

Kalyani Gore & Group

3rd Prize

Vandana Shukla

Consolation Prizes

Ajit Hiray Geetanjali Godse, Saurabh Gokhale, Madhura Pote, Nitin Mahabal and Deepa Iyer and Group.

Wall Papers

Two wallpapers were prepared and exhibited by the students in the year

1 - 'Operation Vijay' (14/7/99)

Madhura Pote, Madhubala Sharma and Geetanjali Godse

2 - Careers in The New Millennium (24/8/99)

Indrajeet Kumar

Reference/Record Preparation Activity

A new activity of preparing references in various subjects in commerce was conducted under the able guidance of Dr. Madhavi Mitra

Under this activity, subjectwise files of references were prepared by the students with the help of newspaper cuttings from the library. They worked throughout the year, meeting and working once a week in the library.

All these activities would not have been successfully conducted without the encouragement, guidance and motivation of Principal A. G. Gosavi, Vice Principal Dr. Y. R. Waghmare, and Dr. Madhavi Mitra, Dr. Bharati Dole, Prof. Sanjeevani Rahane.

The members of the association should also be thanked for their help and co-operation in conducting the activities.

Also a special mention of the participating students and volunteers who are ever willing to take up different challenges.

Prof. Jivita Gujar

Chairperson, Commerce Association

Economics

Planning Forum

Planning forum is an association of members of the Department of Economics. Dr. A. L. Pathre, the HOD guides the association in its various academic and extra-curricular activities. The following members have participated in the organization of various activities.

Mrs. M. M. Satam, Chairperson

Mrs. S. A. Vartak, Member

Mr. Maneesha Vatsaraj, Member

Mr. Abhay Shende, Member

Shri D. L. Limaye, Mrs. S. Dhonsale, Members.

1. The formal inauguration of planning forum took place on 7th August 99, at the hands of honourable Principal A. G. Gosavi. At the same function Mr. M. L. Sukhdeve, Professor in R. B. I., College of Agricultural Banking, delivered a lecture on 'Planning and Development'.

2. Economics Quiz was organised for the students of B. A. & B. Com. about 16 students were selected. A group of 4 students was made. The winners of the Economics Quiz are Omkar Dodwad (T.Y. B.Com.), Pallavi Jadhav (F.Y.B.A.), Chinmay Paranjpe (F.Y. Com.), Sarika Talathi (S.Y. B.Com.)

3. An elocution competition was organised for the students of Modern College. The competition is sponsored every year by Seth Walchand Hirachand Trust, Mumbai. The competition was held on 30th September 99. About 15 students participated. The Prize winners are —

Preeti Degaonkar, S.Y.Com.

Meena Goyal, M.Com.

Madhura Pote, S.Y.Bom.

4. A guest lecture by Dr. A. P. Kulkarni was arranged on 17th December 99 on World Trade Organization (Seattle).

5. A lecture on Mathematical Economics was arranged for the students of F.Y.B.A. Prof. Dhaygude helped the students in understanding mathematics in economics.

6. Prize Distribution Programme was organised on 11th February 2000. Prizes were given to the students who scored highest marks in B. A. and B. Com. in the subjects Economics and Banking. Prizes were also given to the prize winners of different competitions arranged by the Planning Forum. Our Principal A. G. Gosavi chaired the prize distribution function and gave away the prizes to the students.

Mrs. M. M. Satam
Chairperson

कनिष्ठ महाविद्यालय

वार्षिक अहवाल सन १९९९-२०००

अंतर्गत व्यवस्थापन समिती

प्राचार्य अ. गो. गोसावी चेअरमन
उपप्राचार्य जगदीश चिंचोरे कार्याध्यक्ष
प्रा. जयंत जोर्वेकर पर्यवेक्षक

सदस्य : प्रा. जयप्रकाश दशपुत्रे, प्रा. सौ. सुनीता
गोसावी प्रा. विलास आल्हाट, श्रीमती जयश्री कुलकर्णी,
प्रा. सौ. कांचन राजाध्यक्ष, प्रा. सौ. मंगला शिंदे

अकरावी अंतिम निकाल समन्वय समिती

प्राचार्य अ. गो. गोसावी अध्यक्ष
प्रा. जयंत जोर्वेकर, पर्यवेक्षक कार्याध्यक्ष
प्रा. जगदीश चिंचोरे, उपप्राचार्य सल्लागार
सदस्य : सौ. कांचन राजाध्यक्ष, सौ. वीणा नरगुंद,
श्री. जगदीश भिडे, प्रा. अर्चना आपटे

निमंत्रित

प्रा. आर. जी. लिमये उपप्राचार्य
प्रा. डॉ. यशवंत वाघमारे उपप्राचार्य
प्रा. बनसुडे, उपप्राचार्य पदव्युत्तर विभाग
प्रा. व्ही. जी. जोशी उपप्राचार्य

महाविद्यालयाच्या कीर्तीत भर घालणारे आमचे यशवंत — गुणवंत विद्यार्थी यांचा आम्हाला अभिमान वाटतो.

बारावी बोर्डाची परीक्षा मार्च १९९९ उत्तुंग यश

शास्त्र विभाग

विनित राज्याध्यक्ष
अनुभव काळे
अंगना मुजुमदार
निमिष वर्तक
तेजस नाडकर
यशोमती गोडबोले

बारावी बोर्ड परीक्षा ९९
बारावी बोर्ड परीक्षा ९९
बारावी बोर्ड परीक्षा ९९
बारावी बोर्ड परीक्षा ९९
बारावी बोर्ड परीक्षा ९९
बारावी बोर्ड परीक्षा ९९

गुणवत्ता यादीत दुसरा
गुणवत्ता यादीत चौथा (फिजिक्स १००/१००)
गुणवत्ता यादीत सातवी
गुणवत्ता यादीत तेरावा
गुणवत्ता यादीत पंधरावा
गुणवत्ता यादीत पंधरावी

वाणिज्य विभाग

कांचन नाखे
चिन्मय परांजपे

बारावी बोर्ड परीक्षा ९९
बारावी बोर्ड परीक्षा ९९

गुणवत्ता यादीत सहावी (गणित १००/१००)
गणित १००/१००

बारावी बोर्ड परीक्षा मार्च ९९च्या गुणवत्ता यादीत मानांकन मिळवलेल्या आमच्या वरील विद्यार्थ्यांचे कौतुक एका स्वतंत्र गौरवसमारंभात करण्यात आले. या समारंभाच्या अध्यक्षस्थानी पुणे विद्यापीठ अनुदान मंडळाच्या पश्चिम विभागाचे सचिव डॉ. एन. के. जैन होते. दैनिक सकाळचे व्यवस्थापकीय संचालक श्री. प्रतापराव पवार प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थित होते.

विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक व अभ्यासेतर विकासाथ राववलेल्या योजना

कनिष्ठ महाविद्यालयीन क्षेत्रात विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी स्कॉलर बॅच शास्त्र आणि वाणिज्य शाखेसाठी सुरू केली.

स्कॉलर बॅच (शास्त्र शाखा)

प्रा. जयश्री कुलकर्णी, प्रा. कांचन राजाध्यक्ष
समन्वयक

प्रा. गोहेल, प्रा. खंडागळे, प्रा. आर. जी. लिमये,
उपप्राचार्य आणि रसायनशास्त्र विभागप्रमुख

प्रा. भोमे, प्रा. दशपुत्रे, प्रा. उत्तुकर वरिष्ठ महाविद्यालय,
प्रा. सौ. अभ्यंकर (वरिष्ठ महा.), प्रा. सुजाता गायतोंडे,
प्रा. सौ. मंगला शिंदे, प्रा. सौ. रंजना देव, प्रा. सौ. सातभाई,
प्रा. सौ. बुटाला, प्रा. इंगोले, प्रा. रायरीकर (गणित),
प्रा. माने, श्री. तांदळे (कार्यालयीन कामकाज)

स्कॉलर बॅच (वाणिज्य शाखा)

प्रा. सौ. रेखा आगाशे - समन्वयक

प्रा. जयंत जोर्वेकर - पर्यवेक्षक

प्रा. वीणा नरगुंद, प्रा. सुधा ढोनसळे, प्रा. संजीवनी
घारपुरे, प्रा. आर. व्ही. कुलकर्णी, प्रा. प्रधान, प्रा. डोईफोडे,
प्रा. संजीवनी कुवळेकर प्रा. मेधा सिधये, श्री. खोले
(कार्यालयीन कामकाज)

पालक सभा

शास्त्र आणि वाणिज्य विभागातील विद्यार्थ्यांच्या पालकांच्या सभा वेळोवेळी आयोजित करण्यात आल्या. यामुळे शिक्षक-विद्यार्थी-पालक यांच्यातील परस्परसंबंध वृद्धिंगत झाले.

विद्यार्थ्यांची विविध क्षेत्रातील भरारी

भारत विकास परिषद आयोजित राष्ट्रीय समूहगान स्पर्धेत महाविद्यालयाचा संघ निवड फेरीत पहिला व राष्ट्रीय पातळीवर तिसरा आला. अहमदनगरच्या पेमराज सारडा महाविद्यालय आयोजित शारदा करंडक वादविवाद स्पर्धेत महाविद्यालयाचा संघ प्रथम आला, आणि चांदीच्या करंडकाचा मानकरी ठरला.

राष्ट्रीय सेवा योजना : कनिष्ठ विभागाचे हिवाळी शिबिर फुलगाव येथे झाले. या शिबिरात कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या बावन्न विद्यार्थी-विद्यार्थिनींनी भाग घेतला. या शिबिराचे संचालन कार्यक्रमाधिकारी प्रा. मानसिंग साळुंके व प्रा. सौ. वीणा नरगुंद यांनी केले.

राष्ट्रीय छात्र सेनेतील कनिष्ठ महाविद्यालयातील शास्त्र शाखेतील कॅडेट श्रीकांत मचाळे याची CATC III साठी निवड झाली.

राष्ट्रीय छात्र सेनेतील विद्यार्थ्यांनी विविध प्रसंगी आयोजित केलेल्या स्पर्धा, हिवाळी आणि उन्हाळी शिबिरात उत्तमप्रकारे गुणवत्ता संपादन केली.

क्रीडा स्पर्धा : आपल्या महाविद्यालयातील क्रीडा विभाग विद्यार्थी खेळाडूंना सतत प्रोत्साहन देत असतो. यंदा गौरव पळशीकर या विद्यार्थ्याने आंतरशालेय जलतरण स्पर्धा दोनशे मीटर बॅक स्ट्रोक (फ्री स्टाइल) मिडले रिलेमध्ये प्रथम क्रमांक मिळवला, व त्याची राज्यस्तरीय संघात निवड झाली.

आपल्या महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी कु. शलाका कुलकर्णी हिची मॅक्समुलर तर्फे जर्मनीला जाण्यासाठी निवड झाली.

शिक्षकांचे सन्मान

आपल्या महाविद्यालयातील राज्यशास्त्र विभागातील प्रा. गीताराम गायकवाड यांची प्रोग्रेसिव्ह एज्युकेशन सोसायटीच्या सेक्रेटरी पदावर नियुक्ती झाली.

मराठी विभागाच्या डॉ. स्वाती कर्वे, अर्थशास्त्रातील प्रा. दत्ता लिमये आणि भूगोल विभागातील प्रा. रामचंद्र झगडे यांना पुणे महानगरपालिकेच्या वतीने 'आदर्श शिक्षक' पुरस्कार मिळाला.

मराठी विभागाच्या डॉ. मेधा सिधये यांनी संपादित केलेल्या वार्षिक नियतकालिकाला अ. भा. वि. प.

आयोजित विद्यार्थी साहित्य संमेलनात प्रथम क्रमांकाचा 'प्रतिभासंगम' करंडक मिळाला.

प्रा. दत्ता लिमये यांची मॉडर्न सेंटर फॉर करियर गायडन्सचे प्रोफेसर-इन-चार्ज म्हणून नियुक्ती झाली.

अर्थशास्त्र विभागातील प्रा. सुधा ढोनसळे यांची राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या अहमदनगर येथे आयोजित केलेल्या कार्यक्रमाधिकारी प्रशिक्षण वर्गासाठी निवड झाली.

प्रा. भालचंद्र भोमे, पदार्थविज्ञान यांची महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे विभाग या अभ्यास मंडळावर नियुक्ती झाली.

भूगोल विभागातील मा. मानसिंग साळुंके यांची प्रोग्रेसिव्ह एज्युकेशन सोसायटीच्या वारजे येथील शाळा समूहाचे समन्वयक म्हणून नियुक्ती झाली.

भूगोल विभागातील प्रा. विलास आल्हाट, फ्लाईंग ऑफिसर यांनी बंगलोर येथे झालेल्या अखिल भारतीय वायुसेना शिबिरात महाराष्ट्राचे प्रतिनिधित्व केले. त्यांची कॉन्टिजंट कमांडर म्हणून नियुक्ती करण्यात आली. तसेच महाराष्ट्र राज्य एन.सी.सी. अँडव्हायजरी कमिटीवर सदस्य म्हणून नियुक्ती झाली असून त्यांना 'फ्लाइट लेफ्टनंट' म्हणून प्रमोशन मिळाले.

वाणिज्य विभागातील प्रा. जयंत जोर्वेकर यांनी रुपी बँकेचे उपाध्यक्ष डॉ. अनंतराव कुलकर्णी यांच्या षष्ठ्यब्दी-प्रीत्यर्थ 'अनंतनक्षत्राचे देणे' ही स्मरणिका संपादन केली.

इंग्रजी विभागातील प्रा. राजीव कुलकर्णी यांची ज्युनिअर कॉलेज कमिटीवर सदस्य म्हणून नियुक्ती झाली.

वाणिज्य विभागातील प्रा. जयंत जोर्वेकर यांची कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या पर्यवेक्षकपदी नियुक्ती झाली.

बागवीच्या स्कॉलर बॅचसाठी डॉ. सतीश वैद्य यांचे 'स्ट्रेस मॅनेजमेंट'वर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते.

कनिष्ठ महाविद्यालयातील अकरावी 'सी' या वर्गातल्या 'सुमेध देगांवकर' या विद्यार्थ्याला 'आदर्श विद्यार्थी १९९९-२०००' म्हणून गौरवण्यात आले.

डॉ. प्रतिभा इंगोले यांचे 'माझ्या कथेतील स्त्री', प्रा. डॉ. मित्रा यांचे 'स्टॉक एक्सचेंज' या विषयांवरील व्याख्याने स्कॉलर बॅचसाठी आयोजित केली होती.

कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या संपूर्ण कामकाजात प्राचार्य, सर्व उपप्राचार्य, रजिस्ट्रार, कार्यालयीन अधीक्षक, कार्यालयीन कर्मचारी, सेवकवर्ग, ग्रंथपाल व ग्रंथालयातील कर्मचारी, समस्त शिक्षकवर्ग यांचे सहकार्य मिळाले आहे.

सर्वाबद्दल मनःपूर्वक कृतज्ञता!

प्रा. जयंत जोर्वेकर

पर्यवेक्षक

कनिष्ठ विभाग

प्रा. जगदीश विचोरे

उपप्राचार्य

कनिष्ठ विभाग

Science Association

Members of the Association

Teacher Members

Ms. Vipula Abhyankar, Chairperson

Ms. Mangal Shinde

Mr. S. R. Pokharkar

Mr. Sujata Gaitonde

Mr. A. K. Deswandikar

Ms. Sangeeta Raut

Mr. S. N. Ghaisas

Ms. A. A. Dharmadhikari

Mr. D. S. Mane

Mr. B. I. Kalbage

Mr. B. B. Yenge

Mr. D. B. Gaikwad

Mr. S. R. Chaudhari

Mr. V. L. Avhad (Office staff)

Student Members : In all 107 students from junior and senior wing worked as active members and participated in different activities throughout the year.

Activities for the students

Inaugural Function : The Science Association began this year with an inaugural speech by high profile scientist, founder Director of CDAC and the present Director of ETH Dr. Vijay Bhatkar, highlighting various aspects of information technology.

The students were charged with enthusiasm by his electrifying words and personality.

A lecture by Prof. M. Prakash, trustee Bhaskaracharya Pratishthan, on the topic 'Applications of Mathematics' was organised by the department of Mathematics on 29th January 2000.

Department of Statistics this year, introduced an interesting and relevant topic of 'Application of Statistics in Industry' through a lecture by Mr. S. B. Deo, ISO consultant, giving an essential exposure to the students. The topic was focused on the use of statistical quality control methods in the international standardization of industries and methods introducing the concept of ISO 9000.

Prize Distribution Function : After an year full of enthusiasm, happiness and serious activity the students deserved a pat on the back. Dr. Prakash Tupe (Research Scientist in Astronomy and Prolific Writer) was kind enough to distribute the prizes alongwith an educative and interesting slideshow on 'The Universe'.

Activities with students participation

Wall Magazine : A science Bulletin - The students collected information on the topic of their interest or any relevant topic from science and technology and presented that in the form of wall magazine. Seven such issues were displayed on various topics ranging from information technology to solar eclipse. The following students were given the encouragement prizes.

1st Prize Rajendra Shinde XI Sci.

2nd Prize Akshay Panday XI Sci.

Question of the week : It was introduced as a new activity from this year. We used to announce a question per week. The answers in writing from the students reached us

through a box provided for this purpose. The students who showed consistently good performance were awarded encouragement prizes.

1st Prize Vivek Agate XI Sci.

2nd Prize Sumedh Degaonkar XI Sci.

Science Study Circle : A Discussion Group - This is also a new activity started this year. A group of students used to select the topic related to science and technology and present it before the student members in the presence of the subject expert. The presentation used to be followed by a lively discussion. The average attendance of the student members was 90. The following were the participants.

Participants : Pushkar Chhajed, Aditya Kuvalekar, Rajendra Shinde (XI Sci.)

Topic : Black Holes

Subject Expert : Dr. Yogesh Wadadekar (Scientist, IUCCA)

Participants : Kavita Sutar, Aditi Tikekar (T. Y. Maths)

Topic : Vedic Mathematics

Subject Expert : Dr. Jayant Khedkar (Head, Electronics Deptt. Fergusson College)

Participants : Sumedh Degaonkar, Shubhankar Dattagupta, Akshay Panday, Soumak Sen, Ajit Kanda (XI Sci.)

Topic : Bermuda Triangle

Subject Expert : Dr. Pravin Saptarshi (Head, Geography Deptt. S. P. College)

Study Visits : Our students got exposure to the research activity and the genius working in the national institutes such as NCL, IUCCA, CWPRS through the study visit programme. Prof. Jagdish Bhide accompanied the students.

Science Exhibition : This activity was carried out by the students with great inter-

est. This exhibition was arranged on 17th & 18th December 1999 as per the call given by Indian Science Congress for students' activities. In all 87 project exhibits were presented by different groups of students and near about 300 students participated in making of these projects. The innovative talent reflected through the exhibition was extraordinary. It was deeply appreciated by the chief guest Dr. V. K. Wagh, Director BCUD, University of Pune as well as the evaluation committee members Dr. Pal, Dr. S. I. Patil, Dr. Kumbhar of Indian Science Congress. After initial screening six of these projects were selected to be exhibited in the exhibition arranged by the Indian Science Congress at PCMC hall. I am happy to inform that two project exhibits of our College were amongst the three prize winning items selected from all the project exhibits at the Indian Science Congress exhibition from different colleges in the Pune region. These two prize winning project exhibits were :

1. *Laser Show* : Presented by Medha Ghotkhinde and Ami Bhimjiani, from TYBSc Physics

2. *Seven Bridge Problem* : Presented by Kavita Sutar, Aditi Tikekar, Swati Phadke and Shantanu Prabhudesai. These all are from TYBSc Mathematics.

Special Mention :

1. *Vinaya Fadtare XI Sci.* received 1st Prize in the project competition organised by Rotary Club, Pune.

2. *Sandhya Shigote : S.Y.B.Sc.* was selected in the science talent search examination organised by Exploratory.

3. *Sumedh Degaonkar XI Sci.* was given a special appreciation prize for consistent

participation and good performance in the activities of the science association throughout the year. This prize was given at the suggestion and support by Dr. Khedkar, one of our guests.

Ms. Vipula Abhyankar
Chairperson

साहित्य संघटना

सदस्यांची नावे : प्रा. सौ. अमृता ओक, अध्यक्षा
डॉ. सौ. मेधा सिधये, सौ. आशा परुळेकर,
प्रा. डी. एल. खोकले, प्रा. सुनील डोईफोडे
प्रा. खंडागळे

श्री. राजन पानसे, कार्यालयीन कर्मचारी

वर्षभरात राववलेल्या उपक्रमांची नोंद

उद्घाटन समारंभ : ३ ऑगस्ट ९९

प्रमुख पाहुणे व वक्ते : श्री. भा. रा. घैसास (कीर्तनकार)

व्याख्यानाचा विषय : 'कर्मयोगी टिळक'

अध्यक्ष : प्राचार्य अ. गो. गोसावी

(१) व्याख्यानमाला

१. वक्ते : श्री. द. ता. भोसले

विषय : आजचे मराठी ग्रामीण साहित्य

संयोजन : मराठी विभाग

दिनांक १४ ऑगस्ट ९९

२. वक्ते : डॉ. भास्कर शेजवळ

पद : व्याख्याता, मानसशास्त्र विभाग, पुणे विद्यापीठ

विषय : चिंतामुक्त कसे व्हाले.

संयोजन : मानसशास्त्र विभाग

दिनांक २४ ऑगस्ट ९९

३. वक्ते : प्रा. रा. ग. जाधव

विषय : साने गुरुजींची शिकवण

प्रयोजन : साने गुरुजी जन्मशताब्दी

दिनांक ६ सप्टेंबर ९९

४. वक्त्या : सौ. शुभांगी बहुलीकर

विषय : ललित कला व विद्यार्थी

संयोजन : प्रा. सौ. परुळेकर

दिनांक १५ सप्टेंबर ९९

५. वक्त्या : डॉ. प्रतिमा इंगोले

विषय : माझ्या कथेतील स्त्री

संयोजन : डॉ. स्वाती कर्वे

दिनांक २८ सप्टेंबर ९९

(२) महाविद्यालयांतर्गत स्पर्धा

१. हिंदी कथाकथन स्पर्धा

संयोजन : प्रा. डोईफोडे

२. वक्तृत्व स्पर्धा

संयोजन : डॉ. मेधा सिधये

परीक्षक : प्रा. वंदना नरगुंद, प्रा. वैखरी खांडेकर

दिनांक ९ डिसेंबर ९९

विजेत्यांची नावे

कनिष्ठ महाविद्यालय

प्रथम क्रमांक : मानसी कन्नडकर, ११ वी एफ

द्वितीय क्रमांक : रश्मी कुलकर्णी, ११ वी एफ

तृतीय क्रमांक : रोहिणी राव, १२ वी बी

उत्तेजनार्थ : प्रियंका रूमडे, ११वी डी, श्रुती नानले,

११ वी जी

वरिष्ठ महाविद्यालय

प्रथम क्रमांक : शंकर उणेचा, टी. वाय. बी. कॉम

द्वितीय क्रमांक : अर्चना वारखडे, टी. वाय. बी. ए.

३. निबंध स्पर्धा

संयोजन : डॉ. मेधा सिधये

परीक्षक : प्रा. कांचन राजाध्यक्ष, प्रा. सुजाता महाजन

दिनांक : १ फेब्रुवारी २०००

विजेत्यांची नावे

कनिष्ठ महाविद्यालय

प्रथम क्रमांक : मानसी कन्नडकर, ११ वी एफ

द्वितीय क्रमांक : मेधा दिघे, ११ वी आय

तृतीय क्रमांक : मंजिता काळे, ११ वी क

उत्तेजनार्थ : सागर थोरात, ११ वी बी, शुभांगी आगवणे,

११ वी एफ

वरिष्ठ महाविद्यालय

प्रथम क्रमांक : मधुरा पोटे, एस. वाय. बी. कॉम

द्वितीय क्रमांक : उर्मिला व्यास, एफ. वाय. बी. ए.

तृतीय क्रमांक : स्वप्ना केसकर, टी. वाय. बी. ए.

उत्तेजनार्थ : वनिता जगताप, एस. वाय. बी. ए.

वरील सर्व उपक्रमांना श्री. सु. शं. रकटे व एस. के.

गायकवाड यांचे उत्तम सहकार्य लाभले.

प्रा. सौ. अमृता ओक

कार्याध्यक्ष, साहित्य संघटना

समिती सदस्य : प्रा. के. एस. लागू, डॉ. टी. डी. निकम,

प्रा. राजीव कुलकर्णी, प्रा. सौ. मेधा सिधये,

प्रा. व्ही. के. छात्रा, प्रा. जयंत जोर्वेकर,

श्री. एस. एन. इनामदार

महाविद्यालयातील सर्वोत्कृष्ट विद्यार्थी निवड समिती

सर्वोत्कृष्ट विद्यार्थ्यांची निवड करण्यासाठी नवीन निकष ठरविण्यात आले.

नवीन निकषांची माहिती विद्यार्थ्यांना दिली. त्याचबरोबर वर्गसल्लागारांनाही सदर निकषांची प्रत अर्जासोबत देण्यात आली.

वरिष्ठ आणि कनिष्ठ महाविद्यालयातील गुणानुक्रमे पहिले काही विद्यार्थी मुलाखतीसाठी निवडण्यात आले. १५ डिसेंबर ९९ रोजी या विद्यार्थ्यांच्या मुलाखती घेण्यात आल्या. या मुलाखतीसाठी समिती सदस्य तसेच विशेष निमंत्रित म्हणून उपप्राचार्य आर. जी. लिमये आणि उपप्राचार्य जे. पी. चिंचोरे हे उपस्थित होते.

या मुलाखतींमधून खालील विद्यार्थ्यांची निवड करण्यात आली.

कनिष्ठ महाविद्यालय : कु. सुमेध देगांवकर

११ वी, शास्त्र

वरिष्ठ महाविद्यालय : कु. मेघना मोने

तृतीय वर्ष, वाणिज्य

या समितीच्या कामासाठी प्राचार्यांचे उत्तम मार्गदर्शन लाभले. तसेच समिती सदस्य, कार्यालयीन कर्मचारी, ग्रंथपाल व ग्रंथालयातील कर्मचारी यांचे बहुमोल सहकार्य मिळाले. त्यामुळे समितीचे काम व्यवस्थित ठरलेल्या वेळेत पूर्ण करता आले.

मी या सर्वांचा मनःपूर्वक आभारी आहे.

डॉ. ए. एम. भालेराव

कार्याध्यक्ष, सर्वोत्कृष्ट विद्यार्थी निवड समिती

कला मंडळ

समिती सदस्य : प्राचार्य अ. गो. गोसावी - अध्यक्ष

प्रा. जयंत जोर्वेकर - कार्याध्यक्ष

सदस्य : प्रा. डॉ. सुषमा जोग, प्रा. लीना पाटणकर

प्रा. अमृता सातभाई, प्रा. संजीवनी कुवळेकर

प्रा. सुनीता गोसावी, प्रा. जीविता गुजर, प्रा. निशा भंडारे

प्रा. नयना कुलकर्णी, डॉ. स्वाती कर्वे

प्रा. अशोक कांबळे, प्रा. राजीव कुलकर्णी

प्रा. श्यामकांत देशमुख, प्रा. टी. पी. लाळे

प्रा. नरेंद्र नायडू, प्रा. कांचन राजाध्यक्ष

श्री. व्ही. एल. आव्हाड, सौ. स्वाती पटवर्धन

(कार्यालयीन कर्मचारी)

कलामंडळाचे उद्घाटन ज्येष्ठ शास्त्रीय गायक सत्यशील गायकवाड यांच्या हस्ते झाले. वर्षभरात कला मंडळाने विविध आंतर महाविद्यालयीन स्पर्धा आयोजित केल्या होत्या. त्या पुढीलप्रमाणे -

१. भारत विकास परिषद आयोजित २५वी राष्ट्रीय समूहगान स्पर्धा - १९९९

प्राथमिक फेरी, पुणे : प्रथम क्रमांक

अंतिम फेरी, इंदूर : तृतीय क्रमांक (राष्ट्रीय पातळी)

सहभागी विद्यार्थी

मनोज चव्हाण (प्र. व. वाणिज्य), शंतनू अभ्यंकर (तृ. व. शास्त्र), श्रद्धा पंडित (बारावी कला), दीप्ती घुगरी (बारावी वाणिज्य), अदिती पाठक (बारावी शास्त्र), आनंद

ठक्कर, मिलिंद देवस्थली, अमित दांडेकर, ऋतुजा वाखले (तृ. व. वाणिज्य), अमेय मोडक, सुनील वेंकटेश्वरन् (तृ. व. संगणकशास्त्र), कांचन नाखे (प्र. व. वाणिज्य)

स्टाफ इनचार्ज : प्रा. डॉ. सौ. सुषमा जोग, प्रा. जगदीश भिडे.

या राष्ट्रीय समूहगान स्पर्धेत आपल्या संघाने कारगिल युद्धावरील एक पोवाडा महाराष्ट्राचे प्रतिनिधित्व करताना सादर केला. या पोवाड्याची शब्दरचना आणि स्वरसंयोजन प्रा. डॉ. सौ. सुषमा जोग यांनी केली. इंदूरमधील प्रमुख वृत्तपत्रांनी आपल्या संघाच्या आविष्काराला ठळक प्रसिद्धी दिली. इंदूरवरून परत आल्यानंतर आपल्या संघाने हा पोवाडा खालील ठिकाणी सादर केला.

दि. १० ऑक्टोबर ९९ - भावे प्राथमिक शाळा

‘कारगिल : कधी झाले, काय घडले?’ या पुस्तक प्रकाशनाच्या कार्यक्रम प्रसंगी.

प्रमुख उपस्थिती : श्री. द. मा. मिरासदार

निवृत्त मेजर जनरल शशिकांत पित्रे

निवृत्त एअर चीफ मार्शल श्री. मुळगावकर

वीरपत्नी श्रीमती छाया शिंदे

दि. ३० ऑक्टोबर ९९ - जाल सभागृह, इंदूर

दि. ३१ ऑक्टोबर ९९ - अभय प्रशाला, इंदूर

दि. १७ नोव्हेंबर ९९ - राष्ट्रीय सेवा योजना ‘फुलगाव’ येथील हिवाळी शिविर

दि. २४ नोव्हेंबर ९९ - विद्यार्थी सहाय्यक समिती ‘मोडक सभागृह’, शिवाजीनगर, महिला मंडळाची सभा.

दि. ११ डिसेंबर ९९ - बी. एम. सी. सी. शैक्षणिक पारितोषिक वितरण समारंभ

प्रमुख उपस्थिती : डॉ. बाळ फोंडके

दि. ११ डिसेंबर ९९ - पुणे प्रार्थना समाज वार्षिकोत्सव

दि. १७ डिसेंबर ९९ - भरत नाट्य मंदिर पुणे - मॉम करंडक द्वंदगीत स्पर्धा

पारितोषिक वितरण - प्रमुख उपस्थिती : सुप्रसिद्ध गायिका सौ. अनुराधा मराठे

दि. २९ जानेवारी २०००-मॉडर्न महाविद्यालय पुणे ५ शैक्षणिक पारितोषिक वितरण समारंभ

दि. २९ जानेवारी २००० - पुणे विद्यापीठ,
पदार्थविज्ञान विभाग, स्नेहसंमेलन

या पोवाड्याच्या सादरीकरणात पुढील मान्यवरांनी
बहुमोल मार्गदर्शन केले.

ललितकला केंद्र - पुणे विद्यापीठ : प्रा. सतीश आळेकर,
संचालक, डॉ. शुभांगी बहुलीकर, श्री. दत्तप्रसाद रानडे, श्री.
चंद्रकांत जोगदंड, अश्विनी, डॉ. दिलीप जोग, डॉ. यशवंत
वाघमारे, पदार्थविज्ञान विभाग, पुणे विद्यापीठ, अॅड.
आगरवाल

२. लायन्स क्लब, अहमदनगर सेंट्रल - आयोजित 'सुगम संगीत' स्पर्धा

सांघिक प्रथम क्रमांक : फिरता करंडक
सहभाग : विभावरी आपटे - सर्वोत्कृष्ट गायिका
शंतनू अभ्यंकर - सर्वोत्कृष्ट भावगीत गायक
साथ : मनोज चव्हाण, दीप्ती घुगरी

३. अष्टांग आयुर्वेद महाविद्यालय 'गीतरंग' सुगम संगीत स्पर्धा

सांघिक प्रथम पारितोषिक
सहभाग : विभावरी आपटे - प्रथम पारितोषिक

४. चाकण फेस्टिवल समूहगीत स्पर्धा

सांघिक प्रथम क्रमांक
सहभाग : श्रद्धा पंडित, दीप्ती घुगरी, कांचन नारवे,
अदिती पाठक, सुनील वेंकटेश्वरन्, अमेय मोडक, आनंद
टकार, मिलिंद देवस्थळी, शंतनू अभ्यंकर, मनोज चव्हाण
स्टाफ इनचार्ज : प्रा. डॉ. सुपमा जोग, प्रा. लीना
पाटणकर

५. भरत नाट्य संशोधन मंदिर आयोजित कै. वसुमती विजापुरे एकपात्री अभिनय स्पर्धा

प्रथम क्रमांकाची ढाल
विद्यार्थी कलाकार - विद्याधर भालेराव

६. कल्याणी करंडक आंतरमहाविद्यालयीन सुगम संगीत स्पर्धा

सहभाग : विभावरी आपटे - गायन द्वितीय क्रमांक
मधुवती गोळे, कांचन नारवे, जुनूका देशपांडे
साथ : शंतनू अभ्यंकर, मनोज चव्हाण

७. दादर माटुंगा (मुंबई) कल्चरल क्लब आयोजित सुगम संगीत स्पर्धा

सहभाग : विभावरी आपटे - उत्तेजनार्थ तृतीय
साथ : दीप्ती घुगरी, मनोज चव्हाण

८. मॉम करंडक द्वंद्वगीत स्पर्धा

(ही स्पर्धा मॉडर्न महाविद्यालय, पुणे ५ आयोजित करते
आणि या स्पर्धेचे प्रायोजक आहेत मॉडर्नचे माजी विद्यार्थी
मॉम स्टुडियो आणि कॅसेट कंपनी पुणे चे संचालक
मोहनकुमार भंडारी)

सहभाग : विभावरी आपटे - सर्वोत्कृष्ट गायिका, द्वितीय
क्रमांक

शंतनू अभ्यंकर, कांचन नारवे, श्रद्धा पंडित, सुनील
वेंकटेश्वरन्, यशोधन खाडिलकर

साथ : मनोज चव्हाण, दीप्ती घुगरी
स्पर्धाप्रमुख : प्रा. सौ. सुनीता गोसावी

परीक्षक : किशोर कुलकर्णी, प्राचार्य जयंतकुमार
त्रिभुवन, अनुराधा

९. इचलकरंजी सुगम संगीत स्पर्धा

सहभाग : शंतनू अभ्यंकर, मधुवती गोळे - उत्तेजनार्थ
कांचन नारवे - तृतीय क्रमांक
श्रद्धा पंडित

साथ : मनोज चव्हाण, दीप्ती घुगरी

१०. एस. एन. डी. टी. महाविद्यालय हिंदी वक्तृत्व स्पर्धा

सहभाग : मधुबाला शर्मा - द्वितीय क्रमांक

११. अहमदनगर, प्रेमचंद सारडा महाविद्यालयद्वारा आयोजित 'शारदा करंडक' वादविवाद स्पर्धा

सांघिक प्रथम क्रमांक : फिरता करंडक
सहभागी विद्यार्थी : आदित्य कुवळेकर - वैयक्तिक द्वितीय
अमेय कानिटकर - वैयक्तिक तृतीय

१२. अ. भा. वि. प. आयोजित विद्यार्थी साहित्य संमेलन, डोंबिवली

सहभाग : गायत्री जोशी, धनश्री, मुनोत, दर्शनकुमार
नेरकर

या संमेलनात आपल्या महाविद्यालयाच्या वार्षिक
नियतकालिकाला प्रथम क्रमांकाचा 'प्रतिभासंगम' करंडक

मिळाला. या नियतकालिकाचे संपादन प्रा. डॉ. सौ. मेधा सिधये यांनी केले होते.

१३. पुरुषोत्तम करंडक एकांकिका स्पर्धा

एकांकिका : गिन्हाईक

विद्यार्थी दिग्दर्शक : विद्याधर भालेराव

सहभाग : मंदार गोंरे, कौस्तुभ आचार्य, विश्वजीत कामठे, नीरज नानल, अंजली वीरकर, सुषमा हिरवे, आनंद ठकार, योगेश गोसावी, सीमा कलत्रे, समीर खेराडे, सुजय भडकमकर
स्टाफ इनचार्ज : प्रा. अशोक कांबळे, प्रा. जयंत जोर्वेकर
या एकांकिकेचा प्राथमिक फेरीत उत्तम प्रयोग सादर झाला.

१४. कै. अर्जुनराव मोहिते स्मृतिप्रीत्यर्थ वार्षी येथे आयोजित केलेली राज्यस्तरीय एकपात्री अभियन स्पर्धा

सहभाग : विद्याधर भालेराव - उत्तेजनार्थ प्रथम

१५. एम्. आय. टी. पुणे आयोजित व्हर्ल्ड २०००

सहभाग

क्विझ : आदित्य कुवळेकर, राजेंद्र शिंदे

आशुतोष पांगारकर, सुशांत निकाळजे

रंगोली : कुसुम पाडळे, छाया भावे

पोस्टर मेकिंग : संदीप झेंडे, अजय परदेशी

क्ले मॉडेलिंग : संदीप झेंडे

पेपर मॉडेलिंग : संदीप झेंडे

वादविवाद : आशुतोष पांगारकर, सुशांत निकाळजे

सुगम संगीत : हर्षल जोगळेकर, मनोज चव्हाण, नहुष घुमरे, कौस्तुभ गिरमे, पूनम मौर्य, अमोल वाळुंजकर, सुनील वेंकटेश्वरन्, जयदीप होनप

एकांकिका आंतरपाट : दीप्ती देशपांडे, नीता ढेबे, विनया फडतरे, गौरी चांदोरकर, स्वाती जोशी, गायत्री वाणी, मीनल खानापूरकर, छाया भावे

नेपथ्य साहाय्य : सुजय भडकमकर, सिद्धार्थ जोशी

कौस्तुभ आचार्य, विश्वजीत कामठे, संदीप झेंडे

स्ट्रीट प्ले : सुजय भडकमकर, कौस्तुभ आचार्य

विश्वजीत कामठे, सिद्धार्थ जोशी

गौरी चांदोरकर, स्वाती जोशी

विद्यार्थी संघ प्रतिनिधी : स्वाती जोशी

स्टाफ इनचार्ज : प्रा. सौ. निशा भंडारे

१६. लोकबोधिनी वादविवाद स्पर्धा

सहभाग : नागनाथ लोखंडे - तु. व. कला - उत्तेजनार्थ

प्रशांत थिटे - तु. व. कला - उत्तेजनार्थ

१७. भोर येथे संपन्न झालेल्या इतिहास वक्तृत्व स्पर्धा

प्रशांत थिटे या तु. व. कला विद्यार्थ्यांचा उत्कृष्ट सहभाग.

१८. वाई येथे झालेल्या कृष्णाबाई घाट सुगम संगीत स्पर्धेत सहभाग

विभावरी आपटे, मधुवंती गोळे, दीप्ती घुमरी

मनोज चव्हाण, शंतनू अभ्यंकर

१९. फिरोदिया करंडक आंतरमहाविद्यालयीन विविध गुणदर्शन स्पर्धा

मंदार गोंरे यविद्यार्थी प्रतिनिधीच्या नेतृत्वाखाली पंचवीस विद्यार्थ्यांच्या संघाने यंदाच्या फिरोदिया करंडक स्पर्धेत भाग घेतला. स्पर्धाप्रमुख म्हणून प्रा. अशोक कांबळे यांनी काम पाहिले.

सहभागी विद्यार्थी : मनोज चव्हाण, मंदार गोंरे, अभिजीत गोंरे, आदित्य बर्वे, शंतनू अभ्यंकर, रिजीत रे, राम, शर्वरी पाटील, आनंद ठकार, अमित दांडेकर, मधुवंती गोळे, मधुरा कुलकर्णी, नेहा कुलकर्णी, अंजली वीरकर, कांचन नारवे, राजेश उबाळे, अमेय कानिटकर, अमेय मोडक, सौरभ मोडक, जयदीप होनप, ऋतुजा वाखले, भूषण देशपांडे, नीरज नानल

महाविद्यालयीन स्पर्धा

महाविद्यालयाच्या विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहन देण्यासाठी, त्यांच्यातील सुप्त कलागुणांचा विकास व्हावा यासाठी गेली अनेक वर्षे 'महाविद्यालयांतर्गत पातळी'वर विविध स्पर्धांचे आयोजन कला मंडळाकडून केले जाते. वरिष्ठ आणि कनिष्ठ महाविद्यालयीन विद्यार्थी या स्पर्धांमध्ये भाग घेतात. महाविद्यालयीन विश्वात अशा प्रकारच्या महाविद्यालयांतर्गत पातळीवर स्पर्धांचे आयोजन करणारे मॉडर्न महाविद्यालय पुणे ५ हे एकमेव महाविद्यालय आहे. या वर्षी आयोजित केलेल्या महाविद्यालयांतर्गत स्पर्धांचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे.

महाविद्यालयांतर्गत संगीत स्पर्धा

हिंदी गीत : वरिष्ठ गट

विभावरी आपटे - प्रथम क्रमांक

सुनील वेंकटेश्वरन - द्वितीय क्रमांक

कांचन नारवे - तृतीय क्रमांक

समसन पैलो - उत्तेजनार्थ

कनिष्ठ गट

श्रद्धा पंडित - प्रथम क्रमांक

जुनूका देशपांडे - द्वितीय क्रमांक

अदिती पाठक - तृतीय क्रमांक

मानसी आपटे - उत्तेजनार्थ

वाद्य संगीत : वरिष्ठ गट

मनोज चव्हाण - प्रथम क्रमांक

शंतनू अभ्यंकर - तृतीय क्रमांक

उत्तेजनार्थ - अमोल देवगांवकर

कनिष्ठ गट

दीप्ती घुगरी - प्रथम क्रमांक

सीताराम मुंडे - उत्तेजनार्थ

मराठी गीत वरिष्ठ गट

विभावरी आपटे - प्रथम क्रमांक

मधुवंती गोळे - द्वितीय क्रमांक

आनंद ठकार - तृतीय क्रमांक

कुणाल नेलेंकर, कांचन नारवे - उत्तेजनार्थ

कनिष्ठ गट

जुनूका देशपांडे - प्रथम क्रमांक

अदिती पाठक - द्वितीय क्रमांक

मानसी आपटे - उत्तेजनार्थ

समूहगीत

कांचन नारवे आणि सहकलाकार

परीक्षक : श्री. मुकुंद मराठे, श्री. आशिष केसकर

स्टाफ इनचार्ज : प्रा. डॉ. सुषमा जोग, प्रा. लीना

पाटणकर

महास्पर्धा : कथाकथन, नाट्यवाचन, नाट्याभिनय,
कवितावाचन व एकांकिका

कवितावाचन वरिष्ठ गट

अमित भोंडवे, मधुबाला शर्मा

प्रथम क्रमांक (विभागून)

दीपाली माळी - द्वितीय क्रमांक

केतकी पराडकर - तृतीय क्रमांक

कनिष्ठ गट

दीप्ती देशपांडे - प्रथम क्रमांक

संजय भडकमकर - द्वितीय क्रमांक

मयूरा यादव - तृतीय क्रमांक

नाट्यवाचन वरिष्ठ/कनिष्ठ गट मिळून

शंकर उणेचा, मेघना मोने - प्रथम क्रमांक

संजय भडकमकर, गौरी चांदोरकर - द्वितीय क्रमांक

वर्षा पवार - तृतीय क्रमांक

उत्कृष्ट वाचन

मेघना मोने, गौरी चांदोरकर

कथाकथन वरिष्ठ गट

शंकर उणेचा - प्रथम क्रमांक

कनिष्ठ गट

विनया फडतरे - प्रथम क्रमांक

नाट्याभिनय वरिष्ठ गट

शंकर उणेचा - प्रथम क्रमांक

दीपाली माळी - द्वितीय क्रमांक

कनिष्ठ गट

गौरी चांदोरकर - प्रथम क्रमांक

एकांकिका

सांघिक प्रथम क्रमांक - कै. विजय पाटोळे स्मृती करंडक

विजेता संघ - शंकर उणेचा, मंदार गौरे

एकांकिका - 'सत्यम् शोधम् सुंदरम्'

स्पर्धाप्रमुख : प्रा. जीविता गुजर, प्रा. निशा भंडारे

प्रा. एन. जे. कुलकर्णी, प्रा. अशोक कांबळे

परीक्षक : सौ. आसावरी काकडे, सौ. रमा सूर्यवंशी

प्रा. विजय धिवार

वार्षिक स्नेहसंमेलन - वर्गवार गुणदर्शन स्पर्धा

वरिष्ठ विभाग

प्रथम क्रमांक - तृतीय वर्ष संगणकशास्त्र

द्वितीय क्रमांक - द्वितीय वर्ष शास्त्र 'बी'

तृतीय क्रमांक - प्रथम वर्ष वाणिज्य 'बी'

तृतीय वर्ष शास्त्र - केमिस्ट्री

कनिष्ठ विभाग

प्रथम क्रमांक - अकरावी 'ई'

द्वितीय क्रमांक - बारावी 'बी'

तृतीय क्रमांक - अकरावी 'बी'

स्नेहसंमेलनाध्यक्ष निमंत्रक : प्रा. टी. पी. लाळे

प्रा. दत्ता लिमये, प्रा. विजय शेळके

वार्षिक पारितोषिक वितरण

वार्षिक पारितोषिक वितरणप्रसंगी सुप्रसिद्ध सिनेदिग्दर्शक श्री. संजय सूकर यांना आमंत्रित केले होते. या प्रसंगी श्री. संजय सूकर यांची प्रकट मुलाखत कला मंडळाच्या सदस्या प्रा. अमृता सातभाई यांनी घेतली. अध्यक्षस्थानी प्राचार्य अ. गो. गोसावी होते. श्री. संजय सूकर यांनी दिग्दर्शित केलेल्या प्रमुख चित्रपटांतील काही दृश्ये दाखवण्यात आली. एम. सी. आय. टी. आर. या संस्थेचे संचालक प्रा. सुधीर वैशंपायन, महाविद्यालयाच्या संगणकशास्त्र विभागातील प्रा. जगदीश भिडे, प्रा. श्यामकांत देशमुख, प्रा. डॉ. ए. व्ही. देशपांडे यांच्या मदतीने हा अभिनव प्रयोग करण्यात आला. अनेक प्राध्यापकांनी पुरस्कृत केलेली पारितोषिके विद्यार्थ्यांनी मिळवली.

कृतज्ञता : प्राचार्य अ. गो. गोसावी सरांच्या स्नेहशील सहकार्याने कला मंडळाला खूप मदत झाली आहे. उपप्राचार्य आर. जी. लिमये, प्रा. यशवंत वाघमारे, प्रा. बनसुडे, प्रा. व्ही. जी. जोशी, कनिष्ठ विभागाचे उपप्राचार्य प्रा. जगदीश चिंचोरे, कार्यालयातील रजिस्ट्रार श्री. एस. वाय. कुलकर्णी, कार्यालय अधीक्षक श्री. दिलीप खोपकर, कार्यालयातील सर्व लिपिक, सेवकवर्ग, ग्रंथालयातील ग्रंथपाल व सेवकवर्ग, यांचे अनमोल सहकार्य लाभले. प्रो. ए. सो. चे जनता संपर्क अधिकारी आणि कला मंडळाचे

माजी कार्याध्यक्ष प्रा. दत्ता लिमये यांनीही वेळोवेळी सहकार्य दिले. प्रा. सौ. अलूरकर यांच्या सहकार्याचा विशेष उल्लेख!

अनेक ज्ञात-अज्ञात लोकांनी खूप सहकार्य दिले. महाविद्यालयाचे माजी विद्यार्थी श्री. महेश शिंदीकर यांचा उल्लेख कौतुकाने केला पाहिजे.

सर्वाबद्दल मनःपूर्वक कृतज्ञता व्यक्त करतो.

प्रा. जयंत जोर्वेकर

कार्याध्यक्ष, कला मंडळ

राष्ट्रीय छात्र सेना (एन. सी. सी.)

या शैक्षणिक वर्षात महाविद्यालयातील १२५ विद्यार्थी आणि ३० विद्यार्थिनी राष्ट्रीय छात्र सेनेच्या विविध युनिट्स मध्ये दाखल झाल्या होत्या. त्यांची युनिटनुसार विभागणी खालीलप्रमाणे

Name of NCC Unit	No. of Cadets
36 MAH BN (ARMY)	53
3 MAH NAVAL UNIT	52
3 MAH AIR SQN	27
2 MAH GIRLS BN (ARMY)	18
3 MAH ARMD SQN	03
1 MAH SIGNAL COY	02

TOTAL 155

विशेष उल्लेखनीय

कागिल युद्धात कॅप्टन स्वप्नील त्रिभुवन, माजी विद्यार्थी व एन. सी. सी. छात्र आर्मी विंगचा ब्रास भागात प्रत्यक्ष सहभाग.

नवी दिल्ली येथे झालेल्या प्रजासत्ताकदिन शिबिरामध्ये एअर विंगचा छात्र अनिरुद्ध जोशीचा सहभाग.

अंडर ऑफिसर संग्राम शिंदेची (आर्मी) 36 MAH BN सिनिअर अंडर ऑफिसर व बेस्ट कॅडेट म्हणून निवड.

अंडर ऑफिसर रिजीतेवनरे ची 3 MAH AIR SQN सिनियर अंडर ऑफिसर म्हणून निवड.

कॅडेट दीपक बुट्टेची वायु सैनिक कॅम्पसाठी निवड व सहभाग.

कंपनी सार्जंट मेजर सागर चव्हाणला सांस्कृतिक स्पर्धेत उज्जैन येथील शिबिरात सुवर्णपदक.

पी. ओ. कॅडेट स्मिता हिवळे, कॅडेट प्रीतिशा परदेशी व कॅडेट मनीष आहिरची नौसैनिक कॅम्पसाठी निवड व सहभाग.

ज्युनिअर अंडर ऑफिसर अमीत गोरखे यास महाराष्ट्र मुख्य मंत्री शिष्यवृत्ती प्राप्त.

फ्लाइट ऑफिसर व्ही. बी. आल्हाट यांनी एन. सी. सी. पुणे ग्रुप कमांडरचे सर्टिफिकेट. त्यांची राष्ट्रीय छात्र संनेच्या एअर विंगसाठी सल्लागार समितीत निवड.

इंडियन सायन्स कॉंग्रेस, पुणे साठी संयोजनात चांगल्या कामगिरीवद्दल डॉ. रघुनाथराव माशेलकर यांनी छात्रांचे व लेफ्ट. टी. डी. निकम यांचे कौतुक केले.

३६ महाराष्ट्र बटालियन (आर्मी)

३६ महाराष्ट्र बटालियनचे वार्षिक प्रशिक्षण शिविर या वर्षीही सिंहगड इन्स्टिट्यूट वडगाव येथे भरले होते. शिबिरात प्रशिक्षणावेगेवर रक्तदान, परिसर स्वच्छता, वृक्षारोपण या उपक्रमांत छात्र सहभागी झाले. छात्रांनी राष्ट्रीय संरक्षण प्रवांधिनीला भेट देऊन तेथील कडक शिस्तीचा परिचय करून घेतला. शिबिरात सिनियर अंडर ऑफिसर संग्राम शिंदेची कॅम्प सिनियर म्हणून निवड.

ज्युनियर अंडर ऑफिसर मारुती चिकणे, कंपनी सार्जंट मेजर सागर चव्हाण व कॅडेट अभिजीत देशमुख यांचा उज्जैन येथे झालेल्या राष्ट्रीय एकात्मता शिबिरात सहभाग.

कॅडेट तेजस काटम (TLC- 3), कॅडेट प्रशांत जामदार (TLC- 2), सार्जंट भिमराव माने (TLC- 2), व कॅडेट टापे (TLC-2) यांची स्थल सैनिक कॅम्पसाठी निवड व सहभाग.

कॅडेट श्रीकांत मचाले (CATC-III), कॅडेट राकेश ताम्प (CATC-II), कॅडेट सचिन कुलकर्णी (CATC-II), कॅडेट अमीत वनारसे (CATC-II), कॅडेट देवदत्त कुलकर्णी (CATC-I) यांचा प्रजासत्ताकदिनी परेडसाठी असलेल्या कॅम्पमध्ये निवड व सहभाग.

सह्याद्री डोंगररांगांमध्ये ढाकचा बहिरी व रोजगड ट्रॅकिंगमध्ये छात्रांचा सहभाग. आर्मीविंगच्या छात्रांना लेफ्टनंट टी. डी. निकम यांनी मार्गदर्शन केले.

३ महाराष्ट्र नेव्हल युनिट

CDT/CPT किशोर पवारची Ship Attachment कॅम्पसाठी निवड व सहभाग. P. O. कॅडेट समीर कोलाबकरची Sea Training कॅम्पसाठी निवड व सहभाग. P. O. कॅडेट मनोज कदम, कॅडेट अविनाश मोरे, कॅडेट राजेश सोनवणे व कॅडेट नितीन शिंदे यांचा दिल्ली येथे झालेल्या राष्ट्रीय एकात्मता शिबिरात सहभाग. CDT/CPT मेघना मोने व P. O. कॅडेट मनोती नरावडे यांचा वार्षिक प्रशिक्षण शिबिरात सहभाग.

नेव्हल विंगच्या छात्रांना सब लेफ्टनंट ए. एम. व्हनकळस यांनी मार्गदर्शन केले.

कॅडेट प्रवीण पोळ व कॅडेट सुदेश शेंडगेची वायुसैनिक-9 व राष्ट्रीय एकात्मता शिबिरासाठी निवड व सहभाग. वार्षिक प्रशिक्षण शिबिरात कॅडेट स्मिता ठाकरेला नेमबाजीत सुवर्णपदक. कॅडेट धनावालेची CATC-I कॅम्पसाठी निवड व सहभाग. कॅडेट सचिन चौधरी व कॅडेट राहुल पवारचा पश्चिम बंगालमध्ये झालेल्या राष्ट्रीय एकात्मता शिबिरात सहभाग.

एअरविंगच्या छात्रांना फ्लाइट लेफ्टनंट व्ही. बी. आल्हाट यांनी मार्गदर्शन केले.

२ महाराष्ट्र गर्ल्स बटालियन (आर्मी)

ज्युनिअर अंडर ऑफिसर रेखा कदम व सार्जंट शुभांगी भोर यांची ऑल इंडिया लीडरशिप कॅम्पसाठी निवड व सहभाग. सिनियर अंडर ऑफिसर भक्ती बहिरट व कार्पोरल प्रीती धमल यांची CATC I, II कॅम्पसाठी निवड व सहभाग.

या वर्षी महाविद्यालयात २९ फेब्रुवारी २००० रोजी एन.सी.सी. डे साजरा करण्यात आला. या प्रसंगी प्राचार्य अ. गो. गोसावी यांनी छात्रांना मार्गदर्शन केले. त्यांच्या हस्ते यशस्वी छात्रांचे कौतुक करण्यात आले.

कारगिल युद्धात द्रास भागात प्रत्यक्ष सहभागी झालेला मॉडर्न महाविद्यालयाचा माजी एन.सी.सी. छात्र स्वप्नील त्रिभुवन याने छात्रांना कारगिल युद्धाविषयी माहिती दिली. तसेच छात्रांना भारतीय सैन्यदलात सहभागी होण्यासाठी मार्गदर्शन केले.

नियमित प्रशिक्षणाबरोबर आपले छात्र सामाजिक बांधिलकी विसरलेले नाहीत. या वर्षी ३३ छात्रांनी रक्तदान केले. गणेशोत्सव, दुर्गापूजा व आंतरराष्ट्रीय मैरथॉन स्पर्धा या समयी शहरात वाहतूक नियंत्रण करण्यासाठी पोलिस यंत्रणेबरोबर छात्रांचा सहभाग. पुणे वुमेन्स कौन्सिलतर्फे पुणे विद्यापीठात भरवलेल्या वनस्पती व गुलाब प्रदर्शनात छात्रांचा स्वयंसेवक म्हणून सहभाग. World Foundation on Reverence for all life, Pune यांनी शहरात आयोजित केलेल्या शांतता रॅलीत आपले छात्र सहभागी झाले होते.

या वर्षी विधानसभा व लोकसभा निवडणूक सुरळीत होण्यासाठी छात्रांवर जबाबदारी टाकण्यात आली, ती त्यांनी यशस्वीपणे पार पाडली.

महाविद्यालयात झालेल्या National Symposium on Basic and Applied Aspects of Plant and Microbial Biotechnology साठी छात्रांनी स्वयंसेवक म्हणून काम केले.

राष्ट्रीय छात्र सेनेच्या उपक्रमांना माननीय प्राचार्य, तसेच कार्यालयीन कर्मचारी व सेवक यांचे उत्तम सहकार्य लाभले त्याबद्दल त्या सर्वांचे मनःपूर्वक आभार.

लेफ्टनंट डॉ. टी. डी. निकम

ऑफिसर इनचार्ज

Post Graduate Association

Chairperson : Dr. Bharati Dole

Members : Dr. R. V. Gandhe, Dr. A. M. Bhalerao, Prof. Sanjeevani Rahane, Prof. D. B. Gaikwad, Prof. Anuradha Alurkar, Prof. S. S. Deshmukh, Dr. Abhay Deswandikar, Prof. Nisha Bhandare

Activities : Inauguration of activities was done at the hands of Dr. D. M. Sarwate

Lectures : (i) Entrepreneurship as a career August 30, 1999 by Dr. D. M. Sarwate a leading management consultant.

(ii) E-Commerce - September 9, 1999 by Ms. Rama Bedarkar, Deputy Director SIIT.

(iii) Know your Aptitude October 4, 1999 Atul Gopal Proprietor of Bulls Eye, knowledge system.

(iv) Meet the Entrepreneurs - February 16, 2000. Experience sharing by entrepreneurs.

(a) Mr. Shibu Nair, Hardware Maintaines as a career.

(b) Mr. Narayan Shitole (Zoology Deptt.) career in Mushroom cultivation.

(c) Prof. Zunjarrao briefes the students about career opportunities in Plant Tissue Culture.

(d) A representative from Bharatiya Yuva Shakti Trust informed the students about the assistance rendered by the trust.

(e) Today's Corporate Environment by Mr. Rajendra Mahajan, Secretary and Finance Controller of Spentex Industries Limited.

(f) Wall Paeprs : Two thousand and beyond P. G. Students from various department contribusted towards the same.

Bharati Dole

Chairperson, P. G. Association

क्रीडा विभाग

कनिष्ठ महाविद्यालय

जिल्हा परिषद आयोजित बहुविध खेळ आंतरशालेय क्रीडास्पर्धांमध्ये महाविद्यालयातील १९५ विद्यार्थी, विद्यार्थिनींनी भाग घेतला. यात बॉस्केट बॉल, कबड्डी, खो-खो, हॉकी, फुटबॉल, बुद्धिबळ, व्हॉलिबॉल, बॅडमिंटन, जलतरण, मुष्टियुद्ध, ज्यूदो इत्यादी क्रीडाप्रकारांचा समावेश होता.

आपल्या महाविद्यालयातील विद्यार्थी गौरव पळशीकर याने जलतरण या क्रीडाप्रकारात जिल्हास्तरीय स्पर्धेत

२०० मीटर बटरफ्लाय प्रथम क्रमांक
२०० मीटर बॅकस्ट्रोक प्रथम क्रमांक
४०० मीटर मिडले वैयक्तिक प्रथम क्रमांक

मिळवले. तसेच विभागीय स्पर्धेत सुद्धा प्रथम क्रमांक मिळवून महाराष्ट्र राज्य स्तरीय जलतरण स्पर्धेसाठी त्याची निवड झाली.

निलेश शिर्के याने क्रीडा व युवक सेवा संचलनालय, पुणे आयोजित जिल्हास्तरीय ज्युदो स्पर्धेत ५५ किलो वजन गटात द्वितीय क्रमांक मिळवला.

मदुरा जोशी (१२ वी) हिची महाराष्ट्र राज्य स्तरीय व्हॉलिबॉल निवड चाचणी स्पर्धेसाठी निवड झाली.

दरवर्षीप्रमाणे आंतरवर्गीय सांघिक व वैयक्तिक स्पर्धा घेण्यात आल्या. विद्यार्थ्यांच्या उत्स्फूर्त उत्साहात स्पर्धा यशस्वीपणे झाल्या.

यंदा 'मॉडर्न श्री' या स्पर्धेसाठी कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या विद्यार्थ्यांनी भाग घेतला.

यंदाचे सर्वसाधारण विजेतेपद (सांघिक) १२ वी कला 'ब' व ११ वी कला 'ब' या वर्गांना विभागून देण्यात आले.

खेळाडूंनी मिळवलेल्या यशामागे प्राचार्य, उपप्राचार्य, पर्यवेक्षक, विभागप्रमुख, कनिष्ठ महाविद्यालय, प्राध्यापकवर्ग, शिक्षकेतर कर्मचारी व विविध खेळांचे सल्लागार व मार्गदर्शक यांचे मिळणारे प्रोत्साहन व सहकार्य आहे.

प्रा. छात्रा, प्रा. शेरीकर प्रा. टी. पी. लाळे
क्रीडा शिक्षक कार्याध्यक्ष

वरिष्ठ महाविद्यालय

जुलै महिन्यात क्रीडाप्रतिनिधी मंडळाची निवड करण्यात आली.

प्राचार्य अ. गो. गोसावी, कार्याध्यक्ष, प्रा. लाळे, प्रा. लागू, प्रा. छात्रा, प्रा. शेरीकर यांच्या मार्गदर्शनाखाली व त्यांच्या मदतीने क्रीडाविभागाच्या कामाला सुरुवात झाली.

१९९९-२००० या शैक्षणिक वर्षात खालील विद्यार्थ्यांची क्रीडाप्रतिनिधी म्हणून निवड करण्यात आली.

भूषित रेगे	एस.वाय.बी.ए.	I.C.S.R. मुले
		बॉस्केटबॉल/व्हॉलिबॉल
सुलभा मनोळी	एम.कॉम - १	I.C.S.R. मुली
		सर्व खेळ
नम्रता कुंदप	टी.वाय.बी.कॉम	अॅथलेटिक्स
स्मिता लोणकर	एस.वाय.बी.कॉम	कबड्डी, खो-खो, वेटलिफ्टिंग
विकास संकपाळ	एस.वाय.बी.ए.	बुद्धिबळ, शरीरसौष्ठव
सुधीर चिमटे	एफ.वाय.बी.ए.	फुटबॉल
दिनेश देशमुख	टी.वाय.बी.ए.	बॅडमिंटन, टेबलटेनिस
अमित गोखले	टी.वाय.बी.ए.	ज्युदो, बॉक्सिंग, वेटलिफ्टिंग
चंदन चौगुले	टी.वाय.बी.कॉम	सॉफ्टबॉल
श्रीधर शिर्के	एस.वाय.बी.कॉम.	कबड्डी, खो-खो
संदीप पवार	टी.वाय.बी.कॉम.	हॉकी

संग्रान शिंदे याची विद्यार्थी प्रतिनिधी (U.R.) म्हणून निवड झाली.

या वर्षी महाविद्यालयाने बास्केटबॉल, व्हॉलिबॉल, कबड्डी, फुटबॉल, सॉफ्टबॉल, क्रॉसकंद्री, अॅथलेटिक्स या सांघिक खेळांत तसेच चेस, टेबल टेनिस, बॅडमिंटन, कुस्ती, बॉक्सिंग, पॉवरलिफ्टिंग, शरीरसौष्ठव व वैयक्तिक खेळांत महिला व पुरुष संघाने भाग घेतला.

आपल्या महाविद्यालयाची I.C.S.R. सुलभा मनोळी हिने क्रॉसकंद्री या क्रीडाप्रकारात तृतीय क्रमांक पटकावताना पुणे विभागीय संघात स्थान मिळवून आपल्या महाविद्यालयाला चांगली सुरुवात करून दिली.

एस.वाय.बी.कॉम.चा विद्यार्थी अमोल सरपोतदार याने बुद्धिबळ स्पर्धेत अजिंक्यपद पटकावून विद्यापीठ स्पर्धेत प्रवेश मिळवला.

एस.वाय.बी.कॉम.ची विद्यार्थिनी स्मिता लोणकर हिने विजेतेपदाची परंपरा पुढे चालवत वेटलिफ्टिंग व पॉवरलिफ्टिंग या स्पर्धेत सुवर्णपदक मिळवले, तसेच तिची वेस्ट झोन व ज्युनिअर नॅशनल स्पर्धेसाठी निवड झाली. या कामगिरीबद्दल तिला 'स्वरूप सेवा पुरस्कार' देऊन गौरवण्यात आले.

एफ.वाय.बी.कॉम.च्या तेजस भोसले याने आंतरमहाविद्यालयीन शरीरसौष्ठव स्पर्धेत कांस्यपदक मिळवले.

सांघिक खेळामध्ये आपल्या महाविद्यालयाच्या बास्केटबॉल संघाने उपांत्य फेरी गाठली. तसेच अॅथलेटिक्स मध्ये ४ बाय १०० मीटर रिले स्पर्धेमध्ये आपल्या महाविद्यालयाच्या मुलींच्या संघाने द्वितीय क्रमांक पटकावताना रौप्यपदक मिळवले. या संघात खालील विद्यार्थिनींचा समावेश होता.

सुलभा मनोळी एम.कॉम - १
नम्रता कुंदप टी.वाय.बी.कॉम.
स्मिता लोणकर एस.वाय.बी.कॉम.
गीता शेष्टी एस.वाय.बी.कॉम.

अॅथलेटिक्स या खेळात मुलींची I.C.S.R. सुलभा मनोळी हिने

४०० मीटर धावणे - द्वितीय क्रमांक

८०० मीटर धावणे - प्रथम क्रमांक

१५०० मीटर धावणे - प्रथम क्रमांक

मिळवून आपल्या महाविद्यालयाला मुलींच्या गटात द्वितीय क्रमांक मिळवून दिला.

तसेच सुलभा मनोळी हिने पुणे विभागाच्या स्पर्धेत

४०० मीटर धावणे - प्रथम क्रमांक

८०० मीटर धावणे - तृतीय क्रमांक मिळवला.

याबद्दल या खेळाडूंचे मनःपूर्वक अभिनंदन.

आपल्या महाविद्यालयातील खालील विद्यार्थ्यांची पुणे विभागीय स्पर्धेत निवड झाली.

चंदन चौगुले टी.वाय.बी.कॉम. सॉफ्टबॉल
अमोघ सरपोतदार एस.वाय.बी.कॉम. चेस
स्मिता लोणकर एस.वाय.बी.कॉम. पॉवरलिफ्टिंग
सुलभा मनोळी एम. कॉम. - १ अॅथलेटिक्स
मंदार थोरात एस.वाय.बी.कॉम. बास्केटबॉल
उज्वला गायकवाड एफ.वाय.बी.कॉम. व्हॉलिबॉल

आपल्या महाविद्यालयातील खालील विद्यार्थ्यांनी पुणे विद्यापीठाच्या विविध खेळांत प्रतिनिधित्व केले.

चंदन चौगुले टी.वाय.बी.कॉम. सॉफ्टबॉल
सुलभा मनोळी एम.कॉम. - १ अॅथलेटिक्स
अमोघ सरपोतदार एस.वाय.बी.कॉम. चेस
स्मिता लोणकर एस.वाय.बी.कॉम. वेटलिफ्टिंग

१९९९-२००० या वर्षी घेण्यात आलेल्या अश्वमेघ आंतरविद्यापीठ क्रीडास्पर्धेत आपल्या महाविद्यालयाची एम.कॉम.-१ ची विद्यार्थिनी सुलभा मनोळी ही सहभागी झाली होती. तिने ४ बाय ४०० मीटर रिले स्पर्धेत तृतीय क्रमांक मिळवला.

विद्यार्थ्यांची सर्वात आवडती असलेली स्पर्धा म्हणजे आंतरवर्गीय स्पर्धा. विद्यार्थ्यांनी विद्यार्थ्यांसाठी आयोजित केलेली ही स्पर्धा अतिशय उत्साही व खेळीमेळीच्या वातावरणात पार पडली. या स्पर्धेतील खेळाडू, पंच, व्यवस्थापन व मैदानाचे नियोजन विद्यार्थ्यांनी यशस्वीरीत्या पार पाडले. सांघिक खेळ कबड्डी, बास्केटबॉल, व्हॉलिबॉल व वैयक्तिक स्पर्धांमध्ये टेबलटेनिस, बॅडमिंटन, बुद्धिबळ या खेळांचा सहभाग होता.

प्रा. अ. गो. गोसावी यांनी प्रथमच क्रिकेट या खेळासाठी विद्याशाखांतर्गत स्पर्धा घेण्यासाठी परवानगी दिली, त्याबद्दल क्रीडाप्रतिनिधी मंडळ त्यांचे आभारी आहे.

या वर्षी उत्तम खेळाडू म्हणून 'कै. महाडकर पुरस्कार' वरिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थी अमोघ सरपोतदार, तृतीय वर्ष वाणिज्य याला देण्यात आला. तसेच कनिष्ठ महाविद्यालयातील गौरव पळशीकर, अकरावी वाणिज्य, यास देण्यात आला.

'कै. रंगराव दाते पुरस्कार' वरिष्ठ महाविद्यालयातील उत्तम खेळाडू म्हणून चंदन चौगुले, टी.वाय.बी.कॉम यास देण्यात आला.

या वर्षी 'मॉडर्न श्री' चा किताब व 'कै. वासुदेव बळवंत फडके' पारितोषिक एस.वाय.बी.कॉम. च्या अतुल शिंदे याने पटकावले.

यंदाचे सर्वसाधारण विजेतेपद वाणिज्य शाखेने मिळवले.

दि. २ फेब्रुवारी २००० रोजी क्रीडा दिन साजरा करण्यात आला. 'श्री. विशाल पवार, मुंबई-पुणे सायकल शर्यतीचे

१९९९-२००० वर्षाचे विजेते' यांना प्रमुख पाहुणे म्हणून आमंत्रित करण्यात आले होते, व त्यांच्या हस्ते महाविद्यालयातील विजेत्या खेळाडूंना पारितोषिके देण्यात आली.

प्राचार्य अ. गो. गोसावी व सर्व उपप्राचार्य प्रा. लाळे, प्रा. ओक, प्रा. ठेंगडी, प्रा. देसवंडीकर, प्रा. सौ. गोसावी, प्रा. गायकवाड, प्रा. कांबळे, प्रा. आल्हाट, प्रा. जगदीश भिडे, क्रीडा शिक्षक श्री. छाब्रा, श्री. शेरीकर यांनी क्रीडा विभागास उत्तम सहकार्य व मार्गदर्शन केले त्याबद्दल त्यांचे मनःपूर्वक आभार.

सुलभा मनोळी, भूषित रेगे
विद्यार्थी प्रतिनिधी

प्रा. किरण लागू
संचालक, क्रीडा विभाग

हिंदी विभाग

हिंदी विभाग की ओर से विभाग में नए- से नियुक्त श्री. व्ही. व्ही. सूर्यवंशी का स्वागत किया जाता है। कनिष्ठ महाविद्यालय के विद्यार्थी अब दो प्राध्यापकों के अध्यापन से लाभान्वित हो रहे हैं। वरिष्ठ महाविद्यालय की सभी कक्षाओं में इस शैक्षणिक वर्ष से नया पाठ्यक्रम रहा।

विभाग हर वर्ष हिंदी दिवस मनाते आ रहा है। विशेष रूप से 'कथाकथन' एवं 'निबंधलेखन' की प्रतियोगिताओं का आयोजन सफल रहा है। साहित्य संगठन के तत्वावधान में प्रतियोगिता में १५ प्रतिविभागीयों ने सहभाग लिया। जिनमें से द्वि. व. वाणिज्य की मधु शर्मा को प्रथम पारितोषिक का सम्मान प्राप्त हुआ। समानांतर ग्यारहवीं विज्ञान की कु. श्रद्धा सेन को प्रथम, ग्यारहवीं विज्ञान की कु. विनया फडतरे को द्वितीय, तथा ग्यारहवीं वाणिज्य की कु. नीता अंबिके एवं ग्यारहवीं विज्ञान के गिरीश सुब्रह्मण्यम को तृतीय पारितोषिक देकर विभूषित किया गया है। मराठी-हिंदी-अंग्रेजी भाषा मंडलों के संयुक्त तत्वावधान में आयोजित 'निबंध स्पर्धा' में कई विद्यार्थियों ने योगदान दिया। विद्यार्थी विकास के अन्यान्य उपक्रमों द्वारा व्यक्तित्व विकास में भी हिंदी के विद्यार्थियों ने अवसर का फायदा उठाया। विशेषतः

महाविद्यालय की 'महास्पर्धा' में हिंदी कविता पाठ में प्रथम क्रमांक से कु. मधु शर्मा ने गत वर्ष की परंपरा को यशस्वी रखा है। आंतरमहाविद्यालयीन वक्तृत्व प्रतियोगिता में भी वह पारितोषिक विजेता रही हैं।

विभाग प्रमुख

पारितोषिक वितरण समिती

समिती सदस्यांची नावे

कार्याध्यक्ष : डॉ. सुषमा जोग

सदस्य : प्रा. संजीवनी कुबळेकर, प्रा. सुनीता गोसावी, प्रा. सुनीता निघोट, प्रा. नीता पाटील, प्रा. आर. एम. इंगोले, प्रा. ए. ए. खंडागळे, प्रा. जे. जे. पवार, प्रा. एस. जे. कारेकर, प्रा. के. एस. लागू, प्रा. यू. के. गवळी, श्री. आर. पी. काळे, श्रीमती कल्याणी वैद्य (कार्यालय)

कामाचे स्वरूप : मार्च-एप्रिल १९९९मध्ये घेतल्या गेलेल्या महाविद्यालयीन, विद्यापीठीय तसेच उच्च माध्यमिक परीक्षा मंडळाच्या परीक्षांमध्ये उत्कृष्ट यश मिळवणाऱ्या तसेच १९९९-२००० या वर्षात शैक्षणिक व अभ्यासपूरक उपक्रमांमध्ये विशेष कामगिरी बजावणाऱ्या आपल्या विद्यार्थ्यांना पी. ई. सोसायटीकडील पारितोषिक ठेव निधीतून देणगीदारांनी लावलेल्या निकषानुसार पारितोषिकांचे वितरण करण्यासाठी शैक्षणिक गुणवत्तादिन समारंभाचे संयोजन करण्याचे काम या समितीवर सोपवले होते.

समितीच्या १९९९-२००० या वर्षात कामकाजातील उल्लेखनीय बाबी

(अ) नवीन पारितोषिके : पारितोषिकपात्र अशी शैक्षणिक गुणवत्ता संपादन करूनही त्या विशिष्ट यशाकरता पारितोषिक ठेव उपलब्ध नसल्यामुळे काही गुणवंत विद्यार्थ्यांना गुणवत्ता दिन समारंभात होणाऱ्या कौतुकापासून वंचित रहावे लागते. या परिस्थितीत सुधारणा होऊन नवीन पारितोषिके सुरू करता यावीत यासाठी समितीच्या वतीने मागील वर्षीपासून केलेल्या आवाहनात्मक प्रयत्नांना याही वर्षी प्रतिसाद मिळाला. गतवर्षीपासून सहा वेगवेगळ्या निकषांसाठी नव्याने सुरू झालेल्या पारितोषिकांमध्ये या वर्षी

वेगवेगळ्या निकषांसाठी सुरू झालेल्या नव्या पारितोषिकांची पुढीलप्रमाणे भर पडली.

१. अन्नपूर्णाबाई गोंधळेकर पारितोषिक : देणगीदार - निवृत्त प्रा. एम. आर. मराठे. निकष : तृतीय वर्ष (इलेक्ट्रॉनिक शास्त्र) वर्गातील सर्वोत्कृष्ट प्रॉजेक्ट सादर करणारा विद्यार्थी.

२. कै. वेणूताई श्यामराव अरगडे पारितोषिक : देणगीदार - प्रा. पद्मा पिंगळे. निकष : (१) प्रथम वर्ष शास्त्र परीक्षेत 'गणित' विषयात सर्वाधिक गुण मिळवून याच महाविद्यालयात द्वितीय वर्ष शास्त्र वर्गात प्रवेश घेणारा विद्यार्थी (२) द्वितीय वर्ष शास्त्र परीक्षेत 'गणित' विषयात सर्वाधिक गुण मिळवून याच महाविद्यालयात तृतीय वर्ष शास्त्र वर्गात प्रवेश घेणारा विद्यार्थी.

३. कै. श्यामराव कृष्णाजी अरगडे पारितोषिक : देणगीदार - प्रा. पद्मा पिंगळे. निकष : तृतीय वर्ष शास्त्र (गणित) परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वप्रथम.

४. कै. बाळनाथ शंकर पाठक पारितोषिके : देणगीदार - कार्यालयीन लिपिक शारदा पाठक. निकष : (१) तृतीय वर्ष कला परीक्षेत 'स्पेशल मराठी' विषयात सर्वाधिक गुण, (२) राष्ट्रीय सेवा योजना (कनिष्ठ कक्ष) मध्ये सर्वोत्कृष्ट काम करणारा विद्यार्थी.

५. स्कॉलर बॅच पारितोषिके : पूर्वीपासून दिल्या जाणाऱ्या स्कॉलर बॅच पारितोषिकांच्या बरोबर या वर्षीपासून उच्च माध्यमिक परीक्षेत 'इंग्रजी, मराठी, हिंदी, जर्मन, संस्कृत, संगणकशास्त्र, इलेक्ट्रॉनिक शास्त्र, भूगोल बुककीपिंग-अकौंटन्सी, एस.पी., ओ.सी., गणित (वाणिज्य) व अर्थशास्त्र', या तेरा विषयांमध्ये सर्वाधिक गुण मिळवणाऱ्या विद्यार्थ्यासाठी तेरा नवी स्कॉलर बॅच पारितोषिके सुरू करण्यात आली.

(ब) नवीन करंडक : सर्वोत्तम विद्यार्थी (कनिष्ठ कक्ष) म्हणून निवड झालेल्या विद्यार्थ्यासाठी महाविद्यालयाच्या वतीने यंदापासून फिरता करंडक सुरू करण्यात आला.

शैक्षणिक गुणवत्ता दिन समारंभ

शैक्षणिक क्षेत्रात अनेकविध यश संपादन करणाऱ्या

विद्यार्थ्यांचे समारंभपूर्वक कौतुक करून त्यांना पारितोषिके प्रदान करण्याचा 'शैक्षणिक गुणवत्ता दिन समारंभ' यंदा शनिवार दि. २९ जानेवारी २००० रोजी संपन्न झाला. सुरुवातीला विद्यार्थी गानवृंदाने पुणे विद्यापीठ गीत गायनाद्वारे विद्यार्थ्यांना ज्ञानाचे, कृतिशीलतेचे न्यायप्रियतेचे व विश्वबंधुत्वाचे वरदान मिळो अशी प्रार्थना केली. त्यानंतर त्यांनी कारगिल वीर पोवाडा गायनाद्वारे आपल्या बहादुर जवानांचे, त्यांच्या बलिदानाचे कृतज्ञतापूर्वक स्मरण करून समारंभास औचित्यपूर्ण सुरुवात करून दिली. प्रमुख पाहुणे श्री. अ. मु. बेडगे (सह संचालक, उच्च शिक्षण, पुणे विभाग) यांच्या हस्ते विद्यार्थ्यांना पारितोषिकांचे वितरण झाले. आपले मनोगत व्यक्त करताना श्री. बेडगे यांनी अभ्यासात उच्च यश मिळवणाऱ्या आमच्या विद्यार्थ्यांना मानवाच्या ज्ञानात भर घालण्यासाठी आयुष्यभर झट्टा, अशी प्रेरणा देऊन विद्यार्थ्यांनी स्वतःचा कल व क्षमता यानुरूप व्यवसाय निवडून त्यातील उच्च स्थिती गाठण्यासाठी कार्यरत राहावे, अशी अपेक्षा व्यक्त केली, तसेच आर्थिक स्वावलंबनाची निकड तरुणांनी विद्यार्थिदशेतच ओळखली पाहिजे असे प्रतिपादन केले व आपल्या ज्ञानाचा विनियोग समाजसेवेसाठीही केला पाहिजे असा सल्ला दिला. समारंभाची सांगता संतश्रेष्ठ ज्ञानेश्वरचित विश्वगीत - विश्वकल्याणाचा प्रसाद विश्वात्मक देवाकडे मागणारे गीत - त्या पसायदानाच्या गायनाने झाली.

समिती सदस्यांव्यतिरिक्त इतर अनेक प्राध्यापक (विशेष उल्लेखनीय प्रा. कांचन राजाध्यक्ष), तसेच कार्यालयीन, ग्रंथालय व विविध विभागांतील शिक्षकेतर कर्मचारी (विशेष उल्लेखनीय रसायनशास्त्र विभागातील कर्मचारी व श्री. पाटेकर) आणि अनेक विद्यार्थी स्वयंसेवक यांच्या सहकार्यामुळे समितीचे कामकाज सुकर झाले.

शैक्षणिक पारितोषिकांचे मानकरी ठरलेल्या विद्यार्थ्यांची नावे पुढीलप्रमाणे

शैक्षणिक पारितोषिके १९९९-२०००

१. मानसी कन्नडकर	(i) पी.ई. सोसायटीच्या शाळांमधून शालेय परीक्षा उत्तीर्ण होऊन मॉडर्न महाविद्यालयात प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थिनींमध्ये सर्वप्रथम	(i) द्वारिका संगमनेरकर पारितोषिक
२. अवंती मोडक	(i) पी. ई. एस. गर्ल्स हायस्कूल, पुणे ५ येथून शालान्त परीक्षा उत्तीर्ण होऊन मॉडर्न महाविद्यालयात प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थिनींमध्ये सर्वप्रथम	(i) कै. सीताबाई गोविंद निरगुडकर शिष्यवृत्ती
३. शिवदास वाकळकर	मॉडर्न हायस्कूल, पुणे ५ येथून शालान्त परीक्षा उत्तीर्ण होऊन मॉडर्न महाविद्यालयात प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांमध्ये सर्वप्रथम	(i) कै. गोविंद निरगुडकर शिष्यवृत्ती
४. पल्लवी भालेराव	(i) ११वी शास्त्र परीक्षेत सर्वप्रथम
(ii) ११ वी शास्त्र परीक्षेत पदार्थविज्ञान विषयात सर्वाधिक गुण	प्राध्यापक निधी पारितोषिक
द्वारकाबाई पारसनीस पारितोषिक
५. चैताली कोलते	(i) ११वी वाणिज्य परीक्षेत सर्वप्रथम
(ii) ११वी वाणिज्य परीक्षेत बुककीपिंग व अकौंटन्सी विषयात सर्वाधिक गुण	(i) प्राध्यापक निधी पारितोषिक
(ii) कै. ज्योत्स्ना गोडबोले पारितोषिक
६. नीलिमा पानसरे	(i) ११ वी कला परीक्षेत सर्वप्रथम	(i) प्राध्यापक निधी पारितोषिक
७. विनीत राजाध्यक्ष	(i) उच्च माध्यामिक परीक्षेत कला, विज्ञान व वाणिज्य शाखांमध्ये महाविद्यालयात सर्वप्रथम
(ii) १२ वी शास्त्र परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वप्रथम
(१२ वी शास्त्र परीक्षेत बोर्डाच्या गुणवत्ता यादीत दुसरा क्रमांक)

(iii) १२ वी शास्त्र परीक्षेत 'रसायनशास्त्र' विषयात सर्वाधिक गुण
(iv) पी.ई. सोसायटीच्या शाळांमधून शालान्त परीक्षा उत्तीर्ण व गुणवत्तेवर अभियांत्रिकीला प्रवेश घेणाऱ्यांत महाविद्यालयात सर्वप्रथम
(v) १२ वी परीक्षेत इंग्रजी विषयात सर्वाधिक गुण | (i) कै. रावबहादुर दत्तात्रय बळवंत राजोपाध्ये पारितोषिक
(ii) प्राध्यापक निधी पारितोषिक
(iii) कै. बाळकृष्ण सावळाराम रासने पारितोषिक
(iv) कै. यशवंतराव अनंतराव सुखथनकर पारितोषिक
(v) स्कॉलर बॅच पारितोषिक
(vi) स्कॉलर बॅच पारितोषिक (विभागून)
(vii) रावबहादुर वागळे पारितोषिक

(vii) स्कॉलर बॅच पारितोषिक (विभागून) |

८. सुयोग गाडगीळ	(i) १२ वी शास्त्र परीक्षेत रसायनशास्त्र विषयात सर्वाधिक गुण	(i) स्कॉलर बॅच पारितोषिक (विभागून)
९. यशोमती गोडबोले	(i) १२ वी शास्त्र परीक्षेत रसायनशास्त्र विषयात सर्वाधिक गुण	(i) स्कॉलर बॅच पारितोषिक (विभागून)
	(१२ वी शास्त्र परीक्षेत बोर्डाच्या गुणवत्ता यादीत पंधरावा क्रमांक)	
१०. रेणुका काळे	(i) १२ वी शास्त्र परीक्षेत रसायनशास्त्र विषयात सर्वाधिक गुण	(i) स्कॉलर बॅच पारितोषिक (विभागून)
११. तेजस नाडकर	(i) १२ वी शास्त्र परीक्षेत रसायनशास्त्र विषयात सर्वाधिक गुण	(i) स्कॉलर बॅच पारितोषिक (विभागून)
	(ii) १२ वी शास्त्र परीक्षेत इंग्रजी विषयात सर्वाधिक गुण	(ii) स्कॉलर बॅच पारितोषिक (विभागून)
	(१२ वी शास्त्र परीक्षेत बोर्डाच्या गुणवत्ता यादीत १४ वा क्रमांक)	
१२. अंगना मुजुमदार	(i) १२ वी शास्त्र परीक्षेत रसायनशास्त्र विषयात सर्वाधिक गुण	(i) स्कॉलर बॅच पारितोषिक (विभागून)
	(ii) १२ वी शास्त्र परीक्षेत गणित विषयात सर्वाधिक गुण	(ii) स्कॉलर बॅच पारितोषिक (विभागून)
	(१२ वी शास्त्र परीक्षेत बोर्डाच्या गुणवत्ता यादीत ७ वा क्रमांक)	(iii) कै. प्रा. ए.जी. फडके पारितोषिक (विभागून)
	(iii) १२ वी शास्त्र परीक्षेत संगणकशास्त्र विषयात सर्वाधिक गुण	(iv) स्कॉलर बॅच पारितोषिक
	(iv) १२ वी शास्त्र परीक्षेत 'CPM' ग्रुपमध्ये सर्वाधिक गुण	(v) डी. के. अत्रे पारितोषिक
१३. अनुभव काळे	(i) १२ वी शास्त्र परीक्षेत पदार्थविज्ञान विषयात सर्वाधिक गुण	(i) स्कॉलर बॅच पारितोषिक
	(ii) १२ वी शास्त्र परीक्षेत इलेक्ट्रॉनिक्सशास्त्र विषयात सर्वाधिक गुण	(ii) स्कॉलर बॅच पारितोषिक
	(१२ वी शास्त्र परीक्षेत बोर्डाच्या गुणवत्ता यादीत ४ था क्र.) व 'पदार्थ विज्ञान' विषयात १०० गुण मिळवून प्रथम	(iii) पदार्थविज्ञान विभाग विशेष पारितोषिक
१४. निमिष वर्तक	(i) १२ वी शास्त्र परीक्षेत गणित विषयात सर्वाधिक गुण	(i) स्कॉलर बॅच पारितोषिक विभागून
	(१२ वी शास्त्र परीक्षेत बोर्डाच्या गुणवत्ता यादीत १३ वा क्र.)	(ii) कै. प्रा. ए. पी. फडके पारितोषिक विभागून
१५. रीता महाजन	१२ वी शास्त्र परीक्षेत जीवशास्त्र विषयात सर्वाधिक गुण	स्कॉलर बॅच पारितोषिक विभागून
१६. सोनिया काचोळे	१२ वी शास्त्र परीक्षेत जीवशास्त्र विषयात सर्वाधिक गुण	स्कॉलर बॅच पारितोषिक विभागून
१७. संतोष गव्हाणे	(i) उच्च माध्यमिक परीक्षेत मराठी विषयात सर्वाधिक गुण	(i) स्कॉलर बॅच पारितोषिक
		(ii) कै. गौरीबाई महादेव सिधये पारितोषिक

१८. चंदना ओक	(i) उच्च माध्यमिक परीक्षेत जर्मन विषयात सर्वाधिक गुण	(i) स्कॉलर बॅच पारितोषिक (i) कै. श्रीपाद मल्हार जोशी पारितोषिक
१९. आरती जगन्नाथन	(i) NCL प्रशालेतून आलेल्या विद्यार्थ्यांमध्ये १२ वी शास्त्र परीक्षेत गणित विषयात सर्वाधिक गुण	पायलट ऑफिसर गणेश चंदिराम माटे पारितोषिक
२०. वृपाली चुंभाळे	उच्च माध्यमिक परीक्षेत हिंदी विषयात सर्वाधिक गुण	स्कॉलर बॅच पारितोषिक
२१. कांचन नारवे	(i) १२ वी वाणिज्य परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वप्रथम १२ वी वाणिज्य परीक्षेत बोर्डाच्या गुणवत्ता यादीत ६ वा क्र. व गणित विषयात १०० गुण मिळवून प्रथम	(i) (ii) प्राध्यापक निधी पारितोषिक (iii) कै. बाळकृष्ण सावळाराम रासने पारितोषिक (iv) वासुदेवराव ताटके पारितोषिक विभागून (v) कै. प्रा. ज्योत्सना गोडबोले पारितोषिक (vi) कै. प्रा. ए. पी. फडके पारितोषिक विभागून (vii) स्कॉलर बॅच पारितोषिक विभागून (viii) कै. कमलाबाई पानसे पारितोषिक विभागून (ix) कै. प्रा. ज्योत्सना गोडबोले पारितोषिक
	(ii) १२ वी वाणिज्य परीक्षेत मॉडर्न महाविद्यालयातून उत्तीर्ण होऊन याच महाविद्यालयात पुढील शिक्षण चालू	(x) स्कॉलर बॅच पारितोषिक
	(iii) १२ वी वाणिज्य परीक्षेत महाविद्यालयातील विद्यार्थिनींमध्ये सर्वप्रथम	(xi) कै. श्रीपाद मल्हार जोशी पारितोषिक (xii) स्कॉलर बॅच पारितोषिक (xiii) स्कॉलर बॅच पारितोषिक (xiv) प्रा. दत्ता लिमये पुरस्कृत पारितोषिक (xv) कै. पांडुरंग विष्णू महाडकर पारितोषिक
	(iv) १२ वी वाणिज्य परीक्षेत गणित विषयात सर्वप्रथम	
	(v) उच्च माध्यमिक परीक्षेत गणित विषयात सर्वाधिक गुण	
	(vi) १२ वी वाणिज्य परीक्षेत बुककीपिंग व अकौंटन्सी विषयात सर्वाधिक गुण	
	(vii) उच्च माध्यमिक परीक्षेत संस्कृत विषयात सर्वाधिक गुण	
	(viii) उच्च माध्यमिक परीक्षेत अर्थशास्त्र विषयात सर्वाधिक गुण	
	(ix) वरिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांमध्ये सर्वोच्च शैक्षणिक यश मिळवणारी विद्यार्थिनी	
२२. चिन्मय परांजपे	(i) १२ वी वाणिज्य परीक्षेत महाविद्यालयातील मुलांमध्ये सर्वप्रथम	(i) कै. प्रा. ज्योत्सना गोडबोले पारितोषिक
	(ii) १२ वी वाणिज्य परीक्षेत गणित विषयात सर्वाधिक गुण	(ii) स्कॉलर बॅच पारितोषिक विभागून (iii) कै. प्रा. ए. पी. फडके पारितोषिक विभागून (iv) कै. कमलाबाई पानसे पारितोषिक विभागून
	(iii) उच्च माध्यमिक परीक्षेत गणित विषयात सर्वाधिक गुण	
	१२ वी वाणिज्य परीक्षेत गणित विषयात १०० गुण मिळवून प्रथम	

२३. अमृता निकम	(i) १२ वी वाणिज्य परीक्षेत S. P. विषयात सर्वाधिक गुण	(i) स्कॉलर बॅच पारितोषिक
२४. लीना फालक	(i) १२ वी वाणिज्य परीक्षेत विषयात O. C. सर्वाधिक गुण	(i) स्कॉलर बॅच पारितोषिक
२५. मंगेश चांदगडकर	(i) उच्च माध्यमिक परीक्षेत भूगोल विषयात सर्वाधिक गुण	(i) स्कॉलर बॅच पारितोषिक
२६. गीतांजली काकडे	(i) १२ वी कला परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वप्रथम	(i) प्राध्यापक निधी पारितोषिक (ii) बाळकृष्ण सावळाराम रासने पारितोषिक
२७. नीता पगार	(i) मॉडर्न महाविद्यालयातून १२ वी शास्त्र परीक्षा उत्तीर्ण होऊन गुणवत्तेवर प्रवेश घेऊन वैद्यकीय अभ्यासक्रम उत्तमप्रकारे चालू ठेवणारी होतकरू विद्यार्थिनी	(i) आनंदीबाई दत्तात्रय शेणोलीकर शिष्यवृत्ती (वर्ष दुसरे)
२७. केदार पुरोहित	(i) पी. ई. सो. च्या शाळेतून शालान्त परीक्षा उत्तीर्ण होऊन गुणवत्तेवर अभियांत्रिकी अभ्यासक्रमास प्रवेश मिळवणारा हुशार व होतकरू विद्यार्थी	(i) दत्तात्रय कृष्ण शेणोलीकर शिष्यवृत्ती
२९. सुनीता यादव	(i) १२ वी शास्त्र परीक्षा मॉडर्न महाविद्यालयातून उत्तीर्ण होऊन याच महाविद्यालयात प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांमध्ये सर्वप्रथम	(i) कै. वासुदेव ताटके पारितोषिक विभागून (ii) कै. निर्मला एकनाथ पोतनीस पारितोषिक
३०. अनिता अनुसे	(i) १२ वी कला परीक्षा उत्तीर्ण होऊन याच महाविद्यालयात प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांमध्ये सर्वप्रथम	(i) कै. वासुदेव ताटके पारितोषिक विभागून
३१. प्रतुल गदगकर	(i) प्रथम वर्ष शास्त्र परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वप्रथम (ii) प्रथम वर्ष शास्त्र परीक्षेत 'A' ग्रुपमध्ये महाविद्यालयात सर्वप्रथम (iii) प्रथम वर्ष शास्त्र परीक्षेत गणित विषयात सर्वाधिक गुण	(i) प्राध्यापक निधी पारितोषिक (ii) नारायणराव भागवत पारितोषिक विभागून (iii) सौ. लक्ष्मीबाई ताटके पारितोषिक (iv) कै. वेणूताई अगडे पारितोषिक
३२. उपा भोसले	(i) प्रथम वर्ष शास्त्र परीक्षेत 'B' ग्रुपमध्ये महाविद्यालयात सर्वप्रथम	(i) नारायणराव भागवत पारितोषिक विभागून
३३. प्रीती शिवणकर	(i) प्रथम वर्ष कला परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वप्रथम	(i) प्राध्यापक निधी पारितोषिक
३४. मधुरा पोटें	(i) प्रथम वर्ष वाणिज्य परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वप्रथम	(i) प्राध्यापक निधी पारितोषिक
३५. राविद्या सैयद	(i) प्रथम वर्ष कला परीक्षेत इंग्लिश विषयात सर्वाधिक गुण मिळवून द्वि. व. कला, इंग्लिश स्पेशल वर्गात प्रवेश	(i) कै. गोपाळ यशवंत परब स्मृती पारितोषिक (पुस्तकरूपाने)

३६. प्रीती जोशी	(i) द्वितीय वर्ष शास्त्र परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वप्रथम (ii) ११ वी शास्त्र ते द्वि. व. शास्त्र मॉडर्न महाविद्यालयात शिकून ५ व्या वर्षी येथेच तृ. व. शास्त्र या वर्गात प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांमध्ये सर्वप्रथम	(i) प्राध्यापक निधी पारितोषिक (ii) मातोश्री यशोदाबाई पलुस्कर-गाडगीळ शिष्यवृत्ती
३७. आरती निनारिया	(i) द्वितीय वर्ष शास्त्र परीक्षेत पदार्थविज्ञान विषयात सर्वाधिक गुण (ii) द्वितीय वर्ष शास्त्र परीक्षेत इलेक्ट्रॉनिकशास्त्र विषयात सर्वाधिक गुण	(i) कै. रविशंकर बाळकृष्ण रासने पारितोषिक (ii) कै. बाळकृष्ण सावळाराम रासने पारितोषिक
३८. मेधा भोसले	(i) द्वितीय वर्ष शास्त्र परीक्षेत संख्याशास्त्र विषयात सर्वाधिक गुण	(i) कै. इंदिराबाई चिरपुटकर पारितोषिक
३९. अदिती टिकेकर	(i) द्वितीय वर्ष शास्त्र परीक्षेत गणित विषयात सर्वाधिक गुण व याच महाविद्यालयात तृ. व. शास्त्रला प्रवेश	(i) कै. वेणूताई श्यामराव अरगडे पारितोषिक
४०. सचिन जोशी	द्वितीय वर्ष वाणिज्य परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वप्रथम	(i) प्राध्यापक निधी पारितोषिक
४१. हिमांशु बियानी	(i) द्वितीय वर्ष वाणिज्य परीक्षेत संख्याशास्त्र विषयात सर्वाधिक गुण	(i) कै. इंदिराबाई चिरपुटकर पारितोषिक
४२. पूनम विचारे	(i) द्वितीय वर्ष कला परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वप्रथम	(i) प्राध्यापक निधी पारितोषिक
४३. शिल्पा बावर	(i) तृतीय वर्ष शास्त्र परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वप्रथम	(i) महाविद्यालयाचे स्मृतिचिन्ह (ii) प्राध्यापक निधी पारितोषिक (iii) माजी विद्यार्थी पारितोषिक (iv) वासुदेव वेंकटेश पंडित पारितोषिक
४४. मनाली इंगळे	(i) तृतीय वर्ष शास्त्र, गणित परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वप्रथम	(i) कै. एस. के. अरगडे पारितोषिक
४५. सरिता शिंदे	(iii) तृतीय वर्ष शास्त्र पदार्थविज्ञान परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वप्रथम	(i) प्रकाश भागवत पारितोषिक (ii) कै. रविशंकर बाळकृष्ण रासने पारितोषिक
४६. स्मिता घोष	(i) तृतीय वर्ष शास्त्र रसायनशास्त्र परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वप्रथम	(i) कै. माई भिडे पारितोषिक (ii) प्राचार्य बी. व्ही. भिडे पारितोषिक
४७. गुलनार इराणी	(i) तृतीय वर्ष शास्त्र संख्याशास्त्र परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वप्रथम	(i) कै. निर्मला एकनाथ पोतनीस पारितोषिक

४८. अमृता जोशी	(i) तृतीय वर्ष शास्त्र इलेक्ट्रॉनिक्स शास्त्र परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वप्रथम	(i) कै. बाळकृष्ण सावळाराम रासने पारितोषिक
४९. मौसमी पुंगलिया	(i) तृतीय वर्ष वाणिज्य परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वप्रथम	(i) महाविद्यालयाचे स्मृतिचिन्ह (ii) प्राध्यापक निधी पारितोषिक (iii) माजी विद्यार्थी पारितोषिक (iv) कै. वासुदेव वेंकटेश पंडित पारितोषिक (v) कै. निर्मला एकनाथ पोतनीस पारितोषिक (vi) त्रिंबक पुरुषोत्तम गोंधळेकर पारितोषिक
५०. शिल्पा गुर्जर	(i) तृतीय वर्ष वाणिज्य परीक्षेत अकौंटन्सी व ऑडिटिंग विषयात महाविद्यालयात सर्वप्रथम	(i) मातोश्री मुळाबाई कर्नावट पारितोषिक
५१. ज्योती धीवर	(i) तृतीय वर्ष वाणिज्य परीक्षेत अॅड. कॉस्टिंग विषयात महाविद्यालयात सर्वाधिक गुण	(i) कै. बाळकृष्ण सावळाराम रासने पारितोषिक (विभागून)
५२. सोनाली पाठक	(i) तृतीय वर्ष वाणिज्य परीक्षेत अॅडव्हान्स कॉस्टिंग विषयात महाविद्यालयात सर्वाधिक गुण	(i) कै. बाळकृष्ण सावळाराम रासने पारितोषिक (विभागून)
५३. मिहीर सोनाळकर	(i) तृतीय वर्ष वाणिज्य परीक्षेत संख्याशास्त्र विषयात महाविद्यालयात सर्वाधिक गुण	(i) चंद्रकांत मोरेश्वर शिंदे पारितोषिक
५४. प्रिन्सी अॅनी थॉमस	(i) तृतीय वर्ष वाणिज्य परीक्षेत मर्कटाइल लॉ विषयात सर्वाधिक गुण	(i) कै. रविशंकर बाळकृष्ण रासने पारितोषिक
५५. फरहाना हसन खान	(i) तृतीय वर्ष कला परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वप्रथम	(i) महाविद्यालयाचे स्मृतिचिन्ह (ii) प्राध्यापक निधी पारितोषिक (iii) माजी विद्यार्थी पारितोषिक (iv) कै. वासुदेव वेंकटेश पंडित पारितोषिक (iv) कै. वासुदेव वेंकटेश पंडित पारितोषिक
५६. अश्लेषा वाघ	(i) तृतीय वर्ष कला परीक्षेत स्पेशल मराठी विषयात सर्वाधिक गुण	(i) कै. बाळनाथ शंकर पाठक पारितोषिक
५७. जाई देशपांडे	(i) तृतीय वर्ष कला स्पेशल इंग्लिश परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वप्रथम	(i) कै. बाळकृष्ण सावळाराम रासने पारितोषिक
५८. रीना उपाध्याय	(i) तृतीय वर्ष संगणकशास्त्र परीक्षेत सर्वप्रथम	(i) महाविद्यालयाचे स्मृतिचिन्ह
५९. पल्लवी पारकर	(i) M.Com. Part-I परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वप्रथम	(i) प्राध्यापक निधी पारितोषिक

६०. समीर बनसुडे	(i) M.Com. पदवी परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वप्रथम (ii) महाविद्यालयातील शिक्षकांच्या पाल्यांमध्ये सर्वाधिक गुण मिळवून पदवी अगर पदव्युत्तर पदवी परीक्षा उत्तीर्ण	(i) महाविद्यालयाचे स्मृतिचिन्ह (ii) प्राध्यापक निधी पारितोषिक (iii) कै. रविशंकर बाळकृष्ण रासने पारितोषिक
६१. दीप्ती दिघे	(i) M.Sc. पदवी परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वप्रथम	(i) महाविद्यालयाचे स्मृतिचिन्ह
६२. उत्कर्षा ससाणे	(i) M. A. पदवी परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वप्रथम	(i) महाविद्यालयाचे स्मृतिचिन्ह
६३. वैशाली जाधव	(i) M.Sc. पदवी परीक्षेत महाविद्यालयात सर्वप्रथम	(i) महाविद्यालयाचे स्मृतिचिन्ह
६४. सुलभा मनोळी	(i) महाविद्यालयातील शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांच्या पाल्यांमध्ये सर्वाधिक गुण मिळवून पदवी परीक्षा उत्तीर्ण	(i) कै. रविशंकर बाळकृष्ण रासने पारितोषिक
६५. श्रुती बेवहार T.Y.B.Sc.	(i) संगणकीय भाषेत महाविद्यालयाच्या सर्व कक्षांतील विद्यार्थ्यांमध्ये सर्वोत्कृष्ट प्रोग्रॅम लिहिणारी विद्यार्थिनी	(i) आर. एम. मराठे पारितोषिक
६६. मुग्धा म्हापणकर	(i) तृतीय वर्ष इलेक्ट्रॉनिक शास्त्र वर्गातून सर्वोत्कृष्ट प्रोजेक्ट सादर करणारी विद्यार्थिनी	(i) अन्नपूर्णाबाई गोंधळेकर पारितोषिक
६७. आनंद गाडगीळ	(i) तृतीय वर्ष पदार्थविज्ञान या वर्गातून सर्वोत्कृष्ट प्रोजेक्ट सादर करणारा विद्यार्थी	(i) एच. बी. जोशी पारितोषिक
६८. अमितकुमार मॉल	(i) तृतीय वर्ष पदार्थविज्ञान या वर्गातील हुशार व होतकरू विद्यार्थी	(i) कै. यशवंत पंढरीनाथ गंभीर पारितोषिक
६९. रवींद्र साळवी	(i) तृतीय वर्ष इलेक्ट्रॉनिक शास्त्र या वर्गातील हुशार व होतकरू विद्यार्थी	(i) कै. देवकी यशवंत गंभीर पारितोषिक
७०. विकास पवार	(i) तृतीय वर्ष रसायनशास्त्र या वर्गातील सर्वोत्तम विद्यार्थी	(i) मालती मधुसूदन गोखले पारितोषिक
७१. सुपमा हिखे	(i) राष्ट्रीय सेवा योजनेत उत्कृष्ट काम करणारी होतकरू विद्यार्थिनी	(i) कै. बापूराव काशिनाथ सातपुते पारितोषिक
७२. प्रीतम वाघमारे	(i) राष्ट्रीय सेवा योजनेत दोन वर्षे उत्कृष्ट काम करणारा तृतीय वर्ष कला या वर्गातील होतकरू विद्यार्थी	(i) कै. शंकर शेलार सेवा पारितोषिक
७३. प्रकाश साबळे (११ वी कला)	राष्ट्रीय सेवा योजने (कनिष्ठ विभाग) मध्ये उत्कृष्ट काम करणारा होतकरू विद्यार्थी	(i) कै. बाळनाथ शंकर पाठक पारितोषिक
७४. शुभांगी उदेक ११ वी वाणिज्य	(i) महाविद्यालयाच्या कनिष्ठ कक्षातील हुशार व होतकरू विद्यार्थी	(i) सुवर्णमहोत्सव निधी पारितोषिक (कनिष्ठ विभाग)
७५. अश्विनी राणे द्वि. व. शास्त्र	(i) महाविद्यालयाच्या वरिष्ठ कक्षातील हुशार व होतकरू विद्यार्थी	(i) सुवर्णमहोत्सव निधी पारितोषिक (वरिष्ठ विभाग)

७६. सुलभा दीक्षित १२ वी शास्त्र	(i) १२ वी मधील हुशार व होतकरू विद्यार्थी	(i) कै. शंकर रामचंद्र कानिटकर पारितोषिक
७७. गौरी तुळपुळे १२ वी कला	(i) १२ वी मधील हुशार व होतकरू विद्यार्थी	(i) कै. विष्णू त्रिवक ताटके पारितोषिक
७८. गौरव पळशीकर ११ वी वाणिज्य	क्रीडा क्षेत्रात जलतरण प्रकारात राष्ट्रीय स्तगवर उत्तम कामगिरी वजावणारा कनिष्ठ कक्षातील विद्यार्थी	कै. पांडुरंग विष्णू महाडकर स्मृती क्रीडा पारितोषिक
७९. अमोघ संपातदार द्वि. व. वाणिज्य	क्रीडा क्षेत्रात बुद्धिवळ या प्रकारात राष्ट्रीय स्तगवर उत्तम कामगिरी वजावणारा वरिष्ठ कक्षातील विद्यार्थी	कै. पांडुरंग विष्णू महाडकर स्मृती क्रीडा पारितोषिक
८०. दीप्ती घुगरी १२ वी वाणिज्य	आंतरमहाविद्यालयीन राज्य व राष्ट्रीय स्तगवर महाविद्यालयाचे प्रतिनिधित्व करणाऱ्या विजेत्या गायकांना उत्कृष्ट हार्मोनियम साथ करणारी कनिष्ठ कक्षातील विद्यार्थिनी	कै. पांडुरंग विष्णू महाडकर स्मृती सांस्कृतिक पारितोषिक (विभागून)
८१. गौरी चांदोरकर ११ वी वाणिज्य	अभिनय क्षेत्रात आंतरमहाविद्यालयीन स्तगवर उत्कृष्ट कामगिरी वजावणारी कनिष्ठ कक्षातील विद्यार्थिनी	कै. पांडुरंग विष्णू महाडकर स्मृती सांस्कृतिक पारितोषिक (विभागून)
८२. मनोज चव्हाण प्र. व. वाणिज्य	आंतरमहाविद्यालयीन राज्य व राष्ट्रीय स्तगवर महाविद्यालयाचे प्रतिनिधित्व करणाऱ्या गायक व गानवृंदाना उत्कृष्ट तबला साथ करणारा वरिष्ठ कक्षातील विद्यार्थी	कै. पांडुरंग विष्णू महाडकर स्मृती सांस्कृतिक पारितोषिक (विभागून)
८३. विभावरी आपटे द्वि. व. वाणिज्य	आंतरमहाविद्यालयीन व राज्य पातळीवरील खुल्या संगीत स्पर्धांमध्ये सुगम गायनाची अनेक पारितोषिके मिळवणारी वरिष्ठ कक्षातील विद्यार्थिनी	कै. पांडुरंग विष्णू महाडकर स्मृती सांस्कृतिक पारितोषिक (विभागून)
८४. राजेंद्र शिंदे ११ वी शास्त्र	शैक्षणिक क्षेत्रात शालान्त परीक्षेत गुणवत्ता यादीत नाव एनटीएस शिष्यवृत्ती मिळवणारा, गणित ऑलिंपियाडसाठी राज्य स्तरावर निवड, सत्रांत परीक्षेत महाविद्यालयात प्रथम असे उत्कृष्ट यश मिळवणारा कनिष्ठ कक्षातील विद्यार्थी	कै. पांडुरंग विष्णू महाडकर स्मृती शैक्षणिक पारितोषिक
८५. सुमेध देवगावकर ११ वी शास्त्र	(i) कनिष्ठ महाविद्यालयातील सर्वांगीण व्यक्तिमत्त्वाचा 'सर्वोत्तम विद्यार्थी' म्हणून निवड	(i) कै. प्रा. जोत्सना गोडवोले पारितोषिक (ii) महाविद्यालयाचे स्मृतिचिन्ह व फिरता करंडक
८६. मेघना मोने तृ. व. वाणिज्य	(i) वरिष्ठ महाविद्यालयातील सर्वांगीण व्यक्तिमत्त्वाची 'सर्वोत्तम विद्यार्थिनी' म्हणून निवड	(i) महाविद्यालयाचे स्मृतिचिन्ह (ii) स्वातंत्र्यवीर सावरकर पारितोषिक (iii) दामोदर ढाल विजेती विद्यार्थिनी

डॉ. सुपमा जोग
कार्याध्यक्ष

राष्ट्रीय सेवा योजना + २ स्तर

कनिष्ठ महाविद्यालय

कनिष्ठ महाविद्यालयात राष्ट्रीय सेवा योजना सुरू झाल्याचे सन १९९९-२००० हे चौथे वर्ष आहे. ११ वी १२ वी कला, विज्ञान व वाणिज्य शाखेतील २०० विद्यार्थी या योजनेचा लाभ घेत आहेत. महाविद्यालयाचे हे युनिट क्रियाशील समजले जाते. राष्ट्रीय पातळीवरील शिबिरांमध्ये संधी मिळालेली आहे. तामिळनाडूतील दिंडीगुल येथील एकात्मता शिविरामध्ये प्राजक्ता थिटे, रूपाली चौगुले, सांम्या, माधवी, गौरी कावळ, गौरी तुळपुळे, गायत्री जोशी, मुंग्खा कटके या विद्यार्थिनींचे प्रा. सौ. ढोनसळे व प्रा. साळुंके यांनी महागद्दाचे प्रतिनिधित्व केले. गुजरातजवळील दीव येथे अशाच शिविरामध्ये कु. मृदुला सूर्यवंशी, प्रज्ञा वैद्य, जयश्री लोहकरे यांनी व प्रजासत्ताकदिन पूर्व प्रशिक्षणासाठी कु. मृदुला सूर्यवंशीने अमरावती येथे महाविद्यालयाचे प्रतिनिधित्व केले.

आपल्या महाविद्यालयातील युनिटप्रमाणे अन्य महाविद्यालयाची युनिटस् कार्यान्वित व्हावीत यासाठी शिक्षण उपसंचालकांच्या मार्गदर्शनाद्वारे पुणे, अहमदनगर, सोलापूर, गयगड या चार जिल्ह्यांच्या एन.एस.एस. कार्यक्रम अधिकाऱ्यांचे एक दिवसाचे प्रशिक्षण दि. ६ जुलै १९९९ रोजी आपल्या महाविद्यालयामध्ये आयोजित केले होते. त्यामध्ये ४३ कार्यक्रमाधिकाऱ्यांनी भाग घेतला होता. मा. म्हमाणे साहेब, मा. सुरेश, डॉ. गंभीर, प्रा. दीक्षित प्रा. चाकणे यांनी मार्गदर्शन केले.

१. ३० जुलै ९९ : औपचारिक उद्घाटन हस्ते अविनाश धर्माधिकारी.

विषय : कारगिलचे प्रत्यक्ष अनुभव

२. १ ऑगस्ट ९९ : महाविद्यालयात श्रमदान व टिळक पुण्यतिथी

३. १ ऑगस्ट : पर्वती ते पाचगाव पठार पदभ्रमण, ८ ऑगस्ट सिंहगड ट्रेक, ६ फेब्रुवारी : उल्हास दरी ट्रेकसाठी प्रा. लिमचे, प्रा. दीक्षित, प्रा. कापरे, प्रा. आल्हाट, प्रा. साळुंके यांचे नेतृत्व होते.

४. ६ ऑगस्ट ९९ : हिरोशिमा स्मृतिदिनानिमित्त भाई वैद्य यांच्या व्याख्यानास महाविद्यालयाचे प्रतिनिधी.
५. ८ ऑगस्ट ९९ : प्रा. डॉ. उजळंबकर यांच्या मार्गदर्शनाखाली विद्यार्थी प्रशिक्षण
६. ९ ऑगस्ट ९९ : क्रांतिदिनानिमित्त डॉ. आगाशे यांचे व्याख्यान
७. १५ ऑगस्ट ९९ : झेंडावंदनानंतर श्री. मॅथ्यूज यांचे व्याख्यान व त्यानंतर ऐतिहासिक घटना स्वातंत्र्य लढ्याविषयक स्पर्धा DOT THE SPOT EVENTS यामध्ये १४ महाविद्यालयांनी भाग घेतला. त्यामध्ये कु. बलकवडे हिला प्रथम क्रमांकाचे तर सुजित घैसास यास चौथ्या क्रमांकाचे पारितोषिक मिळाले.
८. १८ ऑगस्ट नागपंचमीनिमित्त प्रा. सौ. अमृता सातभाई यांनी सर्पांचे पर्यावरणातील महत्त्व याविषयी माहितीपर व्याख्यान दिले. याच दिवशी भारतभ्रमण करणारे अन्वरअलीखान यांचे भ्रमंतीविषयी मार्गदर्शनपर व्याख्यान. २१, २२, २३ व २६ ऑगस्ट ९९ या दिवशी नौरोसजी वाडिया महाविद्यालयात नेतृत्वविकास व पथनाट्य प्रशिक्षणासाठी १४ विद्यार्थ्यांच्या संघाचे प्रशिक्षण. २६ ऑगस्ट ९९ रोजी बाल सुधारगृहात रक्षाबंधना-निमित्त खाऊवाटप केले व सिद्धार्थ जोशीने जादूचे प्रयोग सादर केले. ५ सप्टेंबर ९९ : शिक्षक दिनानिमित्त प्रा. गीताराम गायकवाड, प्रा. दीक्षित यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. ८ सप्टेंबर ९९ : महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी शिवाजीनगर गावठाण, महापालिकाभवन, शनिवार-वाडा, मंडई, शनिपार, पुलाची वाडी येथे आदर्श मतदार याविषयी पथनाट्ये सादर केली. ९ सप्टेंबर ९९ रोजी वाडिया महाविद्यालयाच्या विद्यार्थ्यांनी मॉडर्न महाविद्यालयास भेट देऊन पथनाट्य सादर केले.

दी रोझ सोसायटी पुणे, आयोजित पावसाळी व हिवाळी गुलाब पुष्प प्रदर्शनामध्ये १०० विद्यार्थ्यांनी स्वयंसेवक म्हणून कामगिरी बजावली.

९ ऑक्टोबर रोजी एस.एन.डी.टी. महाविद्यालय आयोजित देशभक्तिपर गीतांच्या स्पर्धेमध्ये तामिळ गीत सादर केले. त्यामध्ये महाविद्यालयास तिसऱ्या क्रमांकाचे बक्षीस मिळाले.

सिम्बायोसिस महाविद्यालयात नेतृत्व विकासाच्या एक दिवसाच्या कार्यशाळेमध्ये सिद्धार्थ जोशी व कु. खेडकर यांनी भाग घेतला. पल्स पोलिओ मोहिमेच्या चारही टप्प्यांमध्ये आमच्या विद्यार्थ्यांनी मदत केली.

३० डिसेंबर ९९ रोजी कर्नाटकचे ९ विद्यार्थी व २ कार्यक्रम अधिकारी आपल्या महाविद्यालयाच्या भेटीसाठी आले होते. त्यांच्याबरोबर तीन तासांचा सांस्कृतिक कार्यक्रम सादर केला. या कार्यक्रमासाठी अनेक पालक उपस्थित होते.

२ फेब्रुवारी रोजी झालेल्या रक्तदान शिबिरात ८० विद्यार्थी, प्राध्यापक, कर्मचाऱ्यांचा सहभाग होता. डॉ. पद्माकर आपटे (विभागप्रमुख, भूगोल) एन.सी.सी. व एन.एस.एस. चे विद्यार्थी, डॉ. निकम, प्रा. आल्हाट यांचे बहुमोल सहकार्य लाभले.

१५ फेब्रुवारी रोजी सुजित म्हस्के माजी विद्यार्थ्यांच्या उपस्थितीत सहभोजनाने कार्यक्रमाचा समारोप झाला.

हिवाळी शिबिर : दि. १२ नोव्हेंबर ते २१ नोव्हेंबर ९९ दरम्यान हरि उद्धव धोत्रे विद्यालय, फुलगाव, ता. हवेली, जि. पुणे येथे हिवाळी शिबिर आयोजित केले होते. पेशवे घाट, चिरेबंदी घाट सफाई, शालेय परिसर मैदान तयार करणे, रस्ता दुरुस्ती इत्यादी कामे केली. शिबिरार्थींनी मार्गदर्शनपर व्याख्याने आयोजित केली होती. त्यामध्ये निसर्ग उपचार, कोकण रेल्वे, ऑस्ट्रेलिया सफर, भारतीय अर्थव्यवस्था, विवेकानंद, मदनलाल धिंग्रा, इत्यादी विषय होते. यात ५३ विद्यार्थ्यांनी भाग घेतला होता.

फुलगावचे सरपंच लचके दादा, उपसरपंच भानुदास साकोरे, शाळेचे सचिव व माजी सरपंच नारायणराव खुळे,

मुख्याध्यापक मुल्ला सर आणि शाळेचे शिक्षक व सेवक यांचे सहकार्य लाभले. शिबिरास स्वामी स्वरूपानंद, प्राचार्य गोसावी सर, उपप्राचार्य लिमये, प्रा. चिंचोरे, प्रो. ए. सो. चे सचिव प्रा. गीताराम गायकवाड यांचे मार्गदर्शन लाभले.

शिबिर काळात प्रा. घैसास, प्रा. दशपुत्रे, प्रा. सौ. आगाशे, डॉ. काळे, डॉ. सौ. जोग, प्रा. जगदीश भिडे, प्रा. सौ. गोडबोले, प्रा. सौ. देव, प्रा. श्री व सौ. रायरीकर, प्रा. लागू, प्रा. नरेंद्र नायडू, प्रा. महाजन, प्रा. सौ. भंडारे याशिवाय सौ. साळुंके, नामदेव, पासलकर, तांदळे, राऊत, अहिवळे यांनी भेट दिली. श्रीमती पिंगळे यांनी दहा दिवस शिबिरास मदत केली. सर्वांचे मनःपूर्वक धन्यवाद.

विशेष नोंदी : कै. बाळनाथ पाठक यांच्या स्मृतिप्रीत्यर्थ ठेवलेले कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या एन.एस.एस. (+२) सर्वोत्कृष्ट विद्यार्थ्यांचे पारितोषिक प्रकाश सावळे (११ वी कला) यास लाभले. देणगीदार श्रीमती शारदाताई पाठक यांचे मनःपूर्वक आभार.

प्रा. सौ. सुधा ढोनसळे यांनी या वर्षी अहमदनगर येथे कार्यक्रमाधिकार्यांचे प्रशिक्षण पूर्ण केले.

कु. गौरी तुळपुळे या विद्यार्थिनीच्या वडिलांच्या स्मृतिप्रीत्यर्थ सतरंजी भेट दिली.

वर्षभरातील विविध कार्यक्रमासाठी प्राचार्य अ. गो. गोसावी, उपप्राचार्य लिमये, प्रा. व्ही. जी. जोशी, डॉ. वाघमारे, प्रा. चिंचोरे, प्रा. जोर्वेकर प्रा. पी. जी. दीक्षित, प्रा. गीताराम गायकवाड, प्रा. सौ. ढोनसळे, प्रा. गवळी, प्रा. खंडाळे, प्रा. सांभारे, प्रा. दत्ता लिमये, प्रा. गोहेल, डॉ. सौ. आदमाने, डॉ. सौ. गंधे, प्रा. सौ. कांबळे, प्रा. सौ. अहिवळे, प्रा. कुलकर्णी, प्रा. कांबळे, प्रा. खोगले, प्रा. गोहेल, प्रा. सौ. शिंदे, प्रा. सौ. बर्वे, कार्यक्रम अधिकारी डॉ. उजळंबकर व प्रा. सौ. धर्माधिकारी, रजिस्ट्रार श्री. कुलकर्णी कार्यालयीन अधीक्षक खोपकर, श्री. इनामदार, सौ. वैद्य या सर्वांचे मनःपूर्वक आभार.

कार्यक्रम अधिकारी

प्रा. मानसिंग साळुंके, प्रा. सौ. वीणा नरगुंद

राष्ट्रीय सेवा योजना

वरिष्ठ महाविद्यालय

महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांमध्ये सामाजिक जाणीव निर्माण व्हावी, समाजसेवेची संधी सर्वांना मिळावी आणि स्वतःवढल व समाजाविषयी वास्तव ज्ञान मिळावे, ह्या हेतूने राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यरत असते. १९९९-२००० ह्या शैक्षणिक वर्षात व्याख्याने, शिबिरे, चर्चासत्र, कार्यशाळा, संस्थाभेटी, प्रकल्पभेटी, श्रमदान, पर्यावरण, जनजागृती इत्यादी कार्यक्रम झाले. पुढील उपक्रम शैक्षणिक वर्षात पूर्ण केले गेले.

रक्तदान : पुणे येथील 'जनसेवा रक्तपेढी' च्या सहकार्याने रक्तदान शिविराचे आयोजन केले गेले. प्राध्यापक, कर्मचारी वर्ग, विद्यार्थी आणि विद्यार्थिनी अशा ८८ जणांनी रक्तदानात भाग घेतला. रक्तदानाविषयीची गैरसमजूत शिविरामुळे दूर झाली.

पल्स पोलिओ लसीकरण मोहीम : २४ ऑक्टोबर ते २२ जानेवारी ह्या काळात विविध ठिकाणी लसीकरण मोहीम आयोजित करण्यात आली. रा. से. यो.च्या विद्यार्थ्यांनी ह्यात भाग घेतला.

श्रमदान : महाविद्यालयाच्या परिसरात श्रमदान केले गेले. सभोवतालचा परिसर स्वच्छ करण्यात आला. वर्गाची स्वच्छता करण्यात आली.

युवक दिन : १२ जानेवारी ते १९ जानेवारी ह्या सप्ताहात विविध स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले. उद्घाटन प्रा. नरेंद्र नायडू यांच्या हस्ते झाले.

शिक्षक दिन : उत्कृष्ट शिक्षक पुरस्कार मानकन्यांचा सत्कार करण्यात आला.

एड्स अभियान : पुणे विद्यापीठात ६ मार्च रोजी 'एड्स आणि एच.आय.व्ही.' ह्या विषयी एक दिवसाची कार्यशाळा, त्याचप्रमाणे विशेष हिवाळी शिविरात व्याख्याने आयोजित करण्यात आली.

गांधी जयंती : पदयात्रा आणि श्रमदानाने महात्मा गांधी जयंती साजरी करण्यात आली.

रक्षाबंधन : रिमांड होम आणि कोथरूड अंधशाळेतील विद्यार्थ्यांना राखी आणि खाऊ वाटण्यात आला.

शिबिरे : धोत्रे हायस्कूल, फुलगाव येथे १२ ऑक्टोबर ते २१ ऑक्टोबर या कालावधीत विशेष हिवाळी शिबिर संपन्न झाले. ह्यात विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

उद्घाटन समारंभ : राष्ट्रीय सेवा योजनेचे उद्घाटन श्री. अविनाश धर्माधिकारी यांच्या हस्ते झाले.

निरोप समारंभ : उपप्राचार्य आणि कार्यक्रम अधिकाऱ्यांच्या उपस्थितीत निरोप समारंभ पार पडला.

पारितोषिके : महाविद्यालयीन पातळीवर कै. बाबूराव काशिनाथ सातपुते पारितोषिक प्रीतम वाघमारे यास तर श्री शंकर सेवा पारितोषिक सुषमा हिखे हिला मिळाले.

प्रथम आणि द्वितीय सत्रात झालेले कार्यक्रम

३० जुलै ९९ : राष्ट्रीय सेवा योजनेचे उद्घाटन श्री. अविनाश धर्माधिकारी यांच्या हस्ते झाले. अध्यक्षस्थानी उपप्राचार्य व्ही. जी. जोशी होते. कार्यक्रम अधिकारी डॉ. उजळंबकर यांनी सूत्रसंचालन केले.

टिळक पुण्यतिथी १ ऑगस्ट ९९ : लोकमान्य टिळकांचा कार्यपरिचय प्रा. साळुंके यांनी करून दिला. या वेळी कॉलेज परिसर स्वच्छता करण्यात आली.

६ ऑगस्ट ९९ हिरोशिमा डे : अनुभव शिक्षा केंद्रातर्फे श्रमिक पत्रकार भवन येथे भाई वैद्य यांचे व्याख्यान झाले. यास रा. से. यो.चे विद्यार्थी उपस्थित होते.

८ ऑगस्ट ९९ : राष्ट्रीय सेवा योजनेची माहिती प्रा. उजळंबकरांनी सर्वांना दिली.

८ ऑगस्ट ९९ : रा. से. यो. च्या ७५ विद्यार्थ्यांनी 'सिंहगड ट्रेक'मध्ये भाग घेतला.

१ ऑगस्ट १९ : क्रांतिदिन निमित्ताने प्रा. डॉ. प्रदीप आगाशे यांचे 'सावरकरांचे व्यक्तिमत्त्व' ह्या विषयावर व्याख्यान झाले.

१५ ऑगस्ट १९ : विद्यार्थ्यांसाठी 'सिडा'चे संचालक श्री. मॅथ्यूज यांचे व्याख्यान.

१८ ऑगस्ट १९ : नागपंचमीनिमित्त प्रा. सौ. सातभाई यांनी 'सर्प, त्याचे प्रकार आणि माहिती' यावर व्याख्यान दिले.

२६ ऑगस्ट १९ : कोथरुड अंथशाळेस 'रक्षाबंधना'निमित्त भेट दिली.

२९ ऑगस्ट १९ : 'रा. से. यो. चे कार्य व वैशिष्ट्ये' यांची माहिती प्रा. एम. ए. कुलकर्णी यांनी विद्यार्थ्यांना दिली. सूत्रसंचालन प्रा. उजळंबकर आणि सौ. नरगुंद यांनी केले.

४ व ५ सप्टेंबर १९ : 'रोझ सोसायटी'तर्फे आयोजित 'गुलाबपुष्प' प्रदर्शनात रा. से. यो.च्या विद्यार्थ्यांचा सहभाग.

५ सप्टेंबर १९ : उत्कृष्ट शिक्षक प्रा. गीताराम गायकवाड यांचा सत्कार. अध्यक्षस्थानी प्रा. दीक्षित होते.

८ सप्टेंबर १९ : आकाशवाणीतर्फे 'रॅगिंग' ह्या विषयावरील परिसंवादात प्रा. डॉ. उजळंबकर सहभागी.

१८ सप्टेंबर १९ : कोंढवा येथील बॅन्ड्रानवाला लेप्रसी हॉस्पिटलला प्रा. उजळंबकर आणि २५ विद्यार्थ्यांनी भेट दिली.

२ ऑक्टोबर १९ : म. गांधी पुण्यतिथीनिमित्ताने घेण्यात आलेल्या पदयात्रेत प्रा. डॉ. उजळंबकर, प्रा. सौ. धर्माधिकारी आणि रा. से. यो. चे विद्यार्थी सहभागी.

२ व ३ ऑक्टोबर १९ : वडगाव (घेनंद), येथे दोन दिवसांचे विशेष हिवाळी शिविर घेण्यात आले. प्रा. डॉ. उजळंबकर आणि २५ विद्यार्थी यात सहभागी.

५ ऑक्टोबर १९ : पल्स पोलिओ रक्तदान फेरीत रा. से. यो. चे. विद्यार्थी सहभागी.

६ ऑक्टोबर १९ : प्रा. डॉ. सुधीर कृष्ण उजळंबकर यांनी रा. से. यो. पुणे शहर, जिल्हा समन्वयक म्हणून दोन वर्षांसाठी नियुक्ती.

२२ ऑक्टोबर १९ : पुणे शहर विभागातील सर्व कॉलेजच्या कार्यक्रम अधिकार्यांची सभा घेण्यात आली. उपप्राचार्य लिमये, कार्यक्रम समन्वयक गंभीर, प्रमुख सल्लागार श्री. सुरेश या वेळी उपस्थित होते. प्रा. उजळंबकर सूत्रसंचालन यांनी केले.

२४ ऑक्टोबर १९ ते २३ जानेवारी २००० : राष्ट्रीय पल्स पोलिओ मोहिमेत रा. से. यो. चे विद्यार्थी सहभागी.

२६ ऑक्टोबर ते १ नोव्हेंबर १९ : मुर्शिदाबाद, राणीगंज, प. बंगाल, येथे राष्ट्रीय एकात्मता शिविर झाले. पुणे विद्यापीठाच्या संघाचे नेतृत्व प्रा. उजळंबकर यांनी केले. भारतातील बारा विद्यापीठांत पुणे विद्यापीठाचा दुसरा क्रमांक आला.

१२ नोव्हेंबर ते २१ नोव्हेंबर १९ : फुलगाव येथे विशेष हिवाळी शिविर संपन्न झाले. यात ७८ विद्यार्थ्यांनी भाग घेतला. प्राध्यापक, शिक्षकेतर कर्मचारी यांनी शिविरास भेटी दिल्या. उद्घाटन प्राचार्य गोसावी सर यांनी केले. समारोप विद्या सहकारी बँकेचे संचालक नितीन किवळकर यांच्या उपस्थितीत पार पडला.

१७ डिसेंबर १९ : कर्नाटक राज्यातील रा. से. यो. चे विद्यार्थी आणि कार्यक्रम अधिकारी यांची कॉलेजला भेट. सांस्कृतिक कार्यक्रमात रा. से. यो. चे विद्यार्थी सहभागी.

३१ डिसेंबर १९ : स. ९ ते १२ - 'शहीद तुझे सलाम' ह्या गरवारे कॉलेजमध्ये झालेल्या कार्यक्रमात प्रा. उजळंबकर आणि विद्यार्थ्यांचा सहभाग.

३१ डिसेंबर १९ : सायं. ६ ते ९ - बी. एम. सी. सी. मध्ये झालेल्या विविध कॉलेजच्या विद्यार्थ्यांनी सांस्कृतिक कार्यक्रम सादर केले. रा. से. यो. चे विद्यार्थी आणि प्रा. उजळंबकर सहभागी.

१ जानेवारी २००० : नवीन वर्षाच्या स्वागतासाठी काढण्यात आलेल्या पदयात्रेत डॉ. उजळंबकर, प्रा. साळुंके आणि रा. से. यो. चे विद्यार्थी सहभागी.

६ जानेवारी २००० : 'नेहरू युवक केंद्रा'तर्फे विविध कॉलेजच्या कार्यक्रम अधिकाऱ्यांना पारितोषिके देण्यात आली. डॉ. उजळंबकर यांचा सत्कार.

५ व ६ जानेवारी २००० : एन. सी. एल. येथील हिवाळी गुलाब पुष्प प्रदर्शनात रा. से. यो.चे विद्यार्थी सहभागी.

१२ जानेवारी २००० : 'युवक दिना'निमित्त प्रा. नायडू यांचे व्याख्यान.

१२ जानेवारी ते १९ जानेवारी २००० : 'युवक दिना'निमित्ताने महाविद्यालयात पोस्टर स्पर्धा, रंगोळी स्पर्धा, कविता स्पर्धा, निबंध स्पर्धा, वक्तृत्व स्पर्धा घेण्यात आल्या. यात रा. से. यो. चे विद्यार्थी सहभागी.

२६ जानेवारी २००० : रा. से. यो. च्या विद्यार्थ्यांसाठी व्याख्यान आयोजित केले होते.

२ फेब्रुवारी २००० : रक्तदान शिविरात ८८ जणांचा सहभाग.

६ फेब्रुवारी ते ११ फेब्रुवारी २००० : ओरिसा येथील रा. से. यो.च्या पाच कार्यक्रम अधिकाऱ्यांची पुणे शहरास भेट. प्रमुख संयोजक म्हणून प्रा. उजळंबकर यांची नियुक्ती.

१३ फेब्रुवारी २००० : वाघोली येथील 'भारतीय जैन संघटनेच्या'वतीने कॉलेजमध्ये सांस्कृतिक कार्यक्रम सादर करण्यात आले. प्रा. उजळंबकर सहभागी.

१५ फेब्रुवारी २००० : टी. वाय. बी. ए.च्या विद्यार्थ्यांचा निरोप समारंभ.

१७ फेब्रुवारी २००० : मामासाहेब मोहोळ महाविद्यालयात झालेल्या 'सूर्यनमस्कार' प्रशिक्षक शिविरात प्रा. उजळंबकर यांचा सहभाग.

४ मार्च २००० : कार्यक्रम अधिकाऱ्यांच्या शिबिरास प्रा. उजळंबकर यांची भेट.

६ मार्च २००० : पुणे विद्यापीठात 'एड्स आणि एच. आय. व्ही.' कार्यशाळेत दोनशे विद्यार्थ्यांचा सहभाग. सूत्रसंचालन डॉ. उजळंबकर यांनी केले.

७ मार्च २००० : 'सावित्रीबाई फुले दिना'निमित्ताने विविध कॉलेजच्या रा. से. यो.च्या विद्यार्थ्यांचा वक्तृत्व स्पर्धेत सहभाग. उद्घाटन प्राचार्य गोसावी सरांनी केले.

१० मार्च २००० : 'सावित्रीबाई फुले' पुरस्कार वितरण समारंभ बालगंधर्व रंगमंदिर येथे झाला. या वेळी प्राचार्य गोसावी आणि प्रा. उजळंबकर व रा. से. यो. चे विद्यार्थी उपस्थित होते.

४ एप्रिल २००० : पुणे शहरातील सर्व कार्यक्रम अधिकाऱ्यांची सभा मॉडर्न कॉलेज, शिवाजीनगर, पुणे ५ येथे घेण्यात आली.

१० ऑक्टोबर ते १ जानेवारी या कालावधीत, विविध कॉलेजला, प्रा. उजळंबकर यांनी कार्यक्रम समन्वयक, पुणे शहर विभाग म्हणून भेटी दिल्या. व्याख्याने दिली. ह्या काळात झालेल्या विशेष हिवाळी शिबिरास भेटी दिल्या. पंधरा कॉलेजच्या शिबिरास प्रत्यक्ष भेट देण्यात आली.

कॉलेजमध्ये आणि इतरत्र झालेल्या सर्व कार्यक्रमांना रा. से. यो.चे विद्यार्थी आणि विद्यार्थिनी यांची मोठ्या प्रमाणात उपस्थिती होती. रा. से. यो.च्या कामगिरीतील सर्व प्राध्यापक, कर्मचारी वर्गाची मदत, सर्व कार्यक्रम यशस्वी करण्यास झाली. प्राचार्य, उपप्राचार्य, रजिस्ट्रार, संस्थेचे सर्व पदाधिकारी यांची बहुमोल मदत लाभल्यामुळेच सर्व कार्यक्रम यशस्वी होऊ शकले.

प्रा. अ. गो. गोसावी
प्राचार्य

प्रीतम वाघमारे
सुषमा हिरवे
विद्यार्थी प्रतिनिधी

प्रा. डॉ. उजळंबकर
प्रा. सौ. धर्माधिकारी
कार्यक्रम अधिकारी

राष्ट्रीय सेवा योजना व राष्ट्रीय छात्र सेना यांनी

२ फेब्रुवारी २००० रोजी रक्तदान शिबिर आयोजित केले होते. त्यामधील रक्तदात्यांची यादी

A +ve		B +ve	
□ जितेंद्र सोनवणे	आंबेडकर वसतिगृह	□ अश्विनी नायकोडी	ई/३५ शिवाजीनगर, पोलिस लाईन पुणे ५
□ विनाद नायर	३७६, मुळानगर, सांगवी, पुणे २६.	□ उषा नेवसे	ए/७ पोस्टल क्वार्टर्स विद्यापीठ पुणे ७
□ सीताराम भुंडे	बावधान (बुद्रुक) मुळशी		
□ अमोल इंगळे	एफ १६, शिवाजीनगर, पोलिस लाईन, पुणे ५		
□ प्रणेश शेटे	७६२, गुरुवार पेठ, पुणे २		
□ विजय शिरोडकर	रामचंद्र पाटील कॉलनी, कासारवाडी, पुणे ३४	□ प्रा. मानसिंग साळुंके	मॉडर्न कॉलेज, पुणे ५
□ किशोर गायकवाड	२४६/२बी/२४, लोहगाव रोड, पुणे ३२	□ श्री. सु. ना. इनामदार	कार्यालय, मॉडर्न कॉलेज, पुणे ५
□ विकास संकपाळ	२९९ शिवाजीनगर, पोलिस लाईन, पुणे ५.	□ विकास घोलप	११०९, कसबा, पुणे ११
□ सुधीर टेंगले	हंडाळवाडी (केडगाव) जि. पुणे	□ धनंजय चित्रुक	१६ कलाकुंज, एफ रस्ता, ६ डहाणूकर कोथरूड
□ राहुल प्रभुणे	१४२, भवानी पेठ, पुणे ४२	□ अमित जावळकर	११६७, नवा नाना पेठ, पुणे २
□ योगेश शितोळे	जलमालानगर, चौथी गल्ली, सांगवी, पुणे २६	□ राघवेंद्र शेटी	ए/१७, बकाव वुल्फ सोसा., चिंचवड
□ गोविंद गोळे	व्ही.एच.एल. गिरीनगर, (आय.ए.टी.), पुणे २५	□ रवींद्र परदेशी	५३९, म. फुले पेठ, पुणे २
□ महेंद्र टाकळकर	टाकळकरवाडी, खेड, जि. पुणे	□ राहुल देसाई	२१ सुदर्शननगर, चिंचवड, पुणे ३३
□ मंगेश लवांडे	सी/४२, चव्हाणनगर, पो. लाईन पुणे ८	□ विशाल दरेकर	९६/ए, भंगारवाडी, लोणावळा
□ रमाकांत आचार्य	हिरामण बारणे चाळ, चिंचवड	□ मुकुंद बजाज	१, विश्वकमल सोसायटी, ३२ शिवाजीनगर, पुणे ५
□ रवींद्र खिचडे	१९७ शिवाजीनगर, पोलिस लाईन, पुणे ५	□ विनय अभ्यंकर	अविरिम, विकासनगर, किवळे, देहूरोड
□ राहुल अगरवाल	२४, प्लॉट नं. बी ७, प्रधिकरण, निगडी	□ गणेश कुदळे	२०/४ संध्या पार्क, सोमेश्वर वाडी, पाषाण
□ सागर शिंदे	९९८ कसबा, कुंभारवाडा, पुणे ११	□ रामकृष्ण गायकवाड	आनंदनगर, चिंचवड स्टेशन पुणे ३३
□ वैशाली सपकाळ	डी/१५, शिवाजीनगर, पोलिस लाईन, पुणे ५	□ निनाद पिंगळे	७/१०२ कामदा सो. चिंचवड ३३
□ स्वप्ना मेनन	१२४, जानकीबन, निगडी	□ कैसल खान	२३/३ एच रेंजहिल, खडकी
□ सुशांत मेनन	१६२/२ चंद्रमणी हौ. सो. टिंगरेनगर, पुणे १५	□ कालिदास कुदळे	कल्पतरू हौ. सो. हडपसर, पुणे २८
		□ एलिझाबेथ सॅम्पुएल	५/२ एफ, रेंजहिल्स पुणे २०
		□ धनश्री मुनोत	पी. ई. एस. होस्टेल, पुणे ५
		□ स्वप्ना देशपांडे	११८२/२, एफ. सी. रोड, पुणे ५
		□ दीपक शर्मा	१५/ए, एल्फिन्स्टन रोड, खडकी ३
		□ विवेक हणबर	२२ मानिनी ए. धायरी, पुणे ४१
		□ देवासिस सहा	२३२ बी-२८ प्राधिकरण, निगडी, पुणे ४४

- विजया शिर्के विठ्ठलवाडी, देहूगाव
- स्वाती धनवले विकासनगर, देहूरोड
- शीतल मुनोत ए/३, निर्मलनगर, शंकरशेठ रोड, पुणे ३७
- स्मिता ठाकरे विकास कॉलनी, लांडेवाडी, भोसरी, पुणे ३९

B -ve (Neg.)

- हर्षद सूर्यवंशी दळवीवाडा, भोईर लेन, चिंचवड गाव, पुणे ३३
- गजू चव्हाण दशभुजानगर, पुणे ३८

AB +ve

- संतोष खिचडे १९७, शिवाजीनगर, पोलिस लाईन, पुणे ५
- प्रफुल्ल पालांडे सी/८ शिवाजीनगर, पोलिस लाईन, पुणे ५
- सागर गायकवाड ६२८, म. फुले पेठ
- महेश गवळ ६५५, नवा गुरुवार, पुणे ४२
- सतीश सपकाळ शिवाजीनगर, पोलिस लाईन, पुणे ५
- अश्विनी साळवी प्रेमराज विहार, सांगवी

O +ve

- प्रीतम वाघमारे २५६ सिद्धार्थनगर, औंध गाव पुणे ७
- अमीत घोडेकर १/१० श्रेयस अपा. चिंचवड १९
- शरद देसाई १/१६ बंगला नं. ५ येखडा, पोस्ट, पुणे ६
- सागर भिलारे ६३१ पुलाची वाडी, डेक्कन, पुणे ४
- अमोघ सगोतदार जी १२ मैत्रेय बाग, कोथरूड डेपो
- यशोधन विप्रदास डी/५ शिवप्रसाद कॅंप, आनंदनगर, हिंगणे

- मंदार आपटे २८ राजस, आनंदनगर, सिंहगड रोड, पुणे ५१
- सचिन धनेश्वर ए/१०९, एच. ए. कॉलनी, पुणे १८
- सचिन करडे बी/१, चव्हाणनगर, पुणे ८
- विवेक फडके ३३३, नारायण पेठ, पुणे ३०
- निकेत देसाई ६९ बुधवार, पुणे २
- अमरिश भोसले एस.के.एफ कॉलनी, चिंचवड
- प्रमोद लोखंडे वडगाव मावळ
- सुदेश परदेशी ५४७ शिवाजीनगर, पुणे ५
- महेश शेठ ४२५ ए, शनिवार पेठ, पुणे ३०
- भरत बाफना वडगाव मावळ
- समीर बाफना वडगाव मावळ
- विवेक जैन अशोक ट्रेडर्स, चिंचवड गाव
- उमेश मित्तल २४/४३०, पी. सी. एन. डी. ए., निगडी, पुणे ४४

- तेजश्री तांडेल पारिजात बन, बी/५, सुदर्शननगर, चिंचवड
- प्रांजली साळुंके सानेवाडी, औंध, पुणे ६
- अपर्णा परब १२९ जुनाबाजार, सावंतवाडी, सिंधुदुर्ग
- प्रतिभा चौधरी प्रमोद एनक्लेव्ह फ्लॅट १७, विश्रान्तवाडी, पुणे १५
- अश्विनी पाचारणे सुशीला अपा. फ्लॅट ५, विववेवाडी, पुणे ३७

O -ve (Neg.)

- रूपेश र. शिंदे यशोगंध अपा., तानाजीनगर, चिंचवड गाव

कार्यक्रम अधिकारी

राष्ट्रीय सेवा योजना (+ २ स्तर) मॉडर्न कॉलेज, पुणे ५

‘सेवानिवृत्ती’

१९९९-२००० या शैक्षणिक वर्षात खालील प्राध्यापक आणि ऑफीसमधील क्लर्क सेवानिवृत्त झाले. त्यांच्या सेवानिवृत्तीमुळे निर्माण झालेली पोकळी आम्हांला चांगलीच जाणवणार आहे. अर्थात् त्यांनी सेवानिवृत्तीनंरही मार्गदर्शन करण्याचे आश्वासन दिले आहे. त्या सर्वांना सेवानिवृत्तीनंतरच्या काळात शुभेच्छा !

डॉ. बी. जी. वाणी

प्रा. आर. बी. शहा

डॉ. ए. बी. दांडेकर

प्रा. काशीद

प्रा. सी. टी. प्रधान

श्री. एस्. जी. मनोळी

विभाग प्रमुख, हिंदी विभाग,

प्राध्यापक, अर्थशास्त्र विभाग,

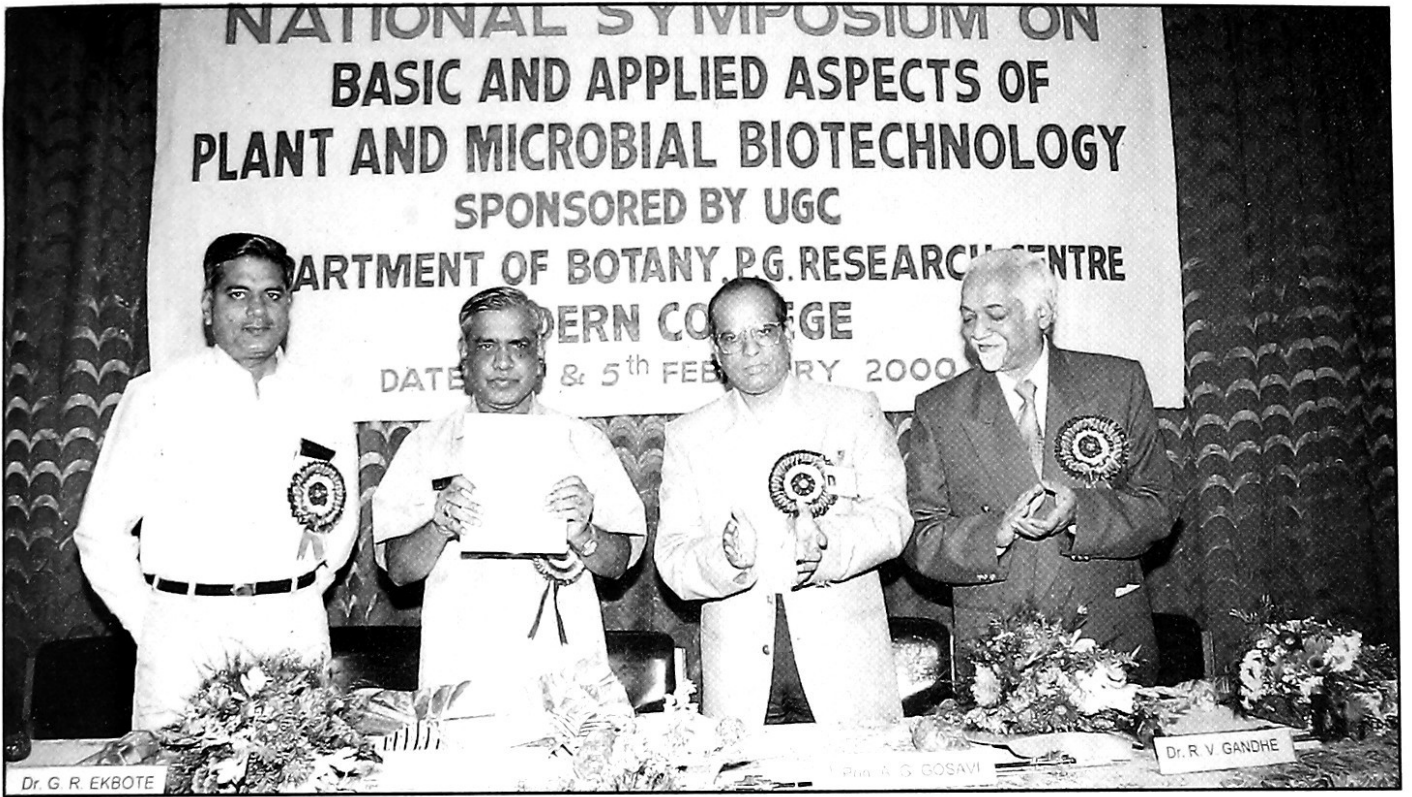
प्राध्यापक, प्राणिशास्त्र विभाग,

विभागप्रमुख, संख्यशास्त्र विभाग,

प्राध्यापक, इंग्रजी, संस्कृत विभाग,

हेडक्लर्क

या सर्वांनी निरलस, प्रामाणिक वृत्तीने महाविद्यालयात सेवा केली. त्यांना सेवानिवृत्तीनंतरच्या काळात उत्तम आरोग्य, सुखी समाधानी दीर्घायुष्य लाभो हीच शुभेच्छा !

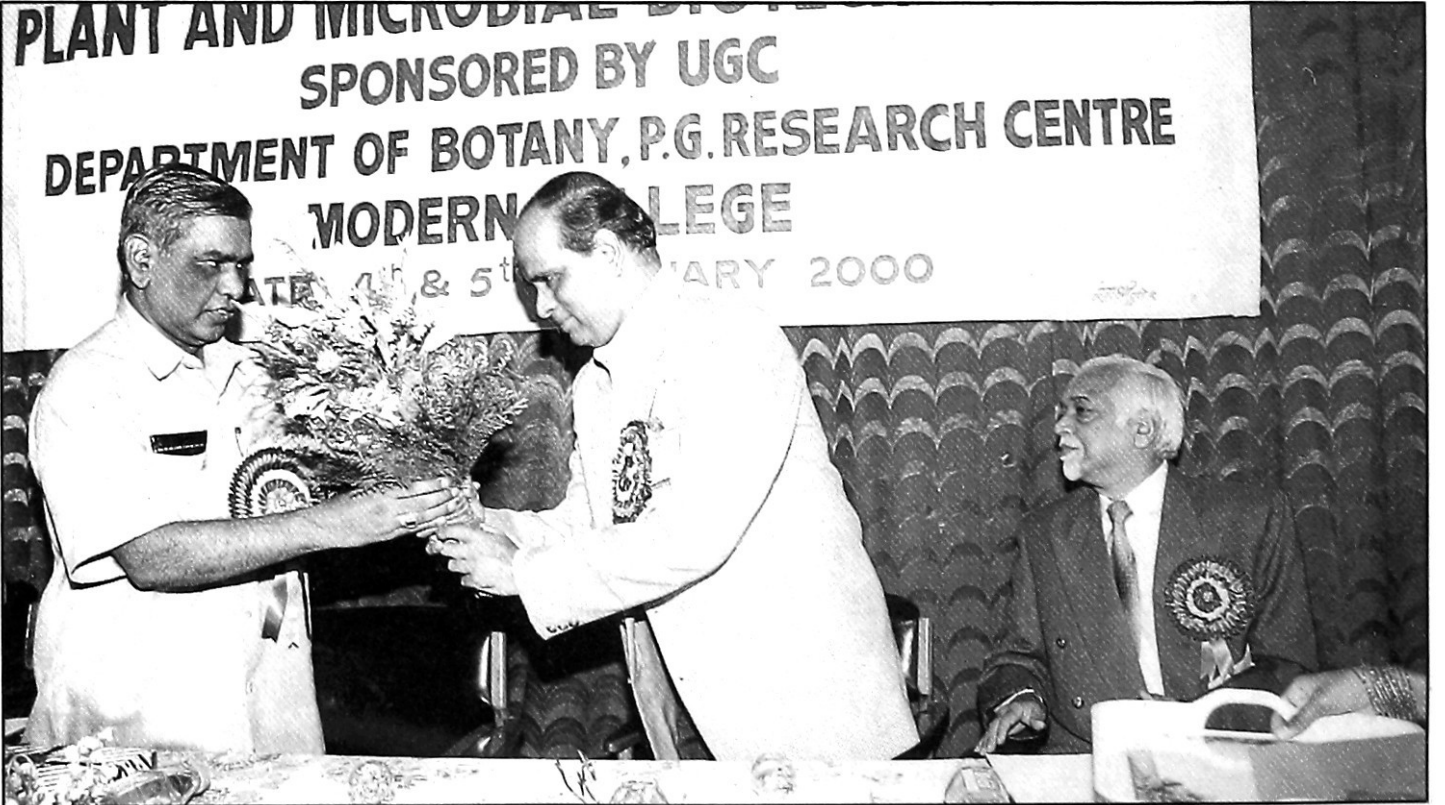
वनस्पतिशास्त्र राष्ट्रीय परिसंवाद - स्मरणिका प्रकाशन

कॉम्प शो २००० पारितोषिक वितरण समारंभ हस्ते - डॉ. एच. व्ही. सहस्त्रबुद्धे

वनस्पतीशास्त्र राष्ट्रीय परिसंवादाचे उद्घाटन करताना
 डॉ. सी. मनोहराचारी, उस्मानिया विद्यापीठ, हैद्राबाद
 शेजारी प्राचार्य अ. गो. गोसावी, प्रा. जी. एम. बनसुडे, डॉ. आर. व्ही. गंधे

डॉ. सी. मनोहराचारी यांचे स्वागत करताना प्राचार्य अ. गो. गोसावी